COLECȚIA
„REVISTA DE ISTORIE MILITARĂ"
3

dr. **Aurel Preda-Mătăsaru**

Forța cinismului

și cinismul forței

Dr. AUREL PREDA MĂTĂSARU

FORȚA CINISMULUI ȘI CINISMUL FORȚEI

Dr. AUREL PREDA MĂTĂSARU

FORȚA CINISMULUI ȘI CINISMUL FORȚEI

BUCUREȘTI, 1995

CONTROLUL ŞTIINŢIFIC: *ILIE MANOLE, GHEORGHE VARTIC*
REDACTOR: *ILIE MANOLE*
HĂRŢI: *MONICA NEDELEA*
FOTO: *MIRCEA SOREANU*

Tehnoredactor: CORNELIU POPA
Coperta: VICTOR ILIE

Bun de tipar: 21 iulie 1995; Apărut 1995
COLI DE TIPAR: 9,5; B 10495

Tiparul executat la IMPRIMERIA FILARET
Strada FABRICA DE CHIBRITURI nr. 9-11 Bucureşti

ISBN 973-32-0423-4

SUMAR

Cuvânt înainte 9

I Afacerea Tuhacevski

- *Prolog* 13
- *"Napoleonul Armatei Roşii"* 13
- *Evoluţia conflictului Tuhacevski-Stalin* 14
- *Ultimul episod al luptei pentru putere* 16
- *Venise rândul armatei* 17
- *"Aristocraţii" fuseseră demult condamnaţi* 18
- *Epilog* 19

II Finlanda, noiembrie 1939-martie 1940. Războiul iernii

- *"URSS nu mai este membru al Ligii"* 23
- *Mare ducat... ţarist* 23
- *Neutralitate prin "Grupul de la Oslo"* 24
- *Stalin: "Vă cerem 2700 kmp"* 24
- *Goliath şi "cocktail Molotov"* 25
- *Bravura faţă în faţă cu trădarea mascată* 26
- *Reacţii occidentale* 27
- *Finlanda: eroică şi disperată* 27
- *Finlanda: pacificată şi sfârtecată* 28
- *Finlanda: ignorată, elogiată şi din nou sfârtecată* 29

III Forţa cinismului şi cinismul forţei

- *Polonia, victimă a cinismului şi forţei* 35
- *"Ca între vechi camarazi"* 36
- *Continuă şirul cotropirilor* 38
- *Ocuparea Franţei şi "generozitatea" lui Hitler* 39
- *Joc dublu* 40
- *Cinismul brun, cinismul roşu* 42
- *Avanpremieră la "războiul fulger"* 43
- *"Rusia... un mare semn de întrebare"* 44
- *Moscova poate să mai aştepte!* 46

- *Din nou "Generalul Iarnă"* 47
- *Miza cea mare: "Aurul negru"* 48
- *"Toţi generalii mă mint"* 49
- *Stalingrad - începutul unei tragedii* 50
- *Al doilea Stalingrad a fost, totuşi, evitat* 51
- *Hitler îşi pierde optimismul* 54
- *Kursk - un rezultat indecis* 55
- *De la "zidul Estului" la "zidul Atlanticului"* 57
- *Logistică vestică şi miracol rusesc* 58
- *Pierderea Ucrainei* 60
- *Dezinformare sau indolenţă?* 61
- *Generalul Zeitzler, persona non grata* 61
- *"Providenţa şi-a întors faţa spre mine..."* 62
- *August 1944: Pierderea Balcanilor* 64
- *Începutul sfârşitului* 66
- *Ardeni* 67
- *Agonia finală* 69
- *Coşmarul s-a sfârşit* 70

IV "Capitularea necondiţionată" şi Planul Morgenthau

- *"Până la capitularea necondiţionată"* 75
- *O idee americană* 76
- *Ezitări britanice, dezacord sovietic şi tatonări germane* 78
- *Şi totuşi, la Quebec...* 79
- *De fapt: totul sau nimic* 80
- *Capitularea necondiţionată - "sfârşitul Germaniei"* 81
- *De la reticenţe la acţiuni în ambele tabere beligerante* 82
- *Contextul geopolitic al intrării României în război* 84
- *Capitularea necondiţionată sau doar capitulare?* 85
- *România: aliat sau stat care a capitulat?* 86
- *Alianţă, dar nu cobeligeranţă!* 87
- *Armistiţiu sau dictat?* 88
- *Demersuri zadarnice pentru restabilirea dreptăţii* 89

V Insula Şerpilor

- *Legendă şi istorie* 95
- *O soartă zbuciumată* 95
- *"Despăgubire de război"* 96
- *1878. Parlamentul României "nu admite înstrăinarea teritoriului"* 98
- *Recunoaşterea unui drept legitim* 99
- *Berlin 1/13 iulie 1878* 99
- *Insula este a României* 100
- *Groza şi Mezincescu* 100
- *Helsinki* 100

VI Consideraţii privind frontiera de est a României

- Argument 105
- Tratate şi înţelegeri privitoare la statutul juridic al Basarabiei şi Bucovinei 108

VII Anexe

1. Tratatul încheiat între Moldova şi Imperiul Otoman în 1511 125
2. Tratatul de la Luţk (fragment) 125
3. Tratatul de pace dintre Rusia şi Imperiul Otoman, încheiat la Iaşi, la 29 decembrie 1791/9 ianuarie 1792 (fragment) 125
4. Tratatul de pace între Imperiul rus şi Imperiul Otoman, încheiat la 16/28 mai 1812, la Bucureşti (fragment) 126
5. Tratatul de la Adrianopol din 14 septembrie 1829 dintre Rusia şi Imperiul Otoman (fragment) 126
6. Tratatul general de pace între Austria, Franţa, Marea Britanie, Prusia, Sardinia şi Poarta Otomană, pe de o parte, şi Rusia, pe de altă parte, încheiat la Paris, 18/30 martie 1856 (fragment) . . 127
7. Protocol al plenipotenţiarilor marilor puteri, întruniţi în conferinţă, Paris, 25 dec. 1856/6 ian. 1857 (fragment) 127
8. Convenţia româno-rusă privind trecerea armatelor ruse prin România, Livadia, 4/16 aprilie 1877 (fragment) 128
9. Tratatul de pace de la Berlin dintre Germania, Austro-Ungaria, Franţa, Italia, Rusia şi Imperiul Otoman, 1/13 iulie 1878 (fragment) . . 128
10. Tratat de pace între Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria şi Turcia, pe de o parte, şi Republica Ucraineană, pe de altă parte, Brest Litovsk, 9 februarie 1918 128
11. Tratat de pace între Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria, Turcia şi Rusia, Brest Litovsk, 3 martie 1918 134
12. Protocolul adiţional secret sovieto-german, 23 august 1939 138
13. Notele ultimative ale guvernului sovietic adresate guvernului român şi răspunsurile acestuia, iunie 1940 138
14. Fotografii, hărţi 141

Contents 150

CUVÂNT ÎNAINTE

Pasiunea pentru istorie am dobândit-o din copilărie, când tatăl meu, învăţător de ţară şi veteran al celor două războaie mondiale ce au marcat secolul XX, a apreciat că este cazul să-mi prezinte, cât mai apropiat de înţelegerea mea, istoria ţării.

Cunoştinţele din acest domeniu s-au consolidat la liceul militar "Ştefan cel Mare" din Câmpulung-Moldovenesc şi la Facultatea de Drept din Bucureşti, dar, mai ales, aplecându-mă de unul singur asupra a zeci de mii de pagini de istorie în general, şi de istorie a dreptului şi relaţiilor internaţionale în particular.

Pentru mine, un loc deosebit l-a ocupat şi continuă să-l ocupe istoria dreptului şi relaţiilor internaţionale ale României.

Pe baza acumulărilor sus-menţionate am încercat, în această carte, să tratez câteva teme care - după părerea mea - continuă să prezinte interes pentru publicul cititor. Ceea ce aduc nou este abordarea lor dintr-un unghi mai puţin folosit: cinismul, cinismul forţei, cu corolarul său, forţa cinismului.

De pildă, cu privire la cel de-al doilea război mondial, există o bogată literatură atât în ţară cât şi în străinătate care abordează conflagraţia, după caz, sub aspect politic, militar, diplomatic etc., dar niciodată sub aspectul cinismului de care au dat dovadă, pe parcursul anilor cât a durat această încleştare de proporţii - "guvernanţii" lumii, Hitler şi "cei 3 mari", cum sunt numiţi îndeobşte de literatura de specialitate I.V. Stalin, F.D.Roosevelt şi W. Churchill.

De altfel, acest procedeu insolit de abordare însoţeşte întreaga problematică a temelor din cuprinsul cărţii, problematică intrinsec grevată - chiar dacă acest lucru nu apare manifest - de binomul fatal cu care s-a confruntat întreaga istorie a omenirii - de cinismul forţei şi forţa cinismului.

Este inutil să subliniez că tratarea temelor din cuprins a cerut timp şi condiţii. Gândul meu se îndreaptă cu recunoştinţă la prietenii şi colegii mei, care cunoscându-mi proiectele, m-au încurajat să perseverez în direcţia realizării acestora. Dar mă

simt obligat să-i mulţumesc şi domnului Ştefan Andrei, fost ministru de externe al României, care în anul 1979 a dispus să fiu înlăturat împreună cu mulţi alţi colegi din M.A.E., oferindu-mi astfel, deşi involuntar, timpul necesar să mă documentez şi să scriu.

Ultimii, dar nu cei mai puţin importanţi, sunt redactorul şef, domnul comandor Ilie Manole, şi secretarul de redacţie, domnul locotenent-colonel Gheorghe Vartic de la Revista de Istorie Militară, care mi-au făcut onoarea de a găzdui în paginile acestei prestigioase publicaţii o parte din studiile prezentate în carte.

Acestora şi multor altora, care m-au ajutat cu îndemnul şi sfatul lor, doresc să le aduc prinosul recunoştinţei mele.

Autorul

I. AFACEREA TUHACEVSKI

PROLOG

În Raportul secret prezentat de către N.S. Hruşciov în cadrul Congresului al XXII-lea al P.C.U.S. se arăta că în perioada 1937-1939 au fost lichidaţi din ordinul lui Stalin aproximativ 25 000-35 000 de ofiţeri activi, astfel: 90% din totalul generalilor, 80% din cel al coloneilor, 3 din cei 5 mareşali, 13 din cei 15 comandanţi de armate etc.

Această "curăţire" a eşaloanelor superioare ale Armatei Roşii ar fi condus - după Hruşciov - la insuccesele din primele luni ale războiului germano-sovietic.

Ofiţerii nominalizaţi - menţiona Hruşciov în raportul său - erau cu totul nevinovaţi. În cadrul acestei "curăţiri" fără precedent în istorie au fost împuşcaţi: Tuhacevski, Uborevici, Yakir, Kork, Egorov, Eideman şi mulţi alţii, al căror prestigiu în armată era în afara oricărei discuţii.

Potrivit lui Hruşciov, serviciile secrete hitleriste au "fabricat" documente care incriminau aceşti militari iluştri, în sensul implicării lor în organizarea unei lovituri de stat, având drept scop îndepărtarea lui Stalin de la conducerea statului şi a partidului[1]. Aceste documente i-au parvenit lui Stalin cu sprijinul decisiv al preşedintelui Cehoslovaciei, Beneş.

Scenariul acestei "afaceri" nu este însă aşa de simplu cum l-a prezentat Hruşciov[2] sau chiar W. Churchill în cunoscutele sale "Memorii". Mulţi "actori" au fost implicaţi, Himmler şi în special Heydrich jucând, probabil, în ultimul act...

... Paris, 16 decembrie 1936. Fostul general alb Nicolai Skoblin, care lucra atât pentru NKVD, cât şi pentru Himmler, "pasează" două informaţii de importanţă crucială serviciului de contrainformaţii german: 1) O lovitură de stat împotriva lui Stalin se organizează sub auspiciile Comandamentului Armatei Roşii. Liderul conspiraţiei este mareşalul Tuhacevski, locţiitorul Comisarului poporului pentru Apărare; 2) Tuhacevski şi apropiaţii săi sunt în strâns contact cu generali din Înaltul Comandament German şi cu Serviciul de contrainformaţii german.

"NAPOLEONUL ARMATEI ROŞII"

Mareşalul Tuhacevski, pe atunci în vârstă de 43 de ani, reprezenta eşaloanele superioare ale Armatei Roşii în drumul lor spre câştigarea unui loc de frunte în cadrul ecuaţiei puterii. Era un om deosebit de înzestrat, la origine aristocrat, fost ofiţer de gardă în Armata ţaristă, absolvent al cunoscutei Academii militare Alexander. În anul 1918, când este eliberat din prizonieratul din Germania, unde îl cunoscuse pe De Gaulle[3], Tuhacevski se alătură Armatei Roşii, ca mulţi ofiţeri din vechea armată ţaristă. Se distinge rapid. Troţki, arhitectul de frunte al Armatei Roşii, avea nevoie de profesionişti. Tuhacevski devine membru de partid. În mai 1918, la numai 25 de ani, este comandantul Armatei I şi în această calitate el "curăţă" Volga de albii care acţionau în zonă sprijiniţi de legionarii cehoslovaci. În anul 1919, comandă Armata a V-a din Urali şi Siberia, izbutind spre marea satisfacţie a lui Lenin să zdrobească trupele amiralului Kolceak, o veritabilă ameninţare la adresa Puterii Sovietice.

Când un nou pericol apare în sudul Rusiei europene, reprezentat de trupele de voluntari ale generalului Anton Denikin, lui Tuhacevski i se dă posibilitatea, în anul 1919, la ordinul lui Lenin, să conceapă şi să execute o contraofensivă, în urma căreia regimul sovietic este pentru a doua oară salvat.

În anul 1920, tânăra Republică Sovietică este din nou ameninţată... de data aceasta din Vest. Polonezii ocupă Kievul şi aproape întreaga Ucrainã, lipsind astfel Rusia de "grânarul" ei.

Încă o dată Tuhacevski are ocazia să arate ce poate... Trupele sale aplică lovituri grele polonezilor, care se retrag precipitat. Varşovia însăşi pare a fi pierdută, şi unii, între care şi Lenin, se grăbesc să o considere primul oraş eliberat în cadrul aşa-zisei "revoluţii mondiale", care nu a avut loc niciodată.

Se întâmplă "miracolul de pe Vistula"... ruşii sunt zdrobiţi sub zidurile Varşoviei. În realitate nu a fost vorba de un miracol, ci de greşelile lui Stalin, care în calitatea sa de comandant suprem al trupelor din Vest a ordonat lui Budionîi şi lui Voroşilov, acoliţii lui, să ignore ordinul lui Tuhacevski de a ocupa Lublinul - veritabilă poartă deschisă spre Varşovia - şi, apoi, să cucerească Lvovul. Procedând invers, ei au descoperit prosteşte flancul stâng al Armatei Roşii.

Speculând această greşeală, mareşalul Pilsudski, comandantul legendar al trupelor poloneze, şi consilierul său, generalul francez Weygand au procedat la tăierea căilor de acces spre bazele Armatei Roşii şi au trecut apoi la încercuirea şi lichidarea diviziilor ruseşti.

Dezastrul a fost total... Polonia a fost salvată, dar pentru cât timp?

Nu este prea greu de ghicit ce sentimente reciproce şi-au nutrit cei trei comandanţi sovietici. Cu toate acestea, Stalin, ţinând seama de imensul prestigiu pe care Tuhacevski îl câştigase în rândurile armatei, îl promovează şef al statului major al Armatei Roşii şi îi acordă gradul de mareşal. Ulterior, Tuhacevski va deţine şi funcţia de locţiitor al Comisarului pentru Apărare, titular fiind Voroşilov, ridicat şi el, ca şi Budionîi, la gradul de mareşal.

Crearea Armatei Roşii moderne, cuprinzând în structura ei trupele motorizate, inclusiv blindatele, este opera lui Tuhacevski. Modelul său a avut, de asemenea, în vedere şi concepţia din acest domeniu a şefului Marelui Stat Major al Reichswehrului, generalul-colonel von Seeckt.

Dar cum a devenit duşman şi spion, Tuhacevski, generalul revoluţionar, "Napoleonul Armatei Roşii"?!

EVOLUŢIA CONFLICTULUI TUHACEVSKI-STALIN

În această perioadă, a anilor '20 şi a începutului anilor '30, Stalin se instala definitiv la conducerea Partidului şi Statului, înlăturându-şi, rând pe rând, adversarii. Pe acest fundal efectele dezastruoase ale colectivizării forţate a agriculturii, însoţită inexorabil şi de foametea datorată secetei (evenimente care au avut loc la graniţa dintre deceniul al doilea şi al treilea, în Rusia Sovietică), găsesc un panaceu pentru sute de mii de oameni, aflaţi în această situaţie, în planul generalului Gamarnik, primul locţiitor al Comisarului pentru Apărare, plan care este pus în practică cu ajutorul lui Tuhacevski.

Potrivit "planului Gamarnik-Tuhacevski", în Extremul Orient urma a se forma din aceşti "desperados" un aşa-zis "Corp special" de ţărani-ostaşi, care având ambele calităţi se bucurau de un statut aparte faţă de regimul comun rezervat colhoznicilor.

În eventualitatea unui război cu Japonia - potrivit "planului Gamarnik-Tuhacevski" - Armata din Extremul Orient trebuia să se autoaprovizioneze. În acest sens, ţăranii bogaţi de aici n-au fost expropriaţi, iar colectivizarea în această zonă a cunoscut un curs lent, făcându-se diferenţiat. Au apărut astfel formaţii agromilitare, având un efectiv de cca 60 000 de oameni - aşa-zişi sub arme - şi 50 000 în rezervă - aproape 10 divizii.

"Corpul colhoznicilor" bine instruit şi înzestrat corespunzător cu armament putea fi folosit, la momentul oportun, pentru a face să încline balanţa puterii şi, de ce nu, ca un loc de retragere, în cazul în care Stalin ar fi pierdut primele reprize ale luptei.

Începând cu anul 1935, Tuhacevski a menţinut un fel de organ (Comitet) revoluţionar, la Habarovsk, în estul Siberiei, ai cărui membri militari şi civili îi erau devotaţi, constituind, aşadar, un nucleu organizatoric nu tocmai ortodox, având mai degrabă un caracter antistalinist.

În ianuarie 1936, Tuhacevski participă, în calitate de şef al delegaţiei ţării sale, împreună cu Maxim Litvinov, la funeraliile regelui George al V-lea al Angliei. Călătoria lui la Londra a format obiectul unor speculaţii, deoarece ea a inclus o întrerupere neprevăzută la Berlin. S-a spus că mareşalul sovietic a folosit această vizită pentru a reînnoi legăturile cu liderii militari germani, întrerupte după venirea la putere a lui Hitler, în anul 1933.

Din Berlin, Tuhacevski a sosit la Londra, la data de 27 ianuarie. Aici el are o serie de întâlniri cu importante oficialităţi britanice; "desigur, cele mai importante convorbiri sunt cele avute de noi cu ruşii", îşi informa cititorii influentul cotidian "Manchester Guardian", la 1 februarie 1936.

Invitat de generalul francez Gamelin, care participase şi el la funeraliile monarhului englez, Tuhacevski se opreşte în drum spre ţară şi la Paris, unde poartă, de asemenea, discuţii cu înalte oficialităţi militare şi civile şi vizitează importante uzine, baze aeriene şi navale.

Cunoscuta jurnalistă Genévieve Tabouis, prezentă la un dineu oferit de ambasada sovietică la Paris, cu ocazia vizitei mareşalului, observă că Tuhacevski are convorbiri îndelungate cu ministrul de externe al României, Nicolae Titulescu, aflat de asemenea la Paris.

Tuhacevski l-ar fi sfătuit pe şeful diplomaţiei române să nu lege soarta ţării sale de cele două democraţii occidentale, Franţa şi Anglia, care după părerea lui sunt îmbătrânite şi, prin urmare, sfârşite.

Considerând că, cel puţin pentru câtva timp, Germania va deveni lider în Europa, Tuhacevski ar fi spus că toate statele europene trebuie să-şi îndrepte privirile către ceea ce el a numit noua Germanie.

Ziarista franceză, în amintirile sale, remarcă pe aceeaşi linie o declaraţie stranie pe care Tuhacevski i-a făcut-o câtva timp mai târziu, la Moscova, referitoare, de asemenea, la germani:"Ei sunt, deja, invincibili, Madame Tabouis"[4].

ULTIMUL EPISOD AL LUPTEI PENTRU PUTERE

Toate acestea au avut loc în prima jumătate a anului 1936. Data este importantă. Nouă luni mai târziu, generalul Skoblin furniza agenţilor germani datele despre iminenţa unei lovituri de stat la Moscova.

Cercurile din jurul lui Hitler apreciază impactul ce îl vor produce la Moscova cele de mai sus şi decid că este unica, neaşteptata şansă de a se debarasa de un potenţial Napoleon roşu, eventual câştigător în cursa pentru putere la Moscova.

Nu este surprinzător că acţionând după cum urmează, gruppenführerul Heydrich i-a făcut un mare serviciu lui Stalin, care, conştient de puterea şi prestigiul lui Tuhacevski, hotărâse demult să se debaraseze de el, la prima ocazie favorabilă.

Acţionând în acest scop, omul de casă al lui Stalin, Procurorul General al U.R.S.S., Andrei Vîşinski, începe în anul 1937 era marii "curăţiri", care va dura până în anul 1939, eră care este inaugurată cu faimosul proces împotriva lui E. Radek şi a colaboratorilor săi[5].

Spre marea deziluzie a lui Vîşinski, Radek declară categoric la o întrebare, subtil strecurată de Procurorul General, că Tuhacevski nu avea cunoştinţă de "jocul criminal" pe care el, Radek, îl desfăşurase, dar face imprudenţa să adauge că s-a bazat pe V. Putna, care a fost colaboratorul său; ori Putna era expertul pentru problemele externe al lui Tuhacevski şi un intim al cercului de militari din jurul mareşalului, fiind succesiv, cu sprijinul acestuia, ataşat militar la Berlin, Londra şi Tokio. V. Putna este imediat arestat, iar laţul începe a se strânge în jurul lui Tuhacevski şi al altor lideri militari, care acum devin conştienţi că Stalin a decis să se răfuiască şi să-şi elimine potenţialii adversari şi din armată.

În acest context, Stalin face cunoscuta sa declaraţie în cadrul unei plenare a C.C. a P.C. (b) al U.R.S.S., care are loc în primăvara lui 1937, potrivit căreia spionii şi duşmani ai statului s-au strecurat şi în rândurile armatei. Mesajul era clar: venise rândul armatei să fie "curăţită"[6].

Propunându-şi să lovească în cercul din jurul lui Tuhacevski, Stalin se decide să-l doboare în prealabil pe ultimul susţinător de seamă al mareşalului, Ordjonikidze G.K., veteran al războiului civil, apropiat al lui Lenin, membru al Biroului Politic al partidului şi Comisar al poporului pentru industria grea, georgian de origine ca şi dictatorul.

Se procedează, ca după un scenariu, la arestarea şi executarea lui Pyatacov, omul de încredere al lui Ordjonikidze; la aflarea veştii, Ordjonikidze, furios, i se adresează prin telefon lui Stalin: "Koba, de ce ai permis NKVD-ului să-mi aresteze oamenii, fără să mă informezi? Îţi cer ca acest autoritarism să înceteze. Sunt încă membru al Biroului Politic. O să te trimit la dracu, Koba, chiar dacă acesta este ultimul lucru pe care am să-l fac înainte de a muri"[7].

Drept răspuns, Stalin dispune arestarea fratelui lui Ordjonikidze, care este la rându-i executat după o judecată sumară. Lui Ordjonikidze, Stalin îi trimite o copie după "mărturisirile" fratelui cu un scurt avertisment: "Tov. Sergo ia aminte ce se scrie despre tine!"

La scurt timp, apartamentul lui Ordjonikidze este percheziţionat. La protestul

ferm al acestuia, Stalin îi răspunde: "NKVD-ul poate să mi-l percheziţioneze chiar şi pe al meu. Nu este nimic extraordinar în asta!"

Ordjonikidze şi Stalin au în aceeaşi zi o discuţie care durează mult. Reîntors acasă, Ordjonikidze este găsit mort după puţină vreme. Comunicatul oficial arată că Ordjonikidze G.K. a decedat în urma unui atac de inimă. S-au organizat funeraliile naţionale, iar Stalin a purtat pe umerii săi, împreună cu alţi membri ai Biroului Politic, sicriul cu corpul neînsufleţit al fostului său tovarăş[8].

Odată cu dispariţia lui Ordjonikidze, calea răfuielii cu armata, în general, şi cu Tuhacevski, în particular, era larg deschisă.

VENISE RÂNDUL ARMATEI

De ce nu au ripostat mareşalul şi cei din jurul său?[9] Răspunsul pare a fi simplu, dacă avem în vedere că la coordonatele geografice ale U.R.S.S., orice mişcări de trupe şi cu atât mai mult din Extremul Orient nu puteau trece neobservate, fiind deci necesară o prudenţă sporită. Lovitura de stat ar fi fost fixată pentru ziua de 1 mai 1937, când afluirea de trupe în jurul Moscovei nu era suspectă, ţinând seama că la o astfel de ocazie avea loc tradiţionala paradă militară.

La 25 aprilie 1937, Tuhacevski participă la balul de primăvară al ofiţerilor din garnizoana Moscova, apoi la 28 aprilie la o recepţie în ambasada S.U.A. şi la parada militară ocazionată de sărbătorirea zilei de 1 mai. Acestea sunt ultimele apariţii în public ale mareşalului. Aflat în tribuna oficială de la mausoleul lui Lenin din Piaţa Roşie, la 1 mai 1937, Tuhacevski părea izolat şi abătut, iar după terminarea paradei militare, el a părăsit tribuna oficială. Ce se întâmplase concret?

Preluând informaţiile lui Skoblin, Heydrich îl convinge pe Hitler să le folosească, indiferent dacă acestea se vor dovedi, ulterior, ca fiind un bluf... Se pare că Berlinul era la curent cu intenţiile lui Stalin, ale cărui scopuri coincideau, desigur, din motive diferite, cu cele urmărite de Hitler. Astfel, dosarul Tuhacevski aflat în arhiva Wehrmachtului este "furat" (este vorba de dosarul conţinând date despre colaborarea sovieto-germană din anii '20 şi '30 şi despre legăturile dintre Tuhacevski şi generalii germani[10]). Documentele originale au fost artistic îmbinate cu cele contrafăcute, astfel încât să-l incrimineze pe Tuhacevski şi, deopotrivă, pe generalul-colonel von Seeckt cu care, într-adevăr, colaborase în perioada sus-menţionată, pe alţi ofiţeri germani şi pe ...Troţki.

O problemă aproape insurmontabilă a fost aceea a căii de transmitere a datelor către sovietici, pentru ca totul să pară cât mai firesc, cât mai plauzibil. În "Memoriile" sale, preşedintele Beneş[11] menţionează că, la finele lui ianuarie 1937, ministrul ceh la Berlin, Mastny, a trimis o telegramă prin care informa că nemţii sunt în strânsă legătură cu un grup antistalinist, condus de Tuhacevski. Berlinul se aştepta, se arăta în telegramă, ca în cazul unei lovituri de stat care

l-ar înlătura pe Stalin, să aibă loc o schimbare de esenţă în balanţa de forţe în Europa. În acea vreme, Beneş căuta pretutindeni aliaţi într-o încercare disperată de a evita ameninţarea germană care plana asupra ţării sale. El era convins că pierderea sprijinului lui Stalin pe care conta împotriva Germaniei ar fi condus la lichidarea Cehoslovaciei. Astfel, pentru a preîntâmpina debarcarea lui Stalin şi eventualitatea edificării, ca urmare a acestui eveniment, a unei Axe Berlin-Moscova, Beneş convoacă pe ambasadorul sovietic la Praga, Alexandrovski, căruia îi face cunoscut raportul lui Mastny. Totodată, Beneş "pasează" ştirea lui Paul Reynaud, lui Daladier, lui Leon Blum şi lui W. Churchill. Zvonuri despre o posibilă acţiune contra lui Stalin circulă în toată Europa şi S.U.A., dar, curios, toţi îl consideră pe Voroşilov ca figura centrală a complotului[12]. Astfel, diversiunea lui Heydrich funcţionează perfect, dar el este un om grijuliu, el nu se bazează doar pe Praga...

La o recepţie, la Paris, care are loc la numai 2-3 zile după discuţia Beneş-Alexandrovski, Edouard Daladier, de mai multe ori premier al guvernului francez, îl informează pe Vladimir Potemkin, ambasadorul sovietic la Paris, despre îngrijorarea Franţei în legătură cu o posibilă schimbare a cursului politic la Moscova. Este posibil ca ştirea să fi ajuns la Daladier şi prin omul Biroului II francez de la Moscova. După 10 minute de la comunicare, ambasadorul Potemkin părăsea precipitat recepţia pentru a comunica, operativ, ştirea la Moscova.

Heydrich se pregătea de acum pentru ultimul act al rolului său. El a trimis la Praga pe reprezentantul său personal, Standartenführerul Behrens, care l-a contactat, la rândul său, pe reprezentantul personal al preşedintelui Beneş, solicitându-i în numele lui Heydrich să-i faciliteze contactul cu ofiţerul NKVD-ului, Israilovici, care lucra, sub acoperire, la ambasada sovietică de la Praga. Cu concursul cabinetului preşedintelui Cehoslovaciei cei doi s-au întâlnit şi documentele au fost vândute părţii sovietice pentru suma de 3 milioane ruble aur, cel mai mare preţ care a fost plătit vreodată în astfel de împrejurări.

"ARISTOCRAŢII" FUSESERĂ DEMULT CONDAMNAŢI

Este de subliniat că la data când Stalin cumpăra documentele preparate de Heydrich, NKVD-ul avea şi el definitivat propriul dosar incriminator în ceea ce îl priveşte pe Tuhacevski[13]. Se pare că rolul lui Malenkov în această afacere nu a fost neînsemnat[14]. Ca ofiţer politic de rang superior, Malenkov nutrea, ca şi Voroşilov şi Budionîi, o profundă antipatie faţă de ofiţerii "aristocraţi" ca Tuhacevski, Yakir, Uborevici şi Gamarnik, care posedau o vastă cultură generală şi militară[15].

La patru săpămâni după perfectarea târgului de documente cu nemţii, la 11 iunie 1937, lumea a fost stupefiată de comunicarea TASS, potrivit căreia mareşalul Tuhacevski şi alţi şapte generali au fost judecaţi şi condamnaţi la moarte de către Tribunalul Suprem al U.R.S.S., sentinţa fiind executată fără întârziere[16]. Acuzaţilor li se reţinea în sarcină încălcarea îndatoririlor lor de militari, încălcarea jurământului şi comiterea faptei de înaltă trădare faţă de U.R.S.S. în favoarea

unei puteri străine[17]. Se reţinea textual: "În cursul anchetei s-a stabilit că inculpaţii, împreună cu primul locţiitor al Comisarului pentru apărare, Gamarnik - care s-a şi sinucis recent - au fost în contact cu cercurile militare dintr-o ţară străină şi au promovat o politică antisovietică. În favoarea acestei ţări, inculpaţii au desfăşurat o activitate de spionaj. Activitatea lor avea drept scop înfrângerea Armatei Roşii în eventualitatea în care ţara ar fi fost atacată. Ultimul ţel al acuzaţilor a fost restaurarea puterii moşierilor şi capitalismului. Toţi acuzaţii au făcut mărturisiri complete"[18]. Dându-i-se cuvântul, Tuhacevski ar fi declarat în faţa instanţei de judecată că doreşte să i se spună lui Stalin că el, dictatorul, este duşmanul poporului şi al Armatei Roşii şi că este un criminal, cum lumea nu a cunoscut încă...[19]. În ciuda timpului scurt care s-a scurs până la executarea sentinţei, Tuhacevski a scris un studiu de circa 300 de pagini de manuscris în care prevedea, în mod surprinzător, că Germania va ataca U.R.S.S. în primăvara anului 1941 cu 200 de divizii mobile[20]. Executarea lui Tuhacevski s-a făcut de un pluton comandat de fostul său camarad, mareşalul Blucher, care va fi şi el judecat şi condamnat la moarte, un an mai târziu, în septembrie 1938[21].

EPILOG

Ulterior celor de mai sus, un val de execuţii, arestări, deportări şi îndepărtări din funcţii s-a abătut asupra a mii şi mii de ofiţeri, toate acestea dovedind fără tăgadă că Stalin a distrus întregul nucleu de comandă al Armatei Roşii cu trei ani înainte de atacul Germaniei împotriva U.R.S.S. Un mare număr de versiuni a circulat în legătură cu judecata şi execuţia acestora. N-a fost nevoie de martori. Vişinski nu suferea martorii. Nu există nici o dovadă că acuzaţii au participat la judecarea propriei cauze sau dacă mai erau în viaţă în timpul procesului.

Un martor demn de a fi luat în seamă, Şpigelglass, ofiţer superior în NKVD, citându-l pe locţiitorul şefului din acel timp al acestui organ de tristă notorietate, evreu şi el[22], remarca faptul că era imposibil să se procedeze ca în timpuri normale, pentru că întregul regim sovietic era ameninţat şi, în consecinţă, se proceda mai întâi la împuşcare şi apoi la pronunţarea sentinţei. Medicina politică stalinistă cerea adeseori sânge, mult sânge.

---

1. Anton Antonov Ovseynko, *The time of Stalin*, New York, Harper and Row, 1980.

2. Luis Aragon, A. *History of the U.R.S.S. from Lenin to Khrushchev*, New York, David Mc. Kay, 1964.

3. Edward Ashcroft, *De Gaulle*, London, Odhams Press, 1962.

4. Genévieve Tabouis, *They called me Casssandra*, New York, Charles Scribner's Sons, 1942.

5. Orlov Alexander, *The Secret History of Stalin's Crimes*, New York, Random.

6. Brzezinski Zbigniew K., *The Permanent Purge. Politics in Soviet Totalitarianism*, Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1956.

7. Conquest Robert, *The Great Terror*, New York: Macmillan, 1968.

[8] B.N. Christov and M.A. Zhokhov, *Poslanets partii Moscow*, Voennoi Izdatelstvo Ministerstva Oboronî SSSR, 1980.

[9] Nord Lidia, *Marchal M.N. Tukhachevsky,* Paris, Lev, 1978.

[10] Brisard Andre, *Histoire du service secret nazi*, Paris, 1972.

[11] Beneş Eduard, *Memoires of Dr. Eduard Beneş from Munich to New War and New Victory,* Boston: Houghton Miffilln, 1954.

[12] Reynaud Paul, *Au coeur de la Melee,* Paris: Flammarion, 1951.

[13] Michel Heller and Alexandr Nekrich, *L'utopie au pouvoir,* Paris, Calmann-Levy, 1982.

[14] Krushchev Nikita, *S. Krushchev Remembers,* Boston; Little, Brown, 1970.

[15] Medvedev, Roy, *Khruschev Garden City*, New York; Anchar Press/Doubleday, 1983.

[16] Dimitri Shostakovich, *Testimony,* New York: Harper Row, 1979.

[17] Pasternak, Boris, *I. Remember,* New York: Pantheon, 1959.

[18] Solzhenitsyn Alexander , J. *The Gulag Archipelago,* Three New York: Harper Row, 1976.

[19] Harriman W. Averell, *America and Russia in a Changing World. A half Century of personal Observation Garden City*, New York: Doubleday, 1971.

[20] Jukov G.K., *Vospominaniya i razmishleniya*, Moskow: Izdatelstvo Agenstva Pechati Novosti, 1969.

[21] Revista *Ogoniok,* sept-dec. 1989.

[22] Ehrenburg, Illia, *Memoirs 1921-1941,* Cleveland: World Publishing, 1955.

II. FINLANDA, NOIEMBRIE 1939-MARTIE 1940. RĂZBOIUL IERNII

"U.R.S.S NU MAI ESTE MEMBRU AL LIGII"

Motto: *"Tot ceea ce noi aveam de făcut era să ridicăm puţin glasul, şi finlandezii urmau să se supună. Dacă ei vor face altcumva, vom fi siliţi să tragem câteva focuri de armă, şi finlandezii vor ridica mâinile sus. Aşa am gândit la început, dar curând aveam să aflăm pe pielea noastră că finlandezii sunt buni luptători şi că n-au fost uşor de învins. În cele 105 zile de război am pierdut 1 milion de oameni, 1 000 de avioane şi 2 300 de tancuri. Este incredibil."*[1]

La finele anului 1939, U.R.S.S. era declarată agresoare şi exclusă din Liga Naţiunilor. Motivul: declanşarea războiului de agresiune contra Finlandei.

Textul rezoluţiei, adoptat de Consiliul Ligii[2] avea următorul conţinut:

"Consiliul Ligii Naţiunilor,

Având în vedere rezoluţia adoptată de Adunarea Ligii Naţiunilor, la 14 decembrie 1939, referitoare la apelul guvernului Finlandei;

1) Asociindu-se condamnării de către Adunare a acţiunii U.R.S.S. contra Statului finlandez şi,

2) Pentru motivele cuprinse în rezoluţia Adunării, în virtutea articolului 16, paragraful 4 din Convenţie: Constată că prin acest act U.R.S.S. s-a plasat ea însăşi în afara Ligii. Urmează că U.R.S.S. nu mai este membru al Ligii" LNOJ 20 th year nr.11-12 (Part II); 1079 Sesssion of the Council (1939), p.506 (Doc. A.46, 1939, VII).

Asupra cauzelor, derulării şi consecinţelor acestui conflict, care a atras atâta simpatie asupra Finlandei, pe de o parte, şi blamarea U.R.S.S. de către quasiunanimitatea comunităţii internaţionale, pe de altă parte, ne vom referi în cele ce urmează.

MARE DUCAT... ŢARIST

Ţară a lacurilor şi pădurilor, a iernilor deosebit de geroase, Finlanda este un stat cu o suprafaţă de 337 132 kmp; o treime din acest teritoriu este situată dincolo de Cercul Polar[3]. Condiţiile geografice aspre fac ca Finlanda să fie o ţară mai degrabă subpopulată, având doar 4,9 milioane locuitori, o ţară în care numai oameni deosebiţi pot supravieţui.

Secolul al XIV-lea găsea această ţară încorporată la regatul Suediei, care - angajând nu mai puţin de 12 conflicte armate cu Rusia, al căror loc de desfăşurare a fost teritoriul finlandez - a fost nevoit prin pacea de la Frederikshavn (17.09.1809), să cedeze şi să fie de acord ca Finlanda să fie încorporată la Imperiul ţarist, cu titlul de "mare ducat".

Finlanda a dat Rusiei oameni de seamă între care militari, mulţi militari. Cel mai de seamă: mareşalul Carl Gustav Mannerheim, aristocrat, fost ofiţer de gardă ţarist (1890-1917), participant la războiul ruso-japonez şi la primul război mondial. Sub ultimul ţar al Rusiei, Nicolae al II-lea, Finlanda era supusă unei rusificări intensive, asemănătoare celei din Basarabia: oficializarea limbii ruse, în

sensul folosirii ei obligatorii până la nivelul cel mai de jos al ierarhiei administrative, numirea în posturile cheie ale acestei provincii - veritabilă colonie a Imperiului rus - numai a demnitarilor ruşi, reprimarea brutală a oricăror forme de renaştere naţională etc.

NEUTRALITATE PRIN "GRUPUL DE LA OSLO"

După revoluţia din octombrie 1917 de la Petrograd, Finlanda se declara independentă, la 6 decembrie 1917, în condiţiile în care în ţară se mai găseau circa 20 000 de soldaţi ruşi, infestaţi însă de morbul revoluţiei şi în afara oricărei discipline militare, care nu puteau întreprinde acţiuni ostile pentru anularea actului politic al declarării independenţei. De altfel, la scurt timp, şi anume la 31 decembrie 1917, Rusia Sovietică recunoştea independenţa Finlandei. Prin Tratatul sovieto-finlandez - încheiat în anul 1920, în localitatea Tartu - se reconfirma de către ruşi independenţa ţării, reconfirmare pe care aceştia aveau s-o regrete curând după cum se va vedea.

Într-adevăr, sub imperiul evenimentelor ce se precipitau, spre finele anilor '30, care prevesteau apropierea războiului, U.R.S.S. a cerut ultimativ guvernului de la Helsinki să încheie o alianţă militară sovieto-finlandeză sau, cel puţin, să-i permită construirea unei baze aeriene şi navale la Suursaari, localitate aflată la numai 70 km est de Helsinki.

Fără îndoială sovieticii erau iritaţi şi, totodată, se temeau de faptul că Finlanda, care nu adoptase calea dezvoltării socialiste, în ciuda gamei de acţiuni subversive, "tradiţionale" întreprinse de ruşi în acest scop, se declarase neutră şi intrase în "Grupul de la Oslo" din care mai făceau parte Norvegia, Suedia şi Danemarca, ţări ce aveau, de asemnea, statut de ţări neutre. Dar iritarea Moscovei nu era cu nimic justificată, întrucât "Grupul de la Oslo" era o alianţă defensivă, ale cărei scopuri nu contraveneau spiritului şi literei Tratatului de neagresiune încheiat, în 1934, între Finlanda şi U.R.S.S. În realitate ruşii (care se pregăteau pentru confruntarea cu germanii şi, după caz, alături de aceştia, împotriva aliaţilor occidentali) susţineau că doresc să evite un atac declanşat din nord de pe teritoriul Finlandei.

STALIN: "VĂ CEREM 2700 KMP"

În octombrie-noiembrie 1939 s-au derulat negocieri pe care o delegaţie finlandeză a fost nevoită să le ducă la Moscova, personal cu Stalin şi cu comisarul poporului pentru Afaceri Externe, Viaceslav Molotov (de origine baltică). Stalin, personal, ceruse în numele delegaţiei sovietice consimţământul Finlandei pentru "închirierea, pe 30 de ani, a oraşului-port Hanco", aflat pe coasta de vest, în vecinătatea capitalei Helsinki. Hanko urma să devină bază militară şi navală sovietică. Stalin mai cere şi câteva insule, aflate în golful Finlandei, precum şi retragerea liniei de frontieră cu 40-50 de km la vest de Leningrad, "care se afla în bătaia tunurilor finlandeze". În schimb, Stalin oferise "generos" o suprafaţă de

două ori mai mare situată în zonele îngheţate din Karelia sovietică. El exclamă: "Noi vă cerem 2 700 kmp şi vă oferim în schimb 5 500 kmp. Ar face altă mare putere aşa ceva? Nu! Numai noi suntem aşa proşti!"[4] Conducătorii delegaţiei finlandeze, cunoscutul diplomat L.K.Paasikivi şi Väinö Tanner, invocând statutul de neutralitate al ţării lor, au respins cu hotărâre pretenţiile Moscovei[5]. Comportarea demnă a delegaţiei finlandeze este de apreciat, cu atât mai mult cu cât într-o declaraţie făcută ziarului "Pravda" din 18 octombrie 1939 şi reluată şi de"Izvestia", Stalin subliniase: "Eu înţeleg că Finlanda doreşte să rămână neutră, dar eu vă asigur că acest lucru nu este posibil, pentru că marile puteri nu vor permite, pur şi simplu, aşa ceva"[6]. Declaraţia lui Stalin intervenea la scurt timp după cotropirea Poloniei de către U.R.S.S. (în cooperare cu Germania fascistă), acţiune militară ce decurgea direct din prevederile Anexei secrete la Pactul de neagresiune semnat la 23 august 1939 de Ribbentrop şi Molotov. Anexă în conformitate cu care Europa Centrală şi de Est era împărţită în sfere de interese între cei doi mari protagonişti. Prin cele declarate, Stalin reitera prevederile pactului care se refereau şi la Finlanda.

GOLIATH ŞI "COCKTAIL MOLOTOV"

...În noaptea de 30 noiembrie 1939, la orele 00.45 a.m., fără să declare război, U.R.S.S. invadează Finlanda.

În ziua declanşării invaziei de către U.R.S.S. - 30 noiembrie 1939, orele 00,45 a.m. -, Finlanda dispunea de numai 100 de tunuri antitanc, de 162 de avioane uzate moral şi de linia de fortificaţii "Mannerheim". Avea în schimb, ca ministru al apărării şi comandant suprem al armatei, pe mareşalul Gustav Mannerheim. Sovieticii au atacat iniţial cu 600 000 de soldaţi, aflaţi sub comanda generalului K.A. Mereţkov. "Sunt aşa de mulţi ruşi, unde o să-i îngropăm pe toţi?!", glumeau soldaţii finlandezi. Rezistenţa finlandeză, care s-a bazat, în primul rând, pe rezervişti, a fost îndârjită, aproape fanatică; practic era vorba de rezistenţa întregului popor, care îşi apăra casele, fermele, pădurile, - pământul patriei, într-un cuvânt.

Lupta de gherilă a început chiar din primele zile ale războiului, ea purtându-se de către "nălucile din pădurile Finlandei", care apăreau când ruşii se aşteptau cel mai puţin pentru a dispare pe schiuri în pulberea albă. Totuşi încleştarea era vădit disproporţionată, fiindcă unui luptător finlandez îi reveneau 52 de adversari din Armata Roşie! Era, deci, încleştarea dintre David şi Goliath. Dar de partea vitejilor finlandezi erau mareşalul Mannerheim[7] şi generalii Ger, Iarnă şi Ninsoare. Căderile de zăpadă masive favorizau retragerea populaţiei din faţa invadatorului. Artileria grea şi tancurile sovietice se înzăpezeau în dunele albe sau se duceau la fundul lacurilor traversate. În retragere, nelăsând nimic ocupantului, populaţia practica metoda "pământului pârjolit" sau "tactica bandiţilor", cum era numită în ziua de 3 decembrie 1939 de presa şi radioul sovietic.

Alături şi împreună cu rezistenţa, Mannerheim opun sovieticilor o armată de 100 000 de oameni, slab înzestrată şi formată în majoritate din rezervişti[8].

El promovează o tactică ce nu are corespondent în ştiinţa militară: este

tactica loviturilor scurte, cu caracter de surpriză, executate de pe schiuri, şi care sunt urmate de dispariţiile instantanee, tot pe schiuri[9].

Comandanţii acestor detaşamente, invizibile şi imprevizibile, erau în general ofiţeri de rezervă, adică intelectuali de provincie, buni cunoscători ai codrului finlandez, teatru de luptă principal al războiului.

Împotriva sutelor de tancuri ruseşti, finlandezii nu aveau a le opune decât 10 baterii antitanc. Iată de ce era nevoie să se inventeze "ceva" şi acest "ceva" s-a numit - peiorativ - "Cocktail Molotov", constând din sticle al căror conţinut, un lichid inflamabil, la contactul - prin aruncare -, cu blindajul tancului, provoca aprinderea şi învăluirea instantanee a acestuia în flăcări. S-au confecţionat 70 000 de astfel de arme artizanale cu care au fost dotate armata şi rezistenţa.

Camuflaţi în combinezoane albe, apărătorii se făceau una cu... zăpada şi aruncau cu calm sticlele lor infernale asupra monştrilor de oţel, ale căror echipaje, într-o încercare disperată de a ieşi din tancuri, erau imediat secerate de focul automatelor şi mitralierelor finlandeze.

Din acest moment, superioritatea sovietică în tancuri a încetat să mai existe[10].

BRAVURA, FAŢĂ ÎN FAŢĂ CU TRĂDAREA MASCATĂ

...Temperatura scăzuse sub minus 40°. O astfel de iarnă nu mai bântuise în Finlanda din anul 1828. Totul a îngheţat. Armele nu mai puteau fi folosite; soldaţii sovietici, îmbrăcaţi în uniforme subţiri de vară[11], devin sub acţiunea gerului statui de gheaţă, uneori la nivel de plutoane sau chiar de companii, pentru că la un astfel de ger sângele şi plasma umană îngheaţă.

În schimb, finlandezii - bravi şi ingenioşi -, bine echipaţi şi obişnuiţi cu vicisitudinile gerului polar, duc un adevărat război de mişcare şi nu au timp să îngheţe; ei ştiu, de altfel, să evite frigul. Armele lor funcţionează datorită unui amestec, cunoscut numai de ei, de benzină şi unsoare de tun, cu care le ung.

Inamicul este pentru sovietici pretutindeni şi nicăieri; viaţa lor capătă aspectul unei încercări disperate de a supravieţui frigului şi ameninţării nălucilor albe, camuflate în mantii. Toate acestea, la care se adaugă un cadru format din păduri în flăcări, oraşe şi sate distruse, creează pentru agresor o imagine de apocalips.

Totuşi, cale de întors nu există... Acolo, în spate, sunt politrucii, şi cu aceştia nu este de asemenea de glumit...[12]

Este clar pentru toată lumea, de la soldat la general, că blitzkriegul practicat de ruşi în Finlanda, după reţeta germană, eşuase...

Imediat după invazie, un post de radio situat "undeva în Finlanda" a anunţat o trădare mascată: formarea "primului guvern democrat al Finlandei, condus de tovarăşul Otto Kuusinen, secretarul general al Partidului Comunist Finlandez"[13]. Sediul noului guvern a fost fixat la Terijoki, primul oraş "eliberat" de Armata Roşie, în realitate o mică staţiune balneară situată la câţiva kilometri de frontiera sovieto-finlandeză. Guvernul sovietic s-a grăbit să recunoască noul guvern, cu care a şi stabilit imediat relaţii diplomatice.

Drept mulţumire, "guvernul" lui Otto Kuusinen a fost gata să cedeze oraşul-port Hanko, o porţiune a istmului Kareliei şi, chiar, să vândă U.R.S.S. o insulă de importanţă strategică situată în Golful Finic, pentru suma de 300 000 de milioane mărci finlandeze.

Aşadar, primul Quisling nu a apărut în Norvegia, ci în Finlanda, la Terijoki[14] şi, poate, istoricii vor analiza dacă nu este mai bine ca alături de termenul Quisling - Quislingi, care semnifică trădarea naţională, să se folosească deopotrivă şi cel de Otto Kuusinen!

REACŢII OCCIDENTALE

Agresiunea sovietică şi înverşunata apărare finlandeză au trezit din somnolenţă şi apatie S.U.A. şi Europa. Aşa se face că preşedintele Roosevelt intervine prin ambasadorul american la Moscova, A. Steinhardt, cerând încetarea ostilităţilor, precum şi sistarea bombardamentelor asupra centrelor urbane. Secretarul de stat, Cordell Hull, a ameninţat chiar cu sistarea vânzării avioanelor de luptă către U.R.S.S.

Fostul preşedinte american Hoover ia şi el tranşant apărarea eroicei Finlande împotriva ruşilor, pe care îi acuză că îl imită pe Gingis-Han, şi a cerut chiar ruperea relaţiilor diplomatice cu U.R.S.S.

Crucea Roşie din S.U.A. intervine la rându-i cu bani şi medicamente şi chiar cu voluntari.

Este pentru prima oară când S.U.A. au acordat un interes aşa de mare unui stat atât de mic. Ele merg atât de departe încât îşi oferă serviciile, ca mediator, în acest conflict disproporţionat.

Medierea S.U.A. este acceptată imediat de Finlanda dar este refuzată categoric de U.R.S.S. "Ar fi mai bine ca S.U.A. să-şi vadă de treburile lor în Cuba şi Filipine şi să nu se mai amestece în relaţiile sovieto-finlandeze", declara la 31 noiembrie 1939, cu emfază, Comisarul poporului pentru Afacerile Externe al U.R.S.S., Molotov.

O propunere similară, formulată şi de Suedia, este de asemenea respinsă de Moscova.

O singură mare putere nu se amestecă în acest ciudat conflict verbal şi nici nu acordă ajutor de nici un fel Finlandei: Germania fascistă, partenera U.R.S.S. la Tratatul de neagresiune Hitler-Stalin sau Ribbentrop-Molotov - cum i se mai spune -, înţelegere bilaterală de neagresiune semnată la Moscova la 23 august 1939. Totuşi, folosind încordarea din zonă şi anticipând evoluţia conflictului, germanii intenţionează să atace la rândul lor Norvegia în încercarea de a o lua înaintea englezilor, care şi ei se pregăteau să ocupe o serie de porturi ale acestei ţări, în vederea transformării acestora în baze pentru războiul submarin[15].

FINLANDA: EROICĂ ŞI DISPERATĂ

Aşadar, în context, se părea că atunci când marile puteri trec de la vorbe la fapte, ţările mici nu-şi pot permite să fie eroice. Finlanda face excepţie şi se pregăteşte pentru sacrificiul suprem, dacă va fi nevoie, pentru salvgardarea fiinţei sale naţionale.

Stalin îşi dă seama că nu mai este timp de pierdut şi, că, deci, Finlanda trebuie să fie înfrântă, cât mai curând posibil, indiferent câte sacrificii vor fi necesare. El este furios că în ciuda uriaşei superiorităţi în oameni şi materiale, Armata Roşie este practic oprită, ba chiar înfrântă, în timpul campaniei din ianuarie 1940. Caută ţapi ispăşitori şi în acest scop ordonă executarea unor generali şi ofiţeri superiori, are dispute aprige cu Comisarul poporului pentru Apărare, K.E. Voroşilov, şi dispune ca mareşalul S.K. Timoşenco să preia comanda supremă a armatei de pe frontul finlandez, devenind, totodată, Comisar al poporului pentru Apărare [16].

Mannerheim îl aşteaptă. Cele 25 de divizii ruseşti reiau ofensiva în direcţia fortificaţiilor "Mannerheim" la începutul lui februarie 1940. În 24 de ore, de exemplu, artileria sovietică aruncă asupra liniilor finlandeze nu mai puţin de 300 000 de obuze, realizând astfel cele mai intense baraje de artilerie cunoscute de la bătălia de la Verdun (care a avut loc pe frontul germano-francez în timpul primului război mondial).

Trupe proaspete şi mult sporite numeric sunt aruncate în luptă de către sovietici. Toate acestea prevestesc, indubitabil, începutul sfârşitului eroicei apărări a poporului finlandez.

La o săptămână de la reluarea ofensivei sovietice, finlandezii continuă să reziste eroic.

În a doua jumătate a lunii februarie 1940, ei se retrăseseră, în mod ordonat, de pe linia fortificaţiilor.

Soldaţii finlandezi sunt aşa de obosiţi încât, uneori, sunt surprinşi de tancurile ruseşti, care se apropie de poziţiile lor.

Mannerheim cere guvernului să încheie pace. El este sceptic în legătură cu adevăratele intenţii ale Franţei şi Angliei, care se declaraseră gata să intervină cu un corp expediţionar prin porturile norvegiene. Finlandezii şi Mannerheim îi suspectează că în realitate aceştia intenţionau să ocupe întreaga Scandinavie în perspectiva conflictului cu Germania sau, şi mai rău, să transforme Peninsula în teatrul confruntării Aliaţilor cu un front unit germano-sovietic [17].

În sfârşit, Germania iese din expectativă şi propune la rândul ei să găzduiască, la Berlin, preliminariile de pace sovieto-finlandeze. Este refuzată de finlandezi, care-şi intensifică acţiunile diplomatice pe lângă Suedia, membră a "Grupului de la Oslo", într-o încercare de a o convinge să joace rolul de mediator, fiind chiar pe punctul de a renunţa la oraşul-port Hanko, dacă acest sacrificiu ar fi adus pacea.

În ceea ce o priveşte, Suedia, temându-se de reacţia U.R.S.S., nu numai că refuză cererea Finlandei de a media în conflict, dar şi informează, oficial, guvernul finlandez, că în conformitate cu statutul său de neutralitate nu va permite francezilor, englezilor sau altora să traverseze cu trupe teritoriul său[18].

Aceeaşi atitudine adoptă şi Norvegia. Finlanda se află într-o situaţie disperată!

FINLANDA: PACIFICATĂ ŞI SFÂRTECATĂ

Părăsiţi de toţi, inclusiv de partenerii din "Grupul de la Oslo", finlandezii sunt nevoiţi să înceapă, la Moscova, la data de 6 martie 1940, negocieri dure de pace cu sovieticii; între timp războiul continuă cu furie de ambele părţi. Soldaţii

finlandezi, întreaga rezistenţă oferă în aceste zile momente de eroism care zguduie lumea, luptând cu dârzenie împotriva unor forţe covârşitoare.

La 14 martie 1940, Finlanda semnează Tratatul de pace cu ruşii, cedând acestora oraşul Viipuri, al doilea ca mărime al ţării, cel mai mare port la Oceanul Arctic, Petsamo, zona strategică Hanko, cel mai mare lac al ţării, Ladoga, şi întregul istm al Kareliei, toate acestea însumând 12 la sută din populaţia ţării şi 22 000 kmp din suprafaţa acesteia. Ei pierd, de asemenea, o serie de porturi, ca Umras, Koivisto, Canalul Saimaa şi altele mai puţin importante.

Pierderile în oameni se cifrau la 25 000 de morţi şi 55 000 de răniţi. Aşadar, pacea se încheiase cu un preţ extrem de ridicat. "Pacea a fost restabilită, dar ce fel de pace? exclamă ministrul de externe V.Tanner. De aici înainte ţara noastră va continua să existe ca o naţiune mutilată"[19].

FINLANDA: IGNORATĂ, ELOGIATĂ ŞI DIN NOU SFÂRTECATĂ

În ceea ce priveşte pe sovietici, deşi aceştia au înfrânt pe finlandezi şi au ocupat zonele strategice, care în concepţia lor ar fi trebuit să le asigure securitatea în eventualitatea unui atac declanşat la Nord, vizând în special Leningradul, preţul a fost şi pentru ei, de asemenea, extrem de ridicat. Un general sovietic ar fi spus: "Noi am câştigat destul pământ să ne îngropăm morţii..."[20]

Acest preţ s-a ridicat la 1 milion de morţi dintr-un efectiv de 1,5 milioane de soldaţi, câţi au fost aruncaţi asupra Finlandei. "O astfel de victorie obţinută cu un asemenea preţ echivalează cu o înfrângere morală", aprecia Hruşciov ulterior [21].

Se pune, desigur, întrebarea de ce U.R.S.S. victorioasă în acest război nu a cucerit întreaga Finlandă. Să-i dăm din nou cuvântul lui Stalin. Acesta ar fi spus: "Finlanda nu este relevantă din punct de vedere al cerinţelor de bază ale revoluţiei mondiale"[22].

Credem că, de fapt, Stalin, care era un realist cum puţini oameni de stat ai vremii sale au fost, şi-a dat seama că lupta cu finlandezii s-ar fi prelungit, pe termen nedefinit, şi ar fi fost de natură să grăbească declanşarea războiului mondial în care conducătorul sovietic ar fi dorit ca ţara sa să fie implicată cât mai târziu, spre sfârşit, şi să joace rolul unui arbitru definitiv pentru taberele care, între timp, îşi vor fi epuizat forţele.

Presa şi experţii militari, inclusiv cei sovietici, au făcut pe parcursul şi la finele consumării "războiului iernii" aprecieri neelogioase la adresa gradului de pregătire al Armatei Roşii [23] - o armată care s-a dovedit neinstruită şi prost condusă [24], ca urmare a decimării de către Stalin a mii şi mii de ofiţeri superiori în cadrul aşa-zisei "epurări" a rândurilor sale care a culminat cu "Afacerea Tuhacevski"[25].

În orice caz, experienţa finlandeză l-a ajutat pe mareşalul Timoşenko în reorganizarea armatei, care nu se acoperise de glorie în pădurile din Finlanda. Mareşalul a remarcat, în acest sens, că "ruşii au învăţat mult în acest război în care finlandezii au luptat cu eroism"[26].

Aceeaşi opinie o împărtăşeşte şi amiralul N.G. Kuzneţov: "Am primit o lecţie severă... Campania finlandeză a arătat că organizarea conducerii militare de la centru a lăsat mult de dorit"[27]. Churchill remarca: "Finlanda singură, în pericol de moarte, superba, sublima Finlandă a arătat ce pot face oamenii liberi. Serviciul pe care Finlanda l-a adus umanităţii este magnific"[28].

Cuvintele frumoase rostite la adresa Finlandei de cel ce a condus destinele Imperiului britanic în timpul celui de-al doilea război mondial capătă o semnificaţie deosebită în absenţa oricărui ajutor substanţial pe care Anglia, una din marile puteri şi democraţii apusene ale timpului, ar fi putut să-l acorde Finlandei...

...La 26 iunie 1941, Finlanda, ca şi ţara noastră, s-a alăturat Germaniei şi a participat la războiul împotriva Uniunii Sovietice, într-o încercare de a recâştiga teritoriul pierdut şi încorporat prin rapt de marele său vecin.

Ca şi în cazul României, s-a ajuns la acea ciudăţenie a istoriei, ca Anglia, aliata U.R.S.S., să declare război Finlandei, în decembrie 1941, fără ca vreodată forţe armate ale celor două ţări să se confrunte pe câmpul de luptă, pe apă, în aer, pe sol.

Este de remarcat, de asemenea, că între Finlanda şi Germania n-a existat o alianţă consfinţită oficial printr-un tratat, ca şi în situaţia României. Iată de ce armata finlandeză şi armata germană au luptat separat, iar cooperarea dintre cele două armate, în sensul coordonării acţiunii lor, aproape că nu a existat.

În septembrie 1944, în urma păcii cu U.R.S.S., Finlanda a fost obligată la un nou sacrificiu dureros, trebuind să cedeze de această dată U.R.S.S. întreaga Karelie, fapt ce ne face să ne amintim, dar nu necesarmente să acceptăm, dictonul potrivit căruia când marile puteri se angajează în război, ţările mici nu-şi permit să fie eroice.

---

1. Khrushchev N.S. *Khrushchev Remembers*, Boston. Little Brown and Co . 1970, p. 152-153.

2. Deborin G.A., *Al doilea război mondial*, Editura Politică, Bucureşti, 1960, p.87-88 (dintre statele care au votat în favoarea rezoluţiei se numără Marea Britanie, Franţa, Belgia, Bolivia, Egipt, Uniunea Sud-Africană şi Republica Dominicană).

3. Pentru detalii vezi *Statele lumii*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985, p. 220-221.

4. Eloise Engle and Lauri Paananen, *The Russo-Finnish Conflict, 1939-1940*, New-York, 1973, p. 10-14.

5. Iacobson, Max, *The Diplomacy of the Winter War*, Cambridge, Mass, Harvard, University Press, p. 25-27. ("Există o ordine de zi permanentă fino-rusă, care are numai un singur punct: cum să se reconcilieze neclintita voinţă a finlandezilor privind păstrarea independenţei ţării lor cu ambiţiile de mare putere ale Rusiei").

6. A se vedea pentru detalii colecţia ziarelor "Pravda" şi "Izvestia".

7. La data declanşării războiului, mareşalul împlinise 72 de ani.

[8] Carl Gustav Mannerheim, - *The Memoirs of Marschall Mannerheim,* London, 1953. În acelaşi sens, vezi Leonida Loghin, - *Al doilea război mondial,* Editura Politică, Bucureşti, 1984, p. 24-25, în care efectivul celor două armate apare sensibil diferit. Astfel, L. Loghin este de părere că efectivul trupelor sovietice de invazie a fost de 800 000 de oameni, cărora li s-ar fi opus 150 000 de soldaţi finlandezi (9 divizii + 8 brigăzi).

[9] Jarvinen Y.A. - *Finnish and Russians Tactics in the Winter War,* Porvoo and Helsinki, 1948, p. 112-114.

[10] Kaarlo Erho - *Summa*, Porvoo, Finland, 1940, p. 112-113.

[11] Stalin era convins că războiul va dura 10-12 zile. Vezi N.N. Voronov, *Na slujbe voennoi*, Moscova, 1963, p. 136-137.

[12] Karl Gustav Mannerheim - *op.cit.*, p. 367.

[13] Esko L. Mannermaa, - *New York,* Helsinki, 1969, p. 96.

[14] Oraşul Terijoki, sediul primului şi ultimului guvern comunist al Finlandei, a fost încorporat la Uniunea Sovietică şi se numeşte Zelenogorsk.

[15] Carl Gustav Mannerheim, *op.cit.*, p.119-120.

[16] Khrushchev N.S., *op.cit.*, p. 154-155.

[17] Carl Gustav Mannerheim, - *op. cit.*, p. 340-351; în acelaşi sens vezi E. Engle and L.Paanen, - *op.cit.*, p.132-133 şi Winston Churchill, *Mémoires sur deuxième guerre mondiale,* vol.I , Paris, 1948, p.170-184.

[18] Tanner Väinö - *I was the Foreign Minister During the Winter War,* Helsinki, 1951, p. 112-113.

[19] *Ibidem*, p. 116.

[20] E. Engle and. L.Paananen - *op. cit.*, p. 143.

[21] Khruschev, N.S, *op. cit.*, p. 152-153.

[22] E. Engle and L.Paananen, *op.cit.*, p. 144.

[23] *Nazi Conspiracy and Aggression,* Washington, 1946, p. 981-982.

[24] C.G. Mannerheim, *op.cit.*, p. 369-371.

[25] Butson Thaos - Pentru detalii vezi şi capitolul anterior.

[26] Marschall S.S. Biriuzov - *Kogda gremeli pushki*, Moskau, 1961, p. 32.

[27] Admiral C.G. Kuznețov - *Pered voinoi*, Oktiabr, 1965, p. 188-189.

[28] Citat după E. Engle and L. Paananen, *op.cit.*, p. 142.

[29] Leonard Lundin - *Finlandin the Second World War,* Bloomington, Indiana University Press, 1957.

III. FORȚA CINISMULUI ȘI CINISMUL FORȚEI

Istoriografia celui de-al II-lea război mondial este deosebit de bogată. Subiectul continuă să prezinte interes pentru mulţi cititori, în ciuda scurgerii a peste cinci decenii de la terminarea conflictului. Iată de ce ne-am propus să prezentăm, în cele ce urmează, desfăşurarea celui de-al II-lea cataclism militar al globului, insistând nu pe descrierea unor fapte, întâmplări şi statistici - deşi acestea sunt într-o anumită măsură de neevitat -, ci încercând a pune în evidenţă un aspect inedit, anume raportul dintre CINISM şi FORŢĂ.

Vom căuta să descriem efectele nefaste ale ***forţei cinismului****, cât şi ale* ***cinismului forţei*** *asupra statelor, popoarelor şi, în primul rând, a milioanelor de cetăţeni, cu sau fără uniformă. Este de menţionat că, deşi interdicţia publicării majorităţii documentelor oficiale, având o relevanţă deosebită pentru tratarea acestui subiect, ridică o serie de greutăţi, totuşi, studiul atent al unor memorii, cât şi publicarea, mai ales în perioada "războiului rece", a unora din documentele menţionate, permit dezvăluirea multor fapte care pun sub semnul îndoielii cel puţin probitatea unor personalităţi celebre din timpul războiului.*

POLONIA, VICTIMĂ A CINISMULUI ŞI FORŢEI

După 1 septembrie 1939 - data oficială a declanşării celui de-al II-lea război mondial - în timp ce trupele germane invadau teritoriul polonez, francezii[1], masaţi de-a lungul "Liniei Maginot", ridicau deasupra fortificaţiilor placarde pe care se puteau citi cuvintele: "Noi nu vom trage prima împuşcătură!" Aşa că frontul de vest a rămas "liniştit", în timp ce oraşele şi satele Poloniei erau distruse de pe uscat, din aer şi de pe mare.

După cum se ştie, Polonia a fost înfrântă în aproape patru săptămâni. Rolul jucat de Stalin şi Armata Roşie a fost considerabil, contribuind decisiv la acest dezastru. Dacă se adaugă greşelile comise de factorii politici şi militari polonezi, avem tabloul aproape complet al dramei pe care au parcurs-o, în acel timp, poporul polonez şi armata sa. Astfel, din punct de vedere strategic, polonezii au comis o greşeală capitală, concentrându-şi principalele forţe la Poznan - de unde, în viziunea conducătorilor militari de la Varşovia, trebuia să se dezvolte o ofensivă hotărâtoare, având drept scop, nici mai mult, nici mai puţin, încercuirea şi cucerirea... Berlinului. Amplasarea acestor forţe pe un aliniament întărit de obstacolul natural al Vistulei ar fi condus, desigur, la rezultate sensibil diferite privind soarta combatanţilor polonezi. Conceptul strategic atât de ambiţios şi nerealist al Marelui Stat Major polonez a făcut ca trupele poloneze să fie încercuite şi distruse încă din primele faze ale campaniei. Rămăşiţele armatei poloneze şi-au găsit loc de refugiu pe teritoriul României sau au fost luate în captivitate, după 17 septembrie 1939, de către Armata Roşie. În ceea ce priveşte fortificaţiile, acestea erau total depăşite şi, în consecinţă, nu corespundeau războiului modern. De exemplu, centura fortificaţiilor Varşoviei fusese construită în primul război mondial. Orice comentariu este inutil... S-au semnalat şi bizarerii de genul unor şarje sinucigaşe ale cavaleriei, împotriva tancurilor germane.

Comandanţii le spuseseră bravilor cavalerişti, înaintea atacului, că blindatele germane ar fi simple... imitaţii de carton.

Pe frontul de vest "războiul" continua în stil de operetă; un război al difuzoarelor date la maximum şi al manifestelor aruncate din avion, ce îndemnau la pacifism. Dezertorii francezi povesteau lucruri incredibile: în avanposturi, santinelele nu aveau nici măcar... gloanţe (!). La rândul lor, nemţii se limitau strict la războiul propagandei. Astfel, Göring a fost categoric refuzat de Hitler, de a ataca flota engleză în timpul campaniei din Polonia, deoarece planurile führerului privind această ţară şi aliaţii acesteia nu erau, în acea perioadă, deplin clarificate.

Oferta de mediere a Italiei, gândea el, în cazul în care ar fi fost acceptată de aliaţi, trebuia să afle cât mai mult teritoriu polonez sub ocupaţie germană. La masa tratativelor (se mai admitea încă posibilitatea negocierilor!), nemţii ar fi urmat să se prezinte "de pe poziţii de forţă", obligând Anglia să li se alăture sau, cel puţin, să rămână neutră în cadrul acţiunilor de viitor privind Estul, pe care Hitler şi le imagina deja din acest stadiu. Asta deşi cerneala de pe Pactul Ribbentrop-Molotov, semnat la 23 august 1939, nu apucase încă să se usuce.

După cum se ştie, medierea italiană nu a avut loc; în schimb, pofta de cuceriri teritoriale a devenit... contagioasă! Astfel, la 17 septembrie 1939, U.R.S.S. a atacat, la rându-i, Polonia. În această nouă împrejurare, Marea Britanie şi Franţa nu au declarat război U.R.S.S. pentru agresiunea comisă împotriva aliatei lor, întrucât clauza acordului polono-englez limita intervenţia Angliei - şi, în consecinţă, a Franţei - numai la cazul agresiunii germane, fapt pe care naziştii nu l-au cunoscut. R. Heidrich, de pildă, credea că imediat după intrarea Armatei Roşii în Polonia, Anglia şi Franţa vor declara război Uniunii Sovietice[2]. Când ruşii au invadat Polonia, ei au invocat, între altele, şi faptul că guvernul polonez, cu care guvernul sovietic încheiase un pact de neagresiune, *nu mai exista de FACTO* (sic!) întrucât se refugiase în România. Cei doi protagonişti, german şi sovietic, şi-au împărţit "frăţeşte" Polonia, care a dispărut astfel de pe harta lumii.

"CA ÎNTRE VECHI CAMARAZI"

La 27 septembrie 1939, Ribbentrop semna, în biroul lui Stalin, Protocolul prin care se stabilea noua graniţă dintre cele două state, conservând totodată linia de demarcaţie (secretă) dintre sferele de influenţă germano-sovietice, delimitate de râurile Pissa, Narev, Vistula şi San. În schimbul districtului Varşovia şi al Lublinului, Stalin a cerut (şi partenerul german a consimţit) să i se dea Lituania, stat care, potrivit Pactului semnat, la 23 august 1939, în acelaşi birou de la Moscova, aparţinea sferei de interese a Germaniei. Lui Stalin i-a fost satisfăcută, de asemenea, cererea privind încorporarea Lvovului la U.R.S.S. - un vechi vis al dictatorului de la Kremlin, nutrit încă din vremea campaniei bolşevice contra Poloniei lui Pilsudski, din 1920. Restul teritoriului polonez a revenit Reichului şi a fost încorporat ca atare la acesta.

La întoarcerea sa de la Berlin, imprudent în perspectiva istoriei, Ribbentrop declara că s-a simţit în biroul lui Stalin de la Moscova *"ca între vechi camarazi de partid"*[3].

În ciuda opţiunii sale de a declanşa în octombrie 1939, după terminarea campaniei din Polonia, ofensiva în vest, Hitler a ţinut însă seama de sfatul generalilor săi, amânând-o pentru primăvara anului 1940. În acest interval germanii au purtat numeroase *negocieri secrete*, între alţii, şi cu S.U.A. (octombrie 1939). Americanii erau deranjaţi de faptul că Anglia îi pusese în faţa faptului împlinit, prin declaraţia de război împotriva Germaniei. Deşi corespondenţa referitoare la discuţiile germano-americane va fi publicată abia în anul 2000, potrivit unor surse[4], *S.U.A. se arătau la acea vreme dispuse să încheie alianţa cu Germania* şi deci s-o sprijine logistic în cazul unui război cu U.R.S.S. şi, chiar, într-un eventual conflict cu... Anglia. S.U.A. ar fi urmat, aşadar, să asigure materialele necesare Germaniei pentru această confruntare, în urma căreia frontiera de est a Reichului trebuia să fie împinsă cât mai departe, spre... Urali, iar Anglia deposedată de uriaşul său imperiu colonial. Până la realizarea acestui deziderat S.U.A. erau dispuse să recunoască teritoriile poloneze cucerite de germani, care aparţinuseră celui de-al II-lea Reich, inclusiv Danzigul, şi erau de acord să li se restituie nemţilor fostele lor colonii din Africa. Discuţiile s-au purtat între Göring şi omul de afaceri american William Rh. Davis, desigur cu acordul lui Hitler şi al preşedintelui Roosevelt. Potrivit scenariului cunoscut, S.U.A. urmau să joace, iniţial, rolul de mediator, apoi în eventualitatea în care Anglia nu s-ar fi arătat dispusă să asculte sfaturile Washingtonului), să devină aliata Germaniei. W.R. David s-a întors la Washington, însoţit de un "ambasador special" german, împuternicit să discute detaliile. Dar, din cauze rămase până acum necunoscute, preşedintele Roosevelt s-a răzgândit în ultimul moment şi tratativele au eşuat definitiv.

Spre deosebire de S.U.A., pe Hitler deposedarea Angliei de imperiul său colonial nu-l interesa. El nu a dorit iniţial să lovească prestigiul şi puterea Angliei; punea doar o singură condiţie: bararea drumului spre vârful conducerii imperiului a lui W. Churchill (care redevenise prim-lord al Amiralităţii), considerat de regimul nazist ca exponent al plutocraţiei evreieşti mondiale. ("The lord of the liars" - lordul mincinoşilor).

Eşecul negocierilor anglo-germane, duse prin intermediul omului de afaceri suedez Dahlerus, a avut darul de a-l irita pe Hitler. El i-a declarat acestuia că supravieţuirea imperiului britanic este şi în interesul Germaniei, pentru că dacă Anglia ar pierde, de exemplu, India, Germania *nu câştiga nimic* prin aceasta. Hitler arăta că, şi în situaţia în care Anglia va fi victorioasă în conflict, ea îşi va pierde rolul său de mare putere mondială, devenind după război o putere de mâna a doua, ca urmare a destrămării imperiului său colonial[5].

La finele anului 1939, "generos", führerul admitea totuşi ca Polonia să fiinţeze ca stat, însă pe un teritoriu limitat în jurul Cracoviei. Aici urmau să fie îndreptaţi, "selectiv", nobilimea, clerul şi... evreii polonezi, care nu fuseseră încă suprimaţi; era vorba, deci, de un stat hibrid, în realitate o rezervaţie care să nu mai poată pune vreodată probleme Germaniei şi "aliatei" sale, U.R.S.S. Populaţia acestui "stat"' trebuia astfel sărăcită, încât ea însăşi să-şi "dorească" să lucreze în Germania. Restul teritoriului polonez trebuia să rămână încorporat Reichului şi U.R.S.S., potrivit Acordului semnat la Moscova, la 27 septembrie 1939.

CONTINUĂ ŞIRUL COTROPIRILOR

Incidentul de la Valno (Olanda), un scenariu imaginat de S.S., constând într-o întâlnire a "ofiţerilor antihitlerişti" şi agenţi britanici (care s-au lăsat ademeniţi), a fost folosit de dr. Goebbles - şeful propagandei naziste - pentru a acuza Olanda că-şi încalcă neutralitatea declarată. La rândul său, Belgia - convinsă de propria slăbiciune şi temându-se de o invazie germană - a permis trupelor franceze să ocupe puncte strategice, aflate pe teritoriul său, măsură care nu a scăpat spionajului german. Nemţii au fost informaţi că militarii francezi mergeau în învoire îmbrăcaţi în haine civile, dar având la ei şi efectele militare, pentru orice... caz de forţă majoră, când ar fi fost siliţi să le îmbrace. Se părea că înşişi guvernanţii celor două ţări, ale căror teritorii mai fuseseră victime ale invaziei germane în timpul primului război mondial, îşi puseseră în gând să-i servească lui Hitler *suficiente motive* pentru a le încălca din nou neutralitatea.

Aşadar, cei trei mari protagonişti, Hitler, pe de o parte, guvernul francez şi cel englez, pe de altă parte, erau convinşi că dacă una dintre părţi ar respecta neutralitatea Belgiei şi Olandei, cealaltă va trişa şi va ocupa, sub un pretext sau altul, teritoriile acestor ţări.

Un astfel de silogism politic se pare că a fost folosit şi în cazul Finlandei şi Norvegiei.

La 30 noiembrie 1939, la orele 00,45 a.m. U.R.S.S. atacase *fără declaraţie de război* Finlanda[6], care, potrivit Acordului sovieto-german semnat la Moscova, la 23 august 1939, făcea parte din sfera de interese sovietice. Germania a furnizat în secret armament ambilor beligeranţi, în primul rând "aliatei" sale,U.R.S.S., ceea ce n-o împiedica pe aceasta din urmă să scufunde un vas de transport german care naviga spre porturile finlandeze. Supravieţuitorii, membri ai echipajului vasului german scufundat, au fost lăsaţi în grija Mării Baltice...

Folosind încordarea din zonă şi anticipând evoluţia conflictului, germanii intenţionau să atace şi să ocupe Norvegia, vecina Finlandei, într-o încercare de a o lua înaintea englezilor. Aceştia, la rândul lor, voiau să ocupe porturile norvegiene, în vederea transformării acestora în baze pentru războiul sumbarin[7] contra lui Hitler.

Scufundarea de către englezi a navei de aprovizionare germane "Altmark", în apele teritoriale ale Norvegiei neutre, urmată de minarea din aer a apelor norvegiene şi, în sfârşit, descifrarea unei telegrame a delegaţiei române la Oslo[8], din care se desprindea iminenţa unei invazii engleze în Norvegia, l-au convins pe Hitler că nu mai este timp de pierdut. Cursa şi bătălia pentru Norvegia începuseră. În dimineaţa zilei de 9 aprilie 1940; Norvegia şi Danemarca au fost ocupate aproape concomitent. Aliaţii, Anglia şi Franţa, au fost devansaţi în timp, germanii dovedindu-se capabili de a acţiona operativ, în momente cruciale. Dar cu ce sacrificii? Jumătate din flota germană de invazie a fost distrusă de englezi şi de bateriile de coastă norvegiene, care au opus o rezistenţă îndârjită invadatorului. În timpul luptelor, englezii n-au acordat nici o şansă marinarilor germani, care încercau să se salveze de pe vasele scufundate, deşi documentele capturate de la britanici cuprindeau ordine stricte în acest sens. Ele au fost imediat publicate

de germani într-o "carte albă", care a fost larg difuzată în întreaga lume. A fost un cadou nesperat făcut de Anglia pentru propaganda doctorului Göbbels...

OCUPAREA FRANŢEI ŞI "GENEROZITATEA" LUI HITLER

Pentru îndeplinirea operaţiunii "Planul Galben" (*Fall Gelb* - atacarea Franţei şi a Ţărilor de Jos), nemţii au repartizat 137 divizii, 2 574 tancuri şi 3 800 avioane. Acestora li se opuneau 100 divizii franceze, 11 divizii britanice, 23 belgiene şi 13 olandeze (în total 147 mari unităţi ale aliaţilor, având însă o înzestrare net inferioară celor germane). Adăugând aici şi pe acelea aflate pe aliniamentul fortificaţiilor din apropierea graniţei italo-franceze şi italo-spaniole (23 divizii franceze), vom avea tabloul aproape complet al forţelor gata de confruntare în primăvara anului 1940.

Se pare că totul a pornit de la o neglijenţă, prim-miniştrii Franţei şi Angliei discutând, prin telefon, posibilitatea efectuării unui raid al aviaţiei franceze, cu baza în Siria, asupra câmpurilor petrolifere de la Baku[9]. Interceptată de serviciile S.S., convorbirea a fost prezentată lui Hitler, eronat, drept luarea unei decizii privind ocuparea imediată a Ţărilor de Jos de către trupele aliate.

Ca şi în cazul Norvegiei, nemţii au acţionat iarăşi primii: la 10 mai 1940 începea atacul, Hitler conducând personal operaţiile pe front. El se bizuia pe noul eşalon de generali (E. Rommel, W. Reichenau, von Kluge, Kleist), mai toţi aparţinând redutabilelor arme ale aviaţiei şi tancurilor, folosite ca vârf de lance în cadrul noii tactici ce utiliza mobilitatea trupelor, apelând la acţiunea conjugată a motorizatelor şi a infanteriei, aflate în timpul atacului sub puternica protecţie a aviaţiei de vânătoare şi bombardament în picaj. Surpriza şi mobilitatea au adus mari succese nemţilor: podurile au fost cucerite, rămânând intacte şi facilitând afluirea motorizatelor şi a infanteriei. În ciuda superiorităţii masive în blindate a aliaţilor[10] (peste 3 432 de tancuri şi tanchete britanice şi franceze), Belgia a capitulat la 28 mai 1940. (Olanda încetase rezistenţa anterior.) Trupele engleze s-au apărat cu disperare pe malul mării, la Dunkerque, odiseea luând sfârşit la 2 iunie. Germanii le-au îngăduit să se evacueze, fără a întreprinde un atac în forţă.

În legătură cu acest gest neaşteptat de clemenţă există două puncte de vedere. Potrivit primului, imobilitatea trupelor germane ar fi echivalat cu o ultimă ofertă de pace a lui Hitler faţă de Anglia. După cel de-al doilea, războiul fiind câştigat, n-ar fi avut rost să se piardă nici măcar un tanc. Indiferent care dintre ipoteze corespunde adevărului, fapt e că tancurile generalului Rundstedt n-au atacat la Dunkerque. Britanicii au putut să se îmbarce, evitând distrugerea totală sau umilinţa captivităţii. Din acest moment, trupele germane aveau un nou cap compas: direcţia Paris...

Exact în aceeaşi perioadă sovieticii, masând uriaşe efective pe Nistru, se pregăteau să intre în Basarabia, scurtând astfel distanţa ce îi despărţea de câmpurile petrolifere ale Văii Prahovei. Cum România exporta în Germania aproximativ 130 000 t de petrol pe lună, Germania avea suficiente motive să urmărească cu îngrijorare mişcările şi intenţiile "aliaţilor".

La scurt timp după Dunkerque începea invadarea Franţei. În concepţia lui Hitler, Parisul trebuia ocolit, pentru a se evita formarea unei noi Comune, ca în 1871, de data aceasta cu un pronunţat iz comunist, situaţie care ar fi prejudiciat relaţiile cu U.R.S.S.. (El credea că odată Franţa învinsă, calea păcii cu Regatul Unit, eventual colaborarea cu acesta în împărţirea lumii, va fi deschisă. Obsesia sa privind încheierea unei păci cu Marea Britanie pornea de la convingerea că flota germană era departe de a o egala pe cea a Angliei. În consecinţă, redobândirea vechilor colonii şi a altor teritorii "de peste mări" putea fi compromisă din cauza inegalităţii puterilor navale).

Dar francezii nu au apărat Parisul, pe care l-au declarat "oraş deschis", în scopul de a-l ocroti de atacurile distrugătoare ale aviaţiei Germaniei. Complet demoralizate, trupele lor se retrăgeau continuu, în ciuda insistenţelor lui Churchill, care le îndemna să reziste pe un aliniament la nord de capitală, "până vin americanii". Inutil însă, căci totul avea să se prăbuşească în Franţa, inclusiv guvernul lui Reynaud, acesta cedând puterea mareşalului Henri Pétain, erou al primului război mondial, care încheiase armistiţiu cu nemţii în 1918. Atunci, în pădurea de la Compiegne, generalii germani au fost ţinuţi în ploaie şi umiliţi, comportare "necavalerească", pe care ei nu au uitat-o. La Compiegne, nemţii şi-au adjudecat Alsacia şi Lorena iar Franţa şi-a păstrat coloniile, flota şi o parte a teritoriului neocupat de armata germană. Restul urma a fi reglementat la încheierea păcii. Memorialul francez construit în 1918, pentru a marca victoria în primul război mondial, a fost aruncat în aer, în pădure rămânând, solitar, doar bustul mareşalului Foch, care n-a fost distrus, din ordinul personal al lui Hitler... După încheierea armistiţiului, führerul s-a deplasat la Paris, pe care l-a vizitat împreună cu arhitecţii săi. Impresionat mai ales de Domul Invalizilor, unde s-a înclinat, descoperindu-se, în faţa sarcofagului lui Napoleon, Hitler i-a ordonat lui Speer ca Berlinul să arate, până în anul 1950, frumos precum Parisul.

Îmbătat de victoria de pe frontul francez, Hitler şi-a permis să fie "generos" cu Anglia; el avea în vedere chiar... să-i ofere 12 divizii, pentru a-şi apăra teritoriile de peste mări, iar la încheierea păcii cu Franţa să-şi adjudece *împreună* o parte a imperiului colonial francez. Dar guvernanţii de la Londra, rămaşi loiali până la capăt aliatului lor, nu erau dispuşi să facă pace cu Germania. În acest context, Hitler şi-a închipuit că ar putea obliga Anglia să facă pace, învingând U.R.S.S. şi bolşevismul - visul său dintotdeauna. El avea în vedere, de asemenea, transferarea tuturor evreilor din Europa în... Madagascar.

Însă, în cursul verii lui 1940, Stalin încorpora la "Maica Rusie" 286 000 kmp, pe seama Letoniei, Lituaniei, Estoniei şi României, care sub ameninţarea forţei a evacuat Basarabia, nordul Bucovinei, precum şi ţinutul Herţa. Ultimele două provincii nu aparţinuseră niciodată Rusiei ţariste.

JOC DUBLU

Serviciile de informaţii germane au aflat, spre marea lor surprindere, că Stalin intenţiona, printr-un ultimatum adresat Germaniei, să ceară şi Memelul, şi că numai înfrângerea rapidă a Franţei îl oprise s-o facă. Aşadar, pentru Germania,

problema care se punea era de a şti cu cine se va confrunta (respectiv alia) - cu U.R.S.S. sau cu Anglia? În fond, două alternative strategice, dar cu implicaţii ideologice şi politice total diferite...

Eventualitatea aderării Rusiei la Pactul celor trei (Germania, Italia, Japonia) a fost luată în calcul ca ipoteză pentru canalizarea ruşilor spre sud, către Oceanul Indian. S-ar fi împlinit vechiul vis al lui Petru cel Mare, iar Anglia ar fi fost lovită sub centură, o dată ce ar fi fost deposedată de India, Pakistan şi Afganistan. Orientul Mijlociu urma să fie împărţit, de asemenea, între Germania, U.R.S.S. şi Italia, Japonia mulţumindu-se cu Asia de Sud-Est (coloniile anglo-franceze).

În ce o privea, Anglia se pregătea pentru invazie, având în vedere chiar o eventuală mutare a guvernului în Canada. Intransigenţa Albionului l-a făcut pe Hitler să cadă în perplexitate. Anglia - gândea el - nu a înţeles nimic din curtoazia şi gesturile sale. Führerul era nedumerit de ce Marea Britanie nu realiza că numai în alianţă cu Germania ar fi putut evita să devină după război o putere de mâna a II-a, pierzându-şi, inevitabil, şi imperiul colonial. Pentru a preîntâmpina o alianţă a Angliei cu U.R.S.S., Hitler i-a trimis lui Stalin cópii după documentele capturate la Paris, privitoare la bombardarea terenurilor petroliere din Caucaz. Cu toate acestea, U.R.S.S. nu a înţeles să-i facă jocul lui Hitler şi să-şi îndrepte armatele spre sud. Sovieticii puseseră ochii pe Balcani şi îşi doreau partea lor din Europa, aşa cum o dovedeşte schimbul de telegrame greco-sovietice şi sovieto-iugoslave.

Hitler era din ce în ce mai convins că Anglia îşi pune întreaga speranţă în alianţa cu S.U.A. şi U.R.S.S.

"Ce ciudat - spunea el - că distrugem poziţiile rasei albe în Extremul Orient, cu ajutorul Japoniei, în timp ce, în Europa, Anglia doreşte să lupte alături de bolşevici!" Dilema lui s-a risipit întrucâtva, atunci când, capturând după căderea Franţei o serie de documente, a aflat despre planul englez de dezmembrare a Germaniei. "În acest caz - ar fi exclamat führerul, ca şi Martin Luther despre Roma - deşi nu am nici cea mai mică dorinţă să lupt contra Angliei, n-am altă alternativă". Speranţele puse în reîncoronarea ca rege al Angliei a ducelui de Windsor (un simpatizant al Germaniei) aveau să i se spulbere. Informat despre vederile politice ale ducelui, Churchill l-a numit guvernator în Bahamas, ordonându-i să părăsească Portugalia pentru a-şi lua în primire postul. În caz de nesupunere, ducele era pasibil să apară în faţa Curţii Marţiale[11].

Între timp , Stalin şi Hitler se concurau în problema lichidării cât mai rapide a "inteligheţiei" din ţările baltice şi din Polonia. În clipele lui bune, Hitler spunea că, după cucerirea Europei şi înfăptuirea alianţei râvnite cu Anglia, îi va permite lui Churchill "să picteze şi să-şi scrie memoriile". După unii, Hitler nu a intenţionat să invadeze niciodată Anglia, ci doar s-o ameninţe, forţând-o astfel să i se alăture. Această poziţie era, totodată, şi o încercare de a pune în practică teoria lui Bismarck privind evitarea războiului pe două fronturi, în Est şi Vest. Cu alte cuvinte, tot ceea ce a întreprins führerul a fost un şantaj la scară mare. Din acest şantaj făcea parte şi atacul aerian, un atac armat, propriu-zis, nefiind totuşi avut în vedere în 1940, cu atât mai puţin după aceea. "Dacă Anglia este distrusă – arăta Hitler – Germania nu are nici un câştig, întrucât Japonia ar lua

posesiunile britanice din Extremul Orient, Rusia, India şi Afganistanul, Italia ar deveni stăpână în Mediterana, iar S.U.A. ar ocupa locul Angliei în comerţul internaţional. Dacă se adaugă faptul că avem acelaşi sânge (aluzie la originea lor comună) - continua el - avem tabloul complet al ezitărilor şi speranţelor noastre în ce priveşte Anglia".

Printre metodele de şantaj asupra Angliei erau avute în vedere sprijinirea Italiei în Libia şi influenţarea lui Franco pentru a ataca Gibraltarul. (Acesta din urmă nu s-a lăsat, totuşi, convins, deşi datora ascensiunea sa la putere lui Hitler şi Mussolini).

În jurul datei de 23 august 1940, un război româno-ungar părea inevitabil. Acesta a fost evitat, după cum se ştie, dar ţara noastră a fost silită să cedeze Ungariei, prin "arbitrajul" de la Viena, nordul Transilvaniei. După odiosul Dictat, Germania a garantat graniţele României, spre marea iritare a Moscovei, care - aşa cum am mai arătat - mobilizase uriaşe forţe pe Prut, gata să invadeze ţara, într-o încercare de a ajunge prima la puţurile petroliere de la Ploieşti şi de pe Valea Prahovei. Garanţia germană acordată României a fost interpretată absolut "corect" la Moscova, ca o măsură contra U.R.S.S., în sensul barării înaintării ruşilor spre Balcani şi centrul Europei. Cererea lui Antonescu privind furnizarea de armament modern a fost examinată cu circumspecţie, nemţii temându-se de un atac prin surprindere al României împotriva Ungariei. Tot ceea ce i s-a dat a fost armament polonez capturat după campania din 1939.

CINISMUL BRUN, CINISMUL ROŞU

În acest context tensionat de la finele anului 1940 a avut loc vizita ministrului de externe sovietic V. Molotov, la Berlin (12-13 noiembrie 1940).

Înainte de întâlnirea cu Molotov, Hitler a făcut demersuri infructuoase pe lângă Franco, Pétain şi Mussolini, pe care i-a vizitat, succesiv, într-o încercare de a trata o eventuală participare a Franţei la Pactul tripartit. Demersul s-a lovit de refuzul categoric al Italiei şi Spaniei, care râvneau la împărţirea Africii de Nord franceze. În plus, în cazul Italiei, megalomanul Mussolini dorea să-i plătească lui Hitler şi pentru faptul că nu fusese informat în legătură cu interesele Germaniei privind Finlanda, Norvegia şi România[12].

În cadrul vizitei lui Molotov la Berlin, germanii au propus oficial părţii sovietice să participe la Pactul tripartit. A fost o încercare de a evita un război germano-sovietic şi - ca expresie a cinismului brun -de canalizare a expansiunii ruseşti în direcţia sud, "spre mările calde", cunoscutul deziderat al ţarului Petru cel Mare urmând să reanimeze astfel vechiul conflict anglo-rus privind Afganistanul şi Iranul.

Molotov a fost primit la Berlin cu toată deferenţa: cu flori, drapele, gardă de onoare. Varianta "Sud", care i s-a propus, a fost condiţionată de ministrul de externe sovietic de reanalizarea problemei Dardanelelor în sensul măririi (până la excluderea oricărei interdicţii) a tonajului vaselor sub pavilion sovietic care intrau şi ieşeau prin strâmtori. Prudent, Hitler a promis doar revizuirea prevederilor Convenţiei de la Montreaux, încheiată în anul 1936. Molotov - ca

expresie a cinismului bolşevic - a pretins Finlanda întreagă, "care la urma urmei - spunea el - i se cuvine U.R.S.S. potrivit prevederilor Pactului germano-sovietic din 23 august 1939".

Preluând iniţiativa discuţiilor, Molotov a ridicat problema acordării garanţiilor germane asupra integrităţii frontierelor României, astfel cum acestea "arătau" după ultimatumurile U.R.S.S. din 26 şi 27 iunie 1940 şi după Dictatul de la Viena din 30 august. El, Molotov, considera acest act politic "ca fiind ostil U.R.S.S." şi îndreptat împotriva intereselor sale, întrucât ţara sa, care avea interese în Balcani, "intenţionează să ceară guvernelor român şi bulgar să-i permită să construiască baze militare pe teritoriile acestor state". În ceea ce îi privea pe bulgari, stabilirea unei baze militare sovietice pe teritoriul ţării ar fi asigurat corespunzător... securitatea regelui Boris (sic!). În fine, Molotov a cerut pentru U.R.S.S. liberul acces în porturile daneze şi un cuvânt greu de spus privind regimul strâmtorilor Kattegat şi Skagerak, al căror regim juridic - în accepţiunea şefului diplomaţiei sovietice - ar fi trebuit revizuit.

Abordând problema garantării de către Germania a integrităţii graniţelor României, Hitler a arătat că aceasta s-a făcut la cererea oficială a guvernului român. Referindu-se apoi direct la intenţiile sovietice asupra Bulgariei, Hitler l-a întrebat ironic pe Molotov dacă Bulgaria şi regele Boris, personal, au cerut să fie protejaţi[13].

Vizita s-a încheiat cu un eşec total pentru ambele părţi, ceea ce a înrăutăţit relaţiile dintre cele două ţări, inclusiv respectarea şi aplicarea în continuare a Pactului Ribbentrop-Molotov. Hitler declara ulterior: "pactul nu a fost niciodată onest, din cauza prăpastiei dintre cele două ideologii"[14].

Dintre oficialităţile naziste participante la negocierile cu ministrul de externe sovietic, numai Göring şi amiralul Raeder au fost de părere să se accepte pretenţiile ruşilor privind Balcanii şi Dardanelele, împingându-i, astfel, la un conflict deschis cu Marea Britanie, de natură să conducă la "măcinarea forţelor celor două mari puteri".

Amiralul Raeder, distanţându-se sensibil de punctul de vedere exprimat de Hitler cu ocazia bilanţului vizitei lui Molotov, se pronunţa pentru eforturi sporite în direcţia înfrângerii Marii Britanii şi, numai după ce acest lucru s-ar fi înfăptuit, să se "studieze posibilitatea" ducerii unui război în est, cu Uniunea Sovietică.

AVANPREMIERĂ LA "RĂZBOIUL FULGER"

Pentru Hitler, vizita lui Molotov a reprezentat un eşec, întrucât cererile sovieticilor erau de neacceptat; în consecinţă, el a pregătit avanpremiera războiului fulger, ordonând să fie conceput planul atacării U.R.S.S. La elaborarea acestuia avea să participe şi un tânăr general pe nume von Paulus...

Planul "Barbarossa" pornea de la unele aprecieri exagerate, în mare parte nerealiste, referitoare la capacitatea de luptă a Armatei Roşii, în lumina rezultatelor campaniei ruso-finlandeze (lipsa armamentului de calitate şi a cadrelor ofiţereşti competente!)[15]. În consecinţă, se preconiza că aliniamentul pe care ar fi urmat să se găsească armata germană la finele războiului (Arhanghelsk - Urali - Volga -

Caucaz), va fi atins fără greutate. Deşi nu avea studii militare, Hitler, fostul caporal ajuns acum comandant suprem, găsea mereu motive de controversă în problemele de strategie şi artă operativă cu generalii săi, care, chipurile "nu gândeau politic"[16]. El spunea, de pildă: "Moscova nu este un punct important şi putem s-o ocolim în drum spre Urali", trezind animozităţi, pentru ca după câteva momente să admită - într-o încercare de a satisface vanitatea rănită a generalilor, serios pusă în cauză în cadrul dezbaterilor privind necesitatea cuceririi cu precădere a capitalei sovietice - că, totuşi, "o mare importanţă pentru moralul ruşilor îl au Leningradul şi baza militară din vecinătatea acestuia, Kronstadtul". Într-o asemenea viziune trandafirie asupra posibilităţilor de a înghenunchea colosul rusesc, nu e de mirare că, potrivit planului, se preconiza ca viitoarea campanie din U.R.S.S. să fie un soi de plimbare prin stepă, trebuind să înceapă la 1 mai 1941 şi să sfârşească, cel mai târziu, la începutul anului următor.

Data de 1 mai 1941, prevăzută iniţial pentru declanşarea războiului, a fost abandonată datorită puciului de la Belgrad, în urma căruia guvernul Kartevici, care tocmai încheiase un pact de neagresiune cu Germania, fusese răsturnat. Se pare că sovieticii nu au fost cu totul străini de această acţiune. Imediat, Germania a atacat Iugoslavia, care devenise un potenţial adversar în flancul balcanic. La ordinul expres al lui Hitler, Belgradul a fost bombardat sălbatic, fiind transformat în ruine. Iugoslavia a fost înfrântă în două săptămâni. I-a urmat Grecia*.

Pentru atacul împotriva U.R.S.S. a fost fixată o nouă dată, care avea să fie respectată: 22 iunie...

Sovieticii au aflat despre hotărârea lui Hitler din diferite surse, inclusiv româneşti. După convorbirile Antonescu-Hitler şi întrevederea conducătorului statului român cu Göring din toamna lui 1940, respectiv iarna şi primăvara lui 1941, un membru al anturajului generalului informa Moscova, via Londra, despre promisiunea führerului de a retroceda României, Basarabia şi nordul Bucovinei, împreună cu ţinutul Herţei. Condiţia era clară: victoria asupra bolşevicilor. S-au făcut multe speculaţii asupra acestui fapt: a cunoscut, sau nu, Stalin data exactă la care va ataca Hitler? Dacă la această întrebare nu putem da un răspuns exact, putem în schimb afirma cu certitudine că ambasadorul englez la Moscova, Sir Stafford Crips, aflase că războiul va începe la 22 iunie 1941. (Ciudat, nu-i aşa, de vreme ce o lungă perioadă, Hitler şi OKW-ul au oscilat între 23 şi chiar 26-27 iunie, date fiind condiţiile meteorologice nefavorabile!)

"RUSIA... UN MARE SEMN DE ÎNTREBARE"

La rândul său, Berlinul folosea pentru obţinerea informaţiilor punctul cel mai apropiat de viitorul adversar, adică Bucureştii. Astfel, la 5 mai 1941, Antonescu îl informa pe Hitler despre măsura demontării şi transportării în grabă, în

---

* *Experienţa acestor două ţări arată foarte limpede care ar fi fost soarta României, în cazul în care ea ar fi încercat să se opună planurilor agresive ale lui Hitler în privinţa U.R.S.S.; acest element trebuie luat neapărat în calcul, alături de ocuparea prin forţă de către vecinii din răsărit a Basarabiei, Bucovinei de nord, precum şi a ţinutului Herţa, atunci când judecăm decizia mareşalului Antonescu de a se alătura Germaniei în războiul din Est pentru eliberarea teritoriilor nominalizate.*

interiorul ţării, poate dincolo de Urali, a unor uzine sovietice, ca şi despre masarea pe aliniamentul Prutului a unor uriaşe forţe, simultan cu evacuarea din zonă a populaţiei civile.

Tot din sursele Serviciului Secret de Informaţii român se mai releva că la banchetul organizat cu ocazia absolvirii de către o nouă promoţie a Academiei militare (între ofiţeri se afla şi fiul lui Stalin, cel care avea să fie ulterior luat prizonier de nemţi) "marele geniu al omenirii" ar fi afirmat că sloganele pacifiste se învechiseră, înţelesul lor fiind infirmat de ultimele evenimente, ce "impuneau" acum pentru U.R.S.S. trecerea la o politică agresivă. Vechile lozinci, spusese Stalin, "au fost bune în condiţiile în care U.R.S.S., încercuită de ţările capitaliste, era slabă. Era expansiunii prin forţă a început pentru U.R.S.S. Poporul trebuie educat să accepte ideea că un război **de agresiune** (subl.n.) este inevitabil, el trebuie, deci, să fie permanent pregătit pentru mobilizare". Mai mult, când un director al unei fabrici chimice militare propusese un toast "pentru aliatul german" (pactul nu era revocat, iar schimburile economice între U.R.S.S. şi Germania au continua până în ziua izbucnirii războiului; în plus, U.R.S.S. şi Germania îşi împărţiseră reciproc, cu baioneta, fosta Polonie - **n.r.**), tătucul bolşevic l-a întrerupt furios, zicând: "Mulţi ofiţeri de-ai noştri au estimat greşit succesele nemţilor şi ale armatei germane. Hai să vedem cât de bună va fi această armată când va întâlni pe câmpul de luptă un adversar de talie egală cu a sa". Sub impulsul numeroaselor cupe golite la toasturile ce urmaseră, Stalin ar fi propus, în încheiere: "Să bem pentru noua eră de extindere a U.R.S.S. şi de reluare a revoluţiei mondiale. Să trăiască politica activă de agresiune a naţiunii noastre!" Tot cu această ocazie, Hruşciov, unul din comeseni, arăta: "Niciodată n-am visat ca, la anii mei, să apuc să trăiesc şi, poate, să am norocul să activez într-o *armată a revoluţiei mondiale proletare* (**subl.n.**). Această zi nu este deloc îndepărtată..."[17]

Pentru Hitler, astfel de ştiri erau însă departe de a constitui motive de îngrijorare. Dimpotrivă, ele îi serveau cum nu se putea mai bine pentru a justifica în faţa propriei opinii publice agresiunea contra Uniunii Sovietice prin invocarea unui iminent atac sovietic.

La 8 iunie Hitler a convocat 28 de generali, în faţa cărora a subliniat că lupta cu U.R.S.S. va fi decisivă şi, deci, nu va cunoaşte milă sau îndurare, deoarece "pentru prima oară noi vom lupta cu un adversar ideologic, şi încă cu unul extrem de fanatic". El îşi exprima, de asemenea, convingerea că odată Rusia înfrântă, ultima speranţă a Angliei va dispărea şi Germania va deveni stăpâna Europei.

În noaptea de 22-23 iunie 1941, după atacul masiv al Germaniei împotriva fostului aliat, trenul lui Hitler părăsea Berlinul, pentru a-l duce pe führer, însoţit de o numeroasă suită, la noul cartier general construit în Prusia Orientală, denumit "Bârlogul lupului" (Wolfsschanze). Întrebat de o secretară (Hitler se simţea, pare-se, bine în compania secretarelor sale, pe care le vizita adesea la birouri) de ce a ales pentru noul Cartier General acest nume , el a explicat că optase pentru aceasta în amintirea numelui său conspirativ, folosit în timpul activităţii ilegale a Partidului nazist. Cu aceeaşi ocazie, führerul ar fi exprimat, gânditor, oarecari temeri în legătură cu viitorul războiului care abia începuse, exclamând: "Rusia... pentru mine, Rusia asta este un mare semn de întrebare!" Nici nu bănuia câtă dreptate conţineau spusele sale, chiar dacă în acel moment

nimic nu prevestea dezastrul Marii Armate a Reichului şi a aliaţilor săi, porniţi, ca odinioară soldaţii lui Napoleon, spre întinderile nesfârşite ale stepelor...

MOSCOVA POATE SĂ MAI AŞTEPTE!

Ironia sorţii! - tancurile germane care străpungeau în forţă firavele linii de apărare de la graniţele vestice ale Uniunii Sovietice erau alimentate cu combustibil rusesc, livrat conform acordurilor economice încheiate anterior între cei doi adversari. Ofensiva a pornit, în primele săptămâni şi luni, ca un uriaş tăvălug. La numai treizeci de zile de la începutul războiului Smolenskul căzuse, iar Kievul se străduia zadarnic să scape din încercuire. În acelaşi interval scurt, sovieticii suferiseră pierderi înspăimântătoare: 350000 prizonieri şi 12000 avioane distruse la sol! Iată doar o parte din principalele rezultate ale războiului de mişcare dus în forţă de motorizatele şi aviaţia germană. Uriaşele efective de prizonieri erau trimise către Vest, ca forţă de muncă, cu excepţia comisarilor, care erau împuşcaţi pe loc.

Evreii sovietici (de fapt, toţi evreii din Europa, consideraţi de Hitler şi de exponenţii propagandei sale drept "bacili ce erodează sănătatea socială"), urmau a popula insula Madagascar. Greutăţile apărute pe front au făcut însă ca această idee - la drept vorbind, fantezistă! - să fie abandonată, fiind înlocuită cu trimiterea tuturor evreilor în minele din Silezia. Mai apoi, când a devenit evident pentru germani - chiar şi pentru cei ce nu se gândiseră de la început la asta - că şi varianta a doua ţinea de domeniul utopiei, s-a decis, cu sânge rece, executarea lor în masă, exterminarea, adoptată ca "soluţia finală". Lungul şir de abominabile crime avea de acum o "fundamentare"! O dovadă concretă că deja în 1941 nemţii începuseră să o aplice şi în Rusia este pogromul de la Kiev, care a avut loc după cucerirea oraşului, la înfăptuirea căruia se pare că o contribuţie însemnată au avut-o şi naţionaliştii ucraineni[18].

Cuprins de entuziasm după primele victorii obţinute în Est, Hitler plănuia deja să atribuie Crimeii rolul unei viitoare riviere a Germaniei. Peninsula urma să fie legată de Germania printr-o şosea, executarea acestui proiect necesitând munca a 3 milioane de prizonieri. Führerul se gândea şi la colonizarea fertilului pământ din Est cu soldaţi-fermieri, adică acei ostaşi care serviseră în armată cel puţin 13 ani şi care urmau să primească "la cheie" o fermă cu tot ceea ce era necesar cultivării pământului. Hitler intenţiona să administreze Ungaria şi Bielorusia cu mână forte, aşa cum făcuseră englezii în India, cu decenii în urmă[19].

Dar cursul războiului avea să se schimbe curând, după îmbătătoarele victorii ale primelor luni. Ploile continui, care începuseră din august, ţinând până în octombrie 1941, au făcut ca drumurile desfundate ale Rusiei să devină impracticabile pentru trupele mecanizate, care de acum vizau Moscova. Precum se ştie, lansând atacul, Hitler conta pe zdrobirea Armatei Roşii în spaţiul cuprins până la Nipru. Acest scop nu fusese atins. Mai mulţi generali, între care Brauchitsch şi Halder, se pronunţau pentru urgentarea cuceririi capitalei Uniunii Sovietice, dar Hitler a insistat ca să se termine mai întâi ocuparea întregii Ucraine şi să obţină capitularea apărătorilor Kievului. Moscova poate să mai aştepte - spunea el.

DIN NOU, "GENERALUL IARNĂ"

Timpul scurs cu operaţiile din Ucraina n-a mai putut fi recuperat. Reluarea ofensivei pe direcţia Moscovei s-a făcut cu greutate şi, îngreunată mult de ploaie, a sfârşit curând prin a se împotmoli la numai 100-150 km de marele oraş. Nemţii n-au putut continua înaintarea decât târziu, în noiembrie, când îngheţul a permis folosirea blindatelor.

Panica cuprinsese Moscova. Stalin a ordonat evacuarea unui mare număr de locuitori. Au fost arse toate dosarele ofiţerilor din NKVD şi ale celor care absolviseră Academia Militară "Frunze". Multe alte documente au fost evacuate sau distruse. O parte din instituţiile centrale au fost mutate în grabă dincolo de Urali, guvernul fiind pregătit să le urmeze dintr-o clipă în alta. Totuşi, germanii n-au reuşit să pornească o ofensivă hotărâtoare. Ei se vedeau confruntaţi cu una din cele mai aspre ierni (temperaturile ajungeau frecvent la -50° C), în condiţiile în care nu aveau echipament corespunzător, iar lubrifianţii folosiţi pentru tehnică şi armament nu mai erau de nici un folos, îngheţând pur şi simplu. Din nou"Generalul Iarnă" realizase ceea ce nu putuseră realiza apărătorii, oprind atacul adversarului chiar la porţile Moscovei.

În scurtă vreme, s-au adăugat divizii proaspete de siberieni, obişnuiţi să reziste frigului. Ştirile furnizate de spionii din afară îl convinseseră pe Stalin că nu avea a se teme de Japonia, care înţelegea să respecte Pactul de neagresiune încheiat în 1940. Războiul era în schimb pe cale să izbucnească în Pacific, japonezii fiind somaţi de Roosevelt să părăsească Indochina şi Axa şi să încheie imediat un alt Pact de neagresiune, cu S.U.A.

Luptele din jurul Moscovei au continuat cu şi mai multă îndârjire, fiind un exemplu de încălcare crasă a legilor războiului. Nimeni din cei aflaţi în tranşee nu le respecta. În acest sens s-a "evidenţiat" mai ales "Divizia albastră" a lui Franco. În fapt, nici una dintre părţi nu mai lua prizonieri, preferând să-i împuşte pe loc. În nord, la Leningrad, apăruseră cazuri de canibalism, datorită foametei ce cuprinsese oraşul încercuit. Lumea se întorcea la era primitivă şi la barbarie.

La 5 decembrie 1941, 100 divizii sovietice, odihnite şi proaspete, declanşau o puternică ofensivă asupra trupelor îngheţate şi obosite ale lui von Bock. S-au dus lupte la baionetă, deoarece tunurile şi mitralierele tancurilor, motoarele avioanelor şi chiar pistoalele automate nu mai funcţionau, din cauza gerului cumplit.

În această fază crucială a războiului, diplomaţia germană a insistat pe lângă guvernul nipon pentru intrarea imediată a Japoniei în război contra U.R.S.S. În concepţia germanilor, armata imperială urma să atace în zona Vladivostok. "Dacă nu vom reuşi să facem astfel - se exprimase Ribbentrop - războiul va intra într-o nouă fază, în care vom putea să-l câştigăm numai cu mari dificultăţi".

Cuprins de furie la auzul veştii înfrângerii trupelor sale sub zidurile Moscovei, Hitler a preluat oficial comanda trupelor pe care o exercita *de facto*. În chipul cel mai curios cu putinţă, miracolul s-a produs. Încetul cu încetul, frontul se stabiliza, şi unii, şi ceilalţi dintre combatanţi punându-şi toate speranţele în primăvara şi vara următoare. Se prevenise astfel repetarea catastrofei

napoleoniene, deşi, desigur, au avut loc, în multe sectoare ale frontului, retrageri pe câteva zeci de kilometri.

MIZA CEA MARE:"AURUL NEGRU"

În mai 1942 o nouă ameninţare plana asupra Uniunii Sovietice. Hitler reluase ofensiva în sud-est, având drept principal obiectiv - "prioritatea priorităţilor" - acapararea câmpurilor petrolifere din zona Baku şi cucerirea Crimeii. El plănuia de asemenea ocuparea Stalingradului şi reluarea înaintării spre Moscova.

Analizând enormele pierderi suferite de ruşi în vara anului 1942 (în blindate mai ales, cca 3 900 tancuri fiind scoase din luptă), spionajul german a tras o concluzie greşită: aceea că Armata Roşie ar fi fost la un pas de colaps. Valul de entuziasm s-a destrămat rapid, când sursele colonelului (avansat ulterior la gradul de general) Gehlen au modificat aceste date, relevând că numărul real al diviziilor adversarului, în marş spre Stalingrad, se ridica la 593, afară de rezerve. În faţa Stalingradului, artileria antitanc germană şi a aliaţilor săi urma să se măsoare cu noul tanc sovietic T-34[20].

Dar Gehlen nu a fost ascultat, Hitler, Halder şi O.K.W-ul considerând că era vorba de o nouă acţiune de "intoxicare". În realitate, era pentru prima oară de la începutul războiului din Răsărit când spionajul nazist dispunea de date exacte. Istoria îşi are ciudăţeniile ei... Hitler nu putea crede că în clipa în care Germania, ajunsă la un potenţial economic maxim, producea 600 de tancuri pe lună, U.R.S.S. ar fi capabilă de o performanţă care să o depăşească, anume construirea a 1 000 de tancuri lunar. El nu a voit să asculte nici informaţiile privitoare la livrarea de către americani a unui masiv ajutor constând dintr-un lot de tancuri "Sherman".

Între timp, Elbrusul a fost cucerit de vânătorii alpini români şi germani, cu toate că Hitler considera zdrobirea rezistenţelor pregătite de sovietici în acest sector drept o "fanfaronadă şi pierdere de timp". Deşi ţinta principală - repeta el cu insistenţă - trebuie să fie în continuare Volga şi puţurile petroliere, nu vârfurile Caucazului; dar luptele din Caucaz n-au luat sfârşit. După grele încleştări a căzut Krasnodarul, atingându-se ţărmul Mării Caspice. Era ameninţat acum Astrahanul. În schimb, se bătea pasul pe loc pe frontul de la Leningrad (azi Sankt Petersburg), în pofida aruncării în luptă a noului tanc german "Tigru". O întorsătură nefavorabilă luaseră lucrurile şi în Africa de Nord, unde Rommel începuse să aibă noi adversari: lipsa tot mai accentuată a combustibilului şi moralul scăzut al italienilor. În această conjunctură, în toamna lui 1942, la "Bârlogul Lupului", aproape toată lumea se obişnuise cu ideea că "războiul fulger" - ca teză - trebuia abandonat, în favoarea dozării eforturilor pentru susţinerea unui conflict de lungă durată. Iată de ce s-a amânat cucerirea oraşului Baku pentru 1943, dispunându-se de către führer construirea "Zidului Atlanticului", într-o încercare de a se preveni eventuala debarcare pe frontul de Vest. Totodată, el a dat ordine severe de combatere a acţiunilor partizanilor, fixând pentru lunile următoare ca prioritate cucerirea Stalingradului.

"TOŢI GENERALII MĂ MINT"

Armata lui von Paulus a pătruns, după lupte crâncene, până aproape de centrul oraşului. Dar generalii germani nu-şi dădeau seama de importanţa misiunii lor, sau pur şi simplu nu se grăbeau cu îndeplinirea ordinelor primite, pierzând, pe frontul de sud-est, în direcţia Mării Caspice, un timp extrem de preţios. Această atitudine a făcut ca ritmul ofensivei în acest sector să fie mai mult decât modest. Feldmareşalul List a ezitat să angajeze plenar trupele române, din... gelozie faţă de curajul şi forţa combativă a vânătorilor noştri. Puţin mai târziu, Hitler va acuza de defetism şi pe generalul Halder, şeful statului-major, dispunând să fie înlocuit, în aceleaşi condiţii ca şi predecesorul său, Brauschitz; generalul a fost trecut pe "lista neagră" şi din acest moment s-a văzut căzut definitiv în dizgraţie. "Toţi generalii mă mint!" exclama furios führerul. Pentru prima oară se punea în public problema neîncrederii în militarii de carieră şi în competenţa lor. Nu în acest fel proceda, de partea cealaltă, liderul de la Kremlin... care acum îşi apropia cadrele de comandă ale Armatei Roşii. Lucrurile au ajuns până într-acolo încât la sfârşitul conferinţelor Hitler nu mai întindea mâna nici măcar apropiaţilor săi, Keitel şi Jodl. Divorţul cu dictatorul începuse...

Feldmareşalul List a fost silit să demisioneze, locul său la comandă preluându-l însuşi Hitler. Keitel fusese şi el înlocuit de Kesselring, iar în postul lui Jodl führerul plănuia să-l aducă pe unul din noii favoriţi, von Paulus, de îndată ce acesta ar fi încheiat cucerirea Stalingradului. Furioşi, cei trei ofiţeri superiori germani intenţionau să se descarce de orice răspundere pentru eşecul din Caucaz, aruncând-o exclusiv pe seama lui Hitler. Adevărul însă, aşa cum am văzut, se află undeva pe la mijloc. De altfel, aflând de clevetirile respectivilor, Hitler ar fi afirmat următoarele: "Când câştigăm bătălii, mareşalii mei se umflă în pene, când pierdem, mă arată cu degetul".

Atmosfera de la centru se răsfrângea - firește - şi la periferie, pe front. Deşi înţelesese logica ordinului dat de Hitler de a pune în spatele trupelor italiene de pe frontul Stalingradului şi Donului trupe motorizate germane, generalul Halder nu l-a executat. E numai unul din multele exemple de insubordonare care i-au atras, aşa cum am arătat, destituirea. Hitler spusese, de altminteri, odată despre Halder că "este mai mult profesor, decât soldat". Înlocuitorul său Zeitzler care a preluat comanda la 17 septembrie 1942, era cel mai tânăr general german cu trei stele pe epoleţi, având doar 47 de ani, fiind supranumit, pentru impetuozitatea sa "Tunetul". Această schimbare a avut loc în contextul descoperirii unei reţele de spionaj ce funcţiona încă din 1938. Condusă de contesa Brockdorf-Rantzau, ea alcătuia o plasă în jurul căreia gravitau mai mulţi generali din garda veche, ceea ce a făcut ca prin intermediul acestui canal (şi al altora similare, desigur) ştirile şi datele privind operaţiunile militare din Caucaz, Stalingrad etc. să ajungă mai repede pe biroul lui Stalin, decât la statele-majore ale frontului în cauză.

Totuşi, bătălia pentru "aurul negru" nu fusese cu desăvârşire pierdută de Hitler. Cucerirea, în Caucaz, a oraşului Maikop a dat posibilitatea de a se începe exploatarea petrolului din zonă, după ce au fost amenajate puţurile distruse. Saratovul, Astrahanul şi Groznîi erau bombardate zilnic, în aşteptarea proiectatei reluări a ofensivei din primăvara lui 1943. Ea nu va avea însă loc...

STALINGRAD - ÎNCEPUTUL UNEI TRAGEDII

La Stalingrad, deşi steagul nazist flutura deasupra fostului sediu al partidului bolşevic, oraşul continua să reziste şi să lupte[21].

În faţa insucceselor notorii înregistrate de Luftwaffe, suspiciunea începea să-l învăluie şi pe Göring. În restul Europei, Aliaţii deţineau o totală supremaţie aeriană. Zeci de oraşe germane au fost prefăcute în ruine fără ca aviaţia Reichului să poată da o replică asemănătoare.

Schimbări notabile se produseseră şi la Statul-Major, unde Zeitzler nu înţelegea să urmeze orbeşte indicaţiile date de Hitler. El îşi argumenta ideile şi uneori chiar se opunea unor proiecte ale acestuia. Atitudinea sa l-a uluit pe Hitler şi l-a făcut ca pentru un timp să devină mai maleabil. În chip curios, führerul nu s-a supărat pe Zeitzler când acesta i-a cerut să nu-i mai insulte pe mareşali în prezenţa sa. Pe cât se pare, el l-a apreciat pe tânărul general. În timpul unei vizite a lui Antonescu, făcând prezentările, Hitler a spus: "Acesta este noul meu şef al Statului-Major, un om cu nervi de oţel şi o mare experienţă de război". În pofida capacităţii deosebite a noului colaborator, inevitabilul avea să se producă, atât pe frontul de Răsărit, cât şi în alte părţi ale lumii unde erau angajate forţele germane.

La 19 noiembrie 1942, în zona cea mai nesigură a frontului, slab întărită, şi a cărei apărare era asigurată de italieni şi români, la Serafimovici, ruşii au atacat în forţă, spărgând frontul. Prin breşă începură să pătrundă valuri de tancuri, însoţite de puhoiul infanteriei. A doua zi, în partea de sud a Stalingradului pornea o a doua ofensivă. Iniţial, situaţia a părut incredibilă. Hitler şi strategii săi excluseseră pentru anul 1942 astfel de lovituri. În cel mai rău caz ei se aşteptau la o ofensivă în zona Rostov, care părea cea mai expusă. Atacul sovietic prin spărtura de la Serafimovici avea să ducă la încercuirea trupelor lui von Paulus şi a celor comandate de generalul Dumitrescu. El s-a produs într-o zonă slab acoperită de două divizii române, slab înarmate şi aproape total lipsite de armament antitanc. Corpul motorizat al generalului Heim a stat pasiv, lăsând trupele noastre să reziste eroic, într-o luptă inegală, strivite de tăvălugul de foc al artileriei sovietice. În cursul încleştării, patru generali români sunt ucişi "într-o luptă la baionetă" - aşa cum arată rapoartele primite de mareşalul Antonescu - şi aproape toţi ofiţerii cad vitejeşte, în fruntea companiilor pe care le conduceau[22]. Este o pagină de tragică glorie şi începutul unui dezastru. O primă intervenţie a tancurilor române şi germane a rămas fără rezultat. Rătăcind prin ceaţă şi prin zăpezile nesfârşite, fiecare echipaj încercă să lupte pe cont propriu, într-o înfruntare oarbă, cu nişte fantome care apăreau şi dispăreau, ca luate de vârtejul viscolului[23]...

Hitler a ordonat imediat judecarea generalului Heim pentru inactivitate, încercând să atenueze supărarea mareşalului Antonescu. Pe drept cuvânt, acesta acuza lipsa oricărui răspuns din partea germanilor la repetatele avertismente venite din partea noastră, privitoare la posibilitatea unui atac şi la slăbiciunea apărării pe un front atât de larg. Atacul a pricinuit dispariţia a două divizii româneşti - cele mai grave pierderi suferite de noi de la asediul Odessei. Heim nu a fost, totuşi, executat, pedeapsa comutându-i-se în închisoare pe viaţă. (În 1944, după ieşirea României din Axă, i s-a oferit posibilitatea unei reabilitări pe

front, dar generalul s-a predat imediat englezilor, împreună cu divizia ce-i fusese încredinţată. E deci de presupus că "inactivitatea" sa din 1942 nu a fost câtuşi de puţin întâmplătoare, după cum nu a fost ales întâmplător nici sectorul de front în care s-a produs atacul sovietic la Stalingrad).

O nenorocire - se spune - nu vine niciodată singură. În aceeaşi perioadă cu preparativele pentru declanşarea ofensivei din Răsărit s-a desfăşurat (probabil, sincronizat cu cea dintâi), ofensiva condusă de feldmareşalul Montgomery împotriva trupelor lui Rommel din Africa. Frontul, care se stabilizase la El Alamein, a fost spulberat de tancurile Sherman - în număr de o mie - şi de masive forţe de infanterie motorizată, bine antrenate. N-a mai servit la nimic nici reîntoarcerea pe front a lui Rommel, "Vulpea deşertului", care se afla în acel moment greu în concediu de boală, în Germania. Inferioare ca număr (raportul de forţe a fost de 2/1 în favoarea englezilor), infinit mai slab înarmate, lipsite de combustibilul necesar tancurilor, aproape fără aviaţie şi avându-i alături pe italienii care se retrăgeau sau se predau în masă inamicului, trupele Reichului au fost, practic, lichidate. Dezastrul s-a încheiat cu căderea Tobrukului, acolo unde germanii debutaseră victorioşi în 1941. Ignorând ordinul lui Hitler, care spusese: "Pentru trupele dumneavoastră nu există altă cale decât să le conduceţi la VICTORIE sau la MOARTE", Rommel a decis să se retragă. Era însă prea târziu. Nu mai rămăsese benzină decât pentru 24 de tancuri, iar 40 la sută din artilerie şi jumătate din efectivul de luptători fuseseră scoşi din luptă. Când mareşalul Kesselring a transmis lui Hitler soluţia găsită de Rommel, acesta a fost nevoit să o aprobe. Era vorba de organizarea unei "apărări mobile", deşi era greu de crezut că s-ar mai fi putut apăra ceva. Rommel însuşi se gândea la prizonierat, întrucât a cerut soţiei sale, printr-un curier special, să-i trimită "un mic dicţionar englez-german".

În timp ce trupele sale se agăţau cu disperare de Tobruk, Hitler află de debarcarea de la Oran, în nordul Africii. (Iniţial, Abwehrul a dezinformat Statul-Major, arătând că uriaşa concentrare de forţe observată la Gibraltar ar fi avut drept ţintă insula Malta)[24]. Pentru Ribbentrop, debarcarea a constituit un asemenea şoc, încât el l-a tatonat pe führer, propunându-i să iniţieze primele demersuri de pace cu sovieticii via Stockholm (ambasadorul U.R.S.S. era Alexandra Kollontai). Hitler, care nu-l prea avea la inimă pe ministrul său de externe l-a calificat, în mod public, drept *dement* şi nu s-a obosit să analizeze în detaliu soluţia oferită de Ribbentrop. Atât în Africa însă, cât şi în Răsărit, iniţiativa germană luase sfârşit. "Ruşii sunt mai puternici decât în anul 1941" - exclamă Jodl. În memoriile lor postbelice toţi mareşalii care se ploconiseră cândva în faţa führerului îl învinuiesc pentru teribila palmă primită de Wehrmacht la Stalingrad care a însemnat, în fapt, începutul sfârşitului.

AL DOILEA STALINGRAD A FOST, TOTUŞI, EVITAT

Pe baza asigurărilor date cu emfaza caracteristică de către Göring, că armatele germane şi române (pe cale de a fi încercuite) vor putea fi aprovizionate pe calea aerului, Hitler (care deja convinsese poporul german că Stalingradul va

fi cucerit până la Crăciun), ordonă continuarea luptei, în pofida primejdiei ce se întrevedea lângă Don. Ulterior, Göring va explica cu nevinovăţie poziţia sa: "Când m-a consultat telefonic, führerul era optimist; aveam eu oare dreptul să fiu pesimist?" Totuşi, aviatorii săi văzuseră, de sus, mult mai bine cum stăteau lucrurile în stepa îngheţată... La 22 noiembrie 1942 cercul sovietic se închidea complet.

O primă tentativă de spargere a acestui cleşte de oţel în care erau prinşi sute de mii de militari germani şi români, printr-o lovitură a armatei de tancuri a generalului H. Hoth, debutează cu o întârziere de 10 zile. Eşecul era programat *ab initio*. Însă, faptul că ideea luptei în încercuire şi a aprovizionării trupelor pe calea aerului este susţinută de mareşalul Manstein, care vede posibilă chiar şi reluarea atacului asupra oraşului ce purta numele lui Stalin, îi întăreşte optimismul lui Hitler. El îi ordonă lui von Paulus, neîncetat, să nu cedeze nici o palmă de pământ. Lozincă frumoasă dar greu de transpus în practică...

În acest timp sovieticii vizau iniţierea unei lovituri în forţă pe aliniamentul Marea Caspică, Stalingrad, Marea de Azov ce ar fi trebuit să ducă la încercuirea trupelor germano-române pătrunse în Caucaz (totalizând aproximativ jumătate de milion de oameni)[25].

La 14 decembrie 1942 planul lui Manstein este pus în aplicare. Armatele sale de tancuri, sprijinite de bombardierele lui Richtoffen, încearcă o nouă străpungere a cercului sovietic în faţa Stalingradului. Dar la primul contraatac masiv al ruşilor, Armata a 8-a italiană o ia la sănătoasa "mai repede chiar decât românii" (cum vor aprecia, în chip total nedrept faţă de noi, germanii, având în vedere că trupele române nu cedaseră decât în clipa când nu mai exista altă soluţie decât retragerea, o parte din ele rămânând pe loc, lipsite de hrană şi muniţie, până la deznodământul final al tragediei de la Stalingrad). Retragerea precipitată a italienilor lasă descoperit un front larg pe direcţia Rostov, ceea ce dă peste cap toate calculele anterioare. (Coincidenţa a făcut ca tocmai în această perioadă să se desfăşoare convorbiri între Ciano şi Hitler, ginerele Ducelui propunându-i führerului, dată fiind perspectiva unor previzibile operaţiuni ale aliaţilor asupra Italiei, să încheie un armistiţiu sau chiar pacea cu U.R.S.S. Diviziile germane retrase din Răsărit ar fi trebuit să apere Italia. Bineînţeles, Hitler a refuzat. Acest aliat îi dăduse destulă bătaie de cap în Balcani, pentru a fi menajat acum. Către sfârşitul discuţiilor, un membru al anturajului lui Ciano, total neinspirat, se va interesa dacă Armata a 8-a italiană a suferit la Stalingrad pierderi grele în oameni. La această întrebare, consemnează istoria, Hitler a răspuns extrem de scurt: "Deloc, deoarece nu s-a oprit nici acum din fugă"(!)[26]. Era data de 18 decembrie 1942. Dincolo de anecdotă - care poate sau nu să fie autentică - Hitler îi ordonă lui Canaris să vegheze asupra Italiei, care deja începuse să nu i se mai pară sigură, ca aliat. Puţin mai târziu, Ciano va fi demis de către Mussolini...

O dată cu defecţiunea Armatei a 8-a italiene, situaţia Armatei a 6-a germane şi a trupelor române încercuite la Stalingrad s-a agravat. Existau două posibilităţi

de a întoarce mersul evenimentelor de la deznodământul ce se contura: a) o încercare de a se ieşi din încercuire în direcţia sud-vest, într-un sector în care atacau, tocmai în acest scop, tancurile lui Manstein cu menţinerea, după crearea culoarului de comunicare, a poziţiilor din faţa marelui oraş; b) ieşirea din cercul blocadei prin culoar, abandonându-se în schimb în mâinile inamicului întregul armament greu şi zecile de mii de răniţi pentru care nu existau posibilităţi de transport (Operaţiunea "Fulger"). Zeitzler a prezentat lui Hitler ambele alternative. Numai pentru cea de-a doua variantă erau necesare însă 1 800 t hrană şi 4 000 t combustibil (calculul fusese făcut de către von Paulus), iar aviaţia germană nu reuşea să transporte mai mult de 270 t zilnic... Pe 19 decembrie, tancurile lui Manstein ajung la doar 40 de km de linia întâi a nemţilor aflaţi în încercuire. Ruşii încep imediat ofensiva şi trupele germane se văd oprite printr-un baraj de foc infernal. Mai mult decât atât, trei divizii SS care ar fi trebuit să se afle acolo, fiind trimise în ajutor din Franţa, ajung la trei săptămâni întârziere de momentul fixat. Se încearcă o ultimă soluţie: von Paulus primeşte ordinul de atac în direcţia sud-vest, dar tancurile sale nu posedă combustibil decât pentru maximum 15 km! La Cartierul General, toţi par a se mulţumi să "paseze" întreaga răspundere pentru cele întâmplate asupra lui Hitler. (Într-adevăr, conducătorul nazist a amânat nepermis de mult luarea unei hotărâri care ar fi putut salva, în extremis, Armata a 6-a, silind trupele lui von Paulus să menţină poziţiile din faţa Stalingradului; el uitase o învăţătură veche, care spune că cea mai bună apărare rămâne atacul, mai ales în lupta la încercuire).

Evenimentele se succed rapid: o nouă lovitură în forţă a proaspetelor divizii siberiene ale lui Stalin ameninţă întreg flancul german, întrevăzându-se încercuirea Caucazului; şi astfel forţele de despresurare ale lui Manstein sunt silite să se retragă pe vechile aliniamente. O dată cu această manevră dispărea orice urmă de speranţă pentru cei rămaşi în punga sovietică, ce se va strânge tot mai mult în jurul rămăşiţelor Armatei a 6-a, decimate de lipsa hranei şi de gerul năprasnic, demoralizate şi abandonate. Totuşi, dimensiunile tragediei pe cale a trece la derularea ultimului act nu sunt înţelese de toţi participanţii la justele proporţii. Acest lucru îl va face pe feldmareşalul Manstein să devină maliţios şi sarcastic. El îi spune la telefon lui Zeitzler, referindu-se la şeful aviaţiei, dar vizând, pare-se, întregul corp al generalilor şi mareşalilor aflaţi departe de întinderile stepei ruseşti: "Dacă Göring consideră cumva că situaţia nu este atât de gravă la Stalingrad atunci nu are decât să ia personal comanda unui grup de armate şi să-l elibereze pe von Paulus". Încercând să găsească o soluţie, Zeitzler îi va propune lui Hitler retragerea completă a trupelor lui von Kleist din Caucaz. Rezultatul? - după ce declarase că nu mai are de gând să vorbească la telefon cu Manstein, führerul se supără şi pe Zeitzler! Evoluţia ulterioară a evenimentelor îl obligă însă să permită manevra sugerată de acesta; "în caz contrar - avertiza tânărul general - este posibil să apară un al doilea Stalingrad". La 1 ianuarie 1943, - dar era prea târziu - se începe retragerea din Caucaz cu prima armată de tancuri. 70 000 de oameni sunt astfel salvaţi de la dezastru.

HITLER ÎŞI PIERDE OPTIMISMUL

Anul Nou nu adusese prea mari bucurii în "Bârlogul Lupului". Începuse retragerea, care pentru armata germană avea să se sfârşească trei ani mai târziu, la Berlin. Totuşi, operaţiunea - cel puţin la început - are loc în perfectă ordine, soldatul german, supraîndoctrinat, fiind ferm convins că nu ruşii sunt cei care îl bat, ci... lipsa de combustibil, vremea aspră şi aliaţii fricoşi! Încrederea lui în conducătorul destinelor Reichului şi în victoria finală rămâne încă de neclintit.

La 12 ianuarie 1943 ruşii pornesc o ofensivă puternică în sectorul apărat de unguri. Venise rândul altor aliaţi să-şi dovedească loialitatea! Ca urmare a luptelor, ungurii suferă pierderi apreciabile, comparabile cu cele ale românilor şi italienilor, iar Armata a 2-a germană se vede pusă în primejdia de a fi încercuită, după ce o parte a diviziilor trimise de Horthy în Răsărit se retrag precipitat de pe aliniamentele încredinţate. Pe întreg frontul de est, Axa se află în dificultate: celor 5 000 de tancuri ruseşti (în majoritatea lor de provenienţă americană) li se opun acum mai puţin de 500 de tancuri. Întreaga producţie de război germană are o singură prioritate: tancuri, cât mai multe tancuri, pentru a fi trimise pe frontul de Răsărit!

Nici în Nord lucrurile nu stau prea bine pentru Hitler: Armata Roşie eliberează oraşul Petrokrepost, lângă lacul Ladoga, restabilind astfel contactul cu Leningradul încercuit, ai cărui apărători, ajunşi aproape de capătul puterilor, se încăpăţânează să nu cedeze. Noile provizii transportate peste lacul îngheţat le vor fi de mare ajutor.

Pe von Paulus însă nu-l mai putea ajuta nimeni. Nici măcar faptul că este promovat de führer la gradul de feldmareşal, nici decoraţiile împărţite cu dărnicie oamenilor săi prinşi în cleştele încercuirii, fără speranţa de a mai putea scăpa vii. Artileria sovietică revarsă asupra lor urgane de foc. Zilnic, noi parlamentari sovietici le cer să capituleze, dar Hitler este categoric: Germania aşteaptă de la ei o pildă pentru generaţiile viitoare - să moară până la unul! Proaspătul feldmareşal nu va îmbrăţişa însă această idee, astfel că se predă sovieticilor, împreună cu întreaga armată. (Este prima lovitură de proporţii în plan ideologic pe frontul de Răsărit).

O veste proastă nu vine niciodată singură: curând, Hitler află că şi în Africa Rommel începuse retragerea spre Tunisia, abandonând întreaga Libie în mâinile Aliaţilor. Încep, totodată, să se intensifice bombardamentele anglo-americane asupra oraşelor germane.

Aşadar, la începutul anului 1943, ruşii reuşiseră să "demoleze" cinci armate germane, italiene, române şi ungare, eliberând Kurskul, Belgorodul, Krasnodarul, Demianskul, Rostovul şi Harkovul. Se punea deja problema pierderii bazinului Doneţ, foarte bogat în cărbune şi minereu de fier. În plus, japonezii refuză cererea lui Hitler de a ataca în Siberia. Abia acum, în pragul colapsului, ideologul

nazist Rosenberg îi propune führerului desfiinţarea colhozurilor (care fuseseră păstrate intacte) şi înlocuirea lor cu gospodării personale ţărăneşti, precum şi restaurarea în drepturi a religiei. El adaugă o proclamaţie politică privitoare la autonomia Ucrainei, dar Hitler nu consideră aceste măsuri ca fiind "oportune". În chip curios, el nu îşi dă încuviinţarea ca "Armata naţională de eliberare" a generalului Vlasov - compusă din cca 130 000 de oameni recrutaţi dintre prizonierii de război, conduşi de generali ruşi dornici să lupte împotriva lui Stalin - să intre în luptă. Hitler îl consideră pe Vlasov "un porc" (ca şi pe von Paulus, care fusese "convins" de sovietici să vorbească la Radio Moscova).

După eşecul de la Stalingrad, sănătatea conducătorului Reichului se deteriorează rapid. El nu mai poate dormi fără sedative, are dureri îngrozitoare de cap şi, în plus, începe să-i tremure o mână. Medicul său personal, Morell, credea că toate acestea au loc pe un fond nervos isteric. Hitler repetă obsesiv: "Nu vreau să mai văd nici un soldat aliat pe frontul de Răsărit! Am să-i bat pe bolşevici numai cu soldaţii noştri, în special cu cei din S.S.!"

Iată o primă dovadă a isteriei: liderul nazist respinge oferta lui Mussolini de a înlocui Armata a 8-a italiană, aflată în plină debandadă, cu alţi 750 000 de soldaţi. Italiei şi Ungariei li se cere să-şi retragă trupele din est, ceea ce atât Mussolini, cât şi Horthy, acceptă cu nedisimulată bucurie. Singurii care pot să rămână alături de noi - spune Hitler - sunt românii, care s-au luptat cu vitejie peste tot, inclusiv la Stalingrad.

Primăvara anului 1943 se arăta, astfel, ca un moment al marilor decizii şi confruntări.

KURSK - UN REZULTAT INDECIS

În condiţiile retragerii de pe frontul din Est a forţelor italo-ungare, Churchill lansează un "balon de încercare", propunând înfiinţarea unei aşa-zise Ligi Balcanice, formate din Turcia, Ungaria şi România. O asemenea alianţă ar fi urmat să fie îndreptată atât împotriva Germaniei, cât şi a U.R.S.S. Primii care cad în plasă sunt ungurii, care încep tratative secrete. Totodată, Churchill ia contactul şi cu Franco, căruia îi promite Marocul francez, în schimbul neutralităţii. Informaţi, nemţii îi furnizează dictatorului spaniol armamentul solicitat anterior cu insistenţă, iar acesta se angajează să lupte alături de Axă, dacă Aliaţii vor debarca în Peninsula Iberică.

O dată cu sosirea primăverii, Wehrmachtul pare a se revigora. În martie 1943, trupele S.S. ale generalului Sepp Dietrich reocupă Harkovul. Pentru reluarea ofensivei ("Operaţia Citadela") se are în vedere folosirea unui nou tip de tanc botezat "Ferdinand" , de 70 t, cu un tun de 88 mm. Dorinţa de revanşă a germanilor e sporită de descoperirea unor noi amănunte în legătură cu acţiunile subversive ale organizaţiei "Orchestra Roşie". Prin intermediul acesteia, Aliaţii obţinuseră documente secrete cuprinzând date asupra dispozitivelor apărării antiaeriene de pe teritoriul Germaniei; devenea acum clar de ce unele oraşe

suferiseră distrugeri atât de mari (de pildă, Hamburgul, unde au murit, în cursul bombardamentelor, cca 40 000 civili).

Pregătirile pentru începerea "Operaţiei Citadela" decurg însă destul de greu. Amânarea cu două luni a ofensivei de la Kursk avea să fie fatală pentru Wehrmacht, deoarece ea a dat posibilitatea ruşilor să îşi împrospăteze dispozitivele cu noi forţe. Mai multe divizii odihnite, înzestrate cu armament nou, în special de fabricaţie americană, se adună în faţa valului de blindate germane, pregătit să se rostogolească iarăşi către Răsărit. Întârzierea - despre care Aliaţii reuşesc să obţină informaţii prin intermediul lui Canaris - se datora, în principal, grijii pe care Hitler o nutrea faţă de o eventuală defecţiune a Italiei. Pe de altă parte, generalii săi îl consiliaseră să aştepte mai întâi declanşarea atacului de către ruşi, forţele germane urmând a porni la ofensivă după epuizarea şi măcinarea trupelor adverse.

Era o propunere interesantă, dar Hitler a respins-o, obiectând că Stalin atâta aştepta, convins că nu peste multă vreme desfăşurarea evenimentelor în bazinul Mediteranei şi în împrejurimile acestuia va obliga Germania să disloce alte divizii de pe frontul din Răsărit. "Iniţiativa trebuie să ne aparţină" afirmă Hitler. Pe de altă parte, el ordonă generalilor stabilirea unor obiective restrânse noii ofensive. Scopul final ar fi fost acela de "ajustare" a liniei frontului şi de întărire a dispozitivului, pentru ca abia în 1944 să se reia înaintarea propriu-zisă. Presimţind, probabil, un posibil eşec, führerul îi cere lui Goebbles să nu facă prea mult propagandă în jurul noii acţiuni. Drept urmare, presa va vorbi extrem de puţin despre "ofensiva din Răsărit".

Temerile lui Hitler se vor adeveri foarte curând. Chiar înaintea declaşării operaţiunii, ruşii încep o masivă pregătire de artilerie - ceea ce înseamnă că Stalin fusese bine informat, cunoscând inclusiv ora "H" preconizată în planul adversarilor. Cu toate acestea, atacul german debutează promiţător, în ciuda celor 3 000 de tancuri pe care ruşii le aruncă pe câmpul de bătălie încă din prima zi. Un efect psihologic copleşitor îl are "Katiuşa", folosită aici pentru întâia oară. Noua armă inventată de bolşevici provoacă, în doar trei zile, pierderi înspăimântătoare: 30 000 morţi şi răniţi! Şi, ca întotdeauna, acţiunile Aliaţilor sunt concertate atât din Răsărit, cât şi pe frontul din Vest: anglo-americanii invadează Sicilia. La "Bârlogul Lupului" se instalează din nou pesimismul. Italienii, consecvenţi, procedează şi la ei acasă ca şi la Stalingrad: fie că se predau, fie că preferă să arunce armele şi să o şteargă pe biciclete, urmăriţi de forţele expediţionare ale Aliaţilor (160 000 oameni şi circa 600 de tancuri).

La 12 iulie 1943, Stalin ordonă începerea contraofensivei la Kursk. Sovieticii dispuneau de resurse ce păreau nelimitate. Deşi între 5 şi 12 iulie ei pierduseră, în afară de zecile de mii de morţi, cca 24 000 prizonieri, 1 800 tancuri, 268 piese de artilerie, 1 080 tunuri a.t. şi peste 500 avioane, le mai rămâneau, iată, puteri pentru a porni din nou la atac. Lui Hitler nu-i vine să creadă că un asemenea lucru este posibil...

Kurskul devine teritoriul unui uriaş măcel şi un adevărat cimitir de fiare vechi. Tunuri, blindate, camioane, avioane distruse zac pe întinderi de kilometri întregi. Propaganda ambelor tabere vorbeşte, la încheierea luptei, despre propria

victorie. Nici ruşii, nici germanii nu obţinuseră însă cine ştie ce izbândă. Micile corecturi ale frontului, care se stabilizează treptat pe un aliniament care nu diferă esenţial de cel iniţial costaseră uriaşe pierderi, atât pentru Wehrmacht, cât şi pentru Armata Roşie. Concluzia care se desprinde este aceea că dacă ofensiva germană şi, respectiv, contraofensiva sovietică n-ar fi avut loc, fiecare din părţi s-ar fi aflat în câştig...

DE LA "ZIDUL ESTULUI" LA "ZIDUL ATLANTICULUI"

La 25 iulie 1943, datele deţinute de serviciul de contraspionaj german indicau, în Italia, o previzibilă debarcare a lui Mussolini. Cel care urma să-i ia locul era mareşalul Badoglio. Lucrurile se petrec întocmai. La 26 iulie, Marele Consiliu Fascist, care nu se mai întrunise de foarte multă vreme, votează împotriva Ducelui, care se vede obligat să demisioneze şi, la scurt timp, este arestat, din ordinul regelui.

Hitler, care nu se încrede prea mult în declaraţiile de fidelitate ale lui Badoglio, urzeşte un plan ale cărui elemente principale erau: 1) eliberarea lui Mussolini; 2) arestarea familiei regale şi a lui Badoglio; 3) ocuparea Romei şi a întregii peninsule italice. Devenind din ce în ce mai precaut, datorită dovezilor clare pe care le deţinea în privinţa scurgerii multor informaţii secrete către adversari, führerul dispune folosirea unor curieri speciali, care transmit ordinele sale, pe cale orală, direct celor interesaţi.

Discursul lui Churchill, prin care liderul britanic cerea italienilor să capituleze, l-a pus pe Badoglio într-o situaţie extrem de delicată faţă de armată şi de naţiunea sa. Vrând, nevrând, italienii aveau să continue să lupte alături de Axă încă două luni de zile. Totuşi, unele ciudăţenii atrag atenţia lui Hitler şi a lui Himmler. Informaţiile prezentate de Canaris şi de colonelul Alexis von Roenne, în flagrantă contradicţie cu realitatea, conduc la concluzia unei posibile trădări a celor două importante personaje ce dirijau serviciile secrete germane. Printr-o manevră abilă, prezentând un dosar ce cuprindea date foarte exacte asupra acţiunilor duplicitare ale lui Badoglio, Canaris reuşeşte din nou să scape cu faţa curată, întârziind epilogul tragic al carierei sale. Dosarul în cauză precipită declanşarea operaţiunii "Axis", de ocupare a Italiei şi de restaurare a regimului fascist. Trupele germane se retrag din Sicilia, pe un aliniament defensiv, la sud de Roma. Führerul insistă asupra menţinerii cu orice preţ a controlului asupra insulei Corsica, datorită poziţiei strategice a acestui petic de pământ din vestul Mediteranei. În pofida intervenţiei germane, Italia nu mai poate fi menţinută în sistemul de alianţe al Reichului: la 3 septembrie 1943, această ţară încheie armistiţiul cu Puterile Aliate. Adversarii lui Hitler deţin, în acest fel, un important cap de pod pe continent, care ameninţă să dezechilibreze întregul flanc balcanic.

Între timp, în Est continuă retragerile "elastice". Prevăzând intenţiile strategilor sovietici, care urmăreau ca prin lovituri aplicate în zona Rostovului să separe Crimeea de restul teritoriilor ocupate de Reich, Manstein îi solicită

führerului un sprijin constând din 12 divizii. În caz contrar, singura alternativă care-i rămânea era retragerea din bazinul Doneţului - important furnizor de cărbune. Ezitările lui Hitler duc din nou la rezultate dezastruoase pentru Wehrmacht. Germanii pierd Doneţul şi Cubanul, iar în cursul verii Armata Roşie atinge un aliniament care cuprindea Novorossiiskul, Smolenskul, Dneprepetrovsk şi chiar Kiev. Proiectatul "Zid al Răsăritului", în spatele căruia Hitler preconiza să organizeze o temeinică apărare, pe linia Niprului, nu fusese construit, deşi führerul ceruse acest lucru generalilor săi încă din 1942. Sabotaj, urmări ale divergenţelor dintre favoriţii conducătorului celui de-al treilea Reich? Greu de răspuns! Un lucru rămâne cert: timpul pierdut nu mai putea fi recuperat...

Situaţia nu evolua însă într-un chip idilic nici în tabăra adversă, englezii fiind nemulţumiţi de tergiversările americanilor în privinţa deschiderii unui nou front în Balcani. În acest context, şantajându-i pe britanici cu rachetele V.1 şi V.2, germanii vor tatona, la Stockholm, posibilitatea purtării unor eventuale negocieri. Ideea obsesivă a lui Hitler - pace separată cu Anglia şi momirea acesteia pentru a face front comun împotriva Rusiei - revenea în actualitate, mai ales după ce Armata Roşie încercuise, în Crimeea, o mare parte a forţelor germane, împreună cu 7 divizii româneşti. Celor blocaţi le mai rămânea o singură cale de refugiu: marea.

Dar grijile führerului se îndreptau, în toamna anului 1943, mai mult către Vest, decât către Est. Pregătirile pentru debarcarea pe continent, oricât ar fi rămas de ascunse, nu puteau fi complet ferite de ochii iscoditori ai contraspionajului german. Bazându-se pe încă una din viziunile sale (trebuie însă recunoscut că aici intuiţia l-a ajutat), Hitler încearcă să-i convingă pe incredulii săi generali că Aliaţii vor debarca în Normandia, locul cel mai potrivit pentru o asemenea operaţie. Bătrâna "vulpe a deşertului", Rommel, primeşte, de aceea, o nouă sarcină, pe care o ia foarte în serios: fortificarea "Zidului Atlanticului" sau "Zidului de Vest".

LOGISTICĂ VESTICĂ ŞI MIRACOL RUSESC

Pe frontul de est războiul se apropia vertiginos de frontierele României şi ale Germaniei. În ciuda "retragerilor elastice" operate tot mai des de trupele Wehrmachtului şi ale Aliaţilor, Hitler rămânea la convingerea că sovieticii se aflau la un pas de colaps. El îşi întemeia această presupunere pe efectele secetei care bântuise în Rusia în 1943. Nu s-ar putea spune că o astfel de estimare era întru totul fantezistă.

În tot acest timp, Armata Roşie a beneficiat de un tot mai susţinut sprijin logistic din partea americanilor. Statele Unite au furnizat sovieticilor uriaşe cantităţi de alimente şi material de război. Ajutorul SUA a constituit baza a ceea ce unii analişti aveau să numească, mai târziu, "miracolul rusesc".

În acelaşi timp, mitul invincibilităţii germanilor şi al unităţii ariene avea să fie zdruncinat de alte întâmplări semnificative. "Liga ofiţerilor germani", prezidată de generalul Seydlitz, alcătuită din combatanţi ai Wehrmachtului căzuţi prizonieri la ruşi, a pornit o puternică acţiune de contrapropagandă nazistă, în primele luni ale anului 1944. Iniţiate din ordinul expres al lui Stalin, asemenea acte nu se

limitau strict la domeniul războiului psihologic. Membri ai "Ligii ofiţerilor germani" participă chiar la unele lupte. În februarie 1944, în încercuirea de la Cerkask, îmbrăcaţi în uniforme nemţeşti, ei comit acte de sabotaj, încearcă să-i convingă pe foştii lor camarazi să se predea ori făgăduiesc recompense substanţiale celor care vor sprijini capitularea în faţa Armatei Roşii. O parte din aceşti ofiţeri au fost prinşi. La proces ei mărturisesc că fuseseră supuşi unei acţiuni de "spălare a creierelor", după care beneficiaseră de o instruire specială într-o tabără de lângă Krasnogorsk. Se spune că, auzind acest lucru, Hitler ar fi murmurat un citat din Biblie: "Doamne, iartă-i, că nu ştiu ce fac!" Cu toate acestea, nu i-a iertat, ci a dat ordin să fie cu toţii spânzuraţi. Un alt proces intentat unor ofiţeri din Wehrmacht a fost acela care i-a adus în faţa instanţei, sub acuzaţie de corupţie şi desfrâu, pe cei mai mulţi dintre colaboratorii generalului von Falkenhausen, aflaţi în Belgia. Şi acesta era un semn că neîncrederea lui Hitler în corpul de cadre al armatei creştea. Concomitent, führerul a început să-şi pună tot mai multe speranţe în fanaticele trupe din S.S.

Bilanţul naziştilor, în primăvara anului 1944, era foarte pesimist. Se punea chiar problema securităţii personale a lui Hitler, atunci când inspecta poziţiile unor unităţi ori când mergea la Berlin; nici măcar "Bârlogul Lupului" nu mai constituia un adăpost destul de sigur. Evoluţia situaţiei pe front nu prezenta motive de satisfacţie: în Răsărit, grupul de armate comandat de Manstein lupta din greu împotriva Armatei Roşii, încercând să se menţină pe Nipru în faţa tăvălugului ofensiv al adversarului. Pe frontul italian, după o confruntare sângeroasă la Anzio, tentativa de "a-i arunca în mare" pe anglo-americanii debarcaţi în peninsula italică se soldase cu un eşec. În acelaşi timp, ungurii şi românii - aliaţi ai Germaniei, dar urându-se unii pe ceilalţi - căutau, pe căi lăturalnice, să ajungă la o ieşire onorabilă din război.

Şi totuşi planurile de primăvară ale führerului ţinteau departe. Mai întâi, el încearcă să întărească centura de siguranţă din jurul Germaniei. La 18 martie 1944 are o ultimă întrevedere cu Horthy. Suspiciunile nutrite faţă de conducătorul ungur sunt atestate de un detaliu semnificativ: camerele de oaspeţi în care au fost găzduiţi amiralul şi generalii săi erau înţesate de microfoane plantate cu iscusinţă de agenţii nazişti. În cursul întrevederii, Hitler i-a cerut ultimativ lui Horthy, să-l înlocuiască pe premierul Kállay cu pronazistul Imredy (Döme) Sztojay. Întreaga economie ungară urma să treacă "pe picior de război", iar numeroasele divizii plasate la frontiera cu România trebuiau deplasate în Răsărit, spre a stăvili avântul sovieticilor şi a sprijini contraofensiva proiectată în Ucraina. Şantajându-l pe Horthy, Hitler l-a făcut să înţeleagă că deja 12 divizii germane se aflau în drum spre Budapesta. "Motivând" această acţiune (transpunerea în practică a planului "Margarethe I", prevăzând ocuparea *manu militari* a Ungariei), führerul i-a explicat lui Horthy că avea cunoştinţă de... anumite intenţii ale românilor, slovacilor şi croaţilor din teritoriile încorporate în perioada 1939-1940 de a se răscula. Dorind să salveze mândria ungurilor în faţa unei asemenea "jigniri", el, führerul hotărâse trimiterea neîntârziată la faţa locului a trupelor germane, al căror sprijin necondiţionat era oferit noului premier, generalul Sztojay. "Dacă aceasta este situaţia, atunci nu mai rămâne nici un motiv să discutăm altceva" -

a replicat Horthy, părăsind furios cabinetul führerului. Totuşi, intenţia sa de a pleca imediat spre Budapesta a fost dejucată. Tocmai în clipa când se pregătea să urce în tren, sirenele apărării antiaeriene au început să sune asurzitor; din ordinul lui Hitler, fusese înscenat un atac al aviaţiei aliate.

Câteva ore mai târziu, Horthy accepta - în mod umilitor şi neaşteptat - ultimatumul nazist. Singura condiţie pe care el a pus-o a fost de a nu fi ocupată de trupe capitala Ungariei şi de a i se da posibilitatea de a avea la dispoziţie o "gardă de onoare". Bineînţeles, Hitler a acceptat aceste minime pretenţii, conducându-l pe bătrânul demnitar la tren. Nu avea de unde să ştie că era ultima sa întrevedere cu amiralul fără flotă, aliatul său.

Odată "problema ungară" rezolvată, Hitler a ordonat începerea pregătirilor pentru o nouă contraofensivă în Răsărit. Aceasta nu a mai avut loc însă.

PIERDEREA UCRAINEI

Printr-o serie de confruntări aprige, desfăşurate între sfârşitul lui martie - începutul lunii aprilie 1944, Armata Roşie a dejucat planurile adversarului, împingându-l către vest. Ucraina era acum pierdută, în timp ce în Crimeea forţele germane se vedeau puse în pericol de a întrerupe legătura cu grupul de armate al "Centrului".

Pierderea Ucrainei s-a datorat şi greşelilor grosolane săvârşite de hitlerişti. După ce locuitorii acestor ţinuturi îi întâmpinaseră pe germani ca pe nişte eliberatori, ei s-au văzut confruntaţi imediat cu atitudinea arogantă a noilor veniţi. Păstrarea intactă a structurilor economice centralizate, de tip sovietic, i-a determinat pe mulţi ucraineni să prefere fuga în păduri alăturându-se, în mare parte, grupurilor de partizani. Cei rămaşi au devenit victime ale cruzimii naziştilor, în special a celor din Gestapo şi din trupele S.S.

În 1941, guvernatorul german al Ucrainei, Koch, declara cu cinism: "Dacă găsesc un ucrainean stând pe scaunul pe care stau la masă în mod obişnuit, îl împuşc!" Despre acelaşi Koch, Himmler avea să declare, în depoziţia sa în faţa Tribunalului de la Nürnberg: "era o vită abrutizată de ideologia fascistă, un om care prin comportarea sa a dăunat Germaniei cât zeci de armate sovietice". În fapt, Koch, nu era cu nimic mai prejos faţă de alţi demnitari, ori faţă de Hitler.

La 8 aprilie 1944 începeau luptele din peninsula Crimeea. În acest context, referindu-se la eventualitatea ca trupele aflate acolo să fie masacrate, dacă nu se găsea o soluţie pentru prompta lor evacuare, führerul clama iresponsabil: "O mie în plus sau în minus nu contează!" Nu era vorba însă de o mie de oameni, ci de 270 000.

În timp ce Hitler adopta astfel de poziţii paranoice, visând în continuare să recucerească Rusia cu ajutorul tancurilor şi al aviaţiei, generalul Kleist se vedea nevoit să abandoneze Odessa (10 aprilie 1944). "Defetistul" general a fost înlocuit de la comandă peste trei zile. Soldaţilor germani li se făgăduiau acum recompense de-a dreptul fantastice: trei săptămâni de concediu, acasă, pentru cine distrugea un tanc rusesc cu ajutorul armei portative ("Faustpatron")! Era însă prea târziu. În scurt timp, întreaga peninsulă Crimeea avea să fie recucerită de Armata Roşie, la această victorie a sovieticilor colaborând din plin şi unii generali ai Wehrmachtului, între care Wagner şi Fritz Lindemann (îi vom regăsi printre organizatorii complotului din 20 iulie 1944).

DEZINFORMARE SAU INDOLENŢĂ?

Şi pe frontul de vest situaţia a devenit dezastruoasă. În momentul declanşării operaţiei "Overlord", Hitler dormea. Existau ordine categorice să nu fie trezit din somn, astfel încât feldmareşalul Runstedt a solicitat în zadar intervenţia rapidă a unităţilor de tancuri, pentru a zdrobi desantul care acoperise plajele Normandiei. Mai mult, când Zeitzler i-a prezentat führerului noile evenimente, el a apreciat eronat (?) numărul diviziilor desantate de aliaţi: 90 de mari unităţi, plus alte 22 de brigăzi. (În realitate, era vorba doar de 37 divizii).

De aici, şi ezitarea lui Hitler de a se angaja de la început cu grosul trupelor din vest într-o luptă pe care o considera inegală. Pe de altă parte, nici englezilor nu le venea să creadă, în primele zile ale invaziei, că aveau de a face cu o defensivă atât de "subţire"; germanii opuneau o slabă rezistenţă, chiar şi după intrarea în luptă a celor două divizii blindate din rezerva frontului. Aviaţia nemţilor prezintă şi ea defecţiuni: Luftwaffe ridică de la sol doar 319 avioane împotriva celor 585 ale anglo-americanilor. La această slabă ripostă se adaugă, pe întreg parcursul primei zile (6 iunie), continua dezinformare. Eşaloanele superioare din Wehrmacht - inclusiv Hitler - au primit veşti total falsificate despre stadiul debarcării şi despre pericolul pe care îl prezenta noua operaţie a aliaţilor. Optimismul iniţial s-a menţinut şi în 7 iunie. Abia după aceea au început să parvină primele date referitoare la efectele îngrozitorului bombardament efectuat de adversar, în special din aer, asupra apărării terestre. Trupele din rezervă s-au văzut oprite pe aliniamente aflate cu mult în spatele liniei întâi. În acelaşi timp, uriaşele tancuri americane începeau marşul spre est, către... Berlin! La 10 iunie, amiralul Dönitz nota în jurnalul său: "Invazia a reuşit. Cel de-al doilea front este de acum o realitate".

Pe 12 iunie 1944, primele rachete V-1 explodează la Londra. Hitler încerca astfel să se revanşeze împotriva raidurilor aeriene de noapte întreprinse de britanici. Deşi cu efecte modeste la început, noua armă s-a dovedit teribilă după reglarea tirului de către germani. Distrugerile provocate în insulă n-au împiedicat însă înaintarea trupelor debarcate pe continent. Acestea ajunseseră deja în faţa oraşului Cherbourg, puternic fortificat de ocupanţi. Generalul Speidel, şeful de stat major al lui Rommel ordona apărătorilor să menţină poziţia "indiferent de pierderile pe care le implică aceasta". Totuşi, Cherbourgul va fi cucerit în cele din urmă de anglo-americani, din cauza aceleiaşi bizare indolenţe şi dezinformări. Astfel, asigurat că oraşul dispune de tot ce era necesar pentru a rezista timp de opt săptămâni, O.K.W. ezită să trimită alte ajutoare în afara celor cinci divizii blindate S.S. sosite aici în primele zile. Căderea fortăreţei e urmată de sinuciderea generalului Dollman, devenit victimă a acestui joc stupid.

GENERALUL ZEITZLER, PERSONA NON GRATA

Nici în răsărit situaţia nu se prezenta mai strălucit. Înzestratul colonel Gehlen pronostica încă din mai 1944 că sovieticii pregăteau o nouă ofensivă, centrată pe frontul românesc ("varianta rusească a Balcanilor"). Operaţia putea

fi precedată – spunea el – de o acţiune având drept scop eliberarea Smolenskului şi Minskului. Hitler a ignorat acest avertisment, care avea să-şi dovedească valabilitatea abia pe 21 iunie, când 2 500 avioane americane atacau Berlinul în plină zi. Ele decolaseră de pe aeroporturi aflate în Ucraina...

Demiterea generalului Zeitzler era iminentă. În mai, când sovieticii atacaseră frontul ţinut de finlandezi, acesta propusese renunţarea la Smolensk şi la aliniamentele fortificate ce înconjurau oraşul. El susţinuse că ar fi fost mai profitabilă pentru germani o repliere pe Dvina. Consecinţele? Pierderea unui aliat fidel, dar şi a nichelului importat de la finlandezi. Disputele cu Hitler fac din Zeitzler o nouă "persona non grata". După ce generalul suferă un şoc nervos, führerul devine, timp de trei săptămâni, propriul său... şef de stat major. Însă ordinele trimise trupelor din est nu mai puteau fi îndeplinite. Wehrmachtul pierde aici alte 28 divizii. Armata a 7-a trece la lupta în încercuire, iar Luftwaffe, în criză de combustibil, nu poate realiza podul aerian necesar aprovizionării acesteia. Dezastrul este total, alimentat şi de fenomenul alăturării unui mare număr de generali la "comitetul antifascist" creat de Seydlitz şi Paulus. Între aceştia se află generalul Müller, un apropiat al lui Canaris. El redactează, alături de alţi 17 semnatari, un lung pamflet împotriva lui Hitler, aruncat de avioanele ruseşti în poziţiile trupelor germane. Armata Roşie se apropie tot mai mult de Prusia Orientală, provocând un adevărat exod al civililor germani aflaţi în acest teritoriu. Cu toate că la "Bârlogul Lupului" conferinţele destinate identificării de noi rezerve, pentru trimiterea lor în răsărit, se înmulţesc, generalul Fromm, comandantul acestora, ridică din ce în ce mai des din umeri, neputincios, în faţa cererilor furioase ale lui Hitler. Mai mult, führerul este informat că s-ar pregătit un atentat asupra sa...

"PROVIDENŢA ŞI-A ÎNTORS FAŢA SPRE MINE..."

Ştirile sosite din vest nu erau nici ele în măsură să-l liniştească pe dictator. Silite să treacă la defensivă, trupele germane transmit zilnic aprecieri eronate asupra numărului diviziilor de care dispune adversarul. Pe de altă parte, englezii, deşi confruntaţi noapte de noapte cu valuri de rachete V-1 şi V-2, îşi menţin moralul, nefiind dispuşi să cedeze. 250 de avioane ale lui Royal Air Force se rotesc în aer deasupra insulei, gata să intercepteze ţintele venite dinspre mare (pentru a le face cât mai greu de identificat, nemţii vopsiseră rachetele în culorile specifice aparatelor de zbor americane). Pentru nemţi problema principală era însă de a întârzia cât mai mult posibil dezvoltarea capului de pod creat în Normandia şi de a interzice pătrunderea aliaţilor către Paris. Pentru a îmbunătăţi starea de spirit a trupelor, propaganda nazistă lansează noi zvonuri privitoare la apropiata introducere în luptă a "armei secrete". (Fie că ele se refereau la avionul cu reacţie, fie la bomba atomică, cercetările ulterioare au dovedit că nu era nicidecum vorba de un bluff. Dimpotrivă, progresele înregistrate de germani în domeniul nuclear, al rachetelor şi al altor arme sofisticate neconvenţionale erau însemnate, şi o parte din ele au fost preluate de ruşi, americani şi britanici şi au

stat la baza realizărilor obţinute, după război). Dar nici Runstedt, nici Guderian, nici Rommel nu găsesc soluţiile cele mai potrivite, în măsură să stăvilească avântul anglo-americanilor. La 17 iulie, ca urmare a unui atac aerian, Rommel este rănit... Hitler pierde astfel pe unul din cei mai capabili feldmareşali. (Conştienţi de valoarea sa, britanicii plănuiseră chiar să-l asasineze, printr-o operaţie de comando).

În acelaşi timp, întâlnirile cu generalul Fromm se intensifică. La acestea participă şi şeful de stat major al Armatei de Rezervă, colonelul Stauffenberg, un nazist înfocat, mare mutilat de război. El poartă în permanenţă, în singura mână ce-i rămăsese, o servietă de piele galbenă. Nimeni dintre cei aflaţi în preajma lui Hitler în ziua de 20 iulie 1944 nu bănuieşte că familiara servietă adăposteşte o bombă. Când ea explodează, rănind şi omorând pe câţiva dintre participanţii la conferinţa începută într-un bunker, la ora 12.30 primul gând al lui Hitler se îndreaptă în cu totul altă parte. "Porcii! - ne bombardează!" strigă el, crezând că era vorba de un raid aerian sau de un atac al unui comando aliat. Scos din ruine de Otto Günsche, unul din membrii cei mai fideli ai gărzii sale personale, führerul întreabă dacă nu cumva cineva aruncase o grenadă de mână. Santinelele, interogate, neagă o astfel de posibilitate. Următorii suspecţi pe lista lui Hitler sunt muncitorii din organizaţia "Todt". Dar nici un fel de indicii nu conduc spre un astfel de complot, iar specialiştii chemaţi spre a detecta existenţa vreunei alte bombe nu descoperă nimic.

Păstrându-şi calmul, Hitler îl întâmpină, câteva ore mai târziu, pe Mussolini. "Providenţa şi-a întors iarăşi faţa spre mine!" îi spune el Ducelui, conducându-l la locul unde se produsese explozia.

Între timp, operaţia "Walkiria", plănuită de complotişti, se declanşează, ia amploare. Dar... stupoare. În cursul după-amiezii, la posturile de radio se aude vocea führerului: "O mică clică de ofiţeri renegaţi, aflaţi în slujba inamicului, a încercat un atentat...". Deruta este totală. Bormann şi Himmler, cărora li se dă mână liberă, reuşesc să aresteze, în scurt timp, principalii autori ai puciului. O parte din cei implicaţi se sinucid, alţii sunt executaţi. Războiul se prelungea, iar providenţa invocată de Hitler nu se afla, în nici un caz, de partea Germaniei...

După atentatul nereuşit împotriva lui Hitler, urmat de uciderea unor valoroase cadre din corpul de comandă al armatei germane - consecinţa represaliilor întreprinse de Bormann şi Himmler -, ceea ce era de neînlăturat se produce. Germania, lipsită de o parte a aliaţilor, vede cum din zi în zi se profilează deznodământul final: înfrângerea. Singurul care mai păstrează, nebuneşte, speranţa redresării este Adolf Hitler.

---

[1] Pentru detalii asupra campaniei din Polonia şi a "războiului ciudat" din Vest, a se vedea jurnalele de campanie, respectiv însemnările generalilor Jodl, Beck, Guderian, Rommel, precum şi Andreas Hillgruber, *Staatsmanner und Diplomaten bei Hitler*, 1939-1941, Frankfurt, 1967; B. Liddel Hart, *The Rommel's Papers*, Londra, 1957; P. Schmidt, *Statist auf diplomatischer Bühne* (1923-1945), Frankfurt, 1970.

[2] D. Irving, *Hitler's war*, The Wiking Press. New York, 1977, p.8-9 .

[3] P. Schmidt, *op.cit.*, p.92-93.

[4] Rosenberg's Diary: "va fi o lovitură crudă pentru Londra când va fi sfătuită de Washington să încheie urgent pacea cu Germania" (După D. Irving, *op. cit.*, p.32-33).

[5] Detalii la sir Llewellyn Woodward, *British Foreign in the Second World War*, vol.II (H.M.S.O.), 1971, p.186-190. La negocierile anglo-germane purtate prin *Dahlerus*, Anglia a condiţionat pacea cu Germania de acceptarea de către aceasta a refacerii statului polonez, distrugerea armamentului greu şi organizarea unui plebiscit naţional asupra politicii externe. În pofida acestor condiţii greu de acceptat pentru o Germanie puternic înarmată şi în plină ascensiune, Hitler le-a acceptat; el îşi rezerva dreptul de a fortifica noile frontiere în Est, cerând totodată încheierea unor pacte de neagresiune cu Franţa, Anglia, Italia şi U.R.S.S., o dezarmare globală în spiritul unor înţelegeri la nivel european şi, în fine, retrocedarea fostelor colonii germane din Africa. În timp ce *Dahlerus* aştepta la Haga răspunsul guvernului englez la propunerile germane, Chamberlain le-a respins public, considerându-le drept, "vagi, incerte".

[6] Carl Gustav Mannerhein, *The Memoirs of Marshall Mannerheim*, Londra, 1953, p.357.

[7] D. Irving, *op.cit.*, p.93-94.

[8] *Ibidem*, p.97. Comandantul corpului expediţionar german, generalul von Falkenharst raporta în seara zilei de 9 aprilie 1940: "Norvegia şi Danemarca au fost ocupate... aşa cum s-a ordonat".

[9] D. Irving, *Hitler's War*, The Wilking Press, New York, 1977, p.106-107.

[10] *Ibidem*, p.117.

[11] W. Schellemberg, *Şeful contraspionajului nazist vorbeşte*, Bucureşti, 1972, p.12-13.

[12] Mussolini a ordonat invazia Greciei chiar în preziua întâlnirii cu Hitler (despre acest episod, vezi şi R.I.M. nr.3/1991).

[13] Paul Schmidt, *Statist auf diplomatischer Buhne* (1923-1945), Frankfurt, 1970, p.19.

[14] *Ibidem*, p.22-24.

[15] Vezi, pentru amănunte, *Afacerea Tuhacevski*, în R.I.M.,nr.4/1991.

[16] Andreas Hilgruber, *History of World War II*, London, 1969, p.210-211.

[17] Sir Basil Liddell Hart, *History of the Second World War*, London, 1973, p.110-111.

[18] Leach Barry, *German Strategy against Russia*, 1939-1941, New York, 1956, p.16.

[19] K. Maksey, *A History of Tanks in Battle*, Sydney, 1972, p.120.

[20] W. Craig, *Enemy at the Gates, The Battle for Stalingrad*, New York, 1982, p.119.

[21] În legătură cu bătălia de la Stalingrad, amănunte interesante şi revelatoare au fost publicate în lucrarea *"Românii la Stalingrad"*, autori A. Pandea, I. Pavelescu şi E. Ardeleanu, apărută la Editura Militară. A se consulta şi R.I.M. nr.6/1990.

[22-23] W. Craig, *op.cit.*, p.201-202.

[24] *Ibidem*, p.215.

[25] *Ibidem*, p.216.

AUGUST 1944: PIERDEREA BALCANILOR

Hitler ar fi trebuit să ia în considerare măcar câteva din greşelile pe care i le imputau complotiştii: alegerea priorităţilor de ordin strategic şi operativ după criterii pur politice. De pildă, se pusese problema cuceririi Kievului înaintea Moscovei, iar Stalingradul trebuia ocupat "cu orice preţ" doar fiindcă purta numele conducătorului Uniunii Sovietice.Or, amestecul inflexibilului führer, prea

intempestiv, în chestiuni militare de principiu, condusese la pierderea elitei armatei germane la Demiansk, pe Doneţ, în Crimeea etc. Totuşi, convins pe mai departe de "geniul" său şi de "misiunea providenţială" pe care o avea în istorie, führerul nu-şi găseşte timp spre a reflecta la asemenea "nimicuri". El ordonă trecerea la "războiul total". Iau fiinţă divizii alcătuite din bărbaţi în vârstă, se recurge - precum în U.R.S.S. în 1941 - la munca femeilor, a copiilor şi a bătrânilor pentru amenajarea unor noi fortificaţii în Prusia Orientală. Hitler visa chiar la înregimentarea întregii populaţii a Germaniei...

La 6 august 1944 are loc la "Bârlogul Lupului" ultima întâlnire dintre cancelarul Reichului şi mareşalul Ion Antonescu. Cu această ocazie Antonescu l-a asigurat pe Hitler de întregul său sprijin şi de loialitatea pe care i-o purta, până la capăt. Dacă führerul a admirat pe vreunul din aliaţii sau duşmanii săi, între aceştia trebuie incluşi Antonescu, Tito şi Stalin. Unele mărturii susţin că la plecarea mareşalului, conducându-l spre aeroport, Hitler i-ar fi sugerat lui Ion Antonescu să nu mai pună, sub nici un motiv, piciorul în Palatul Regal, el intuind că şi în România s-ar fi putut produce un eveniment asemănător celui din Italia.

În acest timp, trupele aliate debarcate pe continent atinseseră un efectiv de circa un milion şi jumătate de oameni. Deşi compromis - se ştia că avusese strânse legături cu autorii puciului din 20 iulie 1944 - mareşalul von Kluge a fost lăsat la comandă, încredinţându-i-se misiunea de a iniţia o ofensivă menită să oprească înaintarea blindatelor lui Patton. (Între altele, contralovitura efectuată de trupele lui von Kluge ar fi trebuit să aibă ca rezultat încercuirea completă a forţelor americane). Operaţia s-a soldat însă cu un eşec, în parte şi datorită loviturilor foarte puternice efectuate de aviaţia aliaţilor. Din nou, von Kluge este "iertat" (curios, căci Hitler declarase intimilor săi: "atacul a eşuat fiindcă mareşalul a voit-o"!). În ciuda dispoziţiilor foarte clare primite din partea führerului, von Kluge întârzie să trimită în ajutorul diviziilor de tancuri ale generalului Eberbach trupe de infanterie, ceea ce duce la încercuirea lor. Ca întotdeauna în război, regulile sunt încălcate: canadienii refuză să mai ia prizonieri, iar americanii atacă punând pe tancurile lor, drept "scuturi vii", soldaţii germani capturaţi anterior. Debandada este accentuată şi de faptul că von Kluge este de negăsit, tocmai în momentele când se produce atacul ... Astfel, impetuosul Patton ajunge la doar câţiva zeci de kilometri de barierele Parisului şi, concomitent şi, desigur nu întâmplător, la 20 august 1944, în Răsărit se declanşează marea ofensivă a sovieticilor, pe un front uriaş, din Carpaţi până la ţărmul Mării Negre.

Trei zile sunt suficiente pentru ca unităţile unei întregi armate germane, împreună cu mai multe divizii aliate, să fie prinse într-un cleşte de foc, iar la capătul lor, alte două evenimente - fatale pentru Hitler - încununează dezastrul: pierderea Parisului şi ieşirea din alianţă a României. Avertizat asupra unei posibile defecţiuni ce urma să aibă loc la Bucureşti, Hitler îl interogase pe ambasadorul său, baronul Manfred von Killinger, dar acesta infirmase ştirile de care dispunea führerul. Posibilitatea prelungirii rezistenţei împotriva Armatei Roşii pe crestele Carpaţilor şi în faţa fortificaţiilor dintre Dunăre şi Focşani era astfel pierdută. Furios, deşi regele Mihai şi guvernul nou instalat în România propuseseră o retragere a trupelor germane fără vărsare de sânge, Hitler

împinge la ultimele consecinţe actul loviturii de palat, ordonând generalului Friessner să preia asigurarea securităţii câmpurilor petrolifere româneşti, iar lui Hansen şi Gerstenberg să se ocupe de "pacificarea Bucureştilor"; în acelaşi timp, amiralul Brinkmann ar fi trebuit să preia controlul situaţiei în Dobrogea şi pe litoralul Mării Negre. Începând ostilităţile împotriva fostului aliat, prin bombardamentul din dimineaţa zilei de 24 august 1944 asupra Bucureştilor, Germania a provocat riposta românilor, pierzând, în final, aproape toţi militarii aflaţi în dispozitiv pe teritoriul respectiv. În plus, întregul front al Balcanilor fusese răsturnat (întrevăzând pericolul de a-şi vedea tăiate liniile de comunicaţii, mareşalul von Weichs, comandantul forţelor din această zonă a frontului, propune imediata abandonare a Greciei).

Varşovia, Parisul, Bucureştiul... Trei oraşe mari, eliberate din mâinile Germaniei naziste aproape în acelaşi timp. Numai Hitler nu credea, în atari împrejurări, că războiul devenise inutil. Acest lucru era demonstrat şi în scrisoarea de adio pe care i-o trimisese von Kluge. Mareşalul, lovit de ghinion în timp ce încerca să ia contactul cu Patton, spre a trata condiţiile predării armatei pe care o comanda (un avion american a bombardat chiar atunci adăpostul în care se afla, distrugând emiţătorul radio) a preferat să se sinucidă, înghiţind cianură. A fost înmormântat, fără onoruri militare, în satul său natal. Dispariţia lui a întărit şi mai mult spiritul defetist instalat deja în sânul multor ofiţeri superiori din trupele Wehrmachtului.

ÎNCEPUTUL SFÂRŞITULUI

Pe când, în plan militar, insuccesele se ţineau lanţ (singura excepţie constituind-o Arnhemul, unde englezii au avut, în numai câteva ore, 1 000 de morţi şi cca 6 500 prizonieri), speranţele lui Hitler - iluzorii, de altminteri - erau legate de posibilele neînţelegeri ce ar fi putut surveni, la nivelul diplomatic, între Puterile Aliate. Se pare că führerul a ordonat retragerea fără luptă din teatrul de operaţiuni din Balcani crezând că sovieticii şi englezii se vor lua la harţă, disputându-şi reciproc influenţa asupra regiunii în cauză. Desigur, nu avea de unde să cunoască înţelegerea survenită între Churchill şi Stalin în octombrie, la Moscova. (Chiar şi în aceste condiţii, Anglia a fost la un pas de a vedea Grecia încorporată în rândul ţărilor din lagărul socialist, războiul civil purtat între comunişti şi forţele susţinute de britanici continuând aici până în 1948.)

Căutând explicaţii pentru repetatele eşecuri germane, Hitler se consolează singur cu gândul că a fost mereu...trădat. El intră în posesia hârtiilor secrete ale lui Canaris, din care, pare-se, reieşea că acesta plănuia o lovitură de stat încă din 1939. Tot Canaris fusese cel care dezvăluise inamicului detaliile "Planului Galben", şi tot el iniţiase pregătirile unei operaţiuni ultrasecrete, ce urma să fie înfăptuită de agenţi ai Abwehrului, constând dintr-un atac împotriva "Bârlogului Lupului", pentru uciderea lui Hitler. (Chiar dacă acceptăm ca verosimilă această variantă, care îl transformă pe Canaris într-un adversar ireconciliabil al nazismului, e greu de crezut că Wehrmachtul a putut repurta atâtea victorii strălucite în perioada 1939-1942, având în fruntea serviciului secret un...inamic!)

Obsesia lui Hitler asupra "trădătorilor" e întreţinută şi de încercarea de ieşire din sistem a regentului Horthy, împinsă chiar până la ordinul dat armatei ungare de a înceta focul împotriva sovieticilor şi a românilor. (Regentul a fost arestat şi trimis în Germania, împreună cu fiul său Miki, un detractat, destinat drept succesor de însuşi Horthy. Ca o ironie a sorţii, fostul conducător ungur a supravieţuit războiului, dar a sfârşit răpus de o banală gripă - e drept, la venerabila vârstă de 86 de ani -, tocmai atunci când se pregătea să se reîntoarcă (din Spania) în Ungaria în zilele fierbinţi ale revoluţiei din 1956 de la Budapesta).

Finele anului 1944 înregistrează şi căderea din scaun a lui Göring, înlocuit la comandă de generalul von Greim (un alt posibil succesor al acestuia, von Richtofen, fusese operat pe creier - operaţie în urma căreia a şi decedat). Nemulţumit, Göring declara, cu binecunoscuta-i emfază, că se va duce la paraşutişti sau la "niscaiva comandouri", pentru a lupta ca "ostaş de rând". Nimeni nu i-a luat în seamă văicărelile. Hitler îşi orienta atenţia asupra cercetărilor de laborator ale savanţilor săi, care trebuiau să-i pregătească noile arme destinate să întoarcă rezultatul războiului. Deşi la cheremul loviturilor devastatoare ale aviaţiei aliate (Luftwaffe încetase, practic, să mai existe), economia germană, cu aproape toate fabricile de armament transferate în subteran, continua să producă. În aceste condiţii imposibile, au fost obţinute rezultate ce uimesc şi astăzi: gazolina sintetică, submarinul "Mark 21", mii de avioane de vânătoare (3 000 în octombrie 1944), lipsite însă de combustibil. Singurul prototip care nu dădea încă randament era bombardierul cu reacţie "M 262", vulnerabil la decolare şi aterizare.

Epuizat fiziceşte - probabil, şi moral - führerul nu-şi mai poate calma durerile de cap şi stomac. El începe să-şi primească vizitatorii şi să participe la conferinţe stând în pat. Zvonurile despre un cancer (alimentate intenţionat de unii din cei aflaţi în preajma sa) încep să se răspândească. Altceva însă era sigur că îl măcina.De un altfel de cancer suferea Hitler: întreaga sa fiinţă se concentra asupra unei ultime mari operaţii ofensive în Ardeni, destinată să salveze nu atât Germania, cât pe dictator însuşi.

ARDENI

Speranţele lui Hitler - aflat acum la pragul între luciditate şi nebunie - erau alimentate de informaţiile furnizate de Ribbentrop. Vestitul spion "Cicero" informase de la Ankara că se profila "un adevărat conflict diplomatic est-vest". Existau neînţelegeri între cabinetele Puterilor Aliate. În Parlamentul londonez, Eden recunoştea că relaţiile cu Moscova deveniseră oarecum... stranii. Totul pornea de la imputarea făcută de Stalin englezilor în legătură cu "provocarea unui război civil" în Grecia şi de la ascuţirea contradicţiilor între sovietici şi britanici în zona iraniană. Retrase în grabă de pe frontul italian, trupele Albionului staţionau acum în nordul Africii, pregătite pentru o eventuală intervenţie în cazul în care masivele contingente ale Armatei Roşii, aflate la doar 100 km de Dardanele, în Tracia, ar fi pornit un marş spre Strâmtori.

În acest context, convins că alianţa adversarilor săi era pe punctul de a se destrăma, Hitler a dat ordinul de începere a operaţiei ofensive din Ardeni, la 16 decembrie, orele 5.30 a.m. La bunkerul "Cuibul vulturului" din Bad Nauheim, de unde coordonase cândva invadarea Belgiei şi Olandei, führerul ţinea generalilor lecţii de istorie, amintindu-le cum Frederic cel Mare reluase lupta în timpul războiului de 7 ani, într-un moment în care toţi cei din preajmă, inclusiv fratele acestuia, considerau totul pierdut. Într-adevăr, în primele momente, noua operaţie pare a fi încununată de succes. Sub comanda lui Otto Skorzeny, trei batalioane de voluntari, vorbind limba engleză, folosind uniforme şi tancuri americane, se strecoară în spatele frontului inamic, răspândesc panică, zvonuri, provoacă pierderi şi pun stăpânire pe mai multe poduri. Ceaţa persistentă împiedică intervenţia aviaţiei aliate. La 22 decembrie 1944, Eisenhower ordonă încetarea ofensivei trupelor sale, care suferiseră deja pierderi cifrate la cca 25 000 prizonieri şi 350 tancuri scoase din luptă. Dar, când germanii au ajuns la mai puţin de 10 km de Meuse, ceaţa se ridică. Lipsite de o protecţie aeriană eficientă – deşi Göring promisese 2 000 aparate pentru sprijinul operaţiei – tancurile nemţilor devin o pradă uşoară pentru bombardierele şi avioanele de vânătoare americane, în timp ce armata lui Patton, regrupată, porneşte la contraatac în flancul sudic al trupelor comandate de von Runstedt.

În est, disputele sovieto-anglo-americane erau alimentate de noi discuţii asupra părţii de est a Poloniei, pe care sovieticii o anexaseră. Guvernul în exil de la Londra protestase, fără a reuşi să obţină reacţii favorabile. La o conferinţă de presă, Roosevelt explică ziariştilor că, într-adevăr, "tovarăşii sovietici" încălcau prevederile Cartei Atlanticului, procedând la ocuparea de noi teritorii, dar, întrucât documentul în cauză era un "gentlemen's agreement", el nu putea fi impus unor inşi care nu se considerau legaţi de un cod de onoare specific doar... gentlemenilor! Astfel, "Uncle Joe" sancţiona cu deplinul său acord politica de cedare a Europei de est lui Stalin, promovată în paralel de Churchill. În ianuarie 1945 cădea şi cea de-a doua fortăreaţă a Reichului: Varşovia care succeda Budapestei, datorită unui (posibil) act de trădare al şefului de stat major al lui Guderian, colonelul von Bonin. Întemniţat de Hitler, el va fi luat mai apoi prizonier de către americani, iar în anii '50, sovieticii reuşesc să obţină recuperarea sa, în urma unor tranzacţii cvasi-comerciale. În vreme ce guvernul polonez din exil se agită neputincios, sovieticii creează un guvern-marionetă comunist, botezat "Comitetul de la Lublin". Către finele lunii ianuarie, Armata Roşie atinge frontiera Germaniei. Artileria, tancurile şi aviaţia distrug totul în cale. Nu sunt cruţate nici măcar coloanele de refugiaţi. În sfârşit, Hitler încearcă să ia contact cu Vestul, pentru o eventuală pace separată, via Berna. Instalat definitiv în bunkerul din subsolul Reichstagului, führerul se înconjoară de noi himere. Visul său se leagă de o ruptură între aliaţi şi de posibilitatea unei cereri a anglo-americanilor ca Germania să constituie un obstacol împotriva "tăvălugului comunist". Era însă prea târziu: începuse cursa aliată pentru cucerirea Berlinului.

AGONIA FINALĂ

Toate încercările lui Hitler de a împiedica pe ruşi să ajungă în capitală au eşuat. În jurul Berlinului Jukov dispunea de 750 000 de oameni, în timp ce Konev se apropia dinspre nord-vest cu alţi 500 000 luptători. Disperat, führerul ordonă aruncarea în joc a armelor secrete. Este lansat submarinul silenţios Mark 21, capabil să străbată în imersiune o distanţă egală cu linia Hamburg-Tokyo. Avioanele cu reacţie aşteaptă pe pistele de decolare combustibilul care nu mai soseşte... Germanii reuşesc totuşi să-i ţină în şah pe sovietici în faţa Ostravei, a Königsbergului şi Breslaului. Generalul Ferdinand Schörner, "eroul din Moravia", obţine gradul de mareşal. În acest timp, americanii se apropie la rândul lor de Berlin, atingând Elba la 11 aprilie.

Peste patru zile, în bunkerul lui Hitler ajunge documentul de la Ialta privitor la hotărârea Aliaţilor de a împărţi teritoriul Germaniei în zone de ocupaţie. Pe Oder se semnalează primele conflicte între ruşi şi americani. Englezii se pregătesc şi ei pentru o eventuală confruntare cu sovieticii, organizând în acest scop unităţi formate din prizonieri germani şi, chiar, ruşi eliberaţi din lagărele germane. Ia fiinţă şi o aşa-numită "armată germană a lui Churchill", încadrată cu prizonieri nemţi. În această atmosferă halucinantă este sărbătorită cea de-a 56-a aniversare a zilei de naştere a führerului. Hitler mărturiseşte celor din jur că este hotărât să continue lupta până când englezii şi americanii vor putea să se convingă că singurul om capabil să-i oprească pe bolşevici era el însuşi. El refuză politicos, dar ferm, propunerea lui Keitel de a părăsi Berlinul. Capitala era asigurată pentru un asediu de 20 de zile, interval suficient – după părerea lui Hitler – pentru ca să se producă ruptura definitivă între Aliaţi...

Adresând felicitările de rigoare cu ocazia zilei de naştere a führerului, Keitel îi propunea acestuia să părăsească Berlinul. A fost refuzat politicos, dar ferm. Hitler se credea încă în stare să reziste în faţa tăvălugului aflat la porţile capitalei celui de-al III-lea Reich. Peste puţin timp însă, el află despre hotărârea luată de Heinrich, care refuză executarea ordinului de a lansa un atac împotriva grupării de trupe ce încercuia Berlinul. Mai mult, forţele comandate de acesta părăsesc aliniamentul încredinţat, în pofida ordinului categoric al führerului, de a rezista pe poziţii. "Toate înfrângerile noastre din Est s-au datorat trădării!" - se lamentează furios Hitler. Totuşi, nici acum, când soarta Berlinului era pecetluită definitiv, el nu acceptă să părăsească Berlinul.

Este ziua de 21 aprilie 1945. Obuzele bateriilor grele sovietice, amplasate la doar 9 km depărtare de periferii, cad asupra oraşului. Führerul încearcă o ultimă soluţie: el ordonă lui Jodl, Keitel şi Bormann să plece la Berchtesgarden şi să continue lupta sub comanda lui Göring, numit conducător ad-interim. Toţi trei colaboratorii refuză, argumentând că nici un general nu va accepta să primească ordine de la Göring. "Nu vor mai avea mult de luptat - arată Hitler - căci în curând vor începe negocierile, la care Göring se pricepe mai bine decât mine".

În ultima săptămână a agoniei lui Hitler, situaţia de pe fronturi aproape că nu se cunoştea. Singura legătură cu lumea exterioară a celor sechestraţi în bunker rămăsese un canal secret al Marinei. La 29 aprilie toţi generalii aflaţi în

preajma Berlinului primesc dispoziţia de a executa o întoarcere de 180° , atacând forţele ce împresurau capitala; Hitler spera încă să câştige "bătălia Berlinului"! Singurul dintre generali care ajunge totuşi la bunker este Weidling. Împotriva sa fusese emis anterior un mandat de arestare, pe motiv că şi-ar fi părăsit trupele. Acum însă nu mai contează că soldaţii săi rezistă singuri pe Oder în faţa Armatei Roşii. Important este că Weidling aduce cu el câteva tancuri şi o mână de oameni fanatici, gata să lupte până la unul. "Norocosul" general scapă de Curtea Marţială, fiind investit cu titulatura de "comandant-şef al Berlinului". Întrucât nu dispune de artilerie, Weidling încearcă să organizeze o firavă linie defensivă din câteva mii de soldaţi necombatanţi, din tinerii şi artileriştii antiaerieni rămaşi fără tunuri. La apărarea Berlinului mai contribuie de asemenea 1 000 marinari, trimişi de amiralul Dönitz. În schimb, aşa cum notează stenograful Ewald Reynitz, Himmler intră în dizgraţie, Hitler interzicându-i în mod expres să mai participe la conferinţele militare zilnice şi refuzând să vorbească cu el la telefon. Nici lui Ribbentrop, care "cunoştea prea multe secrete", führerul nu îi mai permite să se apropie de poziţiile luptătorilor, de teamă ca acesta să nu fie luat prizonier.

Grandoman până la capăt, Hitler compară asediul Berlinului cu cel efectuat de armatele turceşti, în 1683, asupra Vienei. El afirmă: "Primul care trebuie să dea exemplu sunt eu, care am blamat retragerea. Prin urmare, eu, personal, nu pot să mă retrag. Este, aşadar, posibil ca să mor aici, dar cel puţin voi avea parte de o moarte onorabilă". La 26 aprilie, ordonă să i se aducă cianură, iar generalul aviator Greim, proaspăt promovat mareşal şi numit succesor al lui Göring, primeşte instrucţiuni să-i incinereze corpul, pentru ca acesta să nu cadă în mâinile sovieticilor.

Cu toate acestea însă, conducătorul Germaniei naziste mai speră într-o ultimă răsturnare de situaţie. El proiectează noi planuri himerice de despresurare a capitalei şi de reluare a luptei, pe un front mai larg, împotriva bolşevicilor, cu ... sprijin american. Culmea ironiei, trupele generalului Wenck ajung la Potsdam chiar în aceleaşi momente în care ruşii, intraţi deja în suburbii, ocupă Piaţa Potsdam şi încep înaintarea spre bunker.

COŞMARUL S-A SFÂRŞIT

Cu excepţia lui Wenck, toţi ceilalţi comandanţi se gândesc la salvarea propriei lor persoane şi a trupelor din subordine. Ei nu mai ascultă ordinele lui Hitler şi fiecare face totul spre a se putea preda, dar în mâinile americanilor. În acest timp, grupe de comando ale Armatei Roşii se infiltrează tot mai aproape de bunker, folosind tunelele metroului sau canalizarea urbană. Patru blindate sovietice, camuflate, având inscripţionată zvastica pe turelă, ajung la câteva zeci de metri de locul unde Hitler şi ultimii colaboratori rămaşi în preajma sa ascultă înfriguraţi ultimele ştiri transmise prin radio. Singurii liniştiţi sunt copiii lui Goebbels, care se joacă cu medaliile de aur pe care însuşi führerul - probabil, convins acum de inutilitatea lor - le dăruise acestora. Mai întâi, soseşte vestea

despre capturarea lui Mussolini. Apoi, ca o bombă, explodează ştirea despre oferta de capitulare necondiţionată făcută de Himmler anglo-americanilor. (Cum se cunoaşte, oferta a fost respinsă).

Într-o atmosferă de infern, tancurile sovietice se masează pentru un asalt final asupra Pieţei Potsdam şi a locului în care se află refugiul führerului. Este momentul când se experimentează eficienţa cianurii pe căţeluşa preferată a lui Hitler, Blondi.

Imensa vizuină de beton vibrează intens, sub loviturile obuzelor grele trimise de pretutindeni asupra sa. Eva Braun, Goebbels, mareşalul Greim scriu mesajele de rămas bun către rude. Străduindu-se să pară calm, führerul îşi dictează "testamentul politic". Documentul consemnează, între altele, excluderea din partid a lui Göring şi Himmler şi numirea ca succesor a amiralului Dönitz. Comanda armatei germane urma să fie preluată de mareşalul Schörner.

La 29 aprilie, la orele 2 din noapte, Hitler hotărăşte să se căsătorească cu Eva Braun. Sunt chemaţi Bormann şi oamenii săi să asiste la insolita ceremonie, evenimentul consemnându-se, după toate uzanţele oficiale cuvenite, în registrul de stare civilă al Berlinului. Printre invitaţi se mai numără Goebbels, promovat cancelar al Reichului, care, în prezenţa tuturor membrilor familiei sale, îi declară mirelui fidelitate până la capăt.

Urmează ultima conferinţă militară, în condiţiile în care uralele ostaşilor sovietici se aud tot mai distinct şi mai aproape. La 29 aprilie 1945 amuţeşte ultima legătură prin radio şi telefon. Bunkerul rămâne complet izolat de lumea exterioară. Doar ştirile radioului inamic mai pătrund în auzul celor rămaşi aici: ele consemnează execuţia lui Mussolini şi a amantei sale, Clara Petacci.

30 aprilie 1945. Chiar şi pentru un om cu imaginaţia bolnavă, orice speranţă a devenit de prisos. Hitler se bărbiereşte şi se îmbracă pentru ultima oară. Ordonă să fie chemaţi Bormann şi adjutantul său personal, Otto Günsche, cărora le comunică hotărârea sa şi a Evei Braun de a se sinucide. Günsche primeşte ordinul să le dea lovitura de graţie, dacă otrava nu şi-ar fi produs efectul; el trebuia apoi să incinereze cele două corpuri. Bunkerul trebuia să rămână intact. "Doresc ca ruşii să ştie că am stat aici până în ultimul moment". La orele 3 după-amiază, după ce îşi ia rămas bun de la cei prezenţi, Hitler se retrage împreună cu soţia într-un birou cu uşi duble. S-a mai auzit o împuşcătură, şi apoi liniştea a acoperit totul.

Coşmarul luase sfârşit...

IV. "CAPITULAREA NECONDIȚIONATĂ" ȘI PLANUL MORGENTHAU

Să anticipăm sfârşitul! În Berlinul asediat de sovietici, cu străzile transformate în ruine, cu oameni care încă mai apărau cu fanatism o cauză pierdută, Adolf Hitler – stăpânul necontestat al celui de-al treilea Reich, sesizând cu greu, ca toţi dictatorii de altfel, sfârşitul – îşi scrie testamentul politic. Führerul îşi desemnează succesorul şi pe colaboratorii acestuia, se căsătoreşte cu Eva Braun şi, împreună cu ea, îşi pune capăt zilelor într-o atmosferă wagneriană; indiscutabil, crepusculul zeilor este dezolant!

Succesorul lui Hitler, amiralul Karl Dönitz, ultimul führer al Germaniei, înţelege însă că nimeni şi nimic nu mai poate salva ţara sa de la înfrângere şi, în consecinţă, este nevoit să accepte CAPITULAREA NECONDIŢIONATĂ în faţa aliaţilor, dând împuternicirile necesare, în acest scop, reprezentanţilor Wehrmachtului[1]. Ceremonia semnării capitulării necondiţionate a Germaniei pune capăt, după aproape şase ani de suferinţă, celui de-al doilea război mondial.

Ce a reprezentat "CAPITULAREA NECONDIŢIONATĂ" şi ce rol a avut împreună cu "PLANUL MORGENTHAU" în înfrângerea puterilor Axei, în primul rând a Germaniei – iată câteva aspecte pe care le tratăm în cele ce urmează.

"PÂNĂ LA CAPITULAREA NECONDIŢIONATĂ"

24 ianuarie 1943 – ultima zi a Conferinţei de la Casablanca la care participau preşedintele S.U.A., Roosevelt, şi premierul britanic, Winston Churchill, reuniune destinată analizei şi coordonării în continuare a eforturilor celor două ţări în lupta contra puterilor Axei. La finele zilei, o conferinţă de presă, aparent improvizată, dă posibilitatea lui Roosevelt să declare ziariştilor următoarele: "Vom continua lupta până la capitularea necondiţionată a Germaniei, Italiei şi Japoniei"[2].

Vestea face ocolul lumii, fiind preluată şi difuzată de toate agenţiile de presă şi radiodifuziune. Ultimatumul american – cum a fost numit conceptul capitulării necondiţionate – înregistrează prompt reacţia Germaniei: "Nu vom capitula niciodată", răspunde, în esenţă, ministrul nazist al propagandei, dr. Goebbles, ascunzându-şi cu greu satisfacţia. Niciodată nu şi-ar fi închipuit Goebbles că argumentul pe care îl căuta de multă vreme pentru a da un nou impuls şi vigoare efortului de război material şi spiritual al poporului german îi va fi oferit, atât de surprinzător, de chiar preşedintele S.U.A.[3].

Dacă până atunci, rezistenţa antinazistă şi chiar o parte a poporului german îşi închipuiau şi sperau că, în cazul unei înfrângeri, ce începuse a se prefigura, mai ales după catastrofa armatelor germane la Stalingrad, ar fi fost posibil ca învingătorul să formuleze – tradiţional – condiţii grele, dar cât de cât suportabile, declaraţia lui Roosevelt le-a spulberat dintr-o dată orice iluzie.

Propaganda nazistă are astfel posibilitatea să-şi argumenteze şi să aplice în practică teza "războiului fără scrupule", care va fi dus de acum nedisimulat şi chiar împotriva tuturor regulilor şi principiilor dreptului internaţional, a normelor

de conduită în caz de război, adoptate de comunitatea internaţională, de popoarele civilizate[4].

Prin acest rezultat, reuniunea de la Casablanca a fost denumită "conferinţa capitulării necondiţionate".

Aşadar, conceptul capitulării necondiţionate surprinde atât pe profesioniştii culiselor diplomatice, cât şi pe milioanele de protagonişti ai unui război intrat în al patrulea an şi care continuă să bântuie cu furie pe întinderile Uniunii Sovietice, pe cerul Angliei, în deşerturile libiene, în Oceanul Atlantic, în Mediterana sau Pacific.

Cum s-a ajuns la adoptarea acestui concept, care au fost condiţiile care i-au favorizat supravieţuirea în ciuda a nenumărate critici, unele provenind de la personalităţi marcante ale epocii, ca Stalin sau Churchill, în fine, care sunt forţele ce i l-au sugerat lui Roosevelt – iată câteva întrebări care continuă să suscite controverse, în ciuda celor peste cinci decenii ce s-au scurs de la acea zi de 24 ianuarie 1943...

Declanşând cel de-al doilea război mondial, regimul nazist adăuga scopului fantezist de cucerire a lumii şi de edificare a Reich-ului milenar dimensiunea ideologică, cu aspectele sale cele mai radicale, antisemitismul şi rasismul cel mai abject, trâmbiţând superioritatea rasei germanice, a arienilor, destinaţi a fi stăpâni de necontestat ai popoarelor.

Periculozitatea şi nocivitatea acestei ideologii căreia i-a corespuns, încă înainte de război, dar mai ales în timpul acestuia prigonirea raselor neariene, în special a evreilor din Germania, crearea de lagăre ale morţii pentru aceştia, inclusiv transformarea insulei Madagascar într-un imens ghetou pentru evreii de pretutindeni (plan rămas doar pe hârtie datorită evoluţiei nefavorabile a războiului pentru hitlerişti), au fost receptate cum se cuvine de forţele progresiste de pretutindeni, care au înţeles că singura şansă de a înfrânge ceaţa brună a fascismului este de a se uni, trecând peste deosebirile de concepţie privind lumea, societatea şi viaţa; s-a alcătuit, astfel, uriaşul front antihitlerist, al Naţiunilor Unite cu S.U.A., Anglia şi U.R.S.S. ca principali protagonişti ai marii drame ce zguduia din temelii începutul deceniului al 4-lea al secolului nostru.

În acest context trebuie plasată şi înţeleasă sorgintea conceptului capitulării necondiţionate a cărui esenţă constă în aceea că Naţiunile Unite, recte S.U.A., Anglia şi U.R.S.S., care duceau greul războiului, se obligau să nu negocieze cu guvernul nazist ori cu Înaltul Comandament German sau chiar cu grupuri sau persoane din Germania, fie ele chiar antihitleriste. Această poziţie urma să se adopte *mutatis mutandis* şi faţă de ceilalţi parteneri ai Germaniei din Axă, în primul rând Japonia şi Italia.

O IDEE AMERICANĂ

Inspiratorii conceptului făcut public la Casablanca prin intermediul preşedintelui S.U.A. nu făceau distincţie – în ura lor nedisimulată contra adversarului militar şi ideologic[5] – între regimurile fasciste şi militariste din ţările Axei şi popoarele în cauză, între forţele reacţiunii din aceste ţări şi

mişcările populare de rezistenţă, şi mizând pe o singură carte cereau capitularea necondiţionată a puterilor Axei, adică totul sau nimic. Ireductibilitatea dintre cele două ideologii aduce aminte de fraza radicală a unui mare cuceritor al lumii, Gingis Han; referindu-se la realităţile timpului său el exclama: "Nu pot exista doi sori pe cer şi nici doi hani pe pământ!"[6]. Reflecţie care dovedea, o dată în plus, că istoria se repetă, deosebite fiind doar formele sale de manifestare.

Dintr-o jenă inexplicabilă, total nespecifică marelui capital financiar şi bancar anglo-american, s-a pus în circulaţie legenda potrivit căreia conceptul "capitulării necondiţionate" ar fi aparţinut lui Roosevelt, care l-ar fi formulat absolut spontan, făcând o analogie cu o situaţie "asemănătore" petrecută în timpul războiului civil american din secolul al XIX-lea. Astfel, pornind de la iniţialele U.S. (Unconditional Surrender = capitulare necondiţionată), Roosevelt a realizat că acestea coincideau cu iniţialele prenumelui generalului Grant, comandantul trupelor Nordului din timpul războiului civil de secesiune, general al cărui nume întreg era U.S. Grant (Ulysses Simpson Grant). Dezvoltând această legendă, cu o candoare cum numai el ştia să o afişeze, Roosevelt declara ziariştilor aflaţi în grădina hotelului de la Casablanca, unde avea loc conferinţa de presă: "Ceea ce am avut în minte a fost o paralelă cu capitularea generalului Lee (comandantul forţelor secesioniste din Sud) în faţa generalului Grant. Generalul Lee ar fi spus că înainte de a capitula este necesar ca o serie de lucruri să fie soluţionate, cum ar fi, de pildă, dreptul ofiţerilor săi de a-şi păstra caii care le aparţineau. Grant ar fi respins o astfel de cerere ca fiind incompatibilă cu capitularea necondiţionată, iar generalul Lee a fost silit să se supună. Acum situaţia este aceeaşi. Puterile Axei, în primul rând Germania, Italia şi Japonia, trebuiau să capituleze fără condiţii"[7].

La rândul său, Churchill, la mai mult de şase ani de la consumarea acestui eveniment, continua să pozeze în situaţia unui om politic pus în faţa unui fapt împlinit. Astfel, la 21 iulie 1949, octogenarul premier britanic a declarat în Camera Comunelor că el ar fi auzit despre formula capitulării necondiţionate pentru prima oară la Casablanca, când Roosevelt a lansat-o, la 24 ianuarie 1943. "Declaraţia a fost făcută de preşedintele Roosevelt – arăta Churchill – fără consultarea mea. Am aflat de la Cordell Hull că nu numai el a fost împotriva acestei formule (pe care Roosevelt – aşa cum ne-a spus-o – a luat-o din istoria războiului civil american), ci, de asemenea, şi consilierii generalului Eisenhower şi chiar Stalin au dezaprobat-o. Astfel, în decembrie 1943, Stalin a subliniat la Conferinţa de la Teheran că principiul capitulării necondiţionate a fost o «tactică greşită în cazul Germaniei»". Dar, în ciuda tuturor obiecţiunilor întâmpinate, Roosevelt a refuzat să retracteze acest concept şi nu a precupeţit nici un efort pentru aplicarea lui în practică[9].

În ciuda dezminţirilor ulterioare, premierul britanic fusese capacitat de Roosevelt în legătură cu această problemă cu mult înainte de întâlnirea de la Casablanca, într-o încercare de a-l convinge asupra necesităţii adoptării ei şi de a o proclama deschis, în numele ţărilor lor. Churchill a consultat în acest scop cabinetul de război al Marii Britanii la data de 20 ianuarie 1943, care a formulat rezerva, astfel că în ziua lansării conceptului, deşi premierul era în principiu de

acord cu conţinutul său, considera momentul enunţării rău ales, din punct de vedere politic. Cum textul redactat de Roosevelt şi colaboratorii săi includea referiri exprese şi la Italia şi Japonia, Churchill se temea ca, în cele din urmă, această declaraţie să nu ducă la o mobilizare mai fermă a eforturilor de război ale puterilor Axei. Viaţa a demonstrat că experimentatul om politic englez nu s-a înşelat.

Într-adevăr, când ulterior acestui eveniment italienii sau mareşalul Antonescu îl sfătuiesc pe Hitler să încheie o pace separată cu puterile occidentale sau cu U.R.S.S. – "un fel de Brest-Litovsk"[9] – acesta le răspunde: "Judecaţi şi dv., nu vom obţine nimic dacă vom încerca să negociem cu unul dintre inamicii noştri; vom auzi doar cererea acestora de a capitula necondiţionat. Acum că inamicul ne ameninţă cu capitularea necondiţionată, poporul german mă va urma cu cea mai fermă hotărâre spre victoria finală"[10].

EZITĂRI BRITANICE, DEZACORD SOVIETIC ŞI TATONĂRI GERMANE

Anul 1943 este, însă, anul începerii unor tatonări susţinute pentru pace. Se fac astfel de tatonări de ambele părţi în vederea preliminariilor de pace, în ciuda mult trâmbiţatei capitulări necondiţionate. Este aceasta un paradox? Nicidecum, precum vom vedea, întrucât cu toată înfrângerea germanilor la Stalingrad, prefigurarea eşecului în Nordul Africii al lui Rommel şi victoria de la Guadalcanal a americanilor în Pacific, puterile Axei sunt încă mult prea departe de a se considera învinse.

Apreciind realist raportul forţelor care se confruntau în anul 1943, sunt explicabile *ezitările lui Churchill* şi *dezacordul lui Stalin* referitor la conceptul capitulării necondiţionate şi caracterizarea de către aceştia a momentului lansării ca "rău ales politiceşte" şi, respectiv, "o tactică greşită". Motivele care îi conduceau pe cei doi oameni politici la blamarea neoficială a propunerii cu care se mândrea aşa de mult preşedintele american erau, desigur, total diferite. "Poate noi ar fi trebuit să ne schimbăm politica după victoria sovietică de la Stalingrad şi a primei contraofensive eficiente ruseşti de la începutul lui 1943. Prin ajungerea la o înţelegere cu nemţii, chiar cu naziştii, am fi putut folosi resursele lor materiale şi umane în combaterea U.R.S.S."[11].

În gândirea politică occidentală, potenţată mai ales de Churchill, se aveau în vedere chiar două posibilităţi: a) să se încheie pace cu Hitler şi să se permită nemţilor continuarea războiului în Est cu U.R.S.S. şi b) în eventulitatea unui colaps german în Est să se încorporeze puterea militară şi umană a armatei germane în comandamentul aliat, forţându-i astfel pe ruşi să se mulţumească cu Europa de Est[12].

Documentele atestă că astfel de explorări au avut loc, începând chiar cu a doua parte a anului 1942, şi din iniţiativa Germaniei când Ribbentrop l-a capacitat pe Hitler să încuviinţeze ducerea lor, ele fiind apoi întrerupte la ordinul dictatorului[13], pentru a fi reluate din nou în 1943, ca urmre a insistenţelor lui Mussolini la întâlnirea acestuia cu Hitler, în castelul Klesshein, de lângă Salzburg,

în Austria.

La rândul lor, sovieticii tatonează şi ei posibilitatea unei ieşiri din situaţia în care se găseau, apreciind realist că, în ciuda victoriilor de la Stalingrad, Kursk şi Harkov, anul 1943 nu putea fi considerat anul încheierii războiului, ale cărui greutăţi şi sacrificii le suporta, în principal, U.R.S.S.

În 1943, forţele ruseşti erau departe de a întrece superioritatea tehnică a armatei germane, astfel că, în iunie 1943, Molotov îl întâlneşte pe Ribbentrop la Kirovograd (oraş care era pe atunci în spatele liniilor germane), pentru a discuta asupra posibilităţii de a se pune capăt războiului. Potrivit depoziţiilor ofiţerilor germani care au participat la negocieri, în calitate de consilieri tehnici, Ribbentrop a propus ca o condiţie a păcii ca frontierele Rusiei să fie fixate pe Nipru, în timp ce Molotov a cerut restabilirea frontierelor de dinainte de război, astfel cum fuseseră fixate prin acordul sovieto-german din 23 august 1939 şi protocoalele ulterioare. Acest dezacord a dus la eşecul discuţiilor de la Kirovograd[14].

ŞI TOTUŞI, LA QUEBEC...

Aşadar, situaţiile politico-diplomatică şi militară în anul 1943 exclud cu desăvârşire legenda apariţiei spontane la Casablanca a conceptului capitulării necondiţionate şi, ancorându-l corespunzător în realitate, trebuie considerat un mijloc eficient impus de S.U.A. aliaţilor săi, în scopul întreruperii oricăror discuţii neoficiale şi, mai ales, secrete vizând pacea cu reprezentanţii Axei, în primul rând cu Germania, principalul duşman ideologic şi militar al puterii financiar-bancare americane.

Ceva mai mult, la 15 septembrie 1943, în cadrul întâlnirii de la Quebec, Roosevelt şi Churchill adoptă "Planul Morgenthau" (denumit astfel după numele iniţiatorului, H.J. Morgenthau, secretar de stat la finanţe în guvernul S.U.A.), document care completează conceptul capitulării necondiţionate cu referiri precise în domeniul economic, vizând excluderea Germaniei postbelice de pe arena concurenţei.

Esenţa planului consta în aceea că Germania trebuia să înceteze să fiinţeze ca stat, urmând a fi dezmembrată şi transformată într-o "ţară eminamente agrară şi de crescători de vite"[15].

În vederea realizării acestui proiect, Morgenthau propune ca regiunile Ruhrului şi Saarului nu numai să fie lipsite total de industrie, dar să fie astfel sărăcite şi controlate, încât să nu mai aibă niciodată posibilitatea de a renaşte ca zone industriale. În acest scop, toate obiectivele industriale şi echipamentele care, eventual, ar fi scăpat de distrugerile războiului urmau a fi demontate şi îndepărtate din aceste regiuni sau distruse împreună cu minele adiacente.

Discutarea "Planului Morgenthau" la Washington, înainte de Quebec, a întâmpinat împotrivirea secretarului de stat pentru apărare, Henry Stimson, care obiectând la propunerea golirii Ruhrului şi Saarului de industrie, a arătat că "industria germană este vitală pentru sănătatea economică a Europei. Aşadar, ea nu trebuie distrusă, ci internaţionalizată, ori şi mai bine, transferată unui consorţiu european"[16].

Stimson şi secretarul de stat Hull s-au opus, de asemenea, propunerii lui

Morgenthau, acceptată imediat de Roosevelt, potrivit căreia criminalii de război germani să nu fie judecaţi, ci împuşcaţi pe loc, fără judecată, imediat după identificare. Opoziţia celor doi membri a făcut ca Roosevelt să nu-i includă în delegaţia S.U.A. de la întâlnirea de la Quebec pe motivul că agenda reuniunii cuprindea probleme pur militare. Aceasta nu l-a împiedicat pe Morgenthau să participe şi să-şi prezinte planul său, uşor modificat, în sensul preluării industriei Ruhrului de către englezi, subliniere care a atras după sine acceptul necondiţionat al lui Churchill.

Acceptarea de către Marea Britanie a "Planului Morgenthau" îl face pe Roosevelt să-i promită lui Churchill că S.U.A. vor continua să ajute Anglia în cadrul Land-Lease-ului şi că-i vor acorda un credit de cinci miliarde dolari după aprobarea lui de către Congres.

Aflând despre cele petrecute la Quebec, secretarul de stat al S.U.A., Hull, a exclamat în cadrul unei conferinţe de presă: "Dumnezeule, ce se întâmplă cu aceşti oameni?"[17].

DE FAPT: TOTUL SAU NIMIC

Este într-adevăr straniu că, iniţial, la Casablanca, dar şi după aceea, Roosevelt a încercat să dea o explicaţie glumeaţă modului în care şi-a formulat ideea capitulării necondiţionate, concept care avea să influenţeze atât de mult cursul războiului, în sensul prelungirii sale inutile cu încă doi ani.

Strădania preşedintelui de a prezenta conceptul capitulării necondiţionate drept ceva care i-ar fi apărut instantaneu în minte este contrazisă de martori oculari, inclusiv de Churchill, care au declarat, ulterior, că acest fapt a fost profund deliberat.

Aserţiunea lui Roosevelt, că a venit la conferinţa de presă din 24 ianuarie 1943 nepregătit, este infirmată chiar de sfetnicul şi prietenul său, Harry Hopkins, consilier prezidenţial, care spune că preşedintele îşi consulta notele în timpul expunerii, iar fotografiile făcute cu acest prilej îl arată pe Roosevelt aranjându-şi cu grijă documentele pe care, de altfel, le pregătise conştiincios în vederea prezentării lor în faţa ziariştilor[18].

Toate acestea converg la opinia că doctrina capitulării necondiţionate fusese elaborată cu multă atenţie, înainte de reuniunea de la Casablanca, şi, prezentând-o cu această ocazie, Roosevelt nu a făcut decât să exprime hotărârea fermă a celor mai înalte cercuri financiar-bancare din S.U.A. de a continua războiul împotriva puterilor Axei în general, împotriva Germaniei în special, chiar dacă forţele interne organizate în rezistenţa antinazistă ar fi reuşit să doboare regimul hitlerist, iar după aceea ar fi procedat la preliminarii în vederea păcii.

Pentru Roosevelt şi Hopkins capitularea necondiţionată se reducea la TOTUL SAU NIMIC, indiferent dacă o astfel de linie politică s-a impus cu sângele a milioane de oameni, care au continuat să se măcelărească între ei, plătind cu viaţa prelungirea inutilă cu încă doi ani a războiului. Este, de altfel, comod să fii intransigent când decizia politică vine din partea cuiva care dispune de o uriaşă

forţă financiar-materială, forţă pe care conducătorii celui de-al III-lea Reich, dovedind miopie politică şi lipsă de cultură financiar-economică, au ignorat-o, contribuind prin aceasta la propria lor distrugere, iar prin adăugarea dimensiunii ideologice la conflict, la prelungirea holocaustului.

Faţă de cele de mai sus, cuvintele lui Hopkins referitoare la conceptul capitulării necondiţionate par a fi doar un sofism politic cinic: "Capitularea necondiţionată nu înseamnă distrugerea populaţiei germane, nici a celei japoneze sau italiene, ci doar distrugerea filozofiei lor, bazate pe cucerirea şi subjugarea altor popoare"[19]. Ciudat mod de a distruge filozofia!

CAPITULAREA NECONDIŢIONATĂ - "SFÂRŞITUL GERMANIEI"

Cele două concepte au intrat aproape instantaneu în focul analizelor ca subiect de dispută. Iniţial, opoziţia nazistă a considerat conceptul capitulării necondiţionate drept dorinţă a Aliaţilor occidentali "de a salva civilizaţia apuseană şi de a ţine Armata Roşie departe de Germania"[20].

Potrivit acestei interpretări, opoziţia internă germană a saluat iniţial formula capitulării necondiţionate, pe care a considerat-o ca fiind ireductibil opusă oricărui armistiţiu cu ruşii (?!).

În ceea ce priveşte reacţia eşaloanelor militare superioare ale Wehrmachtului, referirile generalilor şi mareşalilor de notorietate arată că aceştia au înţeles cum se cuvine esenţa acestui concept. Astfel, de exemplu, pentru generalul von Falkenhausen şi feldmareşalul von Kluge situaţia Germaniei în anul 1944 era fără ieşire dacă nu se lua iniţiativa unor negocieri imediate cu aliaţii occidentali, concomitent cu angajarea unei acţiuni rezolute pe plan intern contra lui Hitler. Consultat şi asociat acestei idei, von Kluge răspunde: "Absolut de acord, dar fără condiţia capitulării necondiţionate"[21].

Deşi de pe o poziţie diferită faţă de a celor doi generali menţionaţi, care au plătit scump opoziţia lor faţă de Hitler[22], general-colonelul A.Jodl, membru al anturajului lui Hitler, ajunge şi el la aceeaşi concluzie. Vorbind Gauleiterilor, în noiembrie 1943, Jodl declara: "De-a lungul şi de-a latul ţării bântuie diavolul defetismului. Laşii caută o ieşire sau, cum ei o numesc, soluţie politică. Probabil, ei nu ştiu, nenorociţii, că tot ce li se oferă de inamic este numai capitularea necondiţionată care este, domnilor, sfârşitul naţiunii noastre, sfârşitul Germaniei"[23].

Fără a mai insista asupra altor zeci şi sute de exemple, deşi exprimate de pe poziţii diferite, atât de către militari, cât şi de alte elemente cu vederi antinaziste, se poate trage concluzia că toate converg în aceeaşi direcţie: imposibilitatea acceptării capitulării necondiţionate de către Germania.

În ceea ce priveşte pe anglo-americani, chiar după desfăşurarea puciului din 20 iulie 1944, ei au declarat că şi în viitor, în împrejurări similare operaţiei Walkria, tot ceea ce pot oferi Germaniei este capitularea necondiţionată.

"Mulţumit" de intransigenţa aliaţilor occidentali, dr. Goebbels, referindu-se la "Planul Morgenthau", îl numeşte faţeta economică a capitulării necondiţionate.

"Nu este prea greu de înţeles – spune el adresându-se la radio poporului german – că bolşevicii doresc să distrugă Reichul într-o manieră specifică lor, aducând aici comunismul, iar anglo-saxonii propun soluţiile capitulării necondiţionate şi «Planul Morgenthau». Ambii au însă acelaşi scop: lichidarea zecilor de milioane de germani. Evreul Morgenthau cântă, deci, după aceeaşi partitură ca şi evreii din Kremlin"[24].

Ca urmare a acestei situaţii fără ieşire, chiar germanii cărora propaganda antisemită nu le-a spus niciodată nimic şi care se aflau înregimentaţi în mişcarea subterană contra regimului lui Hitler sunt puşi în faţa acestei cumplite dileme: de-o parte, regimul nazist împotriva căruia acţionau riscându-şi vieţile lor şi ale familiilor lor, iar de partea cealaltă, capitularea necondiţionată şi perspectiva deschisă de Morgenthau de a deveni o ţară a culturii cartofului.

DE LA REŢICENŢE LA ACŢIUNI ÎN AMBELE TABERE BELIGERANTE

Generalul Eisenhower – viitor preşedinte al S.U.A. –, cunoscut în acea vreme prin apolitismul său, informat asupra gradului sporit al combativităţii armatei germane, în ciuda intensificării bombardamentelor pustiitoare care se revărsau zi şi noapte asupra oraşelor şi localităţilor germane, cere în van Washingtonului şi Londrei să-şi modifice poziţia.

La conceptul capitulării necondiţionate şi, implicit, la "Planul Morgenthau" andorsează, oficial, şi Stalin, deşi el are, cel puţin la început, serioase rezerve, în special asupra capitulării necondiţionate, rezerve însă pe care le exprimă neoficial. Astfel el obiectează asupra faptului că termenii capitulării necondiţionate, aşa cum au fost prezentaţi la Casablanca, sunt vagi şi, în consecinţă, se îndoieşte asupra înţelepciunii lansării acestui concept în astfel de condiţii; Stalin a atras atenţia că acest fapt ar putea conduce la o mai strânsă legătură a poporului german cu guvernul nazist.

Drept răspuns la aceste aprehensiuni exprimate de Stalin în timpul Conferinţei de la Teheran, "FDR" toastează pentru propunerea mareşalului Stalin, ca 50 000 de ofiţeri superiori germani să fie împuşcaţi după capitularea necondiţionată a Germaniei[25], pentru transformarea acestei ţări într-un stat eminamente agrar şi, afirmând despre sine că este sionist şi că în această calitate a rostit toastul, îl întreabă pe interlocutor dacă şi el este, de asemenea, sionist. Morocănos, mareşalul Stalin îi răspunde că, da, şi el este sionist, dar numai în principiu[26].

Evoluţia evenimentelor şi a raportului de forţe care au avut loc ulterior Conferinţei de la Teheran şi care au condus în Europa de Est şi Centrală la înclinarea definitivă a balanţei în favoarea Aliaţilor, în particular a U.R.S.S., îl face pe Stalin să renunţe la rezervele sale şi, în consecinţă, Conferinţa de la Yalta, din februarie 1945 se desfăşoară sub auspiciile unanimităţii celor "trei mari" asupra conceptului capitulării necondiţionate. În tot acest timp, care cuprinde perioada de la enunţarea şi adoptarea celor două concepte până la reuniunea de la Yalta, puterea lui Hitler atinge apogeul. Clica din jurul lui, liderii de partid de la centru, cât şi cei locali, S.S.-ul, generalii au înţeles că soarta lor este intim legată de existenţa lui Hitler şi a regimului său şi, în consecinţă, i-au acordat întregul sprijin.

Aşadar, după Teheran până la Yalta, propaganda nazistă, asociind conceptul capitulării necondiţionate de reversul său economic, "Planul Morgenthau", izbuteşte să convingă masa poporului german că singura alternativă de natură a salva patria este ascultarea "necondiţionată" a führerului şi rezistenţa "necondiţionată" în faţa inamicului. Unitatea dintre Partidul nazist, armată şi popor a fost un cadou nesperat primit de Hitler de la Roosevelt. Este edificatoare, în acest sens, remarca lui Hitler privind cele hotărâte la Yalta în legătură cu soarta Germaniei, inclusiv dezmembrarea ţării, imediat după ce a fost informat despre acestea. El declara lui W. Lorentz, secretarul său de presă: "Sunt nemulţumit total de reacţia în presa noastră faţă de Conferinţa de la Yalta. Este mult prea slabă! Acei aţâţători la război de la Yalta trebuie să fie demascaţi pentru că prin cele hotărâte ne-au insultat şi atacat, astfel încât aceştia, de acum, nu mai au nici măcar o şansă de a face oferte poporului german. Ceea ce urmăresc ei este să separe poporul german de conducerea sa. Dar au făcut-o cu atâta nedibăcie... Aşadar, capitularea necondiţionată este în afara oricărei discuţii"[27].

În ceea ce îi priveşte, italienii, după lansarea conceptului capitulării necondiţionate, decid să temporizeze ieşirea ţării din război. "O declaraţie unilaterală a Italiei de a ieşi din război – spune mareşalul Badoglio în septembrie 1943 – în condiţiile în care avem doar 12 divizii, ne-ar aduce distrugerea" şi, mai departe, arătând, de fapt, adevăratul motiv al "temporizării", mareşalul adaugă: "am să încerc să temporizez pentru a negocia cu Aliaţii termeni mai buni decât «capitularea necondiţionată» asupra căreia englezii continuă să insiste"[28].

Ca şi ministrul Goebbels, propaganda niponă a procedat la informarea poporului prin radio şi presă asupra conceptului capitulării necondiţionate. Conţinutul acestuia a produs efecte similare celor din Germania, asupra armatei, a poporului în genere, cărora guvernul Tojo le-a spus că "americanii nu mai sunt de acum mulţumiţi cu cotropirea Japoniei. Ei doresc nimicirea, deopotrivă, a imperiului şi poporului nipon"[29]. Rezultatul nu s-a lăsat aşteptat nici în acest caz: războiul din Pacific a continuat cu furie, excedând chiar în timp celui de pe teatrul european de operaţii, până când, în august 1945, primul bombardament atomic i-a pus capăt, iar Japonia a fost nevoită să capituleze necondiţionat.

Cu Ungaria, Finlanda, Bulgaria şi România, pe care Roosevelt le numeşte "sateliţi ai Axei", preşedintele american a fost, în vorbe, mai generos. Astfel, răspunzând secretarului de stat, Cordell Hull, la un memorandum prin care acesta cerea, în esenţă, definirea exactă a ceea ce Roosevelt înţelegea prin "capitularea necondiţionată"[30], acesta din urmă răspunde: "În august 1941, când am adoptat Carta Atlanticului, şi în timpul Conferinţei de la Casablanca, Ungaria, Bulgaria, România şi Finlanda erau sateliţii Axei. Dar ei nu erau inamicii noştri în acelaşi sens în care erau Germania şi Italia. Aceşti patru mici sateliţi erau inamicii noştri ca urmare a presiunilor economice şi, mai ales, militare exercitate asupra lor de către Germania şi Italia.

Italia a capitulat necondiţionat, iar la timpul potrivit i s-au acordat înlesniri. La fel s-ar putea proceda, eventual, dacă Bulgaria, Ungaria, România sau Finlanda vor capitula necondiţionat. Lee a capitulat necondiţionat, în faţa lui Grant, dar imediat Grant i-a propus ca ofiţerii săi să-şi poată păstra caii care le trebuiau

pentru arat acasă. Acesta este, domnule Hull, spiritul pe care aş dori să-l abordaţi în aceste cazuri, dar el nu se va aplica Germaniei. Germania înţelege doar un singur fel de limbă"[31].

Deşi în răspunsul şefului executivului american apare ca un laitmotiv termenul "capitulare necondiţionată", definirea clară a acestui concept nu s-a făcut niciodată şi, în consecinţă, memorandumul Hull a rămas pentru totdeauna fără un răspuns concludent[32].

CONTEXTUL GEOPOLITIC AL INTRĂRII ROMÂNIEI ÎN RĂZBOI

La data începerii celui de-al II-lea război mondial, situaţia României era sumbră. Părăsită de aliaţii săi tradiţionali, Franţa şi Anglia, care luptau pentru propria lor supravieţuire, convinsă de lipsa de voinţă politică a conducătorilor înţelegerilor regionale create în perioada interbelică de a face front comun împotriva pericolului războiului, în sfârşit ameninţată indirect şi, în ultimul timp, pe faţă de cele două mari puteri europene care îşi dăduseră mâna la 23 august 1939, aşadar, aflată între Scylla şi Caribda, ţara noastră este silită, rând pe rând, să cedeze presiunilor exercitate atât de U.R.S.S. (iunie 1940), evacuând Basarabia şi Bucovina de nord, cât şi de Ungaria (30 august 1940) şi Bulgaria (septembrie 1940). Astfel, au fost rupte largi părţi din teritoriul naţional, în condiţiile prăbuşirii Franţei şi a întregului sistem politic în care se rezema de fapt alianţa anglo-franceză. Guvernul român, total depăşit de înlănţuirea evenimentelor, s-a văzut silit (în încercarea disperată de a salvgarda existenţa statală a României) să înţeleagă faptul că angajamentele vechi deveneau o imposibilitate, iar sprijinul (la care era îndreptăţită) imposibil de realizat.

Când au fost nevoiţi să-şi unească forţele cu germanii, în iunie 1941, românii au sperat numai să-şi elibereze provinciile pe care sovieticii le ocupaseră cu consimţământul Berlinului cu un an în urmă. Astfel, că la izbucnirea războiului românii au realizat "un fel de alianţă ridicolă cu un duşman tradiţional care, de fapt, aprobase anexarea de către Rusia Sovietică a unui teritoriu românesc şi, care, de asemenea, forţase România să cedeze porţiuni din teritoriul ei Ungariei şi Bulgariei. O dată ce a fost realizată redobândirea teritoriilor din Est, germanii au constrâns armata română să treacă Nistrul"[33].

Acestea au fost condiţiile care au forţat România să se alăture Axei şi să participe dincolo de Nistru la războiul sovieto-german, punându-se astfel, inevitabil, în stare de război, formal, şi cu Anglia şi S.U.A.

Se impunea, aşadar, scoaterea grabnică a ţării din război. O suită de demersuri sunt întreprinse de aproape întreg spectrul politic românesc în acest sens, atât pe lângă Anglia şi S.U.A., dar şi pe lângă U.R.S.S., la Madrid, Lisabona, Stockholm, Cairo şi Ankara. Începute încă de la finele anului 1942, când soarta războiului era departe de a fi hotărâtă, înfruntând ameninţările directe ale guvernului nazist informat de organele sale specializate, demersurile opoziţiei româneşti, ca şi cele ale mareşalului Antonescu, au eşuat. Partenerii de negocieri,

ridicând sistematic în discuţii condiţia capitulării necondiţionate, au cerut, totodată, în schimbul unei atitudini binevoitoare faţă de interesele României în momentul încheierii păcii, ieşirea ţării din Axă şi eventuala întoarcere a armelor contra Germaniei pentru eliberarea teritoriului naţional. În tot acest răstimp de discuţii sterile, armata ţării sângera în aer, pe pământ şi pe mare, împărtăşind astfel soarta comună a milioane şi milioane de combatanţi care continuau o luptă teribilă, prelungită artificial de condiţia oneroasă ce o comporta pentru viitorul ţărilor lor acceptarea capitulării necondiţionate.

CAPITULARE NECONDIŢIONATĂ SAU DOAR CAPITULARE?

Totuşi, începând cu luna martie 1944, în schimbul de mesaje dintre Antonescu şi Maniu, pe de o parte, şi aliaţii occidentali şi U.R.S.S., pe de altă parte, deşi se foloseşte, în continuare, termenul de *capitulare*, acesta nu mai este urmat întotdeauna şi obligatoriu de complementarul său *"necondiţionată"*.

Conceptul în cauză capătă astfel vizavi de România nuanţe de eufemism dictate desigur de interese de conjunctură. Astfel, Churchill îl evită chiar când scrie în legătură cu aceasta titularului de la Foreign Office, Eden: "Obiectivul nostru împărtăşit şi de Stalin şi Molotov este de a-i face pe români să lupte contra germanilor şi să-i ajute să avanseze"[34]. Aşadar, Anglia şi U.R.S.S. par, la această dată, să dorească participarea României împotriva nemţilor. Pentru a salva aparenţele şi a nu-l irita pe Roosevelt, în mesajele schimbate cu acesta se foloseşte totuşi termenul "capitulare" atunci când se are în vedere propunerea ca diviziile româneşti din Crimeea şi de la Nistru să se "predea" ruşilor care urmau, la rândul lor, să le aducă pe frontul de la Iaşi pentru a fi din nou integrate în armata română, care sub comanda mareşalului Antonescu să întoarcă armele contra Germaniei.

Scopul ascuns al acestei echilibristici aliate era, aşa cum au dovedit-o ulterior evenimentele, să adopte faţă de România o conduită specifică, potrivit căreia, fără a se mai insista asupra formulării capitulării necondiţionate de tip rooseveltian, să se asigure angajarea potenţialului economic şi militar al ţării de partea luptei contra lui Hitler, într-un moment critic al evoluţiei conflictului al cărui final era departe de a fi întrezărit, fără însă a se lua faţă de România obligaţii ferme privitoare la viitorul său (practicarea aşa-zisei "capitulări active").

Ca şi în alte situaţii în zbuciumata noastră istorie, înţelegând că forţa necesară schimbării drastice a destinului ţării rezidă în noi înşine, factorii responsabili ai ţării au declanşat actul de la 23 august 1944, eveniment major cu largi repercusiuni interne şi internaţionale, care a pus în faţa faptului împlinit, ca şi în anii 1859, 1877 şi 1918, întregul spectru politic, militar şi social al vremii. În perspectiva Istoriei, se pune problema dacă actul de la 23 august 1944 a fost favorabil României sau Aliaţilor? Oricum, el putea anula "capitularea necondiţionată".

Proclamaţia şefului statului român către ţară, Regele Mihai I, difuzată la radio în seara zilei de 23 august 1944 nu are nimic comun cu acceptarea de către

România a capitulării necondiţionate în termenii formulaţi de Roosevelt la Casablanca în 1943, ci reprezintă opţiunea liberă a poporului român de a ieşi din războiul dus de Axă şi hotărârea irevocabilă a ţării de a se alătura coaliţiei antihitleriste.

În condiţiile deosebit de grele în care a debutat actul de la 23 august 1944, când România s-a aflat, formal (până la încheierea armistiţiului), în stare de război atât cu puterile Axei, cât şi cu alianţa antinazistă, poporul român şi armata sa au dat lumii întregi o strălucită probă de eroism, apreciată unanim de oamenii de bună credinţă, de forţele progresiste de pretutindeni. Astfel, în cele 8 zile care s-au scurs de la 23 august 1944 până la data intrării trupelor sovietice în Bucureşti, la 31 august 1944, în condiţiile unui front total destabilizat, armata română, practic, întregul popor român au eliberat circa 150 000 kmp din teritoriul naţional, au eliminat peste 60 000 de ostaşi germani – echivalentul a 6 divizii ale Wehrmachtului – şi au capturat o importantă cantitate de material de război, între care 222 avioane şi 438 nave. S-au jertfit în cadrul acestei ample acţiuni militare 8 586 de militari şi civili[35].

Implicaţiile actului de la 23 august 1944 au fost multiple nu numai pentru poporul român, ci şi pentru soarta războiului în general, conducând la prăbuşirea rezistenţei germane în întreaga Peninsulă balcanică[36] cu corolarul său, scurtarea războiului cu cel puţin şase luni, în condiţiile în care oamenii de ştiinţă germani se aflau la capătul unor descoperiri ştiinţifice cu adevărat revoluţionare în domeniul armamentului, de natură a pune în cauză victoria aliată asupra puterilor Axei.

ROMÂNIA: ALIAT SAU STAT CARE A CAPITULAT?

Considerăm semnificative, în acest sens, aprecierile lui Cordell Hull, secretarul de stat al S.U.A., care afirma imediat după evenimentele de la 23 august 1944: "Germania pierde primul din sateliţii săi. Naziştii trebuie să ştie că stăpânirea lor în Balcani se prăbuşeşte" şi, mai departe, "de acum înainte, România ESTE UN NOU ALIAT (*subl.n.*) în tabăra Naţiunilor Unite, ea manifestându-şi voinţa de a se alătura la lupta ce se duce împotriva inamicului comun"[37].

În majoritatea luărilor de poziţie din acele zile ale posturilor de radio aliate, în declaraţiile oamenilor politici se foloseşte puţin sau deloc termenul capitulare necondiţionată. Astfel, radio Londra îşi informează ascultătorii, în seara zilei de 24 august 1944, că "România NU A CAPITULAT (*subl.n.*), ci luptă acum mai departe alături de aliaţi. Noul guvern român a hotărât mobilizarea tuturor forţelor naţionale pentru noua luptă împotriva germanilor şi alături de Aliaţi. Prin actul României, zilele lui Hitler sunt numărate, iar soarta tuturor ţărilor balcanice pecetluită"[38].

Se folosesc, deci, expresii ca "ROMÂNIA NU A CAPITULAT", "GESTUL ROMÂNIEI", "RETRAGEREA ROMÂNIEI DIN AXĂ", "TRECEREA ROMÂNIEI DE PARTEA ALIAŢILOR", "DECIZIA ROMÂNIEI" etc.[39], evitându-se, cu puţine,

foarte puţine excepţii, folosirea termenului "capitulare" sau "capitulare necondiţionată". Semnificaţia acestei omisiuni denotă importanţa deciziei luate de poporul român care, în acel moment crucial al războiului – punând pe intransigenţii capitulării necondiţionate de la Washington, Londra şi Moscova în faţa faptului împlinit – s-a eliberat de opresori prin forţe proprii, deschizând, totodată, perspectiva nesperată a scurtării războiului. Căci nu există altă explicaţie pentru acordarea celei mai înalte distincţii de război sovietice, ORDINUL "VICTORIA", conferită şefului statului român, decât aceea că la 23 august 1944 România a făcut o cotitură hotărâtă în politica ei "în clipa când – aşa cum se subliniază în Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. din 6 iulie 1945 – încă nu se precizase clar înfrângerea Germaniei"[40]. În acelaşi sens, trebuie interpretată şi decorarea regelui Mihai I cu înalte distincţii ale celorlalţi aliaţi.

Poporul român a găsit, deopotrivă, forţa şi curajul de a înfăptui acest act politic şi militar decisiv, evitând, astfel, ca armata şi conducerea legitimă a statului să fie dezonorate prin capitulare necondiţionată, act pe care generaţiile viitoare nu l-ar fi înţeles şi l-ar fi reprobat cu siguranţă.

Este edificator, în sensul celor de mai sus, conţinutul comentariului feldmareşalului englez Eduard Montgomery (Monty): "Ajutaţi ÎN MOD ACTIV DE ROMÂNI (*subl.n.*) ruşii vor putea fi în curând la Viena. Prin poarta Carpaţilor DESCHISĂ DE ROMÂNI, ruşii vor putea ajunge la München şi înainte spre Berlin"[41].

Aşadar, românii NU AU CAPITULAT ÎN FAŢA NIMĂNUI, ci, dimpotrivă, întorcând armele împotriva puterilor Axei, au luptat cu lealitate, plătind un mare tribut de sânge, alături de Naţiunile Unite până la victoria finală asupra fascismului.

ALIANŢĂ, DAR NU COBELIGERANŢĂ!

Consecinţele şi importanţa strategică şi tactică ale actului de la 23 august 1944 pentru viitorul curs al războiului, precum şi iniţierea acţiunilor de dezrobire a Transilvaniei împotriva forţelor unite ale Germaniei şi Ungariei îndreptăţeau guvernul român să ceară şi să obţină la Moscova, unde o delegaţie a României se şi deplasase, statutul de COBELIGERANT. Acesta se justifică chiar şi dacă s-ar fi avut în vedere doar participarea armatei române, alături de aliaţi, NUMAI la eliberarea teritoriului naţional. Eventualitatea acordării cobeligeranţei a fost avută în vedere şi de Secţia pentru problemele sud-europene a Departamentului de Stat, precum şi de şeful statului-major de pe lângă Comandamentul Suprem Unit al armatei aerului şi marinei S.U.A., amiralul William D. Leahy, care s-a adresat în acest sens secretarului de stat Cordell Hull[42] înainte de înfăptuirea actului de la 23 august 1944, şi anume în luna martie din acel an. Promisiuni asemănătoare au fost făcute şi emisarilor români la convorbirile de la Cairo, cu referiri speciale la Ardeal, urmând ca statutul juridic al Basarabiei şi Bucovinei de nord să fie stabilit printr-un plebiscit.

Totuşi, conturul conduitei care părea a se adopta faţă de România a fost cuprins în declaraţia făcută la 25 august 1944 de Molotov, declaraţie la care au

aderat şi ceilalţi aliaţi ai U.R.S.S. În document se EVITA FOLOSIREA TERMENULUI DE CAPITULARE şi cu atât mai mult a celui de CAPITULARE NECONDIŢIONATĂ. Declaraţia ministrului de externe sovietic are următorul conţinut: "Având în vedere situaţia din România (de după 23 august 1944 - *n.n.*), guvernul Uniunii Sovietice socoteşte de datoria sa să reînnoiască declaraţia care a făcut-o în luna aprilie (2 aprilie 1944 - *n.n.*), potrivit căreia armata şi guvernul sovietic nu au intenţia de a anexa nici o parte din teritoriul român, oricare ar fi ea, sau de a schimba regimul politic sau social al României sau să aducă vreo atingere independenţei României; dimpotrivă, guvernul sovietic consideră necesar să restabilească independenţa României, izgonindu-i pe germani de pe teritoriul acesteia; guvernul sovietic doreşte ca Armata Română, cot la cot cu Armata Roşie, să elibereze România. Punctul de vedere al Înaltului Comadament sovietic este următorul: dacă Armata Română întoarce armele contra cotropitorilor germani şi, umăr la umăr cu Armata Roşie, izgoneşte pe germani din România şi pe unguri din Transilvania, ea va avea sprijinul total al Uniunii Sovietice; acesta este cel mai bun mijloc pentru România de a obţine pacea din partea Aliaţilor"[42].

Declaraţia – care conţine expresii ca "umăr la umăr" şi "cot la cot" – nu avea nimic comun cu "CAPITULAREA NECONDIŢIONATĂ", formulată de Roosevelt, şi a condus la interpretarea de bună credinţă a poporului român şi a armatei sale că Aliaţii oferă posibilitatea ca România să-şi dovedească loialitatea faţă de cauza comună, în luptă, contribuind astfel la victoria finală asupra fascismului german"[43].

ARMISTIŢIU SAU DICTAT?

Noul guvern al ţării, condus de generalul Sănătescu, animat de aceeaşi bună credinţă, a hotărât din prima zi a constituirii sale semnarea imediată a armistiţiului şi îndepărtarea forţelor germane aflate pe teritoriul României. Realitatea sumbră în care urmau să se deruleze evenimentele ulterior acestor momente remarcabile din istoria ţării avea să aducă după sine resentimente şi frustrare. Astfel, abia după aproape 10 zile delegaţia României care se deplasase la Moscova în vederea încheierii armistiţiului a fost convocată în noaptea de 11-12 septembrie 1944 de Molotov, care în prezenţa ambasadorului american Harriman şi a ambasadorului englez Clark Kerr a impus în fond un Dictat, aşa cum rezultă din textul Convenţiei de Armistiţiu între guvernul român şi guvernele Naţiunilor Unite[44]. Fără a intra în detalii, consemnăm că documentul sus-menţionat semnat, în noaptea de 12-13 septembrie 1944, pentru guvernele S.U.A., U.R.S.S. şi Angliei de mareşalul Malinovski, impunea României obligaţii teribile. Convenţia stabilea obligaţia guvernului român de a înlesni prin mijloace proprii forţelor sovietice şi celorlalţi aliaţi libera lor mişcare pe teritoriul României, în orice direcţie, acordând orice concurs posibil pentru o astfel de mişcare. De asemenea, trebuiau puse la dispoziţie toate obiectivele militare în completă bună stare şi cu personalul necesar pentru întreţinerea lor. Totodată, guvernul român trebuia să facă ritmic plăţile cerute de Înaltul Comandament aliat (sovietic) pentru îndeplinirea funcţiilor sale, în monedă românească. Se stabileau în sarcina României despăgubiri de război în favoarea U.R.S.S. în valoare de 300 milioane de dolari plătibile în curs

de şase ani în mărfuri (petrol, cereale, material lemnos, nave maritime, fluviale etc.). Este de observat că numai reconstrucţia rafinăriilor care suferiseră distrugeri în timpul luptelor se ridică la o sumă egală cu întreaga despăgubire cerută de U.R.S.S. şi că, în orice caz, România nu dispunea de instalaţii pentru astfel de reconstrucţii[45].

Căile de comunicaţii şi funcţionarea P.T.T.R. erau, de asemenea, supuse controlului sovietic. Un regim asemănător aveau corespondenţa diplomatică, cifrul, comunicaţiile telefonice cu ţările şi ambasadele străine, cu legaţiile şi consulatele României în străinătate. Riguros controlate erau şi publicaţiile, periodicele şi neperiodicele, prezentarea spectacolelor de teatru şi a filmelor. În sfârşit, Convenţia de armistiţiu restabilea drept frontieră de stat între U.R.S.S. şi România pe cea existentă în iulie 1940, când ţara noastră fusese silită să evacueze Basarabia, precum şi partea de nord a Bucovinei şi ţinutul Herţa.

Aşadar, guvernul sovietic a impus, iar guvernele Angliei şi S.U.A. au reconfirmat, într-un document încheiat în septembrie 1944, frontiera de stat dintre România şi U.R.S.S. exact cum aceasta fusese stabilită de Ribbentrop şi Molotov în anexa secretă la Pactul încheiat în august 1939, precum şi în discuţiile ulterioare, toate acestea fiind îndreptate împotriva popoarelor din Europa centrală şi de est. (Este suficient să ne referim la Polonia, asupra căreia se concentra în mod deosebit Pactul semnat la Moscova în 1939 şi, care, după cum se ştie, a determinat, în septembrie 1939, agresiunea armatelor celor doi semnatari împotriva Poloniei).

DEMERSURI ZADARNICE PENTRU RESTABILIREA DREPTĂŢII

Delegaţia română a încercat zadarnic să amelioreze prevederile deosebit de dure ale Convenţiei de armistiţiu. Astfel, Constantin Vişoianu a cerut eliminarea din preambulul Convenţiei a formulării "înfrângerea României în război", argumentând că armistiţiul nu s-a încheiat ca urmare a înfrângerii României, ci a ieşirii ei din Axă printr-o acţiune politică şi militară internă. Insistenţele sale s-au lovit de opoziţia comună a celor trei parteneri de discuţie, care prin consens au respins cererile diplomatului român.

Propunerea delegaţiei române de a se înscrie în Convenţia de armistiţiu un articol suplimentar – potrivit căruia trupele aliate (sovietice, în realitate) urmau să părăsească teritoriul României în momentul încetării ostilităţilor contra Germaniei şi Ungariei – a fost, de asemenea, refuzată de aliaţi. Nu s-a reuşit să se dea curs cererii insistente şi deplin îndreptăţite a delegaţiei noastre, care a pretins recunoaşterea fără echivoc, în Convenţie, a calităţii de putere aliată sau, cel puţin, de putere cobeligerantă a României. Constantin Vişoianu s-a străduit în zadar să demonstreze că în cadrul convorbirilor de la Cairo a primit asigurarea privind recunoaşterea României ca putere cobeligerantă. A fost respinsă şi propunerea României de a formula la Conferinţa de pace cereri relative la valorificarea creanţelor sale asupra Germaniei şi dreptul său la repararea stricăciunilor cauzate bunurilor

româneşti de către cel de-al III-lea Reich şi, eventual, de Ungaria. Aceste cereri au fost considerate premature.

Delegaţia română a suferit un ultim afront atunci când i s-au refuzat următoarele cereri: sprijinirea dotării armatei române cu armament, muniţii, echipament şi alte materiale de război; trupele române puse sub comanda generală a Înaltului Comandament sovietic să fie comandate DIRECT de ofiţeri români până la nivel de corp de armată inclusiv; marile unităţi române să aibă ori de câte ori este posibil un sector propriu şi să nu fie intercalate cu trupe sovietice. Aceste formulări au fost respinse pentru că se refereau la "probleme de detaliu", care ar fi "supraîncărcat Convenţia"; în realitate, atât înainte de încheierea Convenţiei de armistiţiu, dar şi după aceea, până în octombrie 1944, Armata Roşie a continuat să dezarmeze sistematic unităţi ale Armatei Române, luându-le prizoniere, deşi erau unităţi militare aparţinând de acum unei armate aliate[46].

Concluzia lui Vişoianu, principalul negociator român[47] a fost, după semnarea Convenţiei, că succesele delegaţiei române la Moscova "au fost absolut neînsemnate".

Deşi în textul Convenţiei de armistiţiu s-a evitat formularea "capitulare necondiţionată", prevederile sale au consemnat neîndoios statutul de ţară învinsă pentru România, ignorând făţiş atât eforturile cât şi importanţa actului de la 23 august, de altfel unanim apreciate de tot spectrul politic şi militar din ţările cu care România a negociat acest document internaţional la Moscova; a fost cu rea credinţă ignorat şi efortul de război pe care România urma să-l facă ulterior încheierii Convenţiei atât pe front, cât şi în interiorul ţării, puternic devastate de război. La acest impas urma să se adauge încheierea Acordului de colaborare economică dintre România şi U.R.S.S., semnat la 8 mai 1945, care orienta unilateral relaţiile economice ale ţării către U.R.S.S. Pe aceeaşi linie se înscria crearea societăţilor mixte româno-sovietice, cunoscutele SOVROMURI, în cadrul cărora Uniunea Sovietică participa doar cu fostele proprietăţi germane şi ale altor state inamice, confiscate în România de U.R.S.S., adică, în realitate, cu nimic propriu. Toate acestea cu contribuit la spolierea, acesta este termenul, a bogăţiilor ţării.

Aşadar, este în afara oricărui dubiu că atât textul Convenţiei de armistiţiu, cât şi, mai târziu, cel al Tratatului de Pace încheiat în anul 1947 la Paris consacrau statutul de ţară învinsă pentru România, ca şi conduita trupelor de ocupaţie sovietice, care până la retragerea lor în anul 1958 au intervenit decisiv în treburile interne ale ţării. Iată, pe scurt, la ce a dus aplicarea conceptului lansat cu atâta publicitate la Casablanca de preşedintele Roosevelt.

Expresii ale "urii oarbe", cum califica Cordell Hull conceptul "CAPITULĂRII NECONDIŢIONATE" şi "PLANUL MORGENTHAU", acestea au fost nu numai concepte politice neinspirate din punct de vedere strategic şi tactic, dar, mai mult, au fost grave greşeli politice. Încărcătura lor ideologică a exacerbat (destui ani după terminarea războiului) pasiunile şi nu a contribuit decât la sporirea resentimentelor între foştii protagonişti. Adăugând pierderile uriaşe de vieţi

omeneşti, inclusiv pierderile suferite de armata S.U.A., avem tabloul complet al rolului nefast pe care l-a jucat dimensiunea ideologică în prelungirea absurdă a celui de-al doilea război mondial.

---

[1] Peter Padfield, *Dönitz The Last Führer*, Cambridge, 1984, p.22.

[2] Harriman Averelll and Elie Abel, *Special Envoy to Churchill and Stalin*, 1941, New York, 1975, p.187; vezi în celaşi sens A.J.R. Taylor, *From Sarajevo to Potsdam*, London, 1966, p.181.

[3] Boelcke W., *The Secret Conferences of Dr. Goebbles, October, 1939 - March 1943*, London, p.116-118.

[4] Gordon Wright, *The Ordel of Total War*, London, p.263.

[5] Anthony P. Adamthwait (Caracterul ideologic, am putea zice dimensiunea ideologică, a fost caracteristica sui-generis a celui de-al II-lea război mondial), *op.cit.*, p.19.

[6] Citat după Zweig St., *Maria Stuart*, Editura Eminescu, p.101.

[7] H. Averell and E. Abel, *op.cit.*, p.188.

[8] Paul Smidt, *Hitler's Interpreter*, London, 1951, p.102; în acelaşi sens vezi *Magazin istoric* nr.1/1988, p.54, nr.3/1988, p.57.

[9] Aluzie la Pacea de la Brest-Litovsk, încheiată în martie 1918, între Germania lui Wilhelm al II-lea şi Puterea Sovietică, pace care a dat posibilitatea acesteia din urmă să se concentreze asupra situaţiei interne extrem de tulbure după Revoluţia din Octombrie, 1917.

[10] Paul Smidt, *op.cit.*, p.111.

[11] Winnakeer R. A., *Yalta , another Münich?* în Robert Divine, *Causes and Consequences of World War II* (Chicago, Quadrangle, 1979, p.248).

[12] Arthur Smith jr., *Churchill's German Army, Wartime Strategy and Cold War Politics*, 1943-1947, p.15-40.

[13] F. W. Deakin, *The Brutal Friendship* (New York, Anchar, 1966, p.264-265); în acelaşi sens vezi *Nazi Conspiracy And Aggression*, Supplement B., Washington, DC, US Government Printing Office, 1946, p.1193-1204.

[14] Liddel Hart, *The History of the Second World War*, p.488-489; în acelaşi sens vezi R.M.K. Kempner, *Stalin's Separate Peace în 1943* (United Nations World, 4, march, 1950, p.7) şi Robert Coulondre, *De Staline a Hitler*, Paris, 1950, p.165.

[15] Bishop, J., *FDR' s Last Year*, New York, 1974, p.126.

[16] Bishop, J., *op.cit.*, p.126-129.

[17] Bishop, J., *op.cit.*, p.129.

[18] Sherwood, Robert E., *The Withe House Papers of Harry L. Hopkins*, Londra, 1949, p.693.

[19] Sherwood, Robert E., *op.cit.*, p.692-693.

[20] Ritter, G., *The German Resistance*, New York, Praeger, 1958, p.273-274; în acelaşi sens vezi: Whiting, C., *The Story of Nazi Resistance Movement*, Londra, 1972, p.111.

[21] U.S. National Archives, Foreign Military Studies Monographs, Series nr.M.S. 202 (The Significance to the Germans during World War II of the Allied Term Unconditional Surrender, p.23-24).

[22] Ambii s-au sinucis după descoperirea participării lor la acţiuni contra regimului nazist.

[23] Chester Wilmont, *The Struggle for Europe*, Londra, p.186.

[24] Chester Wilmont, *op.cit.*, p.630-631.

[25] Propunerea executării a cel puţin 50 000 de ofiţeri germani este făcută de Stalin la Teheran, ca o măsură împotriva reînvierii militarismului german. La obiecţiunea lui Churchill că parlamentul englez nu va tolera o astfel de execuţie în masă, Roosevelt propune să se execute doar 49 000. Cele de mai sus nu-l împiedică pe Churchill să închine un toast în cinstea lui Stalin, pe care premierul britanic era încredinţat că istoria îl va consemna sub numele de "cel mare" (Harriman, A., Elie A., *op.cit.*, p.273-274 şi p.276).

[26] Jim Bishop, *op.cit.*, p.391-392.

[27] Jim Bishop, *op. cit.*, 1974, p.263-265.

[28] Chester Wilmont, *The Struggle for Europe*, London, p.150-151; vezi în acelaşi sens Lyman B.

Kirkpatrick jr. *Captain without Eyes*, London, p.201-202 (După cum se ştie Italia a capitulat necondiţionat, dar termenii capitulării nu au fost la fel de duri, ca în cazul Germaniei, României şi Japoniei).

[29] Jim Bishop, *op.cit.*, p.431-432.

[30] Aluzie la cei doi generali americani care s-au confruntat în timpul războiului civil din secolul XIX.

[31] Jim Bishop, *op.cit.*, p.85-86.

[32] În ce-l priveşte, Cordell Hull n-a fost lămurit şi, ca el, nimeni n-a înţeles ceva din răspunsul preşedintelui Roosevelt, cu excepţia faptului că şeful executivului american nu era dispus să renunţe la aplicarea în practică a conceptului capitulării necondiţionate, chiar dacă acesta atrăgea după sine prelungirea războiului. La rândul său, secretarul de stat american, fermier la origine şi înzestrat cu mult bun simţ, nu acorda o atenţie exagerată divagaţiilor prezidenţiale asupra condiţiilor ce urmau să se aplice unor ţări mici, ca sateliţii Axei, a căror aşezare geografică şi importanţă se pare că i-au scăpat şefului diplomaţiei S.U.A.

Potrivit unor relatări, în parte de natură anecdotică, care pun în lumină interesul lui Hull pentru ţările mici din Europa de Est, întrevederea dintre secretarul de stat american şi ambasadorul ungur la Washington – care venise la Departamentul de stat pentru a comunica oficial că începând cu data de 12 decembrie 1941 Ungaria şi S.U.A. se află în stare de război – s-ar fi desfăşurat după cum urmează:

După citirea notei-verbale conţinând cele de mai sus, Hull s-ar fi apropiat de hartă şi, solicitând ajutor diplomatului ungur, s-ar fi interesat în ce continent se află Ungaria. După ce acest "detaliu" a fost stabilit, Hull a întrebat dacă ţara sa este republică şi, aflând că este regat, a dorit să afle numele regelui său. Se pare că Hull a fost foarte contrariat când a aflat că Ungaria, o ţară fără ieşire la mare sau ocean, este condusă de un... amiral.

Nemaiînţelegând nimic, l-a întrebat pe ambasadorul ungur în cel mai pur stil american "So What can I dou for you?" şi fără să-i dea posibilitatea să răspundă a continuat cu întrebările: are Ungaria revendicări sau pretenţii teritoriale faţă de U.R.S.S., Anglia sau S.U.A.? Neinspirat, diplomatul ungur răspunde negativ la întrebare, dar adaugă repede: "avem faţă de România". La un astfel de răspuns, Hull, care nu era deprins cu regulile protocolului, a ridicat din umeri, i-a restituit diplomatului nota-verbală, dându-i, totodată, de înţeles că audienţa s-a terminat, dar nu mai înainte de a-l sfătui să se adreseze României: "Aţi greşit adresa".

Abia în anul 1942, S.U.A. au declarat la rândul lor război Ungariei (vezi pentru detalii Mario D. Fenyo, *Hitler, Horthy and Hungary, German-Hungarian Relations*, 1941-1944, New Haven and London, Yale University Press, p.52; în acelaşi sens, Paul Nadanyi, *Hungary at the Crossroads of Invasion*, New York, 1943).

[33] *23 August 1944, Documente 1939-1943*, vol.I, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1984, p.628-629.

[34] *23 August Documente, 1944*, vol.II, p.185.

[35] Gheorghe Romanescu, *Marile bătălii ale românilor*, Bucureşti, 1982, p.217.

[36] *23 August 1944, Documente*, vol.I, p.LI.

[37] *Ibidem.*

[38] *Ibidem*, p.LI-LII.

[39] *Ibidem*, p. p.LII-LVI.

[40] *Ibidem*, p.LII. În acelaşi sens, Liddel Hart, *History of the II World War*, New York, 1971, p.585 şi Seaton Watson, *The European Revolution*, New York, 1961, p.89.

[41] A. E. Kulikov, *Le front sovieto-allemand et les Ardennes*, în "Revue Militaire sovietique", nr.12, 1974, p.45.

[42] *23 August 1944, Documente 1939-1943*, vol.1, p.142-144.

[43] *23 August 1944, Documente, 1944*, vol.II, p.483.

[44] *23 August 1944*, idem, p.424-425.

[45] Harriman A. and Ellie A., *Special Enyoy to Churchill and Stalin 1941*, New York, 1945, p.424-426.

[46] *23 August 1944*, vol.II-III, p.652 şi următoarele.

[47] Din delegaţie au făcut parte Lucreţiu Pătrăşcanu, generalul Dumitru Dămăceanu, prinţul Ştirbei şi G. Popp.

V. INSULA ŞERPILOR

LEGENDĂ ŞI ISTORIE

●La gurile Dunării - o insulă pe care stalinismul s-a înstăpânit, ignorând orice normă de drept internaţional

În legendele mitologice, Insula Şerpilor este menţionată sub denumirea de LEUCE, care înseamnă, în limba greacă veche, ALBA. Potrivit multora din aceste legende, în Insula Leuce, Achille - erou al aheilor - ar fi avut un templu şi alte edificii în care locuiau preoţi. Legenda, relatată de Philostrat în "Heroica", arată că mama lui Achille, zeiţa Thetis, l-ar fi rugat pe Neptun să scoată din adâncul lui Pontus Euxin o insulă în care să locuiască fiul ei cu Elena, iubita lui. Cedând rugăminţii lui Thetis, de care era îndrăgostit la rându-i, Neptun a "făcut" Insula Leuce cu material adus din Sciţia şi depus pe fundul mării de râurile Istru, Borystene şi Thermodonte. Şi, astfel, pe Insula Leuce s-au văzut şi au trăit în iubire Achille şi prea frumoasa Elena. Dar acestea sunt numai legende. Ce spun cercetătorii care au studiat insula folosind instrumente şi metode specifice ştiinţei?

Insula Şerpilor a făcut parte odinioară din soclul continental al Dobrogei. Este situată la est de gurile Dunării, în Marea Neagră, în dreptul oraşului-port Sulina, la o distanţă de 44, 814 km de uscat. Localizare: 30° 14' 41" longitudine estică şi 45° 15' 53" latitudine nordică. Are o suprafaţă de 17 hectare şi o circumferinţă de 1973 m, cu o formă neregulată. Lungimea insulei de la nord la sud este de 440 m, iar pe direcţia sud-vest 662 m. Adâncimea mării, în jurul insulei, este cuprinsă între 4-25 m.

În anul 1823, urmele vestitului templu închinat lui Achille au fost descoperite de către căpitanul Kritziky. Templul, cu diametru foarte mare, este de formă pătrată, fiecare latură având o lungime de 29,87 m. De la nord la sud, un zid împarte templul în două părţi egale, din care jumătatea vestică este, la rândul ei, formată din trei părţi egale, care au o lungime de 14,93 m şi o lăţime de 11,93 m. Suprafaţa care rezultă este apreciabilă. În partea de est a templului se afla sanctuarul lui Achille, după cum afirma Philostrat. Un cercetător german, Kohler, consideră că poziţia templului a fost schimbată de-a lungul vremii. Arhitectura construcţiei şi a altor vestigii din insulă este specifică epocii numită ciclopeană, asemănătoare celor din Thesalia şi Tracia: zidurile sunt formate din blocuri mari de piatră îmbinate fără ciment, iar calcarul din care au fost fasonate conferă construcţiei culoarea albă.

Templul lui Achille pare a fi fost un monument de artă, judecând după fragmentele descoperite, şi a avut lângă el multe camere, pentru funcţiile oracolului, precum şi pentru depozitarea darurilor ce se aduceau eroului.

O SOARTĂ ZBUCIUMATĂ

Din punct de vedere al apartenenţei sale teritoriale, Insula Şerpilor a urmat, de regulă, soarta gurilor Dunării. Iată de ce vom analiza statutul juridic al insulei în strânsă dependenţă cu cel al stăpânirii braţelor fluviului. Prima referire, în

această lumină, o face N. Iorga; el crede că aici, la gurile Dunării, a fost locul unde "judele" Athanaric al goţilor, înfrânt de împăratul Valens (367-389), vine pe o insulă pentru a întări prin jurământ un nou tratat; "încă o dată Dunărea urma să fie hotărâtă prin graniţă"[1].

În timpul lui Mircea cel Bătrân - la sfârşitul domniei sale -, puterea acestuia s-a întins de-a lungul ambelor maluri ale Dunării, până la gurile marelui fluviu şi pe coastele Mării Negre, incluzând şi Insula Şerpilor. În epoca lui Ştefan cel Mare, trainicele sale raporturi de alianţe cu factoriile greceşti situate pe coastele Mării Negre îndrituiau afirmaţia din unele cronici potrivit căreia această parte a mării era "Lac moldovenesc", domnitorul stăpânind şi insula.

Existau, de asemenea, comptoarele comerciale moldoveneşti în Caffa şi alte localităţi de pe ţărmul Mării Negre, vestite în istoria comerţului Mării Negre. Deseori Ştefan a capturat cu vasele sale, în dreptul Insulei Şerpilor, corăbiile Porţii care duceau în robie sute de tineri genovezi şi avuţiile prădate la Caffa[2].

În balade şi numeroase poezii populare româneşti, ca şi în cântece slave (bulgare şi ruseşti) găsim dovezi că românii au stăpânit din vremuri străvechi atât Dobrogea, cât şi coasta adiacentă a Mării Negre. Astfel, în timpul domniei lui Cuza-Vodă se spunea într-o poezie populară: *Iată şi Cuza călare/Care strigă-n gura mare/Trageţi Hora cu-nfocare/Din Carpaţi şi pân'la Mare/* ("Hora lui Cuza Vodă", Vasile Alecsandri). Iar într-o poezie bulgărească: "Fugit-au în ţara vlaşcă (ţara românească)/Ţara vlaşcă şi bogdanscă (moldovenească)/şi bogdanscă toată Dobrogea". În fine, într-un cântec căzăcesc se povesteşte că Piotr Vaivoda (Petru Rareş) avea legătură cu "fraţii săi de la Dunăre/Care stăpâneau bălţile şi Marea".

În cursul secolelor XVIII şi XIX, când dominaţia otomană la Dunăre şi în Dobrogea a fost grav afectată de războaiele purtate cu Rusia, aflată în plină ascensiune spre Balcani şi Istanbul, teritoriul Dobrogei a constituit obiect de pradă pentru bandele de cerchezi sau turco-tătari.

"DESPĂGUBIRE DE RĂZBOI"

Momente de referinţă privitoare la acest segment de istorie frământată le-au constituit, neîndoielnic, Tratatul de la Adrianopol (1829) şi Tratatul de la Paris (1856) - dovezi concludente ale faptului că Rusia şi Imperiul otoman îşi disputau teritorii care nu le aparţineau.

Prin Tratatul de la Adrianopol din 2-14 septembrie 1829[3] încheiat între Rusia şi Imperiul otoman, prima îşi asigura controlul asupra Dunării, frontiera dintre Basarabia şi Dobrogea de pe braţul Chilia (canalul Oceacov), fixată prin tratatul ruso-otoman din 1812, fiind împinsă mult la sud, pe braţul Sfântu Gheorghe. Reamintim articolul 3 din acest Tratat: "Prutul continuă să formeze limita ambelor imperii de la punctul unde acest râu atinge teritoriul Modovei, până la confluenţa sa cu Dunărea. Din acest loc, linia frontierei urmează cursul Dunării până la îmbucătura Sfântu Gheorghe, în aşa fel încât lasă toate insulele formate de diferite braţe ale acestui fluviu în posesia Rusiei; partea dreaptă va rămâne, ca şi în trecut, Porţii otomane. Insula Şerpilor revine Rusiei, care instalează aici un far".

În urma războiului Crimeii, la Conferinţa de la Paris (1856), Rusia a pierdut Delta Dunării şi partea de sud a Basarabiei[4]; firesc ar fi fost ca acestea să revină la vatra românească din care fuseseră smulse. Dar prin Protocolul semnat la 6 ianuarie 1857, Poarta reia în posesia sa Delta Dunării şi Insula Şerpilor[5].

Tratatul de la Paris din 19 iunie 1857, relativ la Delta Dunării, confirmă protocolul sus-menţionat. Astfel, insulele Deltei Dunării în loc de a reveni la Principatul Moldovei vor fi repuse sub suzeranitatea imediată a Sublimei Porţi (art.2). Aceasta se obligă să întreţină un far în Insula Şerpilor (art.4).

21 de ani mai târziu, ignorând ajutorul hotărâtor al României în înfrângerea otomanilor, în cadrul războiului ruso-româno-turc de la 1877, Rusia impune Porţii, prin Tratatul de la San Stefano, ca plata despăgubirilor de război (care se cifrau la 410 milioane ruble) să fie făcută în... natură. Adică să i se cedeze sangeacul Tulcei, în fapt districtele (cazalele) Chilia, Sulina, Mahmudia, Isaccea, Tulcea, Măcin, Babadag, Hârşova, Küstendje şi Medgidia, precum şi insulele Deltei Dunării şi Insula Şerpilor. Rusia neavând dorinţa de a anexa acest teritoriu, nici insulele Deltei, îşi rezerva facultatea de a le schimba pe partea din Basarabia, nominalizată prin tratatul de la 1856, şi mărginită la sud prin talvegul Chilia şi gura canalului Stari-Stambul. Chestiunea împărţirii apei şi a pescuitului urma să fie reglementată de o comisiune ruso-română în termen de un an de la ratificarea tratatului de pace[6].

Textul integral al tratatului, publicat în "Journal de St. Petersbourg" în martie 1878, este trimis guvernului român de ministrul ţării noastre în capitala Rusiei, generalul, omul politic şi scriitorul Ioan Gr. Ghica. Reacţia guvernului român a fost promptă: "România protestează pe lângă marile puteri împotriva modului de a proceda al Rusiei şi, în special, împotriva retrocedării celor trei judeţe basarabene. Guvernul român atrage atenţia guvernului rus că parlamentul şi ţara s-au pronunţat împotriva acestei tranzacţii considerată ca dezastruoasă din toate punctele de vedere pentru statul nostru.

Una din principalele reclamaţii ale noastre împotriva Porţii a fost, fără îndoială, revendicarea gurilor Dunării, care, după ce ne-au aparţinut două secole, au fost ilegal înstrăinate de Turcia prin tratatele de la Bucureşti (1812) şi de la Adrianopol (1829) şi care, după ce ne-au fost restituite prin pacea de la 1856 (Paris), ne-au fost iarăşi smulse prin Protocolul din 6 ianuarie 1857.

Această nouă nedreptate a ridicat reclamaţii neîncetate din partea noastră - rămase fără rezultat timp de peste 20 de ani; eram în drept să credem că, prin propriile noastre arme, am câştigat deplin retrocedarea acestei părţi din teritoriul nostru.

Decepţia noastră a fost culminată atunci când am văzut că prin art. 18 al tratatului de la San Stefano Rusia detaşa de la Imperiul otoman Delta Dunării, nu pentru a o remite României, căreia îi aparţine de drept, ci pentru a şi-o apropia, ca apoi să o schimbe, fără voia noastră, contra Basarabiei, această parte a pământului nostru, care singură ne poate asigura dominaţia liberă şi eficace a gurilor marelui fluviu. Se poate spune, în realitate, că nu Turcia învinsă este aceea care plăteşte Imperiului rus cheltuieli de război, reprezentate prin Delta Dunării, ci România"[7].

1878. PARLAMENTUL ROMÂNIEI "NU ADMITE ÎNSTRĂINAREA TERITORIULUI"

După cum se ştie, problematica păcii cu Imperiul otoman a fost reluată la Congresul de la Berlin, în cadrul căruia reprezentanţii României - Ion C. Brătianu şi Mihail Kogălniceanu - când "au fost ascultaţi" de Congres au protestat în şedinţa din ziua de 19 iunie/1 iulie 1878 împotriva pretenţiilor expansioniste ale Rusiei privitoare la Basarabia. Înainte de sosirea delegaţilor români la Berlin, Rusia şi Germania au prezentat două alternative României pe care Titu Maiorescu în a sa "Istorie Contemporană" le prezenta astfel: "Era vorba de greaua alternativă, de a refuza retrocedarea a celor trei districte din Basarabia, sau de a consimţi la inevitabilul fapt, primind însă o mare compensaţie teritorială şi financiară. Bismarck ne sfătuia să ne hotărâm pentru a doua alternativă.

În acest caz, chiar Rusia, scăpând de imputarea ingratitudinii şi a răstălmăcirii convenţiei de la Livadia (Crimeea) din 4/16 aprilie 1877 cu «integritatea teritoriului», ne-ar fi ajutat să obţinem o foarte largă despăgubire (se vorbea de atribuirea Dobrogei cu teritoriul de la sud-vest până la Varna-Rusciuk şi de 200 milioane de franci).

Principele Carol pare a fi înclinat spre această soluţiune; şi Kogălniceanu ar fi preferat-o. Dar Ion C. Brătianu a stăruit cu toată puterea în sensul celălalt şi, astfel, memoriul cere de la Congres ca nici o parte a teritoriului actual al ţării să nu fie dezlipit de România"[8]. La intervenţiile repetate ale Rusiei şi Germaniei, în sensul celor de mai sus, Parlamentul României a adoptat în unanimitate următoarea poziţie: "Senatul şi Camera deputaţilor declară că sunt hotărâte a menţine integritatea teritoriului ţării şi a nu admite o înstrăinare din pământul ei, sub nici o denumire şi pentru nici o compensaţiune teritorială sau dezdăunare"[9]. Consecventă acestor principii, România a adresat Congresului de la Berlin - care urma să stabilească atât condiţiile păcii între Rusia şi România pe de o parte, şi Imperiul otoman pe de altă parte, cât şi noul regim juridic al Europei orientale - memorii în care se subliniau mai multe principii fundamentale: 1. Nici o parte de teritoriu să nu se dezlipească de la statul român; 2. România să nu servească armatelor ruse ca drum de trecere; 3. Principatul României, în puterea drepturilor sale seculare, ia din nou în stăpânire insulele Dunării şi gurile Dunării, dimpreună cu Insula Şerpilor; 4. România să primească o justă despăgubire; 5. Independenţa ţării să fie solemn recunoscută de către marile puteri, iar teritoriul ei să fie declarat neutru.

La Congres, cei doi reprezentanţi ai României au subliniat drepturile noastre istorice asupra Basarabiei, precum şi angajamentul luat de Rusia, prin convenţia de la Livadia din 4/16 aprilie 1877, de a respecta "integritatea teritoriului României". Vexat de poziţia României, cancelarul Gorceakov a oferit Congresului şi Europei o probă de cinism imperial, vădit nerafinat, atunci când, referindu-se la angajamentul Rusiei de a garanta integritatea teritorială a României, i-a răspuns lui Mihail Kogălniceanu cu cuvintele: "Este adevărat scumpul meu ministru că v-am garantat la Livadia integritatea teritorială a ţării dv., dar ar fi fost absurd, desigur, ca această garanţie să fie opozabilă şi în ceea ce priveşte

Rusia"[10]. După cum se ştie, România a fost nevoită să accepte hotărârea Congresului de la Berlin, prin care s-au cedat Rusiei cele trei judeţe ce formează sudul Basarabiei şi s-a retrocedat ţării noastre Dobrogea.

RECUNOAŞTEREA UNUI DREPT LEGITIM

Singura dreptate pe care Congresul a făcut-o României, cu toată opoziţia Rusiei, a fost adăugarea districtului Mangalia şi a Insulei Şerpilor la teritoriul Dobrogei. "Înalta Adunare - a declarat cancelarul Bismarck - recunoaşte independenţa României cu condiţia ca România să accepte, în schimbul Basarabiei, Dobrogea"[11].

BERLIN, 1/13 IULIE 1878

Articolele 45 şi 46 din acest tratat se referă la anexarea Basarabiei de sud de către Rusia şi la reîncorporarea Dobrogei la patria-mamă.

"Art.45 - Principatul României retrocedează majestăţii sale Împăratul Rusiei partea din ţinutul Basarabiei care a fost despărţită de Rusia în urma Tratatului de la Paris din 1856.

Art.46 - Atât insulele formând Delta Dunării, cât şi Insula Şerpilor, sandjacul Tulcei, cuprinzând districtele (cazalele) Chilia, Sulina, Mahmudia, Isaccea, Tulcea, Măcin, Babadag, Hârşova, Constanţa, Medgidia, sunt adăugate României.

Principatul mai primeşte teritoriul situat la sudul Dobrogei, până la o linie pornind din estul Silistrei şi terminându-se la Marea Neagră, la sudul Mangaliei".

Aşadar, neacceptând nici una din cele două alternative, România a făcut ca Europa, şi nu Rusia, să-i recunoască drepturile sale legitime asupra Dobrogei, lăsând intacte pentru generaţiile viitoare drepturile ţării asupra Basarabiei. În studiul "România şi chestia Orientului", viitorul prim-ministru Ion I. C. Brătianu sublinia: "România n-a voit să primească Dobrogea şi Insula Şerpilor de la Rusia drept compensaţie, ci de la Congres, ca o restabilire a unei străvechi stăpâniri şi drept consacrare a unui interes european la gurile Dunării.

Iar în ceea ce priveşte Basarabia, a vrut să se constate că cedăm cu protestare numai înaintea forţei şi a hotărârilor puterilor"[12].

În acelaşi sens se pronunţă şi domnitorul Carol, într-o scrisoare adresată, la 23 iulie 1878, tatălui său, principele Anton de Hohenzollern: "Teritoriile de dincolo de Dunăre nu ne sunt date ca şi compensaţie pentru Basarabia, le luăm pentru că Europa ni le-a dat din iniţiativa ei"[13].

În şedinţa de noapte din 14 septembrie 1878, Parlamentul României declara că a luat cunoştinţă de dispoziţiile Tratatului de la Berlin în privinţa României. Silită de hotărârea marilor puteri şi spre a nu fi o piedică la întărirea păcii, Parlamentul împuterniceşte guvernul a se supune voinţei întregii Europe, retrăgând autorităţile civile şi militare din Basarabia şi reintegrând Dobrogea, Delta Dunării şi Insula Şerpilor. Celelalte chestiuni vor fi rezolvate pe cale constituţională. În 1918, Sfatul Ţării din vatra Basarabiei a readus şi aici dreptatea, hotărând unirea cu patria din care fusese ruptă.

INSULA ESTE A ROMÂNIEI !

Situaţia juridică a Insulei Şerpilor şi a Deltei Dunării a rămas neschimbată la sfârşitul primului război mondial. Ea nu a suferit modificări nici la 28 iunie 1940, după ultimatumul U.R.S.S., în urma căruia România a fost forţată din nou să cedeze Basarabia, care se unise cu ţara, în anul 1918. De data aceasta, raptul capătă proporţii, Basarabiei alăturându-i-se Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa, pe care nici măcar Rusia ţaristă nu îndrăznise să le pretindă. După cum se ştie, Tratatul de pace de la Paris, impus de învingătorii din cel de-al II-lea război mondial fostei lor aliate, România ("cea de-a patra putere a alianţei antihitleriste"), stabilea că frontiera ţării noastre cu U.R.S.S. va fi cea fixată în 1940 (deci, Insula Şerpilor continua să aparţină României).

GROZA ŞI MEZINCESCU

Dar ceea ce n-a gândit Uniunea Sovietică, au gândit noii guvernanţi comunişti de la Bucureşti, din guvernul condus de Petru Groza. La 4 februarie 1948, Petru Groza şi Veaceslav Molotov, ministrul de externe al U.R.S.S., au semnat Protocolul referitor la precizarea traseului frontierei de stat între România şi U.R.S.S. prin care, între altele, se făcea cadou ruşilor Insula Şerpilor. Textul este lapidar: "Insula Şerpilor, situată în Marea Neagră, la răsărit de gurile Dunării, intră în cadrul U.R.S.S.". La 23 mai 1948, se încheie un document tehnic, practic un bon de predare-primire între cele două ţări, de data aceasta un proces-verbal, semnat de N. P. Sutov, prim-secretar la Ambasada U.R.S.S. la Bucureşti şi E. Mezincescu, ministru plenipotenţiar, prin care se consemnează că Insula Şerpilor "a fost înapoiată U.R.S.S. de către R. P. Română şi încadrată în teritoriul U.R.S.S.". Semnând acest document, chiar pe Insula Şerpilor, Eduard Mezincescu "înapoia" un teritoriu care nu fusese niciodată în trecut împrumutat sau cedat de România!

Din punct de vedere juridic, cele două înţelegeri bilaterale, cel puţin pentru partea română, sunt şi rămân neconstituţionale. Într-adevăr, Petru Groza nu putea să cedeze porţiuni din teritoriul românesc, fără aprobarea unui asemenea act din partea Parlamentului, care nu a ratificat niciodată Protocolul după semnarea lui, la 4 februarie 1948. Astfel de înţelegeri internaţionale nu intrau în vigoare, de regulă, de la data semnării, ci numai după ratificarea lor de către parlamentele părţilor contractante. Într-o situaţie similară se află şi procesul-verbal, semnat la 23 mai 1948 pe Insula Şerpilor; ambele documente sunt, deci, din punct de vedere al dreptului constituţional al României, nule şi neavenite.

HELSINKI

După cum se ştie, prin Actul final de la Helsinki din 1 august 1975, ţările participante au adoptat principiul inviolabilităţii frontierelor lor, care nu pot fi modificate prin forţă. Se prevede însă, totodată, că frontierele statelor participante pot fi modificate în conformitate cu dreptul internaţional, prin mijloace paşnice

şi prin negocieri între părţile interesate. Acesta este şi cazul Insulei Şerpilor şi al întregului spaţiu românesc rupt din trupul ţării de uraganul dezlănţuit de comunism şi fascism în Europa secolului XX.

La aceste negocieri anevoioase cu partenerii noştri, românii trebuie să invoce, înainte de consideraţiile politico-juridice, Adevărul istoric.

---

[1] N. Iorga, *Istoria Poporului Român*, p. 86-89 şi Ammianus Marcellinus IV, V.

[2] Romulus Seişanu, *Dobrogea, gurile Dunării şi Insula Şerpilor*, Editura Universul, 1928, p. 14-15.

[3] Martens, *Supplément au recueil de principaux Traites*, T. XII p. 145-151.

[4] Martens, *op. cit.*, p. 770-781.

[5] Martens, *op. cit.*, p. 770-781.

[6] Textul Tratatului în Martens, *Nouveau recueil*, 2-me serie, t. III, p. 246-256.

[7] Coresp. diplomatique nr. 614, p. 276-284, citată de Romulus Seişanu, *op. cit.* p. 181-182.

[8] Titu Maiorescu, *op. cit.*, Bucureşti, 1925, p. 165-166.

[9] *"Notes sur la vie du Roi Charles de Roumanie"*, Bucarest, 1894-1901.

[10] Studiul prof. dr. K. Schaefer, publicat în "Deutsche Revue", Berlin, 1896, nr.14, p. 33.

[11] Martens, *op. cit.*, T.XII., p. 365.

[12] Ion I. C. Brătianu, *Războiul neatârnării 1877-1878*. Universitatea Liberă, conferinţe ţinute la Ateneul Român, Bucureşti, 1897, p. 108-109.

[13] R. Seişanu, *op. cit.*, Editura Universul, 1928, p.183-184.

VI. CONSIDERAȚII PRIVIND FRONTIERA DE EST A ROMÂNIEI

Argument

Este îndeobşte cunoscută preocuparea cancelariilor diplomatice pentru a apăra, cu mijloace specifice activităţii acestora, integritatea şi, pe cale de consecinţă, intangibilitatea frontierelor.

Această preocupare cu caracter permanent a ministerelor de externe este justificată de faptul că problematica trasării frontierelor şi apărării teritoriului naţional continuă, în pofida unor reglementări şi principii unanim acceptate de comunitatea internaţională, să fie urmărită de spectrul războiului sau al ameninţării cu războiul (ex. agresiunea Irakului asupra Kuweitului, tendinţele secesioniste ale Transnistriei sprijinite de baionetele armatei ruse de ocupaţie, războiul civil din Bosnia-Herţegovina şi războiul evident inegal dus de Federaţia Rusă împotriva Ceceniei).

Nici poporul român, de-a lungul istoriei sale bimilenare, nu a fost ocolit de avatarurile unor astfel de primejdii, care nu de puţine ori au pus în cauză însăşi existenţa fiinţei naţionale şi s-au soldat de numeroase ori cu ciuntirea graniţelor sale istorice.

Este relevant, în acest context, momentul 1940, când, ca rezultat al folosirii forţei şi ameninţării cu forţa, guvernul român s-a văzut silit, pentru a evita războiul, să evacueze - la cererea ultimativă a U.R.S.S. - un teritoriu cu o suprafaţă totală de 50 500 km^2 şi o populaţie majoritar românească de 3,9 milioane, reprezentând provincii istorice sau, după caz, părţi ale acestora, care au aparţinut României - Basarabia, Nordul Bucovinei şi ţinutul Herţa. Două luni mai târziu, România era obligată să accepte alte atingeri majore aduse teritoriului său naţional în favoarea Ungariei şi Bulgariei.

După scurgerea a mai bine de jumătate de secol de la aceste evenimente, se înregistrează condamnarea şi calificarea Pactului Ribbentrop-Molotov ca nul şi neavenit *ab initio,* de către comunitatea internaţională, de către numeroase parlamente europene, între care şi Sovietul Suprem al fostei U.R.S.S. În paralel, se remarcă preocuparea "beneficiarilor" efectelor acestui instrument juridic, precum şi a succesorilor acestora, de a-şi constitui post-factum legitimitatea asupra teritoriilor care au aparţinut cu 50 de ani în urmă României, Poloniei, ţărilor baltice şi Finlandei. În acest scop, se încearcă repunerea pe tapet a problemei încheierii unor acorduri politice şi, respectiv, de frontieră cu statele victime ale agresiunii plănuite şi săvârşite în 1939-1940, înţelegeri prin intermediul cărora să se acopere încălcarea dreptului internaţional şi să se confere legitimitate încorporării, prin forţă, a teritoriilor în discuţie.

Succesorii Imperiului rus - Federaţia Rusă, Ucraina şi chiar Republica Moldova - cer cu insistenţă României de azi, cu adevărat liberă şi independentă, să consimtă la semnarea unor înţelegeri bilaterale politice şi de frontieră care să consfinţească modificările aduse de creionul lui Molotov în anul 1940 frontierei româneşti de Est şi, prin aceasta, statul român să renunţe pentru totdeauna la Basarabia, Nordul Bucovinei şi teritoriul Herţa.

Astfel, Federaţia Rusă şi Ucraina au notificat României, după dezintegrarea fostei U.R.S.S., în anul 1992, că se consideră succesoare de "drept" la înţelegerile bilaterale româno-sovietice.

În răspunsul său, guvernul român a făcut cunoscută celor două ţări disponibilitatea sa de a analiza cu fiecare în parte înţelegerile care au format în ansamblul lor cadrul juridic româno-sovietic, în vederea punerii acestuia de acord cu dezvoltările politice şi juridice care au intervenit începând cu decembrie '89.

Pe de altă parte, după cum se ştie, dreptul internaţional nu cunoaşte instituţia succesiunii "de drept" automate (care nu operează ca atare nici măcar în dreptul intern) şi care, dacă ar fi admisă în teorie, ar conduce în practică la situaţii cel puţin bizare, în cazul nostru, cele două noi state devenind concomitent succesoare de "drept", de pildă, la Acordul româno-sovietic din 1961 privind regimul frontierei de stat.

Ţinând seama de dezvoltările obiective rezultate din dispariţia U.R.S.S., care au determinat apariţia la frontiera noastră de est a două noi state independente, Ucraina şi Republica Moldova, partea română a notificat guvernului ucrainean încetarea valabilităţii Acordului din 1961, care în noile condiţii a devenit caduc.

Insistenţa părţii române de a se include în proiectele Tratatelor de bază cu Federaţia Rusă şi Ucraina prevederi corespunzătoare privind nulitatea Pactului Ribbentrop-Molotov şi, de aici, necesitatea soluţionării pe calea negocierilor a consecinţelor acestuia au produs iritare la Moscova şi Kiev, deopotrivă.

Metamorfozându-se în apărători intransigenţi ai noilor dezvoltări apărute în viaţa politică a Europei şi a lumii, succesorii U.R.S.S. cărora li s-au alăturat, nu în mod întâmplător, cei ai fostului Imperiu austro-ungar nu ezită să prezinte uneori Europei dezinformate România drept revizionistă şi, prin aceasta, s-o împiedice sau, cel puţin, să-i întârzie accesul la structurile atlantice.

Acest nou fel de agresiune, care poate fi numită agresiune politico-juridică îndreptată împotriva României - ţară victimă a actelor de forţă întreprinse împotriva ei în anul 1940 - este posibilă datorită, pe de o parte, unor acţiuni sistematice de intoxicare, desfăşurate de către cei interesaţi în rândul oamenilor politici şi experţilor occidentali din forurile Uniunii Europene şi, în egală măsură, informărilor greşit percepute de către occidentali prin diferite canale chiar de la Bucureşti. Este vorba, într-un cuvânt, de lipsa cronică a unor cunoştinţe temeinice de specialitate privind problematica frontierei româneşti de est, care a permis propagarea mistificărilor de natură istorică şi juridică desfăşurate, recunoaştem, cu mult profesionalism, de către cei interesaţi, noii noştri vecini de la est.

Pentru aceste motive, intenţionăm în cele ce urmează să întreprindem o introspecţie în ansamblul instrumentelor juridice bilaterale încheiate de către Moldova evului mediu şi, apoi, de către România cu imperiile rus, otoman şi habsburgic cu privire la teritoriul şi configuraţia frontierelor acestei părţi a ţării. O astfel de documentaţie ar putea servi ca sursă de informare stringent necesară oamenilor politici şi diplomaţilor, şi ar putea fi folosită, în discuţiile pe care aceştia, în diferite ocazii, le vor purta cu parteneri occidentali în legătură cu problematica sus-menţionată.

În fine, este necesar să precizăm că analiza şi concluziile care se vor desprinde din acest studiu nu au în vedere un moment anume de conjunctură politică vremelnică, ci, referindu-se la interese fundamentale ale ţării, sunt destinate să servească unei gândiri politice şi diplomatice cu valoare de durată.

Istoriografia şi diplomaţia rusă şi, apoi, sovietică, au urmărit sistematic răsturnarea adevărului despre legitimitatea apartenenţei românilor de dincolo de Prut la România, prezentând lumii întregi, dar şi românilor din Basarabia şi de peste Nistru, şiruri întregi de falsuri şi denaturări, unele chiar aberante, după cum se va constata din cele ce urmează.

Astfel, principalele aspecte atacate de o mare parte a istoriografiei de la Moscova şi susţinute peste hotare, mai ales de către diplomaţia sovietică în perioada celor 50 de ani de ocupaţie a Basarabiei, Nordului Bucovinei şi ţinutului Herţa, se referă la următoarele:

a). România nu ar fi avut şi nu ar avea, deci, nici în prezent, un temei juridic valabil, de natură să o îndreptăţească să considere teritoriile sus-menţionate ca aparţinându-i şi, pe cale de consecinţă, să le păstreze sau, după caz, să revendice reîncorporarea acestora în teritoriul său naţional.

S-a afirmat că Basarabia, dar nu numai ea, ci întreaga Moldovă - Moldova lui Ştefan cel Mare - ar fi teritoriu rusesc, invocând în acest sens "argumentul" că orice enciclopedie sovietică subliniază că în secolele X-XII Moldova ar fi făcut parte din statul kievean şi apoi din cnezatul de Haliciu.

Astfel, ori de câte ori intervenea o stare de tensiune între Bucureşti şi Moscova, în special după 1964, în presa de peste Prut apăreau zeci de "studii şi articole" care dezvoltau mai mult sau mai puţin această teză, după cum o cereau comandamentele momentului.

Asemenea acţiuni se desfăşurau concomitent cu inocularea în minţile şi cugetele românilor basarabeni a ideii că ei locuiesc pe pământ rusesc.

b). Propaganda sovietică nu precupeţea nici un efort de a convinge opinia publică proprie şi, mai ales, cea europeană, că locuitorii Basarabiei, Nordului Bucovinei şi ţinutului Herţa nu sunt români, ci un popor aparte - poporul moldovenesc - având o limbă proprie, limba moldovenească, o istorie şi o cultură diferite de matricea românească.

c). Pentru susţinerea tezelor sale, Moscova nu s-a sfiit să recurgă adesea la argumentele cele mai bizare. De pildă, au fost invocate unele opinii ale celor mai mari poeţi români, Eminescu şi Alecsandri, cu privire la Basarabia.

Astfel, în presa de la Moscova s-a susţinut că Eminescu a considerat Basarabia drept teritoriu rusesc, într-o suită de articole redactate în limba rusă, publicate la Petersburg şi la Chişinău. Ivan Grosul, prim-secretar al PC din RSS Moldovenească, nu s-a sfiit să afirme că Vasile Alecsandri ar fi condamnat "ocuparea Basarabiei de către România regală". Faptul că Alecsandri era, deja, de 28 de ani mort în 1918 (când a avut loc Unirea Basarabiei cu România), nu l-a deranjat deloc pe demnitarul bolşevic de la Chişinău.

d). În fine, prin vehicularea tezelor sus-menţionate, s-a urmărit negarea românităţii, a legitimităţii poporului român asupra teritoriilor în cauză, în scopul evitării unei întrebări simple, cu caracter mai degrabă retoric, şi anume: dacă Basarabia, Bucovina şi ţinutul Herţa sunt locuite de români, atunci ce mai rămâne din aserţiunea că România regală, România boierilor, a ocupat aceste teritorii în 1918 şi le-a "cotropit" în 1941?!

Mai mult, dacă nu s-ar fi falsificat statisticile demografice şi, deci, dacă s-ar fi admis realitatea că populaţia majoritară din Basarabia o formau românii, s-ar fi impus o singură concluzie logică: ţinuturile invadate şi încorporate prin forţă de către Moscova sunt româneşti şi, pe cale de consecinţă, trebuie retrocedate stăpânilor de drept, românilor, adică statului român.

Pe baza acestor teze, la Moscova şi Chişinău a fost însăilată o istorie a ţinuturilor dintre Prut şi Nistru ale cărei idei au fost larg diseminate de profesionişti de marcă în domeniul falsificării istoriei, diseminare care a produs efecte, semănând îndoiala şi ezitarea, în primul rând în sufletul băştinaşilor, şi a indus în eroare cancelariile diplomatice străine.

Regulile elementare ale respectării adevărului ne obligă să remarcăm că, la începutul secolului al XX-lea, în manualele ruseşti editate de Ministerul Învăţământului de la Petersburg se sublinia, totuşi, deschis, că Basarabia este teritoriu românesc, locuit de români, iar în anul 1912, când la Chişinău se aniversau 100 ani de la "alipirea" Basarabiei la Imperiul rus, la Petersburg s-au găsit oameni politici care l-au sfătuit pe ţar să înapoieze acest teritoriu României.

Chiar Lenin s-a pronunţat în anul 1915 şi, respectiv, în 1917 în favoarea dreptului românilor din Rusia de a se uni cu România; el a recunoscut chiar "unitatea etnică a românilor dintre Prut şi Nistru şi cei din dreapta Prutului"[1].

Tratate şi înţelegeri privitoare la statutul juridic al Basarabiei şi Bucovinei

Ţinând seama că, în prezent, aceste teze sunt repuse pe tapet de succesorii fostei U.R.S.S., însoţite şi de o amplă "argumentare" juridică referitoare la ceea ce se consideră a fi temeiul juridic al apartenenţei Basarabiei, Bucovinei şi ţinutului Herţa la Rusia şi, respectiv, la U.R.S.S., vom proceda în cele ce urmează la analiza înţelegerilor bilaterale încheiate de imperiile ţarist, otoman şi habsburgic (cu privire la Bucovina), mai întâi cu Moldova şi, ulterior, cu România.

După anul 1511, Moldova s-a aflat sub suzeranitatea Imperiului otoman, statutul său juridic fiind definit prin "Capitulaţii" - o înţelegere bilaterală încheiată cu Înalta Poartă de către Bogdan al III-lea "cel orb", domnul Moldovei - prin care se statua că, în schimbul unui tribut şi al unor ajutoare materiale necesare efortului de război al turcilor, statului moldovean ce fiinţa între Carpaţi şi Nistru să i se garanteze integritatea teritorială şi să se bucure, de asemenea, de o largă autonomie. Spre deosebire de alte state din centrul şi sud-estul Europei, inclusiv Ungaria (după bătălia, de la Mohacs, 1526), Moldova - ca şi celelalte ţări româneşti, Valahia şi Transilvania - şi-a păstrat neatinsă statalitatea şi nu a fost transformată în paşalâc.

Prin Capitulaţii, Poarta otomană se obliga, totodată, să asigure independenţa şi integritatea teritorială a Moldovei (Anexa nr.1).

La 1711, sub Petru cel Mare, se semnează prima Înţelegere moldo-rusă, Tratatul de la Luţk, prin care însuşi arhitectul transformării Rusiei într-un stat european recunoştea, în numele Imperiului rus, al său personal şi al urmaşilor săi, graniţele Moldovei, pe care se angaja să le apere în faţa Imperiului otoman (Anexa 2, plus harta).

81 de ani mai târziu, la 1792, în vremea împărătesei Ecaterina a II-a, Imperiul rus, în urma unui război victorios cu turcii, cucereşte teritoriul dintre Bug şi Nistru, ajungând pentru prima oară vecin cu Moldova (Anexa 3). Acest moment avea să se dovedească, în scurt timp, dramatic pentru soarta poporului român. De la această dată, Rusia, vecina Moldovei, a început să se amestece în treburile interne ale ţărilor române, fără a primi însă replica adecvată de la Imperiul otoman, potrivit obligaţiilor pe care acesta şi le asumase prin Capitulaţii.

Este de remarcat că între 1711, anul recunoaşterii de către Rusia a graniţei răsăritene a Moldovei pe Nistru, şi mai târziu, anul 1812, când Rusia va anexa Basarabia, Moldova a suferit prima atingere majoră a integrităţii sale teritoriale.

Astfel, la 1775, Bucovina este ruptă din Moldova şi alipită, cu complicitatea Turciei şi Rusiei, la Imperiul habsburgic. Între factorii care au determinat comiterea acestui act, o importanţă deosebită l-au jucat cei de natură geo-strategică, teritoriul Bucovinei facilitând legătura între Transilvania şi Galiţia poloneză, care tocmai fusese încorporată la Austria în urma primei împărţiri a Poloniei. Cu toată opoziţia domnitorului Moldovei, Grigore al III-lea Ghica (el plătind pentru aceasta nu numai cu tronul, ci şi cu capul), a fost semnată la Constantinopol, la 7 mai 1775, "Convenţia pentru cesiunea Bucovinei şi regularea frontierei Transilvane", în baza căreia habsburgii vor stăpâni timp de 143 de ani teritoriul cuprins între Nistru, Pocuţia şi Transilvania, cunoscut sub numele de Bucovina (Ţara fagilor)[2].

În 1806, între Rusia şi Turcia a izbucnit un nou război, având drept miză supremaţia în Balcani. În ciuda afirmaţiilor celor doi beligeranţi - şi anume Turcia, (că nu va permite înstrăinarea nici unei părţi din teritoriul Moldovei), şi Rusia (că va respecta şi menţine integritatea acestei ţări) - cele două imperii încheie la 16/28 mai 1812 Tratatul de la Bucureşti, prin care Moldova dintre Prut şi Nistru este încorporată la Imperiul ţarist (Anexa 4, plus harta).

Dar Imperiul otoman nu putea ceda, în anul 1812, ceea ce nu-i aparţinea pentru că, potrivit Capitulaţiilor, Poarta nu a devenit la data încheierii acestora cu Moldova, în anul 1511, suverana acesteia din urmă. De altfel, la 1699, cu ocazia Păcii de la Karlovitz, turcii refuzaseră, invocând acest motiv, cererea Poloniei de a i se ceda Moldova şi Ţara Românească.

Referindu-se la Tratatul din 1812, Nicolae Titulescu scria în 1939: "Prin această concesie Turcia a violat pur şi simplu contractul său de vasalitate şi Rusia a devenit complicele violării unui contract de drept internaţional. Ori, complicitatea la violarea unui contract de drept internaţional nu poate crea dreptul". Ca o ironie a istoriei, Rusia sovietică, succesoarea Imperiului ţarist, şi Turcia, succesoarea Imperiului otoman, vor declara prin Tratatul de amiciţie şi frăţie, încheiat în 1921, nule şi abrogate toate tratatele încheiate până la acea dată de către antecesorii lor (art.6). Prin aceasta, fosta U.R.S.S. nu mai putea invoca Tratatul de la Bucureşti drept temei juridic al pretenţiilor sale asupra Basarabiei. Tratatul sovieto-turc la care ne-am referit, spre deosebire de celelalte înţelegeri ruso-turce, n-a fost încheiat ca rezultat al unui război (în urma căruia învingătorul impunea învinsului pretenţiile sale), ci între două guverne, aflate în anul 1921 pe picior de egalitate.

După ce în 1826, prin Convenţia de la Akerman (Cetatea Albă), Rusia a făcut ca graniţa cu Moldova fixată în 1812, în Delta Dunării, pe aliniamentul Chilia-Ociacov, să fie împinsă de pe braţul Chilia pe braţul Sulina, a reuşit trei ani mai târziu, prin Tratatul de la Adrianopole (14 septembrie 1829), să anexeze întreaga Deltă a Dunării, iar frontiera să fie stabilită pe braţul Sf. Gheorghe (Anexa 5). Imperiul rus dobândea, astfel, noi pretexte pentru imixtiuni permanente în treburile interne ale Principatelor române.

După războiul Crimeei (1853-1856), prin Tratatul de pace de la Paris (18/30 martie 1856) - încheiat între Austria, Franţa, Anglia, Prusia, Sardinia şi Poarta otomană, pe de o parte, şi Rusia, pe de altă parte - Principatului Moldovei (care continua să se afle sub suzeranitatea Înaltei Porţi) i-au fost restituite atât Delta Dunării, cât şi judeţele Ismail, Cahul şi Bolgrad din sudul Basarabiei (Bugeacul). În felul acesta, Rusia a fost îndepărtată pentru scurt timp de la gurile Dunării (Anexa 6).

După numai câteva luni, în ianuarie 1857, plenipotenţiarii Austriei, Franţei, Angliei, Prusiei, Sardiniei şi Porţii otomane, întruniţi la Paris, au încheiat un Protocol prin care se modifică unele prevederi ale Tratatului din 1856, în sensul că la Principatul Moldovei au fost incluse numai cele trei judeţe menţionate mai sus, în timp ce Delta Dunării a fost din nou pusă sub suzeranitatea "imediată" a Sublimei Porţi. În plus, constatându-se că Tratatul de la Paris, la care ne-am referit mai sus, ca şi tratatele încheiate anterior de Rusia şi Turcia păstrau tăcere în ceea ce priveşte statutul juridic al Insulei Şerpilor, de data aceasta insula este considerată "ca o dependentă a Deltei Dunării şi urma, deci, destinaţia acesteia" (Anexa 7).

Două decenii mai târziu, în 1877, la Livadia, în Crimeea, primul-ministru al României, I.C.Brătianu, încheia cu cancelarul Rusiei, prinţul Gorceacov, Convenţia cu privire la trecerea trupelor ruseşti prin partea sud-estică a Moldovei în vederea ducerii luptelor împotriva Imperiului otoman. În Convenţie se stipula obligaţia Imperiului rus de "a menţine şi apăra integritatea teritorială a României" (Anexa 8).

Deşi participantă la război, României nu îi este permis să participe la încheierea Tratului de pace ruso-turc, semnat la San Stefano (3 martie 1878). Cu această ocazie Rusia impune Turciei ca - în schimbul sumei de 1,1 miliarde ruble pe care Imperiul otoman ar fi trebuit să o plătească cu titlu de despăgubire de război - învingătorul să primească un teritoriu fixat pe aliniamentul "Sangiacu Tulcea, adică districtele Chilia, Sulina, Mahmudia, Isaccea, Tulcea, Măcin, Babadag, Hârşova, Küstendje (Constanţa - *n.n.*) şi Medgidia, precum şi insulele din Deltă şi Insula Şerpilor", teritoriul cu privire la care Rusia îşi rezerva "facultatea" de a-l schimba "contra părţii din Basarabia detaşată la România prin Tratatul din 1856 şi limitată, la sud prin talvegul braţului Chilia şi gura Stari-Stambul".

Tratatul de pace de la Berlin, din 13 iulie 1878, menţine clauza Tratatului de la San Stefano privind reanexarea celor trei judeţe din sudul Basarabiei la Rusia şi revenirea Deltei Dunării şi Dobrogei de Nord la România. La Berlin se hotărăşte, totodată, că insulele formând Delta Dunării, precum şi Insula Şerpilor... "sunt întrupate la România" (Anexa 9). Cu alte cuvinte, Imperiul rus, cu

complicitatea marilor puteri ale vremii, "răsplătea" efortul de război al României, retrocedându-i un vechi teritoriu românesc, care de altfel i se cuvenea de drept. Protestul delegaţiei române prezentat Congresului de la Berlin nu a fost luat în seamă, relevantă fiind remarca cinică a cancelarului rus Gorceacov care a afirmat "că ar fi absurd ca obligaţia asumată prin Convenţia de la Livadia, semnată la 4 aprilie 1877, referitoare la păstrarea integrităţii teritoriale a României, să fie opozabilă şi Rusiei".

În cursul secolului de stăpânire rusească, aşa cum recunosc şi autori străini, inclusiv ruşi, Basarabia s-a opus politicii autorităţilor ţariste de a fi rusificată şi colonizată cu populaţii de altă naţionalitate, astfel încât evenimentele legate de cele două revoluţii ruse din februarie şi, respectiv, octombrie 1917 au găsit în Basarabia o masă compactă de români basarabeni.

Concomitent cu mişcarea de emancipare naţională a finlandezilor, estonienilor, lituanienilor, polonezilor etc., menţinuţi cu forţa ca şi basarabenii în cuprinsul Imperiului rus, la Chişinău s-a dezvoltat, în special după prăbuşirea ţarismului, o viguroasă activitate de eliberare naţională şi socială.

Astfel, la 2 decembrie 1917, Sfatul ţării - organ având atribuţii de Adunare Naţională constituantă - a proclamat "Republica Democratică Federativă Moldovenească", stat care păstra încă, nominal, legături cu guvernul de la Petrograd.

Caracterul federativ se referea la faptul că Moldova era parte a Federaţiei Ruse, ca republică autonomă, şi nu la acela că Moldova ca stat ar fi avut o structură federală (cum se tinde azi).

Două luni mai târziu, la 24 ianuarie 1918, de ziua aniversării Unirii Moldovei cu Ţara Românească, Sfatul ţării proclamă, cu unanimitate de voturi, independenţa Republicii Moldoveneşti, pentru ca la 27 martie/9 aprilie 1918, acelaşi Sfat al ţării să voteze unirea cu România (Anexa 10, plus harta).

Este de subliniat, în acest context, că Tratatele de la Brest-Litovsk, semnate în martie 1918, între Rusia Sovietică, pe de o parte, şi Puterile Centrale, de pe altă parte, precum şi între Ucraina şi Puterile Centrale, nu menţionau Basarabia ca făcând parte din teritoriile Rusiei Sovietice sau Ucrainei.

S-a creat astfel o situaţie nouă, care făcea ca Basarabia nici pe plan juridic să nu mai facă parte din teritoriul Rusiei şi cu atât mai puţin din cel al Ucrainei. La scurt timp după momentul Brest-Litovsk, guvernul sovietic a recunoscut frontierele Ucrainei, astfel cum acestea au fost stabilite prin Tratatul de la Brest-Litovsk, adică lăsând în afara acestora Basarabia (Anexele 10 şi 11). Este de remarcat că la 9 februarie 1918 când Ucraina semnează Tratatul de la Brest-Litovsk, Moldova era independentă, iar Rusia şi Ucraina recunoşteau implicit acest statut juridic prin Tratatul sus-menţionat.

Într-o convorbire pe care generalul Coandă a avut-o la Kiev cu ministrul de externe al Ucrainei, Şulghin, şi asupra căreia l-a informat pe I.I.C. Brătianu, se precizează: "guvernul ucrainean nu se va opune ca Basarabia să se unească cu noi - mai mult, el va ajuta unirea"[3].

Mai mult, în discursul rostit de primul ambasador al Ucrainei în România, cu ocazia prezentării scrisorilor de acreditare regelui Ferdinand I, la 26 iulie 1919,

acesta a precizat că "nu doreşte să pună sub nici o formă în discuţie chestiunea graniţei actuale între cele două state, considerând Nistrul drept graniţa definitivă între ele şi dorind să se restabilească de-a lungul acestor vechi frontiere cele mai bune relaţii de vecinătate"[4].

Unirea Basarabiei cu Ţara a căpătat recunoaştere internaţională prin Tratatul de la Paris semnat la 28 octombrie 1920[5] de către Italia, Marea Britanie, Franţa şi Japonia, pe de o parte, şi România, pe de altă parte. Tratatul a fost ratificat de toate puterile semnatare, cu excepţia Japoniei, care, ca urmare a presiunilor ruseşti, accepta încheierea unei înţelegeri secrete cu fosta U.R.S.S., în 1925, prin care se angaja să nu ratifice Tratatul sus-menţionat.

Guvernul sovietic nu a recunoscut niciodată acest Tratat, fapt care a influenţat decisiv evoluţia ulterioară a raporturilor dintre cele două ţări.

În ceea ce priveşte Bucovina, după ce la începutul războiului Puterile Centrale promiseseră etnicilor ucraineni aflaţi în hotarele Imperiului habsburgic sprijinul pentru crearea unei Ucraine Mari (care urma să înglobeze şi Basarabia), Austro-Ungaria a propus, în cursul negocierilor de la Brest-Litovsk, ca Ucraina, recunoscută ca stat independent să îi cedeze Bucovina în schimbul unui milion de puduri de grâu. În Tratatul încheiat de Puterile Centrale cu Ucraina la Brest-Litovsk (Anexa 10) se prevede însă că graniţa între Austro-Ungaria şi Ucraina este aceea existentă între imperiile habsburgic şi ţarist, înlăturându-se prin aceasta cesionarea Bucovinei în favoarea Ucrainei.

Prăbuşirea Imperiului austro-ungar a oferit românilor din Bucovina posibilitatea de a proclama unirea acesteia cu Ţara, eveniment care s-a săvârşit în cadrul Congresului general al Bucovinei (Cernăuţi, noiembrie 1918).

Tratatul de pace încheiat între Puterile Aliate şi Asociate şi Austria (Saint Germaine en Laye, 10 septembrie 1919) confirma recunoaşterea pe plan internaţional a hotărârii românilor bucovineni (art.59).

Aşadar, Bucovina nu a aparţinut niciodată Imperiului rus şi nici, în perioada interbelică, fostei U.R.S.S., care - în toată perioada menţionată mai sus până la ultimatumul sovietic din 26 iunie 1940 - nu a formulat pretenţii asupra acesteia. Într-o situaţie similară s-a aflat şi ţinutul Herţa care a avut un statut absolut aparte: Herţa a aparţinut dintotdeauna Moldovei, inclusiv după 1775.

În consecinţă, încorporarea Nordului Bucovinei şi ţinutului Herţa la fosta U.R.S.S. s-a făcut exclusiv în baza dreptului forţei şi în dispreţul Tratatului de la Saint Germaine en Laye, neavând deci legitimitate şi justificare istorică.

Negocierile care au avut loc între guvernele român şi sovietic în anii 1921 (Copenhaga), 1921 (Varşovia) şi 1924 (Viena) s-au încheiat fără nici un rezultat, întrucât guvernul român a respins cererea sovietică de a se organiza un plebiscit în Basarabia, cerere care, dacă ar fi fost acceptată, ar fi pus în cauză hotărârea Sfatului Ţării din martie 1918 de la Chişinău, deci legitimitatea apartenenţei Basarabiei la România şi, pe cale de consecinţă, însăşi valabilitatea Actului Unirii de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918.

Speranţele lui N.Titulescu - care a semnat cu Litvinov la Londra în 1933 Convenţia privind definirea agresiunii, potrivit căreia prin "teritoriu se înţelegea teritoriul pe care un stat îl are sub autoritatea sa" - aveau să se dovedească

neîntemeiate, în ciuda asigurării demnitarului sovietic care i-ar fi spus cu această ocazie lui Titulescu: "Eu ştiu foarte bine că, semnând această convenţie, eu v-am făcut cadou Basarabia".

Lăsând la o parte faptul că ruşii nu puteau face cadou României ceva ce nu le aparţinea - teritoriul Basarabiei -, afirmaţia lui Litvinov, făcută într-un cadru neoficial, s-a dovedit a fi un simplu gest de bunăvoinţă fără nici o repercusiune semnificativă. Însuşi textul unui pact de asistenţă mutuală româno-sovietic convenit şi chiar parafat de cei doi diplomaţi câtva timp mai târziu, după reluarea relaţiilor diplomatice dintre cele două ţări, în anii 1935-1936, a fost abandonat de U.R.S.S. după ce Nicolae Titulescu a fost înlocuit din funcţia de ministru de externe.

Este de remarcat că nici în textul sus-menţionat nu se făcea o referire expresă la Basarabia, dar se sublinia că în cazul unei agresiuni trupele sovietice nu vor trece Nistrul fără o cerere formală a guvernului român şi, viceversa, trupele române nu vor trece Nistrul fără o cerere formală a Moscovei.

Succesorul lui Titulescu, Victor Antonescu, a încercat să definitiveze încheierea Pactului sus-menţionat, însă Partea sovietică a declinat acest demers oficial al noului ministru de externe român.

Uniunea Sovietică, care depăşise etapa izolării internaţionale şi a slăbiciunii organizării interne, relua vechile aspiraţii imperiale de expansiune ale Rusiei, îndreptându-şi poftele spre sud-estul Europei, zonă pe care Moscova a considerat-o şi continuă să o considere ca făcând parte din sfera sa de interese. Ca rezultat al acestor dezvoltări ale liniei politice sovietice, încheierea Tratatului de neagresiune dintre Germania şi U.R.S.S. apare ca un proces previzibil. Tratatul şi, în special, Protocolul Adiţional secret la acesta (vezi Anexa 12, plus harta) au determinat şi, din nefericire, continuă să marcheze - peste ani - schimbări radicale nu numai în evoluţia destinului Basarabiei, ci şi a României în ansamblu.

Înţelegerea din 23 august 1939 dintre Hitler şi Stalin, până atunci duşmani ireductibili, angajaţi într-un război al cuvintelor care nu mai avea nimic de escaladat, a luat pe nepregătite, a stupefiat chiar, deopotrivă, pe politicieni şi diplomaţi, promotorii diplomaţiei de conciliere (diplomacy of appeasement) din acea vreme; iată de ce termenul de "miracol diplomatic" folosit de ministrul german la Moscova, contele Frederic Werner von der Schulenburg, exprima o opinie larg împărtăşită[6].

Navigator abil între Scylla fascistă şi Caribda democraţiilor occidentale, Stalin, încheind Pactul sus-menţionat, a urmărit atât lărgirea teritoriului U.R.S.S. pe seama altor state, între care şi România, cât şi rămânerea în afara conflictului care se prefigura între "puterile imperialiste". Astfel, păstrându-şi forţele intacte, el a sfârşit prin a dicta - la momentul oportun - adversarilor extenuaţi de război, pacea, o *pax sovietica*.

Pactul, dar în special Protocolul secret al acestuia - care prevedea delimitarea sferelor de influenţă a celor două părţi prin înglobarea la Germania şi U.R.S.S. a unor teritorii aparţinând Poloniei, Finlandei, ţărilor baltice şi României - se punea în afara dreptului internaţional. Pactul şi Protocolul contraveneau flagrant principiului integrităţii teritoriale şi neagresiunii (obligatoriu şi azi), astfel cum acestea erau consfinţite, după caz, de Pactul Ligii Naţiunilor, de Pactul Briand-

Kellogg şi de Convenţia de la Londra din 1933 privind definirea agresiunii, ultima fiind semnată, în numele guvernului sovietic, de Litvinov, un nume în acea vreme în Europa şi în lume.

Consecinţa juridică, implacabilă într-o astfel de situaţie, a fost aceea că Tratatul germano-sovietic din 1939 şi anexele sale au fost lovite de nulitate *ab initio*, cu toate consecinţele ce decurg din aceasta referitoare la încorporarea prin forţă a unor teritorii străine de către Părţile semnatare: Germania şi fosta U.R.S.S.

Dacă se adaugă faptul că - din motive lesne de înţeles - protocolul secret[7] nu a fost supus spre ratificare Sovietului Suprem al U.R.S.S., avem tabloul complet al acestei mistificări juridice de proporţie, care a servit drept bază celui mai mare rapt teritorial din istoria Europei contemporane. 50 de ani mai târziu, la 24 decembrie 1989, Sovietul Suprem al aceleiaşi U.R.S.S. declară acest instrument juridic nul şi neavenit, *ab initio*.

Alianţa sovieto-germană din august 1939, care a rezultat în urma semnării Tratatului (cunoscut, mai ales, sub denumirea de Pactul Ribbentrop-Molotov, după numele celor doi miniştri de externe, german şi sovietic, care l-au semnat) a impulsionat politica revizionistă a Ungariei şi Bulgariei şi a accentuat procesul izolării politice a României pe plan internaţional. Rămasă fără sprijin, în condiţiile în care pe aliaţii săi tradiţionali din vest nu se mai putea conta (Franţa capitulase în faţa Germaniei, iar Anglia lupta pentru supravieţuire împotriva naziştilor), România s-a aflat la discreţia inamicilor săi.

Din vara anului 1940 a început mutilarea teritorială a statului naţional unitar român, prin punerea în aplicare a prevederilor articolului 3 din Protocolul adiţional secret (vezi Anexa 12). Astfel, la 26 şi 27/28 iunie 1940, guvernul sovietic a prezentat ministrului României la Moscova, Davidescu, note ultimative prin care se cereau înapoierea/întoarcerea imediată a Basarabiei şi transmiterea Nordului Bucovinei către U.R.S.S., ultimul teritoriu, cu titlu de despăgubire pentru pierderile pricinuite U.R.S.S. pentru dominaţia de 22 de ani a României în Basarabia ?!! (vezi anexa 13).

Pentru a evita gravele urmări pe care le-ar fi avut recurgerea la forţă şi deschiderea ostilităţilor în această parte a Europei, guvernul român s-a văzut silit să primească condiţiile de evacuare impuse de sovietici (Anexa 13). În înaintarea lor, trupele sovietice au ocupat şi ţinutul Herţa, indicat pe hartă de creionul gros al lui Molotov, teritoriu care, la fel ca Bucovina, nu fusese niciodată sub ocupaţie rusească.

Consecinţă directă şi inevitabilă a Pactului Ribbentrop-Molotov, raptul teritorial săvârşit împotriva României este tot atât de ilicit şi imoral ca şi Pactul însuşi în baza căruia a fost săvârşit, deoarece nu se poate declara nul un act şi păstra consecinţele lui: quod nullum est nullum product efectum.

Câteva luni mai târziu, la 4 noiembrie 1940, a fost adoptat Decretul semnat de M.Kalinin, preşedintele prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S., prin care ocupantul a despărţit teritoriul românesc anexat în două părţi (linia Kalinin):

- Nordul Bucovinei, judeţele Hotin (din nordul Basarabiei), Cetatea Albă şi Ismail (din sudul Basarabiei) au fost încorporate Ucrainei;

- restul teritoriului Basarabiei, căruia i s-au adăugat oraşele Tiraspol şi Grigoriopol, precum şi localităţile Dubăsari, Camenca, Râbniţa şi Slobozia din stânga Nistrului au format R.S.S. Moldovenească.

După cum se ştie, la 22 iunie 1941, România a intrat alături de Germania în războiul contra U.R.S.S. pentru a elibera Bucovina de Nord, ţinutul Herţa şi Basarabia, încorporate la U.R.S.S. în condiţiile cunoscute.

Ca urmare a cursului războiului, prin Actul de la 23 august 1944, România s-a desprins de puterile Axei şi s-a alăturat Naţiunilor Unite, devenind, astfel, datorită importantului său aport militar, material şi uman, a patra putere a coaliţiei antihitleriste.

Acţiunea de desprindere de Axă şi contribuţia la înfrângerea Ungariei şi Germaniei nu au scutit România să fie considerată drept ţară învinsă şi tratată în consecinţă.

Acest tratament s-a prefigurat, indubitabil, încă de la încheierea Convenţiei de armistiţiu semnată la Moscova la 12 septembrie 1944, care în art.4 precizează:

"Se restabileşte frontiera de stat între U.R.S.S. şi România, stabilită prin Acordul sovieto-român din 28 iunie 1940" ("Acordul" fusese, de fapt un Ultimatum - *n.r.*).

Prevederea sus-menţionată este reluată în Tratatul de pace din 10 februarie 1947, încheiat la Paris între România şi Puterile Aliate şi Asociate care, în articolul 1, prevede:

"Frontiera sovieto-românească este astfel fixată în conformitate cu Acordul sovieto-român din 28 iunie 1940 şi cu Acordul sovieto-cehoslovac din 29 iunie 1945".

Precizăm că referirea la Acordul sovieto-cehoslovac se explică prin faptul că Cehoslovacia cedase U.R.S.S. teritoriul numit Ucraina subcarpatică şi, deci, fosta frontieră româno-cehoslovacă devenise frontiera româno-sovietică!

Se sugerează, astfel, din economia textului citat, că nu se anexează nici un teritoriu românesc, nu se ridică nici o pretenţie teritorială împotriva României, ci se restabileşte frontiera (care nu durase nici măcar un an) fixată prin "Acordul" sovieto-român din 28 iunie 1940.

Nedorind să apară în faţa opiniei publice internaţionale şi a "proletariatului mondial" ca un stat anexionist, care-şi adjudecă printr-un tratat de pace teritorii aparţinând unui stat învins, în cazul de faţă România, U.R.S.S. - "primul stat al muncitorilor şi ţăranilor", principalul arhitect al acestui Tratat - recurge la metoda bine cunoscută în drept a trimiterii la un acord anterior, la un pretins acord, care s-ar fi încheiat între U.R.S.S. şi România, la 28 iunie 1940, şi căruia ruşii au voit, în redactarea art.1, alineat 2, să-i dea caracterul unei înţelegeri clasice liber consimţite.

Aşadar, nu Tratatul de pace din 1947 este, aşa cum îndeobşte se crede chiar şi de către unii jurişti şi politologi, actul care conferă "legitimitate" U.R.S.S. asupra Basarabiei[8], Nordului Bucovinei şi ţinutului Herţa, ci pretinsul Acord din 28 iunie 1940 la care se face trimitere, Tratatul de la Paris constituind deci, din acest punct de vedere, un Act declarativ şi nu un act constitutiv de drepturi în ceea ce priveşte configuraţia frontierei de est.

Referirea din Tratatul de pace din 1947 la "Acordul" din 1940 denaturează deliberat realitatea, pentru că în 1940 nu au avut loc tratative pentru stabilirea frontierei şi, prin urmare, nu s-a semnat nici un fel de acord, guvernul sovietic acţionând prin ameninţarea cu forţa sau folosirea forţei pentru adjudecarea unor teritorii care îi fuseseră atribuite prin Pactul Ribbentrop-Molotov din 1939; altfel spus, şi în 1947 nazismul şi bolşevismul erau invocaţi drept arbitri!

Astfel, aşa cum am arătat mai sus, la 26 iunie 1940, guvernul sovietic "propunea" guvernului regal român "înapoierea" Basarabiei şi, cu titlu de despăgubire, transmiterea Bucovinei de Nord, invocând, între altele, un argument hilar şi, anume, acela al "unităţii seculare a Basarabiei" (care ar fi fost populată în principal de ucraineni) cu Republica Sovietică Ucraina; "unitatea seculară" durase mai puţin de un an (28 iunie 1940-22 iunie 1941), când Basarabia, transformată în republică sovietică, în 1940, devenise alături de Ucraina una din cele 16 state componente ale U.R.S.S.!

Nota ultimativă sovietică din 26 iunie se încheia astfel: "Guvernul sovietic aşteaptă răspunsul guvernului regal al României în decursul zilei de 27 curent". Se dădea deci un termen ultimativ de numai 24 de ore!

Considerând nota ca o propunere, cum de altfel era calificată de guvernul sovietic, guvernul român răspundea la 27 iunie 1940 că "este gata să procedeze imediat şi în spiritul cel mai larg la discuţiunea amicală şi de comun acord a tuturor problemelor emanând de la guvernul sovietic" (vezi Anexa 3).

Guvernul român îşi manifesta, astfel, disponibilitatea de soluţionare pe cale paşnică a diferendului, categoric respinsă de guvernul sovietic, care a somat, prin nota din 28 iunie 1940, ca "guvernul regal român să răspundă la propunerile sus-menţionate nu mai târziu de 28 iunie, ora 12 ziua (ora Moscovei)".

"Propunerile" la care se refereau ruşii erau ca, "în decurs de 4 zile, începând de la orele 24, după ora Moscovei, la 28 iunie... trupele sovietice să ocupe teritoriul Basarabiei şi partea de Nord a Bucovinei", iar "în decursul zilei de 28 iunie... să ocupe următoarele puncte: Cernăuţi, Chişinău şi Cetatea Albă".

Aşadar, guvernul sovietic a respins contrapropunerea românească, excluzând astfel începerea tratativelor şi a fixat chiar un termen de executare - în aceeaşi zi, în maniera clasică - a unui ultimatum, metodă şi mijloc de constrângere ce nu au nimic comun cu încheierea unui Acord care presupune negocieri şi încheierea, pe baza consimţământului Părţilor, a textului înţelegerii respective.

Mai mult, precizând că "slăbiciunea militară a U.R.S.S. a trecut în domeniul trecutului", Uniunea Sovietică ameninţa de fapt cu războiul, dacă România ar fi respins "propunerile" sale.

Lipsa "Acordului" la care face trimitere Tratatul de pace din 1947 şi vicierea voinţei liber consimţite a guvernului român reies cu claritate din însuşi răspunsul acestuia din 28 iunie, ora 11 (cu o oră înainte de expirarea ultimatumului sovietic): "Guvernul regal român, pentru a evita gravele urmări pe care le-ar avea recurgerea la forţă şi deschiderea ostilităţilor în această parte a Europei, se vede silit să accepte condiţiile de evacuare specificate în răspunsul sovietic".

Redactarea notei de răspuns a guvernului român demonstrează, deopotrivă, patriotismul şi înaltul profesionalism al diplomaţiei româneşti, care a vrut să lase

posterităţii, pentru a servi generaţiilor următoare, mărturia adevăratei situaţii de fapt, folosind termeni extrem de precişi pentru caracterizarea ultimatumului sovietic.

Astfel, se arăta cauza care a determinat guvernul român să nu opună rezistenţă armată (evitarea războiului), viciul de consimţământ (voinţa) privind pretinsul acord (se vede silit), precum şi limitele cedării în faţa violenţei (acceptarea condiţiilor de evacuare), deci a unei situaţii de fapt care nu poate avea efecte juridice. Nu s-a încheiat prin urmare un acord între cele două guverne, nici în scris şi nici verbal; în acelaşi timp nu se foloseşte nici un termen care ar putea fi interpretat ca o transmitere a vreunui drept (restituire, retrocedare sau cesiune/transmitere, aşa cum se cerea în prima notă sovietică).

Adăugăm faptul că harta referitoare la noul traseu al frontierei (astfel cum a fost fixată unilateral de guvernul sovietic şi remisă ministrului român la Moscova, Davidescu) a parvenit guvernului şi ministerului român de externe după data de 28 iunie 1940, deci post-factum răspunsului oficial al guvernului român prin care acesta notifica Moscovei că a dispus evacuarea armatei şi administraţiei sale din Basarabia şi Bucovina. Putem afirma, cu deplin temei, că aşa-zisului "Acord" din 28 iunie 1940 la care trimite Tratatul de pace de la Paris din 1947 îi lipseşte nu numai manifestarea liberă de voinţă a părţilor interesate, ci şi obiectul reglementării; avem astfel tabloul complet al parodiei la care s-a pretat guvernul sovietic în iunie 1940 şi care în nici un caz nu poate fi considerată Acord.

Din această analiză reiese, indubitabil, că în anul 1940 România a fost confruntată cu un act de forţă, întreprins în conformitate cu prevederile Pactului Ribbentrop-Molotov, care a stat la baza agresiunii sovietice, ambele acţiuni fiind contrare normelor imperative ale Dreptului internaţional şi, prin urmare, lovite de nulitate.

România s-a supus, în condiţiile arătate mai sus, la ultimatumul sovietic, retrăgându-şi armata şi autorităţile administrative, dar nu a achiesat la modificarea frontierelor sale de stat.

Or, referirea din Tratatul de pace din 1947 la pretinsul "Acord" din 1940 reprezintă, în realitate, o trimitere mai mult sau mai puţin interesată la un act de forţă întreprins în baza Pactului Ribbentrop-Molotov şi se înscrie printre marile concesii făcute de Anglia şi S.U.A. fostei U.R.S.S., concesii care pun în discuţie însele bazele luptei şi succesului lor din 1945[9].

Căci, după un război greu dus împotriva Germaniei şi aliaţilor ei, S.U.A. şi Anglia recunoşteau U.R.S.S.-ului dreptul de a se bucura de roadele cooperării acesteia cu Hitler, cu alte cuvinte achiesau la rezultatele aplicării pe această bază, în 1940, de către U.R.S.S., a clauzelor protocolului secret din 23 august 1939.

Punându-şi semnătura pe textul Tratatului de pace din 1947, Aliaţii au ignorat însăşi Carta Atlanticului care, în articolul 2, subliniază: "Ei (preşedintele S.U.A. şi premierul Marii Britanii - *n.n.*) nu doresc să vadă nici o modificare teritorială care să nu fie în acord cu voinţele liber exprimate ale popoarelor interesate".

Este, credem, necesar să observăm că Aliaţii au adoptat aceeaşi atitudine de mari concesii faţă de aliata lor U.R.S.S. şi pe seama Poloniei şi a ţărilor baltice, care n-au fost aliate ale celui de-al III-lea Reich şi pe care Stalin şi Hitler şi le-au adjudecat "frăţeşte" în cursul anilor 1939-1940 în baza aceluiaşi Pact Ribbentrop-Molotov. Dacă adăugăm că motivul imediat al intrării Angliei şi Franţei în războiul contra lui Hitler a fost agresiunea germană împotriva Poloniei, avem tabloul complet al cinismului practicat de marile puteri în etapa postbelică.

În fine, un examen atent, nuanţat şi deplin documentat al "misterului" acestor compromisuri admise de S.U.A. şi Marea Britanie în folosul U.R.S.S. (care îşi au sorgintea în prevederile Protocolului secret al Pactului Ribbentrop-Molotov), conduce spre alte aranjamente, cel puţin la fel de secrete, prin care Churchill şi Stalin, la Kremlin, în octombrie 1944, transpun şi amplifică, în noile condiţii, "sferele de influenţă" din 1940.

Aşa cum au dovedit-o realităţile postbelice, astfel de aranjamente au avut drept rezultat nu numai sancţionarea unor frontiere nedrepte, ci şi modificarea pentru aproape o jumătate de secol chiar a bazelor sistemelor social-politice şi economice pentru acele ţări europene, între care şi România, afectate de regimul "sferelor de interese".

Sancţionând prin înţelegeri postbelice, între care şi Tratatul de pace cu România (Paris, 1947), rânduieli juridice prefigurate şi chiar înfăptuite în 1940 de către Stalin, aliaţii occidentali au devenit complici la violarea dreptului internaţional.

Or, complicitatea la violarea unor reguli ale dreptului internaţional, în cazul nostru a integrităţii teritoriale a României, nu poate crea, prin ea însăşi, un titlu juridic pentru beneficiari, în afara cazului în care, aşa cum vom vedea, statele victime nu vor decide ele însele, într-un moment al istoriei în care îşi vor fi dobândit independenţa şi libertatea deplină, să acopere, eventual, aceste vicii de consimţământ.

În orice caz, acest moment nu venise în anul 1948 când Uniunea Sovietică, puterea ocupantă în România, încheie, cu complicitatea guvernanţilor comunişti de la Bucureşti, Protocolul referitor la precizarea parcursului liniei frontierei de stat între România şi U.R.S.S.

Aşadar, U.R.S.S. acceptând în 1948 o înţelegere cu acest titlu, recunoaşte implicit că în 1940 şi chiar 1947, la Paris, frontiera de stat cu România necesita precizări.

Aşa cum reiese din examinarea textului Protocolului, cei doi semnatari ai acestuia, Petru Groza şi V. Molotov, trecând pentru prima oară la precizarea traseului frontierei de stat (descrierea liniei acesteia), se îndepărtează sensibil de la prevederile Tratatului de pace din anul 1947, operând modificări esenţiale în situaţia juridică a Deltei Dunării şi Insulei Şerpilor.

Astfel:

a. Frontiera pe braţul Chilia nu a fost fixată de comun acord de către cele două părţi. Comisia mixtă româno-sovietică pentru trasarea noii frontiere de stat, înfiinţată în 1940, trebuia să aibă ca punct de plecare, în cadrul lucrărilor sale pe acest sector, principiul canalului navigabil.

Comisia nu şi-a putut încheia în 1940 activitatea, întrucât lucrările acesteia au fost întrerupte ca urmare a ocupării de către trupele sovietice a 8 insule situate în delta braţului Chilia, între care Daleru Mare, Daleru Mic, Salangic şi Musura.

Este de remarcat că, în 1940, atât generalul Sănătescu, care reprezenta Partea română în Comisia de delimitare a noii frontiere cu U.R.S.S. la nord-est, cât şi generalul Aurel Aldea, copreşedintele Părţii române în Comisia mixtă româno-sovietică cu sediul la Odessa, au refuzat inserarea în documentele întocmite în acest cadru a termenului de "frontieră de stat româno-sovietică". Partea sovietică a fost nevoită să accepte denumirea de "linie de demarcaţie" pentru noile aliniamente.

În ceea ce priveşte Bucovina, generalul Sănătescu a respins, de asemenea, propunerea sovietică de a considera "transmiterea" acesteia la U.R.S.S. drept cesiune, cu toate consecinţele care decurg din aceasta (aspectele privind problema optanţilor, succesiunea la activul şi pasivul legate de această provincie etc.).

Datorită acestui fapt, proiectele protocoalelor elaborate de către Comisia Mixtă, inclusiv proiectul protocolului nr.6 referitor la braţul Chilia, care se negocia chiar în timpul când a avut loc acţiunea în forţă a infanteriei marine sovietice, nu au putut fi definitivate, întrucât lucrările Comisiei au fost întrerupte *sine die*. Prin urmare, în anul 1947, la semnarea Tratatului de pace cu România, nu exista nici un acord sau altă înţelegere cu privire la trasarea şi descrierea liniei frontierei de stat între România şi U.R.S.S. care, eventual, să fie confirmate prin acesta.

b. Discuţiile generale în Comisia mixtă din 1940 nu s-au referit şi la Insula Şerpilor.

La rândul său, Tratatul de pace de la Paris din 1947 nu se referă la Insula Şerpilor; textul acestuia trimite lapidar la "Acordul" sovieto-român din 1940 când, aşa cum am arătat mai sus, Insula Şerpilor a aparţinut de fapt şi de drept României (ca, de altfel, şi Delta Dunării). Protocolul din 1948 precizează că insula "intră în cadrul U.R.S.S.", iar procesul-verbal încheiat câteva luni mai târziu, la 23 mai 1948, menţionează că această insulă "a fost înapoiată Uniunii Sovietice de către România şi încadrată în teritoriul U.R.S.S.". Or, după cum se ştie, nu se poate înapoia unui stat un teritoriu care nu i-a aparţinut.

Protocolul este astfel în contradicţie cu Tratatul de pace.

Încorporarea Insulei Şerpilor la U.R.S.S. a condus la diminuarea întinderii mării teritoriale a României. Din aceeaşi cauză, nu s-a putut ajunge la un acord privind delimitarea platoului continental în Marea Neagră, partea sovietică pretinzând ca această delimitare să se facă între Insula Şerpilor şi ţărmul românesc.

c. În fine, Protocolul din 4 februarie 1948 şi procesele-verbale privind cedarea Insulei Şerpilor încheiat în baza lui nu au fost supuse ratificării Parlamentului şi nici nu a fost adoptată o lege constituţională cu privire la traseul frontierei de stat cu U.R.S.S.

Astfel, din punct de vedere juridic, documentele sus-menţionate nu au îndeplinit condiţiile esenţiale de validitate prevăzute de Dreptul internaţional.

Tratatul încheiat în anul 1961 privind regimul frontierei de stat româno-sovietice, colaborarea şi asistenţa mutuală în problemele de frontieră nu aduce nimic nou faţă de elementele prezentate mai sus, sfera sa de reglementare referindu-se la aspectele tehnice ce ţin de regimul de frontieră.

De altfel, o dată cu destrămarea U.R.S.S. şi apariţia la frontiera de est a ţării noastre a două noi state independente, Ucraina şi Republica Moldova, tratatul a devenit caduc.

Concluzii:

Linia pe care se află frontiera actuală este şi trebuie considerată ca o situaţie de fapt, căreia îi lipseşte o bază juridică solidă şi indiscutabilă, iar ca urmare a dispariţiei statului predecesor, problema frontierei de stat rămâne deschisă şi trebuie reglementată. Acesta constituie şi motivul real pentru care Ucraina insistă pentru consolidarea printr-un tratat a stăpânirii sale pe un teritoriu asupra căruia nu deţine un titlu juridic incontestabil. Încheierea unui tratat prin care s-ar prelua într-o formă juridică ceea ce s-a impus cu forţa şi care nu a avut un fundament juridic constituit ar apărea ca un act de ratificare a acestui fapt, consolidând fundamentarea juridică de care Ucraina are în prezent atâta nevoie pentru stăpânirea în continuare a acestui teritoriu. O astfel de împrejurare ar conduce la situaţia stranie că ceea ce trebuia contestat faţă de U.R.S.S. să devină ca un drept deplin, purificat şi transformat indiscutabil în favoarea Ucrainei, care astfel şi-ar vedea pentru prima oară şi, în mod irevocabil, omologat un titlu juridic.

e. Poziţia României faţă de teritoriile stăpânite fără titlu legal de către Ucraina nu trebuie să fie influenţată de atitudinea adoptată de guvernul român faţă de Moldova, pentru că situaţiile sunt complet diferite. Astfel, în cazul Republicii Moldova, s-a pus problema alegerii între recunoaşterea independenţei unui stat care a apărut pe o parte a teritoriului român, şi aceea de a nega existenţa acestui stat şi a-l împinge în braţele imperiului rus. Recunoaşterea a fost singura soluţie realistă. În cazul al doilea, cel al frontierei cu Ucraina, prin încheierea unui tratat de frontieră s-ar ajunge la recunoaşterea încorporării unui teritoriu luat de la Basarabia şi, în ultimă analiză, de la România. O eventuală achiesare a Părţii române la pretenţiile Ucrainei nu ar putea să aibă loc nici în cazul în care cu privire la aceste teritorii ar exista o renunţare expresă a actualului stat moldovean, pentru că Moldova nu poate decide soarta unor provincii care întotdeauna au aparţinut României. Dacă în cazul admiterii existenţei celui de-al doilea stat român nu este exclusă perspectiva ca acesta să se alipească la România, în cazul teritoriilor luate de Ucraina problema s-ar închide pentru totdeauna - ceea ce nici un guvern nu-şi poate permite să hotărască fără consultarea întregii naţiuni române (prin referendum).

f. Renunţarea printr-un tratat de frontieră la teritoriile sus-menţionate va înclina într-o direcţie nefavorabilă şi evoluţia poziţiei Moldovei faţă de România.

g. Renunţarea la teritoriile în discuţie ar crea dificultăţi şi Moldovei, în sensul slăbirii poziţiei ei la tratativele pe această temă cu Ucraina. Lipsirea Moldovei de accesul la Marea Neagră şi la Delta Dunării ar constitui, totodată, o atingere substanţială a intereselor sale capitale şi, probabil, ar fi de natură să

împiedice îndeplinirea rolului de marjă la negocierile în curs cu Ucraina. Oricum, o consultare a Moldovei s-ar impune înainte de a se lua o hotărâre privind tactica de urmat faţă de iniţiativa Ucrainei.

h. Ucraina, prin simplul fapt al succesiunii la tratatele fostei U.R.S.S., nu-şi poate crea o situaţie mai bună; pe scurt, nu poate să acceadă la ceva la care fosta U.R.S.S. nu deţinea cu titlu legal; în această situaţie succesiunea Ucrainei nu poate consolida şi nici legitima ceea ce s-a "transmis" de la fosta U.R.S.S.

i. În afara celor de mai sus este posibil ca încheierea unui tratat de frontieră cu Ucraina în astfel de condiţii să producă reacţii negative în rândul opiniei publice, iar ca un ecou al acestora să aibă loc dezbateri aprinse în Parlament, care s-ar vedea pus astfel probabil în situaţia să nu ratifice Înţelegerea.

În fine, subliniem că un astfel de eveniment ar produce şi în străinătate un ecou negativ, iar imaginea ţării nu s-ar îmbunătăţi, întărindu-se percepţia revizionistă pe care nefinalizarea acestei acţiuni ar ocaziona-o.

---

[1] Onisifor Ghibu, *Pe baricadele vieţii,* Editura Universitas, 1992, p.35.

[2] *Acte şi documente relative la Istoria renaşterii României,* Colecţia D.A.Sturza şi C. Colescu-Vartic, volumul I (1391-1841), Bucureşti, publicaţiunile fondului principesa Alina Ştirbei, anul 1900, p.62-63.

[3] *AIC fond Casa regală,* dosar nr.72/1918, f.6.

[4] *Fond MAE.71/1920-1944*, U.R.S.S., vol.133, f.400-403.

[5] Tratatul între principalele Puteri aliate şi România cu privire la recunoaşterea suveranităţii României asupra Basarabiei a fost semnat din partea ţării noastre de Take Ionescu şi D.I.Ghika. În art.9 din Tratat se subliniază că Părţile contractante "vor invita Rusia să adere la acest tratat, de îndată ce va exista un guvern rus recunoscut de ele".

[6] Ingeborg Fleischauer, *Der Pakt Hitler, Stalin und die initiative der deutschen Diplomatie (1939-1940),* citat de Florin Constantiniu în *Între Hitler şi Stalin, România şi Pactul Ribbentrop-Molotov,* Bucureşti, 1991, p.5.

[7] Guvernul sovietic a negat existenţa acestui protocol. La data încheierii Tratatului de pace cu România (10 februarie 1947) nu se cunoştea conţinutul acestuia. Totuşi, occidentalii care aflaseră de la Ribbentrop în timpul procesului de la Nürnberg de existenţa lui au preferat să nu-l invoce. Abia în anul 1989 ruşii au recunoscut şi dat publicităţii originalele protocolului (la nemţi se pare că s-a păstrat numai o copie pe microfilm).

[8] A se vedea pentru detaliu articolul pe această temă semnat de dl. Eleodor Focşăneanu în ziarul "România liberă" nr. 2703/ din 27 mai 1992 şi articolul "Alchimia tratatelor de vecinătate" din "Zig-Zag" nr. 236, 1-7 decembrie 1994, semnat de dl. Dan Suciu.

ANEXE

Anexa 1

TRATATUL ÎNCHEIAT ÎNTRE MOLDOVA ŞI IMPERIUL OTOMAN ÎN 1511

Art.1. Poarta cunoaşte pe Moldova de pământ slobod şi nesupus.

Art.2. Legea creştinească care se ţine în Moldova nu va fi nici odineaoară călcată sau tulburată, ce încă va avea slobode bisericile sale, ca şi înainte.

Art.3. Poarta se îndatoreşte de a apăra pe Moldova de toţi cei ce ar putea să o calce, păzind-o în starea în care au fost mai înainte, fără a i se face vreo nelegiuire sau să sufere ca să-i facă vreo dineoară cea mai mică deosebire sau despărţire.

Art.4. Moldova va fi stăpânită şi ocârmuită după pravilele şi canoanele sale, fără să se amestece Poarta cât de puţin.

Art. 5. Domnii vor fi aleşi de norod şi întăriţi de la Poartă, ca să stăpânească încât vor trăi.

Art. 6. Domnii vor fi ocârmuitori a tot pământul Moldovei şi vor să aibă întru stăpânirea lor ostaşii de la sine până la 20 000 pământeni sau oameni străini.

Art. 7. Moldovenii vor putea ţine şi cumpăra o casă la Ţarigrad pentru şederea capuchehaelor lor, unde vor putea face şi o biserică.

Art.8. Turcii nu vor putea cumpăra pământuri în Moldova, ori a avea sau a se aşeza nici a avea sau a face geamii nici într-un chip.

Art. 9. Domnul împreună cu tot norodul, pentru semn de supunere, va avea purtarea de grijă a trimite pe tot anul prin doi boieri a Moldovei la Poartă 4 000 galbeni turceşti, adecă 11 000 lei, 40 şoimi şi 40 epe fătătoare. Aceste toate cu nume de peşcheş, adecă dar.

Art. 10. În vreme de oştire, domnul Moldovei, asemine după cum i s-ar porunci de la Poartă, va fi ajutor cu oştile sale la slujba împărătească.

Anexa 2

TRATATUL DE LA LUŢK

(fragment)

Art.11. Pământurile principatului Moldovei, după vechea hotărâre moldovenească asupra cărora domnul va avea drept de stăpânire, sunt cele cuprinse între Nistru, Caminceta, Bender cu tot ţinutul Bugeacului, Dunărea, graniţele ţării munteneşti şi ale Transilvaniei şi marginile Poloniei după delimitările făcute cu acele ţări.

Anexa 3

TRATATUL DE PACE DINTRE RUSIA ŞI IMPERIUL OTOMAN, ÎNCHEIAT LA IAŞI, LA 29 DECEMBRIE 1791/9 IANUARIE 1792

(fragment)

(...) Art.III. Ca urmare a articolului 2 al preliminariilor în care este specificat că *Nistrul va trebui să slujească întotdeauna drept delimitare între cele două imperii, că frontierele Imperiului rus se vor întinde pe viitor până la susnumitul fluviu*, cele două părţi contractante au căzut amândouă de acord şi stipulează prin prezentul tratat că Nistrul va forma linia de demarcaţie între Sublima Poartă şi Imperiul Rusiei, astfel încât întregul teritoriu care se află pe malul drept al Nistrului va fi restituit Sublimei Porţi şi va rămâne pe veci sub stăpânirea sa absolută şi incontestabilă; dimpotrivă, tot teritoriul care se află pe malul stâng al aceluiaşi fluviu va rămâne sub stăpânirea absolută şi incontestabilă a imperiului rus.(...)

Anexa 4

TRATATUL DE PACE ÎNTRE IMPERIUL RUS ŞI IMPERIUL OTOMAN, ÎNCHEIAT LA 16/28 MAI 1812, LA BUCUREŞTI

(fragment)

(...) Art. IV. Primul articol al preliminariilor stipulează că Prutul, din punctul unde acest râu pătrunde în Moldova până la confluenţa lui cu Dunărea, apoi începând din acest loc, malul stâng al acestui din urmă fluviu până la Chilia şi la vărsarea sa în Marea Neagră, vor forma hotarul celor două imperii. Navigaţia va rămâne totuşi comună celor două părţi. Micile insule de pe Dunăre, nelocuite înainte de începerea ostilităţilor şi care se întâlnesc începând de dincolo de Ismail până la Chilia, vor reveni de fapt Imperiului rus, având în vedere că ele sunt mai apropiate de malul stâng; totuşi ele nu vor fi sub dominaţia nici uneia dintre cele două puteri şi de acum înainte nu vor mai putea fi ridicate acolo nici fortificaţii, nici întăriturі de nici un fel, ci ele vor rămâne pustii. Va fi totuşi permis supuşilor celor două ţări de a pescui şi de a tăia lemne acolo în deplină libertate. Insulele mari, situate în faţa Ismailului şi a Chiliei, vor rămâne de asemeni pustii pe distanţă de o oră, luându-se ca punct de plecare marginea cea mai apropiată a malului stâng al Dunării, care totuşi va trebui mai întâi fixată. Aşezările care, ca Chilia Veche, existau înainte de începerea ostilităţilor, nu sunt cuprinse în această linie de demarcaţie. Prin ultimul paragraf al articolului amintit al preliminariilor, Sublima Poartă renunţă la toate drepturile sale asupra teritoriului situat pe malul stâng al Prutului şi îl cedează Curţii imperiale a Rusiei cu toate fortăreţele, oraşele şi aşezările care se găsesc acolo, ca şi jumătatea din râul Prut care formează frontiera între cele două imperii. Navele comerciale ale uneia şi ale celeilalte puteri vor avea dreptul să intre pe braţul râului de lângă Chilia şi să iasă, ca şi dreptul de a naviga pe întreg cursul Dunării. Vasele de război ruseşti nu vor putea să urce pe Dunăre decât până la vărsarea Prutului.

Anexa 5

TRATATUL DE LA ADRIANOPOL DIN 14 SEPTEMBRIE 1829 DINTRE RUSIA ŞI IMPERIUL OTOMAN

(fragment)

(...) Art.III. Prutul va continua să formeze limita celor două imperii din moment ce acest râu mărgineşte teritoriul Moldovei până la vărsarea sa în Dunăre. Din acest loc, linia frontierelor va urma cursul Dunării până la gura Sf. Gheorghe, aşa încât, lăsând toate insulele formate din diferitele braţe ale acestui fluviu în posesia Rusiei, malul drept al Dunării va rămâne, ca şi în trecut, Porţii Otomane.

S-a stabilit totuşi că acest mal drept, începând de la punctul în care braţul Sf. Gheorghe se separă de cel al Sulinei, va rămâne nelocuit pe o distanţă de două ore de la acest fluviu şi că nu vor fi create nici un fel de aşezare şi că, de asemenea, pe insulele care vor rămâne în stăpânirea Rusiei, cu excepţia carantinelor care vor fi stabilite acolo nu va fi permis să se stabilească nici un fel de aşezare, nici fortificaţii. Vasele de comerţ ale celor două puteri vor avea libertatea să navigheze pe Dunăre, pe tot cursul său şi cele cu pavilion otoman vor putea intra liber în gurile Chilia şi Sulina; cea a Sf. Gheorghe va rămâne comună pavilioanelor de război şi comerciale ale ambelor puteri contractante. Dar vasele de război ruseşti nu vor putea, mergând în susul Dunării, să depăşească confluenţa Prutului cu Dunărea (...)

Anexa 6

TRATATUL GENERAL DE PACE ÎNTRE AUSTRIA, FRANŢA, MAREA BRITANIE, PRUSIA, SARDINIA ŞI POARTA OTOMANĂ, PE DE O PARTE, ŞI RUSIA, PE DE ALTĂ PARTE, ÎNCHEIAT LA PARIS, 18/30 MARTIE 1856

(fragment)

(...) Art.XX. În schimbul oraşelor, porturilor şi teritoriilor enumerate în art. 4 al prezentului tratat şi pentru a asigura mai bine libertatea navigaţiei Dunării, Majestatea Sa Împăratul tuturor Ruşilor consimte la rectificarea frontierei sale în Basarabia. Noua frontieră va începe de la Marea Neagră, la 1 km spre est de lacul Burna - Sola (Burnaz - n.r.), va ajunge perpendicular pe şoseaua Akkerman (Cetatea Albă - n.r.), va urma această şosea până la Valul lui Traian, va trece la sud de Bolgrad, va urca de-a lungul râului Yalpuck până la Saratsika (Sărăţica - n.r.) şi va sfârşi la Katamori (Casa Morii? - n.r.) pe Prut. Mai sus de acest punct, vechea frontieră dintre cele două imperii nu va suferi nici o modificare. Delegaţi ai Puterilor contractante vor stabili, în amănunte, traseul noii frontiere.

Art. XXI. Teritoriul cedat de Rusia va fi anexat la Principatul Moldovei, sub suzeranitatea Sublimei Porţi. Locuitorii de pe acest teritoriu se vor bucura de drepturile şi de privilegiile asigurate Principatelor şi timp de trei ani le va fi permis să-şi schimbe domiciliul unde vor, dispunând în mod liber de proprietăţile lor.

Art. XXII. Principatele Valahia şi Moldova vor continua să se bucure, sub suzeranitatea Porţii şi sub garanţia Puterilor contractante, de privilegiile şi de imunităţile pe care le au. Nici o protecţie exclusivă nu va fi exercitată asupra lor de vreuna dintre Puterile garante. Nu va exista nici un drept particular de amestec în treburile lor interne.

Art. XXIII. Sublima Poartă se angajează să păstreze numitelor Principate o administraţie independentă şi naţională, ca şi deplina libertate a culturii, a legislaţiei, a comerţului şi navigaţiei (...).

Anexa 7

PROTOCOL AL PLENIPOTENŢIARILOR MARILOR PUTERI, ÎNTRUNIŢI ÎN CONFERINŢĂ, PARIS, 25 dec.1856 /6 ian. 1857

(fragment)

(...) Plenipotenţiarii convin că insulele cuprinse între diferitele braţe ale Dunării, la gurile sale, şi formând delta acestui fluviu, după cum a indicat în planul nr. 2, anexat şi parafat, în loc să fie anexat la Principatul Moldovei, cum era stipulat în art. 21 al Tratatului de la Paris, vor fi repuse sub suzeranitatea imediată a Sublimei Porţi, de care depindeau înainte. Plenipotenţiarii recunosc în plus că, dat fiind că Tratatul de la Paris, la fel ca şi tratatele încheiate anterior între Rusia şi Turcia, păstrează tăcere cu privire la soarta Insulei Şerpilor, se cuvine ca această insulă să fie considerată ca depinzând de Delta Dunării şi trebuind, în consecinţă, să urmeze destinaţia acesteia. În interesul general al comerţului maritim, guvernul otoman se angajează să întreţină pe această insulă un far menit să asigure navigaţia vaselor ce se îndreaptă pe Dunăre şi spre portul Odesa; comisiunea riverană, instituită prin art. 17 al Tratatului de la Paris, în scopul asigurării navigabilităţii gurilor acestui fluviu şi a părţilor de mare învecinate, va veghea la regularitatea serviciului acestui far.

Anexa 8

CONVENȚIA ROMÂNO-RUSĂ PRIVIND TRECEREA ARMATELOR RUSE PRIN ROMÂNIA, LIVADIA, 4/16 APRILIE 1877

(fragment)

(...) Art.2. Pentru ca nici un inconvenient sau pericol să nu rezulte pentru România din faptul trecerii trupelor ruseşti pe teritoriul ei, guvernul Majestăţii Sale Împăratul tuturor Rusiilor se angajează să menţină şi să determine respectarea drepturilor politice ale statului român, aşa cum rezultă ele din legile interne şi tratatele existente, precum şi să menţină şi să apere integritatea actuală a României. (...)

Anexa 9

TRATATUL DE PACE DE LA BERLIN DINTRE GERMANIA, AUSTRO-UNGARIA, FRANȚA, ITALIA, RUSIA ŞI IMPERIUL OTOMAN, 1/13 IULIE 1878

(fragment)

(...) Art. 45. Principatul României retrocedează M.S. Împăratului Rusiei porţiunea teritoriului Basarabiei despărţită de Rusia în urma tratatului de la Paris din 1856 şi care, la apus se mărgineşte cu talvegul Prutului, iar la miază-zi cu talvegul braţului Chiliei şi gura Stari-Stambulului.

Art. 46. Insulele formând Delta Dunării, precum şi Insula Şerpilor, sandgiacul Tulcei, cuprinzând districtele (cazas) Chilia, Sulina, Mahmudia, Isaccea, Tulcea, Măcin, Babadag, Hârşova, Küstenje (Constanţa - n.r.), Medgidie sunt întrupate cu România.

Principatul mai primeşte afară de aceasta ţinutul situat la sudul Dobrogei până la o linie care, plecând de la răsărit de Silistra răspunde în Marea Neagră, la miază-zi de Mangalia. Linia graniţelor se va fixa la faţa locului de Comisiunea Europeană instituită pentru delimitarea Bulgariei. (...)

Anexa 10

TRATAT DE PACE ÎNTRE GERMANIA, AUSTRO-UNGARIA, BULGARIA ŞI TURCIA, PE DE O PARTE, ŞI REPUBLICA UCRAINEANĂ, PE DE ALTĂ PARTE[1] BREST-LITOVSK, 9 februarie 1918

Deoarece poporul ucrainean s-a proclamat independent în cursul actualului război mondial şi a exprimat dorinţa de a realiza starea de pace între Republica Populară Ucraineană şi puterile ce se găsesc în război cu Rusia, guvernele Germaniei, Austro-Ungariei, Bulgariei şi Turciei au hotărât să încheie cu guvernul Republicii Populare Ucrainene un tratat de pace; prin aceasta, ele vor să facă primul pas spre o pace mondială durabilă şi onorabilă pentru toate părţile, care să pună capăt nu numai grozăviilor războiului, ci să ducă şi la restabilirea relaţiilor prieteneşti între popoare în domeniile politic, juridic, economic şi spiritual. În acest scop, împuterniciţii guvernelor menţionate mai înainte, şi anume:

pentru guvernul imperial german: secretarul de stat al ministerului de externe, consilier intim în activitate, domnul Richard von Kühlmann,

pentru guvernul i.r.[2] austro-ungar comun: ministrul casei imperiale şi regale şi al externelor, consilier secret al Majestăţii Sale apostolice i. şi r. contele Ottokar Czernin von und zu Chudenitz,

pentru guvernul regal bulgar: primul ministru, domnul dr. Vasil Radoslavov, domnul ministru plenipotenţiar Andrea Toşev, domnul ministru plenipotenţiar Ivan Stoianovici, împuternicitul militar, colonel Peter Gancev, domnul dr. Teodor Gancev, domnul dr. Teodor Anastasov,

pentru guvernul imperial otoman: I.S.[3] marele vizir Talaat Paşa, ministrul de externe Ahmed Nessimi Bey, I.S. Ibrahim Hakki Paşa, generalul de cavalerie Ahmet Izzet Paşa,

pentru guvernul Republicii Ucrainene, membrii Radei Centrale ucrainene: domnii Alexander Sevriuk, domnul Mikola Liubinski şi domnul Mikola Lewitski,

s-au întrunit la Brest Litovsk pentru a începe tratative de pace şi, după prezentarea deplinelor lor puteri, găsite în bună şi cuvenită formă, au convenit asupra următoarelor:

Articolul I

Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria şi Turcia, de o parte, şi Republica Populară Ucraineană, de altă parte, declară că s-a încheiat starea de război între ele. Părţile contractante sunt hotărâte să trăiască între ele de acum înainte în pace şi prietenie.

Articolul II

1. Între Austro-Ungaria de o parte şi Republica Populară Ucraineană de cealaltă parte, în măsura în care ambele aceste puteri vor fi limitrofe între ele, vor exista acele graniţe care au existat înaintea izbucnirii actualului război între Monarhia austro-ungară şi Rusia.

2. Mai departe spre nord frontiera Republicii Populare Ucrainene începe de la Tarnograd în general pe linia Bilgorai-Szczebrzeszyn-Krasnotav-Pugaciov-Radin-Mişiretoskie Sarnaki-Melnik-Visokoitowak-Kamanetz Litovsk-Prushany-lacul Vigonovscoe.

Această frontieră va fi stabilită în amănunt după datele etnografice şi ţinând seama de dorinţele populaţiei de către o comisie mixtă[4].

3. Pentru cazul că Republica Populară Ucraineană ar trebui să aibă şi cu alta dintre puterile Cvadruplei Alianţei frontiere comune, se rezervă în acest scop înţelegeri speciale.

Articolul III

Evacuarea teritoriilor ocupate va începe fără întârziere după ratificarea actualului tratat de pace.

Modul efectuării evacuării şi predarea teritoriilor evacuate vor fi determinate de împuterniciţii părţilor interesate.

Articolul IV

Relaţiile diplomatice şi consulare dintre părţile contractante vor fi reluate imediat după ratificarea tratatului de pace.

Se rezervă înţelegeri deosebite în ce priveşte admiterea pe cât se poate de curând a consulilor celor două părţi.

Articolul V

Părţile contractante renunţă reciproc la despăgubirea cheltuielilor lor de război, adică a cheltuielilor de stat pentru purtarea de război, precum şi la despăgubirile de război, adică a acelor pagube ce au rezultat lor şi cetăţenilor lor pe teritoriile de război din cauza măsurilor militare, cu includerea tuturor rechiziţiilor efectuate în ţara inamică.

Articolul VI

Vor fi lăsaţi să plece în patria lor prizonierii de război ai ambelor părţi, în măsura în care nu doresc să rămână, cu aprobarea statului respectiv, pe teritoriile sale sau nu doresc să plece în altă ţară.

Reglementarea chestiunilor în legătură cu acesta se face prin tratatele separate prevăzute în articolul VIII.

Articolul VII

Cu privire la relaţiile economice dintre părţile contractante se convin următoarele:

I

Părţile contractante se obligă mutual să stabilească fără întârziere relaţii economice şi să organizeze schimbul de mărfuri pe baza următoarelor dispoziţii:

Până la 31 iulie anul curent trebuie să se efectueze schimbul reciproc al surplusului de produse agricole şi industriale cele mai importante pentru acoperirea trebuinţelor, pe baza următoarelor dispoziţii:

a) cantităţile şi felul produselor, al căror schimb se prevede în alineatul precedent, se stabilesc de fiecare parte printr-o comisie formată dintr-un număr egal de membri ai ambelor părţi şi se întruneşte imediat după semnarea tratatului de pace;

b) preţurile produselor la schimbul de mărfuri menţionat se stabilesc pe baza înţelegerii reciproce de către o comisiune formată din acelaşi număr de membri pentru ambele părţi;

c) decontarea se face în aur pe următoarea bază:

1 000 mărci imperiale germane în aur = 462 karboweni-aur ai Republicii Populare Ucrainene = 462 ruble aur ale fostului Imperiu rus (1 rublă = 1/15 imperial);

d) schimbul mărfurilor ce vor fi stabilite de către comisiunea prevăzută la alineatul a) se face de către oficiile centrale de stat sau de către oficii centrale controlate de stat.

Schimbul acelor produse care nu sunt stabilite de către comisiunea prevăzută se face pe calea circulaţiei libere, în condiţiile tratatului comercial provizoriu, care se prevede sub următoarea cifră II.

II

În măsura în care nu se prevede altfel sub cifra I, relaţiile economice dintre părţile contractante vor avea la bază provizoriu, până la încheierea unui tratat comercial definitiv, în orice caz însă până la trecerea a cel puţin 6 luni de la încheierea păcii, între Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria şi Turcia, de o parte, şi statele europene ce se găsesc în momentul de faţă în război cu ele, Statele Unite ale Americii şi Japonia, de cealaltă parte, următoarele dispoziţii:

A.

Pentru relaţiile economice dintre Imperiul german şi Republica Ucraineană, acele înţelegeri care se găsesc în dispoziţiile de mai jos ale tratatului comercial şi naval ruso-german din 1894/1904 şi anume:

Articolele 1-6, 7, inclusiv în tarifele A şi B, 88-10, 12, 13-19, apoi în dispoziţiile din protocolul final, partea întâi, la art.1, al.1 şi 3, la art.1 şi 12, al. 1,2,4,5,6,8,9 la art. 3, la art. 5, al.1 şi 2, la art. 5,6,7,9 şi 10, la art. 6, 7 şi 11, la art. 6-9, la art. 6 şi 7, la art. 12, al. 1,2,3,5, apoi în protocolul final, partea a patra, paragrafele 3,6,7,12,12b,13,14,15,16,17,18 (cu rezerva modificării corespunzătoare a organizării instituţiilor), 19,20, 21, 23.

Există aici o înţelegere cu privire la următoarele puncte:

1. Tariful vamal rusesc general din 13/26 ianuarie 1903 rămâne în vigoare.

2. Articolul 5 capătă următoarea redactare:

"Părţile contractante se obligă să nu stingherească circulaţia reciprocă prin nici un fel de interdicţii de import, de export sau tranzit şi să permită liberul tranzit.

Excepţii se admit numai pentru acele produse care constituie sau vor constitui obiectul unui monopol de stat pe teritoriul uneia dintre părţile contractante, precum şi pentru anumite produse pentru care ar putea rezulta măsuri extraordinare de interdicţie, din motive sanitare de poliţie veterinară sau de securitate publică sau din alte motive politice şi economice importante, în special în corelaţie cu perioada de trecere ce urmează războiului."

3. Nici una din părţi nu va pretinde favorizări pe care cealaltă parte le acordă vreunui alt stat pe baza unei uniuni vamale existente sau viitoare, ca de exemplu, aşa cum există între Imperiul german şi Marele ducat de Luxemburg, sau în micile circulaţii de frontieră până la o zonă frontieră lată de 15 km.

4. Articolul 10 capătă următoarea redactare:

"Mărfurile de tot felul ce vor fi tranzitate prin teritoriul uneia dintre cele două părţi trebuie să fie scutite reciproc de orice taxă de tranzit, fie că trec direct, fie că marfa se descarcă în timpul tranzitului, se depozitează şi se încarcă din nou".

5. În locul articolului 12a, trebuie să se pună următoarea dispoziţie:

"a) În ceea ce priveşte protecţia reciprocă a dreptului de autor pentru operele literare, artistice şi fotografice, în relaţiile dintre Germania şi Republica Populară Ucraineană trebuie să fie valabile dispoziţiile tratatului încheiat între Rusia şi Imperiul german, la 28 februarie 1913.

b) În ceea ce priveşte protecţia reciprocă a mărcilor de mărfuri, şi în viitor trebuie să fie decisive dispoziţiile declaraţiei din 28 iunie/11 iulie 1873."

6. Dispoziţia din art. 19 din protocolul final obţine următoarea redactare:

"Părţile contractante se vor sprijini pe cât posibil reciproc în ce priveşte tarifele de pe căile ferate, îndeosebi prin stabilirea unor tarife directe. În acest scop, ambele părţi contractante sunt gata să înceapă între ele cât se poate de curând tratative."

7. Paragraful 5 din partea a 4-a a Protocolului final capătă următoarea redactare:

"Există înţelegerea ambelor părţi ca oficiile vamale ale ambelor ţări să rămână deschise în toate zilele anului cu excepţia duminicilor şi a zilelor de sărbătoare legale".

B.

Pentru relaţii economice dintre Austro-Ungaria şi Republica Populară Ucraineană înţelegerile ce sunt stabilite în dispoziţiile ce urmează ale tratatului comercial şi naval ruso-austro-ungar din 15 februarie 1906, şi anume:

Articolele 1,2,5 inclusiv tarifele A. şi B., articolele 6,7,9-13, 14 al.2 şi 3, art. 15-24, apoi în dispoziţiile din protocolul final la art. 1 şi 12, al. 1,2,4,5 şi 6, la art. 2, la art. 2,3 şi 5, la art. 2 şi 5, la art. 2,4,5,7 şi 8, la art. 2,5,6 şi 7, la art. 17, precum şi la art. 22, al.1 şi 3.

Se înţelege aci că există înţelegere cu privire la următoarele puncte:

1. Rămâne în vigoare tariful vamal general rus din 13/26 ianuarie 1903.

2. Articolul 4 obţine următoarea redactare:

"Părţile contractante se obligă să nu împiedice circulaţia reciprocă între teritoriile lor prin nici un fel de interdicţii de import, export şi tranzit. Pot fi excepţii la aceasta numai:

a) la tutun, sare, praf de puşcă sau alte explozibile, precum şi la alte articole ce constituie obiectul unui monopol de stat pe teritoriile respective ale uneia din părţile contractante;

b) în legătură cu trebuinţele războiului în condiţii extraordinare;

c) din consideraţii ale securităţii publice, din cauze sanitare şi de poliţie veterinară;

d) la anumite produse pentru care pot rezulta măsuri de interdicţie extraordinare din motive politice şi economice importante, îndeosebi în legătură cu perioada de trecere următoare războiului."

3. Nici o parte nu va pretinde facilităţile garantate sau ce vor fi garantate de către cealaltă parte unui alt stat oarecare pe baza unei uniuni vamale existente sau viitoare, ca de exemplu, între Austro-Ungaria şi principatul Lichtenstein, sau în micile circulaţii de frontieră până la o zonă de frontieră lată de 15 km.

4. Articolul 8 obţine următoarea redactare:

"Mărfurile de tot felul care trebuie tranzitate peste teritoriile uneia din părţile contractante trebuie să fie scutite reciproc de orice taxă de tranzit, fie că se trece direct, fie că în timpul tranzitului se descarcă, se depozitează şi se încarcă din nou".

5. Dispoziţiile protocolului final la art. 21 obţin următoarea redactare:

"Părţile contractante se vor sprijini, pe cât posibil reciproc, în domeniul tarifelor pe căile ferate, în special prin realizarea de tarife directe. În acest scop ambele părţi contractante sunt gata să înceapă între ele tratative cât se poate de curând."

C.

În ceea ce priveşte relaţiile economice între Bulgaria şi Republica Populară Ucraineană, acestea trebuie să fie reglementate până la încheierea unui tratat comercial definitiv după drepturile naţiunii cele mai favorizate.

Nici o parte nu va pretinde favorizările ce au fost acordate sau vor fi acordate de cealaltă parte unui stat oarecare pe baza unei uniuni vamale existente sau viitoare, sau în mica circulaţie frontieră.

III

Durata valabilităţii dispoziţiilor provizorii de sub cifra II a prezentului tratat pentru relaţiile economice dintre Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria şi Imperiul otoman de o parte şi Republica Populară Ucraineană de cealaltă parte, poate fi prelungită prin înţelegere între părţi.

Dacă termenele prevăzute în primul alineat de sub cifra II nu intră în vigoare înainte de 30 iunie 1919, fiecare dintre cele două părţi contractante este liberă să denunţe cu 6 luni mai înainte, începând din 30 iunie 1919, dispoziţiile conţinute sub cifra mai sus menţionată.

IV

A.

Republica Populară Ucraineană nu va pretinde la favorizările pe care Germania le-a acordat Austro-Ungariei sau unei alte ţări legate de ea printr-o uniune vamală, care se învecinează direct cu Germania sau cu altă ţară în uniune vamală cu ea sau cu Austro-Ungaria, sau pe care le-a acordat Germania propriilor sale colonii, posesiuni externe şi teritorii sub protecţie, sau ţărilor ce sunt, în uniune vamală cu ea.

Germania nu va ridica nici o pretenţie la favorizările pe care Republica Populară Ucraineană le acordă unei alte ţări legate cu ea prin uniune vamală, care sunt în graniţă directă cu Ucraina sau cu o altă ţară ce este în uniune vamală cu ea, sau coloniilor, posesiunilor externe şi teritoriilor sub protecţie ale uneia din ţările în uniune vamală cu ea.

B.

În circulaţia economică dintre teritoriile vamale, contractuale ale ambelor state ale Monarhiei austro-ungare pe de o parte şi Republica Populară Ucraineană pe de altă parte, Republica Populară Ucraineană nu va ridica nici o pretenţie la favorizările pe care Austro-Ungaria le acordă Germaniei sau unei ţări legate de ea prin uniune vamală, care sunt în graniţă directă cu Austro-Ungaria sau cu o altă ţară în uniune vamală cu ea sau cu Germania. Coloniile, posesiunile externe şi teritoriile sub protecţie sunt puse pe acelaşi picior de egalitate în această privinţă, cu ţara mamă.

Austro-Ungaria nu va ridica nici o pretenţie la favorizările pe care le acordă Republica Populară Ucraineană unei alte ţări legate de ea printr-o uniune vamală, care este în graniţă directă cu Ucraina sau unei alte ţări legată cu ea prin uniune vamală, sau coloniilor, posesiunilor externe şi teritoriilor sub protecţia uneia dintre ţările în uniune vamală cu ea.

V

A.

În state neutre unde sunt depozitate mărfuri ce provin din Germania sau Ucraina, care sunt afectate de obligaţia că nu pot fi exportate nici direct, nici indirect prin teritoriile celeilalte părţi contractante, trebuie să se anuleze astfel de limitări ale dreptului de dispoziţie în raport cu părţile contractante. Ambele părţi contractante se obligă de aceea să aducă fără întârziere la cunoştinţa guvernelor statelor neutre anularea menţionată mai înainte a acestei limitări a dreptului de dispoziţie.

B.

Dacă sunt depozitate mărfuri în statele neutre, care provin din Austro-Ungaria sau Ucraina, care sunt afectate însă cu obligaţia că nu pot fi exportate nici direct, nici indirect peste teritoriile celeilalte părţi contractante, trebuie să se anuleze astfel de limitări ale dreptului de dispoziţie în raport cu părţile contractante. Ambele părţi contractante se obligă de aceea să aducă fără întârziere la cunoştinţa guvernelor din statele neutre anularea acestei limitări a dreptului de dispoziţie.

Articolul VIII

Stabilirea de relaţii de drept public şi privat, schimbul prizonierilor de război şi a internaţilor civili, chestiunea amnistiei, precum şi chestiunea regimului vaselor comerciale ajunse în puterea inamicului vor fi reglementate în tratate separate cu Republica Populară Ucraineană, care constituie o parte componentă esenţială a prezentului tratat de pace şi, în măsura în care se poate face, intră în vigoare concomitent cu acesta.

Articolul IX

Înţelegerile realizate în acest tratat de pace constituie un întreg indivizibil.

Articolul X

La interpretarea acestui tratat sunt decisive pentru relaţiile dintre Germania şi Ucraina, textul german şi ucrainean, pentru relaţiile dintre Bulgaria şi Ucraina, textul bulgar şi ucrainean, iar pentru relaţiile dintre Turcia şi Ucraina, textul turcesc şi ucrainean.

Dispoziţie finală.

Prezentul tratat de pace va fi ratificat. Instrumentele de ratificare trebuie să fie schimbate la Viena cât mai curând posibil.

Tratatul de pace intră în vigoare o dată cu ratificarea lui, în măsura în care nu se decide altfel în această problemă.

Drept care împuterniciţii au semnat acest tratat şi l-au prevăzut cu sigiliile lor.

Întocmit în cinci exemplare, la Brest-Litovsk, la 9 februarie 1918.

(L.S.) R.v. Kühlmann
ca reprezentant al conducerii supreme a armatei germane,
Hoffmann,
general-maior şi şef al Statului Major al Comandamentului Superior Est,
Czernin
Dr. V. Radoslavov
A. Toşev
Iv. Stoianovici
Colonel P. Gancev
Dr. Anastasov
Talaat
I. Hakki
Ahmet Nessimi
A. Izzet
Al. Sevriuk
Mikola Liubinski
M.Lewitski

Notă la art. VII al tratatului de pace din 9 februarie 1918.

Există înţelegere cu privire la aceea că dreptul de denunţare conţinut în al. 2 de sub cifra III a articolului mai sus menţionat, în ceea ce priveşte diversele înţelegeri (în cifra II, sub A,B,C,D îi revine, se înţelege de la sine, fiecăreia dintre părţile participante la aceste înţelegeri).

De aceea, în acest alineat în loc de "fiecăreia dintre cele două părţi contractante" trebuie să se scrie: "fiecăreia dintre cele cinci părţi contractante".

Brest-Litovsk, 9 februarie 1918

Al Sevriuk
R.v. Kühlmann
Dr. V. Radoslavov
Czernin
Talaat

Note

[1] Martens, *Nouveau recueil général de traités et autres actes relatifs aux rapports de droit international, seria a III-a,* Leipzig, Librairie Theodor Weicher, 1920, vol.X, fascicola nr.3, documentul nr. 218, pp.752-761 (tradus din limba germană). Schimbul instrumentelor de ratificare între Germania şi Ucraina a avut loc la Viena, la 24 iulie 1918. Pe baza acestui tratat a mai fost încheiat şi Tratatul adiţional dintre Germania şi Ucraina din 9 februarie 1918, de la Brest-Litovsk. (Ibidem, documentul nr. 219., p. 763-772)

[2] Imperial şi regal (**n.r.**)

[3] Înălţimea Sa (**n.r.**)

[4] Vezi protocolul din 4 martie 1918, doc. nr. 19

Anexa 11

TRATAT DE PACE ÎNTRE GERMANIA, AUSTRO-UNGARIA, BULGARIA, TURCIA ŞI RUSIA[1] Brest-Litovsk, 3 martie 1918

Deoarece Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria şi Turcia de o parte şi Rusia de cealaltă parte au convenit să pună capăt stării de război şi să ducă cât se poate de repede la capăt tratativele de pace, au fost numiţi ca împuterniciţi:

de către guvernul imperial german:

secretarul de stat al afacerilor străine, consilier secret imperial în funcţie, domnul Richard von Kühlmann,

împuternicit imperial şi ministru plenipotenţiar, domnul dr. von Rosenberg,

general maior regal prusac Hoffman, şeful Statului Major General al comandantului suprem de răsărit,

comandor de marină Horn;

din partea guvernului I şi R austro-ungar comun:

ministrul casei imperiale şi regale şi al externelor, consilier secret al Majestăţii Sale I şi R apostolice, contele Ottokar Czernin von und zu Chudenitz,

ambasadorul extraordinar şi plenipotenţiar, consilier secret al Majestăţii Sale I şi R apostolice, domnul Kaetan Mérey von Mére,

generalul de infanterie, consilierul secret al Majestăţii Sale I şi R apostolice domnul Maximilian Csicserics von Becaany;

din partea guvernului regal bulgar:

trimis extraordinar regal şi ministru plenipotenţiar la Viena, Andrea Toşev,

colonel în statul major, împuternicitul militar regal bulgar pe lângă Majestatea Sa împăratul german şi adjutant al Majestăţii Sale regelui bulgarilor, Peter Gancev,

primul secretar al legaţiei bulgare, Dr. Teodor Anastasov;

de către guvernul imperial otoman:

Înălţimea Sa Ibrahim Hakki Paşa, fost Mare Vizir, membru al senatului otoman; ambasador extraordinar şi plenipotenţiar al Majestăţii Sale sultanului pe lângă Majestatea Sa împăratul german, Zeki Paşa;

de către Republica Sovietică Federativă Rusă:

Grigori Jakovlevici Sokolnikov, membru al Comitetului Central Executiv al Sovietelor de deputaţi ai muncitorilor, soldaţilor şi ţăranilor,

Lev Mihailovici Karahan, membru al Comitetului Central Executiv al Sovietelor de deputaţi ai muncitorilor, soldaţilor şi ţăranilor,

Gheorghi Vasilievici Cicerin, adjunct al comisarului poporului pentru afacerile externe,

Grigori Ivanovici Petrovski, comisar al poporului pentru afacerile interne.

Împuterniciţii s-au întrunit la Brest-Litovsk la tratative de pace şi după prezentarea deplinelor lor puteri, găsite în bună şi cuvenită formă, au convenit asupra următoarelor dispoziţii:

Articolul I

Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria şi Turcia de o parte şi Rusia de cealaltă parte declară că s-a încheiat stare de război dintre ele. Ele sunt hotărâte să trăiască de acum înainte în pace şi prietenie între ele.

Articolul II

Părţile contractante vor abandona orice agitaţie şi propagandă contra guvernului sau a instituţiilor de stat şi militare ale celeilalte părţi. Obligaţia este valabilă, în ce priveşte Rusia, şi pentru teritoriile ocupate de puterile Cvadruplei Alianţe.

Articolul III

Teritoriile ce se găsesc spre vest de linia convenită între părţile contractante şi care au ţinut de Rusia, nu vor mai fi supuse suveranităţii de stat ruseşti: linia convenită rezultă din harta anexată (anexa 1) prezentului tratat de pace ca o parte componentă esenţială. Stabilirea exactă a liniei se va face de către o comisie germano-rusă.

Pentru teritoriile în discuţie nu vor rezulta nici un fel de obligaţii faţă de Rusia, după desprinderea lor de Rusia.

Rusia renunţă la orice amestec în afacerile interne ale acestor teritorii. Germania şi Austro-Ungaria intenţionează să determine soarta viitoare a acestor teritorii în concordanţă cu populaţia lor.

Articolul IV

Germania este gata, de îndată ce s-a încheiat pacea generală şi s-a efectuat pe deplin demobilizarea rusească, să evacueze teritoriul spre răsărit de linia indicată în articolul III, alineatul 1, în măsura în care articolul VI nu precizează altfel.

Rusia va face tot ce stă în puterile ei pentru a asigura evacuarea cât mai rapidă a provinciilor din Anatolia de est şi restituirea lor în ordine către Turcia.

Regiunile Erdehan, Kars şi Batun vor fi evacuate, de asemenea, fără întârziere, de trupele ruseşti. Rusia nu se va amesteca în noua rânduire a condiţiilor juridice de stat şi internaţionale a acestor regiuni şi va lăsa pe seama populaţiei acestor regiuni să efectueze noua rânduire în concordanţă cu statele vecine, îndeosebi cu Turcia.

Articolul V

Rusia va efectua, fără întârziere, demobilizarea completă a armatei sale, inclusiv a părţilor de armată nou organizate de către actualul guvern.

Apoi Rusia va aduce vasele sale de război fie în porturile ruseşti şi le va lăsa acolo până la încheierea generală a păcii, fie le va dezarma imediat. Vapoarele de război ale statelor ce rămân în stare de război cu forţele Cvadruplei Alianţe, în măsura în care ele se găsesc în sfera de putere rusească, vor fi tratate ca vapoare de război ruseşti.

Teritoriul blocat din Oceanul Îngheţat de nord se menţine până la încheierea păcii generale. În Marea Baltică şi, cât ajunge puterea rusească, în Marea Neagră, se va începe imediat cu înlăturarea minelor. Navigaţia vaselor comerciale în aceste regiuni este liberă şi va fi reluată imediat. Pentru stabilirea dispoziţiilor mai amănunţite, îndeosebi pentru circulaţia pe căile nepericuloase pentru vasele comerciale, se instituie comisii mixte. Căile navigaţiei marine trebuie menţinute permanent libere de mine.

Articolul VI

Rusia se obligă să încheie imediat pace cu Republica Populară Ucraineană şi să recunoască tratatul de pace dintre aceasta şi puterile Cvadruplei Alianţe. Teritoriul ucrainean va fi evacuat fără întârziere de trupele ruseşti şi de garda roşie rusească. Rusia opreşte orice agitaţie sau propagandă împotriva guvernului sau organizaţiilor publice ale Republicii Populare Ucrainene.

Estonia şi Letonia vor fi, de asemenea, evacuate fără întârziere de trupele ruseşti şi de garda roşie rusească. Frontiera de est a Estoniei merge în general de-a lungul râului Narva. Frontiera de est a Letoniei merge, în general, prin lacul Peipus şi lacul Pakow până la colţul de sud-vest al acestuia, apoi peste lacul Luban în direcţia Vivanhof pe Duna. Estonia şi Letonia vor fi ocupate de o forţă poliţienească germană, până când acolo va fi asigurată securitatea prin instituţii proprii ale ţării şi va fi restabilită ordinea de stat. Rusia va elibera imediat pe toţi locuitorii arestaţi şi deportaţi din Estonia şi Letonia şi garantează repatrierea sigură a tuturor estonienilor şi letonilor deportaţi.

Atât Finlanda cât şi Insulele Aaland vor fi cât de curând evacuate de trupele ruseşti şi de garda roşie rusă, porturile finice (vor fi evacuate - *n. r.*) de flota rusească şi de forţele de luptă marine ruseşti. Atât timp cât gheaţa exclude transferarea vaselor de război în porturile ruseşti, pe vasele de război vor rămâne numai comandouri slabe. Rusia opreşte orice agitaţie sau propagandă împotriva guvernului sau instituţiilor publice ale Finlandei.

Fortificaţiile instalate pe insulele Aaland trebuie înlăturate. Relativ la nefortificarea permanentă a acestor insule, precum şi la tratarea lor în alt fel din punct de vedere militar şi al tehnicii navigaţiei, trebuie să se încheie un acord special între Germania, Finlanda, Rusia şi Suedia; s-a stabilit înţelegerea că, în acest scop, la dorinţa Germaniei, ar putea fi atrase şi alte state vecine din Marea Baltică.

Articolul VII

Plecând de la faptul că Persia şi Afganistanul sunt state libere şi independente, părţile contractante se obligă să respecte independenţa politică şi economică şi integritatea acestor state.

Articolul VIII

Prizonierii de război ai ambelor părţi vor fi eliberaţi şi lăsaţi să se întoarcă în patrie. Reglementarea chestiunilor în corelaţie cu aceasta se face prin tratatele speciale prevăzute în articolul III.

Articolul IX

Părţile contractante renunţă reciproc la despăgubirea cheltuielilor lor de război, adică a cheltuielilor de stat pentru purtarea războiului, precum şi a pagubelor cauzate de război, adică a acelor pagube ce au apărut pentru supuşii lor în regiunile ce au format teatru de război, prin măsuri militare, inclusiv a tuturor rechiziţiilor efectuate în ţară inamică.

Articolul X

Vor fi reluate relaţiile diplomatice şi consulare dintre părţile contractante imediat după ratificarea tratatului de pace. Pentru admiterea consulilor ambelor părţi se rezervă înţelegeri speciale.

Articolul XI

Pentru relaţiile economice între puterile Cvadruplei Alianţe şi Rusia sunt decisive dispoziţiile anexelor 2 până la 5, şi anume anexa 2 pentru relaţiile germano-ruse, anexa 3 pentru relaţiile austro-ungare-ruse, anexa 4 pentru relaţiile bulgaro-ruse, anexa 5 pentru relaţiile turco-ruse.

Articolul XII

Stabilirea relaţiilor juridice publice şi private, schimbul prizonierilor de război şi ale internaţilor civili, chestiunea amnistiei, precum şi problema tratamentului vaselor comerciale ajunse în puterea adversarului vor fi reglementate cu Rusia prin tratate speciale, care formează o parte componentă esenţială a prezentului tratat de pace şi, pe cât posibil, vor intra în vigoare concomitent cu acesta.

Articolul XIII

La interpretarea acestui tratat sunt decisive pentru relaţiile dintre Germania şi Rusia textul german şi rusesc, pentru relaţiile dintre Austro-Ungaria şi Rusia textul german, textul maghiar şi textul rusesc, pentru relaţiile dintre Bulgaria şi Rusia textul bulgar şi textul rusesc, iar pentru relaţiile dintre Turcia şi Rusia textul turcesc şi textul rusesc.

Articolul XIV

Prezentul tratat de pace va fi ratificat. Instrumentele de ratificare vor fi schimbate la Berlin cât mai curând posibil. Guvernul rusesc se obligă să efectueze schimbul instrumentelor de ratificare, la dorinţa uneia dintre puterile Alianţei Cvadruple, în decurs de două săptămâni. Tratatul de pace intră în vigoare în măsura în care articolele sale, anexele sau tratatele sale adiţionale nu dispun altfel - o dată cu ratificarea.

Drept care împuterniciţii au semnat cu mână proprie acest tratat.

R.v. Kühlmann
Bucureşti, 7 martie 1918
v. Rosenberg
Hoffmann,
Horn,
Czernin,
Bucureşti, 7 martie 1918
Mérey
A.Toşev
Colonel P.Gancev
Dr. Theodor Atanasov
I.Hakki
Zeki
G.Sokolnikov
L.Karahan
G.Cicerin
G.Petrovski

Anexa 12

PROTOCOLUL ADIŢIONAL SECRET SOVIETO-GERMAN, 23 AUGUST 1939

Cu ocazia semnării Tratatului de neagresiune dintre Reich-ul german şi Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice, plenipotenţiarii semnatari din partea celor două părţi au discutat în cadrul unor convorbiri strict confidenţiale problema delimitării sferelor respective de influenţă în Europa răsăriteană. Aceste convorbiri au dus la următorul rezultat:

1. În cazul unei transformări teritoriale şi politice în teritoriile aparţinând statelor baltice (Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania), frontiera nordică a Lituaniei va reprezenta frontiera sferelor de interese atât ale Germaniei, cât şi ale URSS-ului. În acest sens dreptul Lituaniei asupra teritoriului Vilna este recunoscut de ambele părţi.

2. În cazul unei schimbări teritoriale şi politice a teritoriilor aparţinând statului polonez, sferele de interese atât ale Germaniei, cât şi ale URSS-ului vor fi delimitate aproximativ de linia râurilor Narev, Vistula şi San.

Problema dacă interesele ambelor părţi consideră că menţinerea unui stat polonez este de dorit şi modul în care frontierele acestui stat vor fi delimitate poate fi rezolvată în mod definitiv numai în cursul desfăşurării evenimentelor politice ulterioare.

În ambele cazuri, cele două guverne vor rezolva această problemă pe calea unei înţelegeri prieteneşti.

3. Cu privire la Europa Sud-Estică, partea sovietică accentuează interesul pe care-l manifestă faţă de Basarabia. Partea germană îşi declară dezinteresul politic total faţă de aceste teritorii.

4. Acest protocol va fi considerat de ambele părţi ca strict secret.

Moscova, 23 august 1939
Pentru guvernul Reich-ului german,
I.V.Ribbentrop

Cu puteri depline
din partea guvernului URSS
V. Molotov

Anexa 13

NOTELE ULTIMATIVE ALE GUVERNULUI SOVIETIC ADRESATE GUVERNULUI ROMÂN ŞI RĂSPUNSURILE ACESTUIA, iunie, 1940

a) NOTA ULTIMATIVĂ SOVIETICĂ DIN 26 IUNIE 1940

În anul 1918 România, folosindu-se de slăbiciunea militară a Rusiei, a desfăcut de la Uniunea Sovietică (Rusia) o parte din teritoriul ei, Basarabia, călcând prin aceasta unitatea secular a Basarabiei, populată în principal cu ucraineni, cu Republica Sovietică Ucraineană.

Uniunea Sovietică nu s-a împăcat niciodată cu faptul luării Basarabiei cu forţa , ceea ce guvernul sovietic a declarat nu o singură dată şi deschis în faţa întregii lumi.

Acum, când slăbiciunea militară a URSS a rămas în domeniul trecutului, iar situaţia internaţională care s-a creat cere rezolvarea rapidă a chestiunilor moştenite din trecut, pentru a pune în fine bazele unei păci solide între ţări, URSS consideră necesar şi oportun ca în interesul restabilirii adevărului să păşească împreună cu România la rezolvarea imediată a chestiunii înapoierii Basarabiei, Uniunii Sovietice.

Guvernul sovietic consideră că chestiunea întoarcerii Basarabiei este legată în mod organic cu chestiunea transmiterii către URSS a acelei părţi a Bucovinei a cărei populaţie este legată în marea sa majoritate cu Ucraina Sovietică prin comunitatea soartei istorice, cât şi prin comunitatea de limbă şi compoziţiune naţională.

Un astfel de act ar fi cu atât mai just cu cât transmiterea părţii de nord a Bucovinei către URSS ar putea reprezenta, este drept că numai într-o măsură neînsemnată, un mijloc de despăgubire a acelei mari pierderi care a fost pricinuită URSS şi populaţiei Basarabiei prin dominaţiunea de 22 de ani a României în Basarabia.

Guvernul URSS propune guvernului regal al României:

1. Să înapoieze cu orice preţ Uniunii Sovietice, Basarabia;

2. Să transmită Uniunii Sovietice partea de nord a Bucovinei cu frontierele potrivit cu harta alăturată.

Guvernul sovietic îşi exprimă speranţa că guvernul român va primi propunerile URSS şi că acesta va da posibilitatea de a se rezolva pe cale paşnică conflictul prelungit dintre URSS şi România.

Guvernul sovietic aşteaptă răspunsul guvernului regal al României în decursul zilei de 27 iunie curent.

b) RĂSPUNSUL GUVERNULUI ROMÂN

Guvernul URSS a adresat guvernului român o notă care a fost remisă la 26 iunie 1940, la ora 10 seara, de către Excelenţa Sa domnul Molotov, Preşedintele Comisarilor Poporului al Uniunii Sovietice şi Comisar al Poporului pentru afacerile străine, excelenţei Sale domnului Davidescu, ministrul României la Moscova.

Fiind însufleţit de aceeaşi dorinţă ca şi guvernul sovietic de a vedea rezolvate prin mijloace pacifice toate chestiunile care ar putea să producă o neînţelegere între URSS şi România, guvernul regal declară că este gata să procedeze imediat şi în spiritul cel mai larg la discuţiunea amicală şi de comun acord a tuturor propunerilor emanând de la guvernul sovietic.

În consecinţă, guvernul român cere guvernului sovietic să binevoiască a indica locul şi data ce doreşte să fixeze în acest scop. De îndată ce va fi primit un răspuns din partea guvernului sovietic, guvernul român îşi va desemna delegaţii şi nădăjduieşte că conversaţiile cu reprezentanţii guvernului sovietic vor avea ca rezultat să creeze relaţiuni trainice de bună înţelegere şi prietenie între URSS şi România.

27 iunie 1940

c) NOTA ULTIMATIVĂ ADRESATĂ DE GUVERNUL SOVIETIC ÎN NOAPTEA DE 27 IUNIE SPRE 28 IUNIE 1940

Guvernul URSS consideră răspunsul guvernului regal al României din 27 iunie ca imprecis, deoarece în răspuns nu se spune direct că el primeşte propunerea guvernului sovietic de a-i restitui neîntârziat Basarabia şi partea de nord a Bucovinei. Însă cum ministrul României la Moscova, domnul Davidescu, a explicat că răspunsul menţionat al

guvernului regal al României înseamnă accedarea la propunerea guvernului sovietic, guvernul sovietic, primind această explicaţie a domnului Davidescu, propune:

1. În decurs de patru zile, începând de la ora 14, după ora Moscovei, la 28 iunie, să se evacueze teritoriul Basarabiei şi Bucovinei de trupele Româneşti.

2. Trupele sovietice în acelaşi timp să ocupe teritoriul Basarabiei şi partea de nord a Bucovinei.

3. În decursul zilei de 28 iunie, trupele sovietice să ocupe următoarele puncte: Cernăuţi, Chişinău, Cetatea Albă.

4. Guvernul regal al României să ia asupra sa răspunderea în ceea ce priveşte păstrarea şi nedeteriorarea căilor ferate, parcurilor de locomotive şi vagoane, podurilor, depozitelor, aerodromurilor, întreprinderilor industriale, uzinelor electrice, telegrafului.

5. Să numească o comisie alcătuită din reprezentanţi ai guvernelor român şi al URSS, câte doi din fiecare parte, pentru lichidarea chestiunilor în litigiu în legătură cu evacuarea armatei române şi instituţiilor din Basarabia şi partea de nord a Bucovinei.

Guvernul sovietic insistă ca guvernul regal al României să răspundă la propunerea sus-menţionată nu mai târziu de 28 iunie, ora 12 ziua (ora Moscovei).

d) RĂSPUNSUL GUVERNULUI ROMÂN DIN ZIUA DE 28 IUNIE 1940

Guvernul român, pentru a evita gravele urmări pe care le-ar avea recurgerea la forţă şi deschiderea ostilităţilor în această parte a Europei, se vede silit să primească condiţiile de evacuare specificate în răspunsul sovietic.

Guvernul român ar dori totuşi ca termenele de la punctul unu şi doi să fie prelungite, deoarece evacuarea teritoriilor ar fi foarte greu de adus la îndeplinire în patru zile din pricina ploilor şi inundaţiilor care au stricat căile de comunicaţie.

Comisiunea mixtă, instituită la punctul 5, ar putea discuta şi rezolva această chestiune. Numele reprezentanţilor români în această comisiune vor fi comunicate în cursul zilei.

1

2

3

4

1. Mareşalul Tuhacevski - Napoleonul Armatei Roşii? Poate! Cu siguranţă a fost însă una din milioanele de victime de care s-a făcut vinovat Stalin. 2. Moscova. 1939. Stalin este satisfăcut. Molotov semnează, în prezenţa lui Ribbentrop, tratatul sovieto-german, care va schimba brutal configuraţia Europei. 3. Mareşalul C. G. Mannerheim, comandantul armatei finlandeze. 4. Hitler în timpul unei inspecţii în Polonia (septembrie 1939). Este flancat la stânga de Rommel şi, la dreapta sa, de Keitel, şeful statului major.

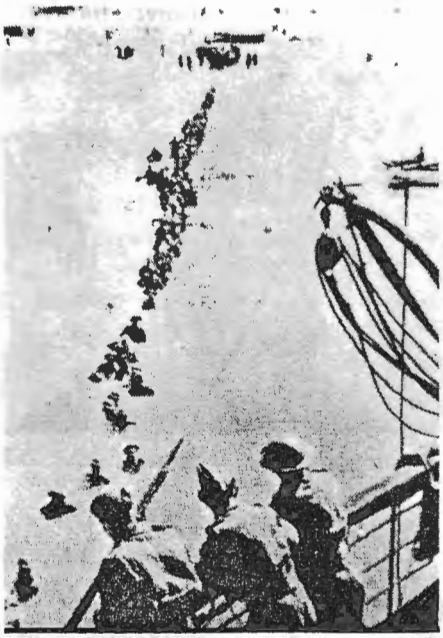

5

6

7

8

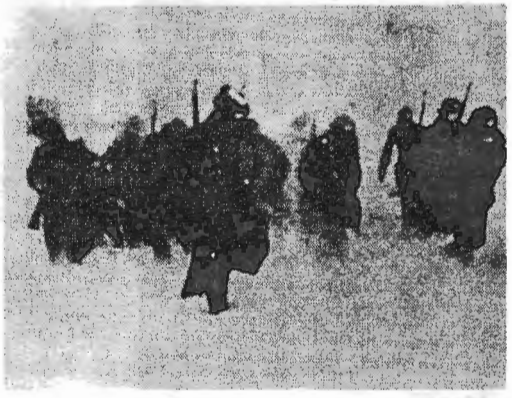

5. La operaţia Dunkerque participă aproape 900 de ambarcaţiuni, transportând în Anglia peste 337 000 de ostaşi. 6. La 22 iunie 1941. Wehrmachtul declanşează împotriva U.R.S.S. operaţia "Barbarossa". 7. Ostaşi români eliberatori sunt primiţi cu flori de către fraţii basarabeni. 8. Retragerea ostaşilor germani din faţa Moscovei şi a Generalului-Iarnă.

9. Coloană germană îndreptându-se spre Stalingrad.

10. Ianuarie 1943. Supravieţuitori ai Armatei 6 germane căzuţi în prizonierat.

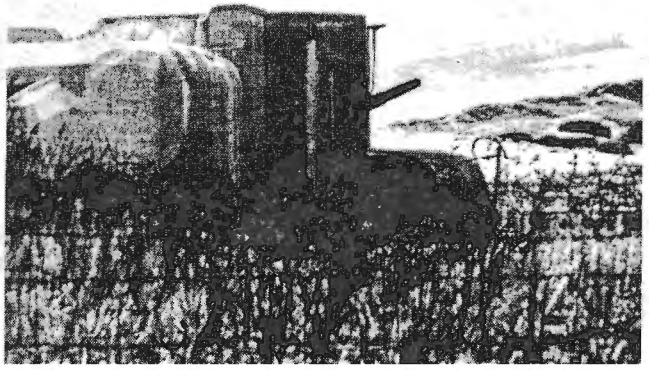

11. "Zidul Atlanticului". Cazemată dotată cu un tun de 210 mm.

12

13

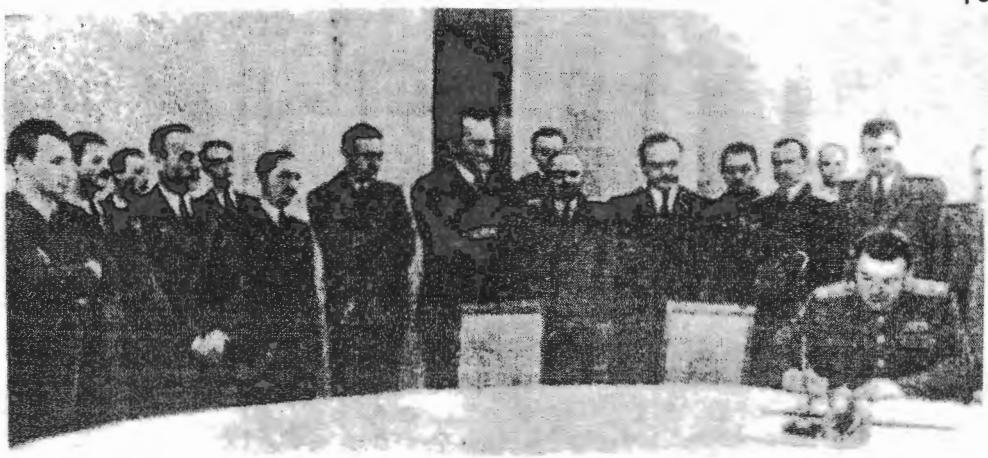

12. Paradă militară din 26 august 1944, după înfrângerea tentativei germane de ocupare a Bucureştiului. 13. Moscova, 12 septembrie 1944. Semnarea convenţiei de armistiţiu între România şi Naţiunile Unite.

14

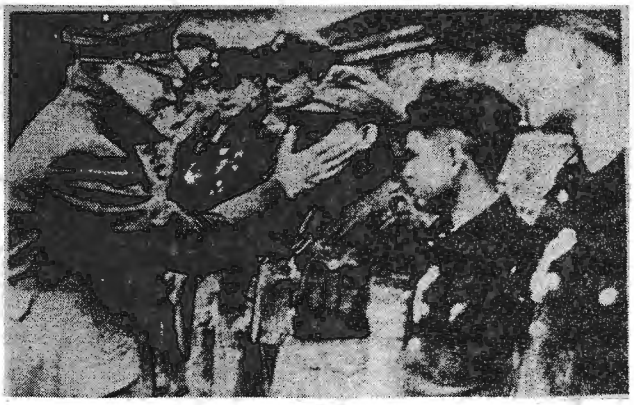

15

16

17

14. Normandia, iunie 1944. Imagine din timpul celei mai mari debarcări cunoscute în istoria omenirii. 15. Hitler încurajând pe apărătorii - copii ai celui de-al III-lea Reich. 16. Jukov şi ofiţeri din statul său major pe treptele Reichstagului. 17. Prin Tratatul de pace semnat la Paris (10 februarie 1947), România nu a primit statutul de cobeligeranţă. În fapt, ţara noastră a fost tratată - cu tot sângele vărsat pe frontul de vest - ca o ţară înfrântă.

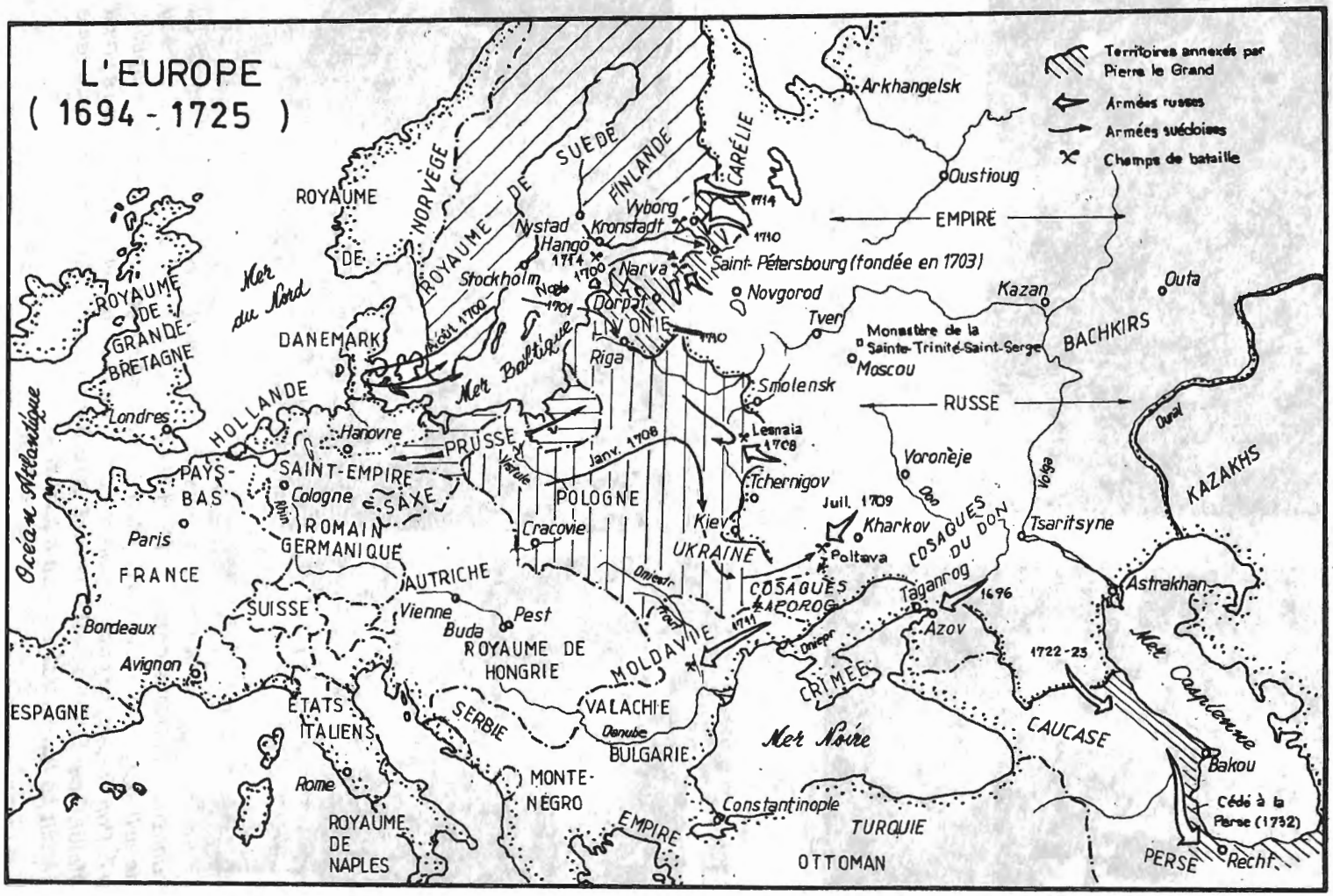
L'EUROPE
(1694 - 1725)
Territoires annexés par Pierre le Grand
Armées russes
Armées suédoises
Champs de bataille
Arkhangelsk
Oustioug
EMPIRE
RUSSE
ROYAUME DE NORVÈGE
ROYAUME DE SUÈDE
FINLANDE
CARÉLIE
Vyborg
Kronstadt
Nystad
Hango
Stockholm
Narva
Saint-Pétersbourg (fondée en 1703)
Novgorod
Tver
Moscou
Monastère de la Sainte-Trinité-Saint-Serge
Kazan
Outa
BACHKIRS
ROYAUME DE GRANDE-BRETAGNE
Mer du Nord
DANEMARK
Mer Baltique
Dorpat
LIVONIE
Riga
Smolensk
Lesnaia
Voronèje
Tchernigov
Kharkov
Tsaritsyne
KAZAKHS
Oural
Volga
Don
Londres
HOLLANDE
Hanovre
PRUSSE
Vistule
Janv. 1708
POLOGNE
Cracovie
Kiev
Juil. 1709
Poltava
COSAQUES DU DON
PAYS-BAS
SAINT-EMPIRE
Cologne
SAXE
ROMAIN GERMANIQUE
Rhin
Paris
FRANCE
UKRAINE
COSAQUES ZAPOROG
Dniestr
Prout
Taganrog
1696
Azov
Astrakhan
Océan Atlantique
AUTRICHE
Vienne
Buda
Pest
SUISSE
Bordeaux
Avignon
ROYAUME DE HONGRIE
MOLDAVIE
1711
Dniepr
CRIMÉE
1722-25
Mer Caspienne
ESPAGNE
ÉTATS ITALIENS
SERBIE
VALACHIE
Danube
BULGARIE
Mer Noire
CAUCASE
Bakou
Cédé à la Perse (1732)
Rome
MONTE-NÉGRO
ROYAUME DE NAPLES
Constantinople
TURQUIE
OTTOMAN
EMPIRE
PERSE
Rechf

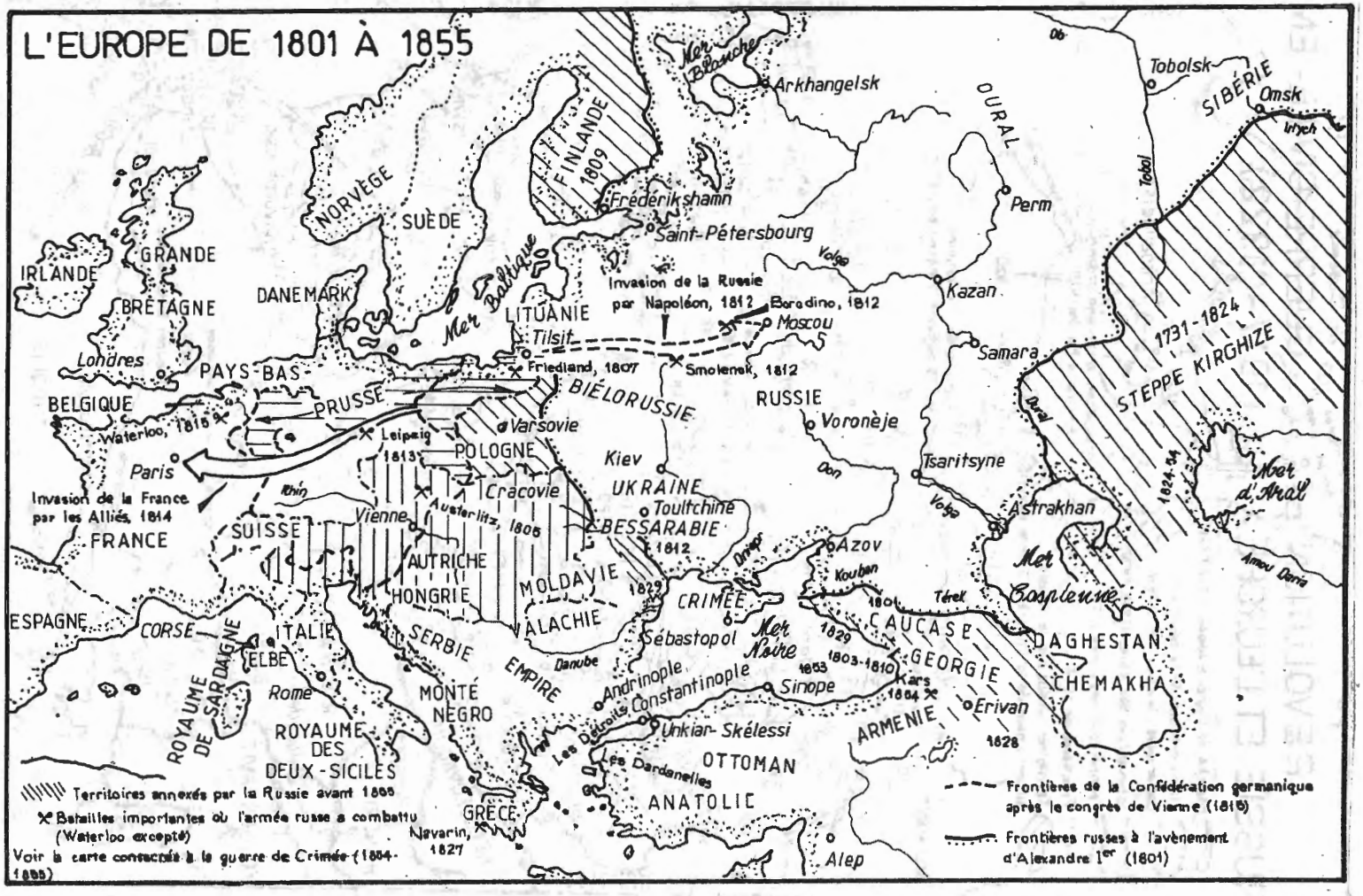
L'EUROPE DE 1801 À 1855
Mer Blanche
Arkhangelsk
Ob
Tobolsk
SIBÉRIE
Omsk
Irtych
OURAL
Tobol
Perm
FINLANDE
1809
Frédérikshamn
Saint-Pétersbourg
NORVÈGE
SUÈDE
Volga
Kazan
Invasion de la Russie par Napoléon, 1812
Borodino, 1812
Moscou
Mer Baltique
LITUANIE
Tilsit
Friedland, 1807
Smolensk, 1812
Samara
1731-1824
STEPPE KIRGHIZE
GRANDE BRETAGNE
IRLANDE
DANEMARK
Londres
PAYS-BAS
BELGIQUE
Waterloo, 1815
PRUSSE
BIÉLORUSSIE
RUSSIE
Voronèje
Varsovie
Leipzig 1813
POLOGNE
Kiev
Paris
Invasion de la France par les Alliés, 1814
FRANCE
Rhin
Cracovie
UKRAINE
Toultchine
Tsaritsyne
Don
Volga
Oural
1824-54
Mer d'Aral
Astrakhan
Vienne
Austerlitz, 1805
SUISSE
BESSARABIE
1812
Azov
Dniepr
Kouban
Mer Caspienne
AUTRICHE
HONGRIE
MOLDAVIE
1829
CRIMÉE
Térek
1801
ESPAGNE
CORSE
ITALIE
VALACHIE
Sébastopol
Mer Noire
1829
CAUCASE
DAGHESTAN
SERBIE
Danube
1853
1803-1810
GÉORGIE
ELBE
Rome
EMPIRE
Andrinople
Constantinople
Sinope
Kars
1864
CHEMAKHA
MONTÉ NÉGRO
ROYAUME DE SARDAIGNE
ROYAUME DES DEUX-SICILES
Les Détroits
Unkiar-Skélessi
Erivan
ARMÉNIE
1828
Les Dardanelles
OTTOMAN
ANATOLIE
GRÈCE
Navarin, 1827
Alep
Territoires annexés par la Russie avant 1855
Batailles importantes où l'armée russe a combattu (Waterloo excepté)
Voir la carte consacrée à la guerre de Crimée (1854-1855)
Frontières de la Confédération germanique après le congrès de Vienne (1815)
Frontières russes à l'avènement d'Alexandre 1er (1801)

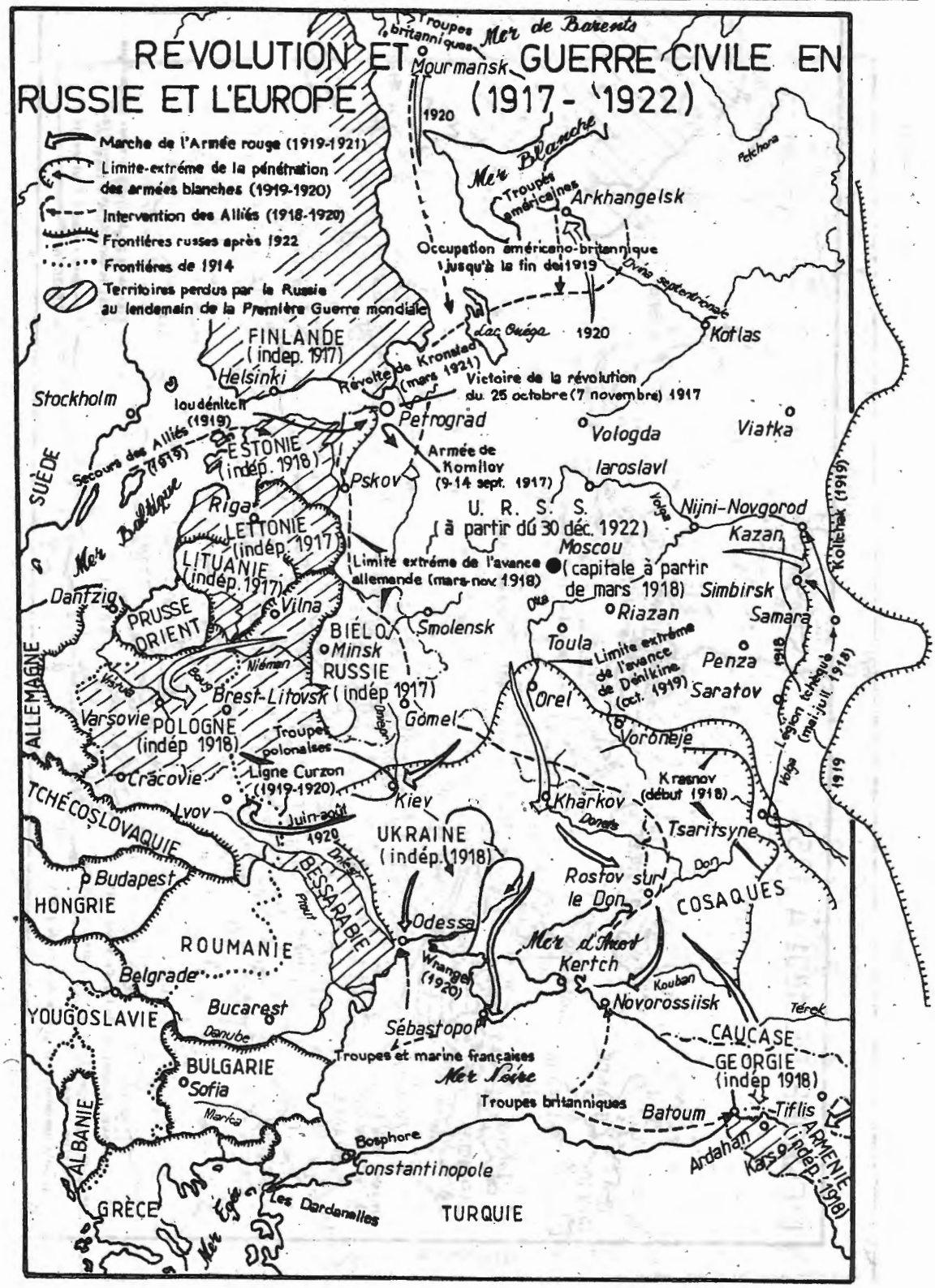
RÉVOLUTION ET GUERRE CIVILE EN RUSSIE ET L'EUROPE (1917 - 1922)
Marche de l'Armée rouge (1919-1921)
Limite-extrême de la pénétration des armées blanches (1919-1920)
Intervention des Alliés (1918-1920)
Frontières russes après 1922
Frontières de 1914
Territoires perdus par la Russie au lendemain de la Première Guerre mondiale
Troupes britanniques
Mer de Barents
Mourmansk
1920
Mer Blanche
Troupes américaines
Arkhangelsk
Occupation américano-britannique jusqu'à la fin de 1919
Dvina septentrionale
Lac Onéga
1920
Kotlas
FINLANDE (indép. 1917)
Helsinki
Révolte de Kronstad (mars 1921)
Victoire de la révolution du 25 octobre (7 novembre) 1917
Stockholm
Petrograd
Vologda
Viatka
Armée de Komilov (9-14 sept. 1917)
Iaroslavl
ESTONIE (indép. 1918)
Pskov
Riga
LETTONIE (indép. 1917)
LITUANIE (indép. 1917)
U. R. S. S. (à partir du 30 déc. 1922)
Nijni-Novgorod
Kazan
Moscou (capitale à partir de mars 1918)
Limite extrême de l'avance allemande (mars-nov. 1918)
Simbirsk
Samara
Riazan
Toula
Penza
Saratov
Orel
Limite extrême de l'avance de Denikine (oct. 1919)
Voronèje
Kharkov
Krasnov (début 1918)
Tsaritsyne
Rostov sur le Don
COSAQUES
Mer d'Azov
Kertch
Novorossiisk
CAUCASE
GEORGIE (indép 1918)
Tiflis
ARMENIE (indép. 1918)
Batoum
Troupes britanniques
Troupes et marine françaises
Mer Noire
Sébastopol
Wrangel (1920)
Odessa
UKRAINE (indép. 1918)
BESSARABIE
Kiev
Gomel
Brest-Litovsk
BIÉLO-RUSSIE (indép 1917)
Minsk
Smolensk
Vilna
Danzig
PRUSSE ORIENTALE
Varsovie
POLOGNE (indép 1918)
Troupes polonaises
Ligne Curzon (1919-1920)
Cracovie
Lvov
juin-août 1920
TCHÉCOSLOVAQUIE
Budapest
HONGRIE
ROUMANIE
Belgrade
Bucarest
YOUGOSLAVIE
BULGARIE
Sofia
ALBANIE
GRÈCE
Les Dardanelles
Bosphore
Constantinopole
TURQUIE
ALLEMAGNE
SUÈDE
Mer Baltique
Secours des Alliés (1919)
Koltchak (1919)
Légion tchèque (mai-juil. 1918)
1919

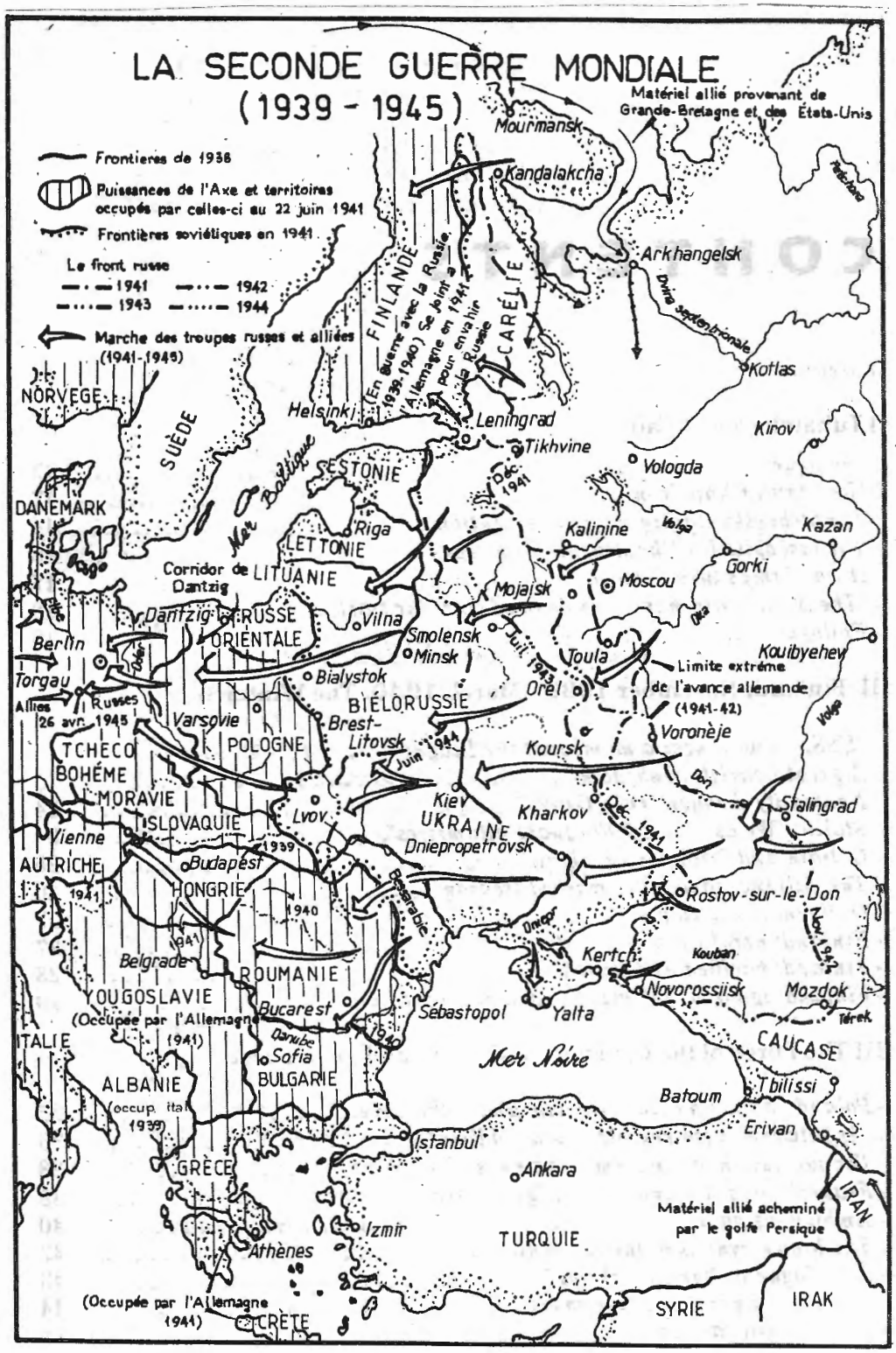
LA SECONDE GUERRE MONDIALE
(1939 - 1945)
Frontières de 1938
Puissances de l'Axe et territoires occupés par celles-ci au 22 juin 1941
Frontières soviétiques en 1941
Le front russe
1941 1942
1943 1944
Marche des troupes russes et alliées (1941-1945)
Matériel allié provenant de Grande-Bretagne et des États-Unis
Mourmansk
Kandalakcha
Arkhangelsk
Dvina septentrionale
Kotlas
Kirov
Vologda
Kalinine
Kazan
Gorki
Moscou
Mojaïsk
Tikhvine
Leningrad
Helsinki
FINLANDE
(En guerre avec la Russie 1939-1940) Se joint à l'Allemagne en 1941 pour envahir la Russie
CARÉLIE
NORVÈGE
SUÈDE
Mer Baltique
ESTONIE
LETTONIE
Riga
LITUANIE
Corridor de Dantzig
DANEMARK
Danzig
Berlin
Torgau
Oder
Elbe
Rhin
Alliés 26 avr. 1945
Russes
RUSSE ORIENTALE
Vilna
Smolensk
Minsk
Bialystok
Juin 1941
Déc. 1941
Joula
Orel
Limite extrême de l'avance allemande (1941-42)
Koubyehev
Volga
Voronèje
Koursk
Don
Stalingrad
BIÉLORUSSIE
Brest-Litovsk
Juin 1944
Varsovie
POLOGNE
TCHÉCO BOHÊME
MORAVIE
SLOVAQUIE
Lvov
Kiev
UKRAINE
Kharkov
Déc. 1941
Dniepropetrovsk
Vienne
AUTRICHE
1939
1941
Budapest
HONGRIE
1940
Bessarabie
Rostov-sur-le-Don
Dniestr
Kertch
Kouban
Novorossiisk
Mozdok
Terek
Belgrade
ROUMANIE
YOUGOSLAVIE
(Occupée par l'Allemagne (1941)
Bucarest
Danube
Sofia
BULGARIE
Sébastopol
Yalta
Mer Noire
CAUCASE
Tbilissi
Batoum
Erivan
ITALIE
ALBANIE
(occup. ital. 1939)
Istanbul
Ankara
GRÈCE
Izmir
TURQUIE
Athènes
(Occupée par l'Allemagne 1941)
CRÈTE
SYRIE
IRAK
IRAN
Matériel allié acheminé par le golfe Persique

CONTENTS

Foreword 9

I Tuhatchevsky Affair

- *Prologue* 13
- *"Red Army's Napoleon"* 13
- *Tuhatchevsky - Stalin conflict's evolution* 14
- *The last episode of the struggle for power* 16
- *It was Army's turn to move* 17
- *"The Aristocrats" have been doomed since the start* 18
- *Epilogue* 19

II Finland, November 1939 - March 1940. The Winter War

- *"USSR is no longer a member of the League"* 23
- *A great Czarist...Dukedom* 23
- *Neutrality through "Oslo Group"* 24
- *Stalin: "We ask for 2,700 square kilometres"* 24
- *Goliath and "Molotov's cocktail"* 25
- *The valiance facing the masked treason* 26
- *Occidental reactions* 27
- *Finland: heroic and desperate* 27
- *Finland: pacified and teared up* 28
- *Finland: ignored, eulogized and again teared up* 29

III The Force of the Cynicism and the Cynicism of Force

- *Poland - a victim of the cynicism and of the force* 35
- *"As between ourselves, old fellow soldiers"* 36
- *The succession of conquests continues* 38
- *France's conquest and Hitler's "generosity"* 39
- *Ambiguous game* 40
- *The brown cynicism, the red cynicism* 42
- *A prologue to "the Blietzkrieg"* 43
- *"Russia... a great question mark"* 44
- *Moscow still can wait!* 46

- *Again "General Winter"* 47
- *The big stake: "the Black Gold"* 48
- *"All generals tell me lies"* 49
- *Stalingrad - the beginning of a tragedy* 50
- *Yet, the second Stalingrad was avoided* 51
- *Hitler loses his optimism* 54
- *Kursk - an indefinite result* 55
- *From "Eastern wall" to "Atlantic wall"* 57
- *Western logistics and Russian miracle* 58
- *The loss of Ukraine* 60
- *Disinforming or indolence?* 61
- *General Zeitzler - persona non grata* 61
- *"The Providence turned its face on me"* 62
- *August 1944: Balkans' loss* 64
- *The beginning of the end* 66
- *Ardeni* 67
- *The final agony* 69
- *The nightmare ended* 70

IV The "Unconditional Surrender" and Morgenthau Plan

- *"Up to the unconditional surrender"* 75
- *An American idea* 76
- *British hesitations, Soviet dissonance and German approaches* 78
- *Yet, at Quebec* 79
- *In fact: all or nothing* 80
- *The unconditional surrender - "Germany's end"* 81
- *From reserves to actions, on both belligerent camps* 82
- *The geopolitical frame of Romania's entering the war* 84
- *Unconditional surrender or just surrender?* 85
- *Romania - an ally or a state which capitulated?* 86
- *Alliance, but not co-belligerance!* 87
- *A Truce or a Diktat?* 88
- *Useless approaches for the re-establishment of the Justice* 89

V Snakes' Isle

- *Myth and history* 95
- *A tumultuous fate* 95
- *"War Compensation"* 96
- *1878. The Romanian Parliament "is not admitting the territory's alienation"* 98
- *A legitimate right's recognition* 99
- *Berlin - 1/13 July 1878* 100
- *The island belongs to Romania* 100
- *Groza and Mezincescu* 100
- *Helsinki* 100

VI Considerations on the eastern border of Romania

- *Argument*. 105
- *Treaties and Conventions concerning the juridical status of Bessarabia and Bukovina*. 108

VII Annexes

1. *Treaty between Moldavia and the Ottoman Empire, 1511*. 125
2. *Lutzk Treaty (excerpt)*. 125
3. *Peace Treaty between Russia and the Ottoman Empire, concluded in Iassy, on December 29, 1791/January 9, 1792 (excerpt)*. 125
4. *Peace Treaty between the Russian Empire and the Ottoman Empire, signed at Bucharest, on May 16/28, 1812 (excerpt)*. 126
5. *Adrianopol Treaty from September 14, 1829, between Russia and the Ottoman Empire (excerpt)*. 126
6. *The General Peace Treaty between Austria, Great Britain, Prussia, Sardinia and the Sublime Port, on one side, and Russia, on the other side, concluded in Paris, March 18/30, 1856 (excerpt)*. . . 127
7. *Protocol of the Great Powers' plenipotentiary representatives, met in Paris Conference, December 25, 1856/January 6, 1857 (excerpt)*. 127
8. *Romanian-Russian Conventions referring to Russian troops passing through Romania, Livadia, April 4/16, 1877 (excerpt)*. . 128
9. *Berlin Peace Treaty between Germany, Austro-Hungary, France, Italy, Russia and the Ottoman Empire July 1/13, 1878 (excerpt)*. 128
10. *Peace Treaty between Germany, Austro-Hungary, Bulgaria and Turkey, on one side, and the Ukrainean Republic, on the other side, Brest-Litovsk, February 9, 1918*. 128
11. *Peace Treaty between Germany, Austro-Hungary, Bulgaria, Turkey and Russia, Brest-Litovsk, March 3, 1918*. 134
12. *The German - Russian additional secret protocol, August, 23, 1939*. 138
13. *The ultimative notes of the Soviet Gouvernment delivred to the Romanian Government and its answers, June, 1940*..... 138
14. *Photos, Maps*..... 141

Contents. 150

Tiparul executat la Imprimeria Filaret Bucureşti
Comanda nr. 11 /1995

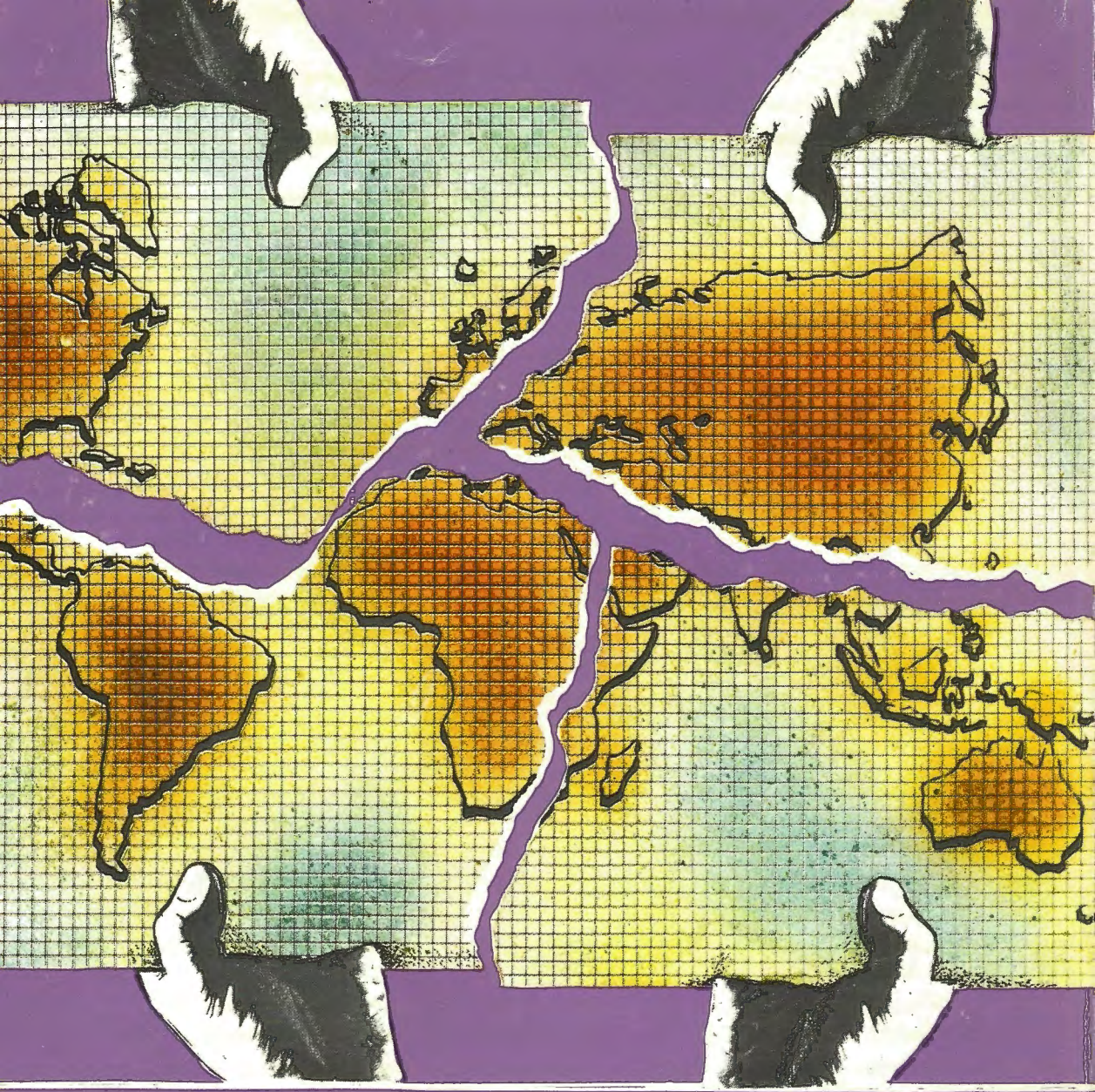

REVISTA DE ISTORIE MILITARĂ
BUCUREȘTI
ROMÂNIA

rim

COLECȚIA
„REVISTA
DE
ISTORIE MILITARĂ"
3

ISBN 973-32-0423-4

Lei 5500